



THE GETTY CENTER LIBRARY



ANNALEN

VAN DEN

OUDHEIDSKUNDIGEN KRING

VAN HET LAND VAN WAAS.

D. 13.



ANNALES

DU

CERCLE ARCHÉOLOGIQUE

DU PAYS DE WAAS.

T. 13.

.....
In alle zijne uitgaven, is de Kring in geenen deele verantwoordelijk voor de denk-
wijzen door de schrijvers mitgedrukt. (*Art. 51 der Statuten*).

.....
Dans toutes ses publications, le Cercle n'est nullement responsable des opinions émises
par les auteurs. (*Art. 51 des Statuts*).



LOKEREN ST. NICOLAS TEMSCHE

ANNALEN
VAN DEN
OUDHEIDSKUNDIGEN KRING
VAN HET LAND VAN WAAS.

ANNALES
DU
CERCLE ARCHÉOLOGIQUE
DU PAYS DE WAAS.

SAINTE-NICOLAS,
TYPOGRAPHIE DE J. EDM.

BASSE
BELEER

BURGH
CALLOO

GLIMEN
CRAUYB

JACKIA
DOEL

ELVERST
EXAERT

VERHEYEN

HEMELIN HAE SDOONCK ST GILLES RUPELMONDE STEKENE VRAGNE WAESMUNSTER ZVANDRECHT

KEASLE
NIELDRE

MEERDE
MCLSE

MOERDE
NIEURE

SINAY
ST PAL

THIELBROEC
VERREBROEC

MERCATOR



SPQW

Leden van den Oudheidkundigen Kring van het Land van Waas

VOOR HET JAAR 1890—91.

BESTURENDE COMMISSIE.

- MM. A. Vereruyse-Heyndrickx, provinciaal-raadslid te Sint-Nikolaas,
Voorzitter.
Jh. Verwilghen, arrondissements-commissaris te Sint-Nikolaas,
Onder-Voorzitter.
Hect. Van Hooff, grondeigenaar te Lokeren, Onder-Voorzitter.
Felix Van Naemen, grondeigenaar te Sint-Nikolaas, Schatbewaarder
en Bewaarder der verzamelingen.
A. Van Bogaert, leeraar van geschiedenis in het Klein Seminarie
te Sint-Nikolaas, Sekretaris.
Jh. Geerts, ingenieur te Sint-Nikolaas, Lid der Commissie.
Ed. Prisse-de Limburg-Stirum, ingenieur te Sint-Nikolaas, Lid
der Commissie.
H. Verbraken, vrederechter te Sint-Gillis, Lid der Commissie.
Jh. De Ryck, geneesheer te Sint-Nikolaas, Lid der Commissie.
V. Lamquet, ingenieur te Sint-Nikolaas, Lid der Commissie.

LEDEN.

- Z. D. H. M^{gr} de Prins Karel van Arenberg, te Brussel.
Z. D. H. M^{gr} A. Stillemans, bisschop van Gent.
MM. J. Van Raemdonck, geneesheer te Sint-Nikolaas.
Em. Meert, vrederechter te Sint-Nikolaas.
J. Braeckman-Vydt, grondeigenaar te Temeche.
Mevrouw Percy-Heyndrickx, grondeigenaresse te Sint-Nikolaas.
MM. Gr. De Puyselaer-Laenen, boekdrukker te Sint-Nikolaas.
Jul. de Borchgrave, grondeigenaar te Gent.
St. Verwilghen, volksvertegenwoordiger te Sint-Nikolaas.

- MM. Ridder L. de Burbure de Wezembeek, toonzetter te Antwerpen.
F. Dirix, notaris te Zwijndrecht.
Ed. Dalschaert, boekdrukker te Sint-Nikolaas.
A. Blomme, voorzitter der rechtbank te Dendermonde.
Aug. De Meester, schepen te Sint-Nikolaas.
A. de Maere-Limnander, grondeigenaar te Gent.
Graaf Thierry de Limburg-Stirum-de Thiennes, grondeigenaar te
Gent.
F. Van Damme-De Wilde, schepen te Belcele.
Aug. Van Landeghem, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Ph. De Kepper, volksvertegenwoordiger te Hamme.
Jh. Van Naemen-Maertens, volksvertegenwoordiger en burgemeester
te Sint-Nikolaas.
Het Plaatselijk Bestuur der Stad Lokeren.
D. Van Hevele, notaris te Sinay.
J. Zaman-du Monceau, oud-senator te Brussel.
Burggraaf St. Vilain XIII, senator te Basel.
Ridder G. van Havre, grondeigenaar te Antwerpen.
A. Lippens, burgemeester te Moerbeke.
K. Roels, pastor te Sint-Anne (Hamme).
Th. De Cock, pastoor-deken te Ninove.
Burggraaf Jul. Le Boneq de Beandignies, grondeigenaar te Cruybeke.
K. Boëyé, burgemeester te Calloo.
P.-J. Dancels, brouwer te Haasdonck.
F. Van Havermaet, beeldhouwer te Sint-Nikolaas.
Em. Geerts, notaris en schepen te Sint-Nikolaas.
Th. Libbrecht, advokaat, voorzitter van den provincialen raad
van Oost-Vlaanderen te Gent.
A. Vandebroeck-Vogelvanger, voorzitter der Akademie van schoone
kunsten te Sint-Nikolaas.
G. Goossens-Wettinck, notaris te Calloo.
E. Stas, burgemeester te Rupelmonde.
Leo Braeckman, grondeigenaar te Temsche.
K. Van Landeghem, grondeigenaar te Temsche.
Alf. Janssens-De Schryver, gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
Jonker Th. Serraris, advokaat-generaal te 's Hertogenbosch (Holland).
A. Raemdonck, pastoor-deken te Aalst.
P. Verheyen, burgemeester te Steendorp.
A. Goris-Maus, fabrikant te Sint-Nikolaas.
H. Raemdonck, notaris en burgemeester te Sint-Gillis.

- MM. Jul. van Pottelsberghe de la Potterie, grondeigenaar te Brugge.
J. Geerts, pastoor te Clinge (Waas).
Graaf Fl. de Brouckhoven de Bergeyck, senator te Beveren.
C.-A. Van Necke, pastoor-deken te Sint-Nikolaas.
P. De Meerleer, pastoor van O.-L.-Vrouw Kerk te Sint-Nikolaas.
J. Heynderickx-Janssen, gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
Anatole Reynaert, geneesheer en gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
Baron Ed. Prisse, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Jh. Van Gansberghe, handelaar te Temsche.
L. Criquillion, ingenieur te Antwerpen.
Fl. Deshayes, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Em. Bellemans, notaris en provinciaal raadslid te Sint-Nikolaas.
Ed. De Geest, letterkundige te Schaarbeek.
Th. Verwilghen, pastoor te Haasdonck.
K. Benckel, geneesheer en burgemeester te Lokeren.
C. Aelterman, schepen te Lokeren.
Eug. Van Overloop, senator te Brussel.
P. Van Raendonck, burgemeester te Beveren.
Th. De Decker, advokaat te Sint-Nikolaas.
Baron Sarmont de Volsberghe, senator te Ieperen.
L. Smet-Verdurmen, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Jh. Heyndrickx-De Valcke, gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
H. Seghers, geneesheer te Sinaj.
Fl. Verdurmen-Boecklandt, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
A. Deshayes-Verdbois, wijnhandelaar te Sint-Nikolaas.
J. Lammens, senator te Gent.
Jh. Stoop, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
A. Boëyé, advokaat te Sint-Nikolaas.
Jh. Lesseliers, provinciaal raadslid te Beveren.
Ed. Rogman, burgemeester te Belcele.
J.-M. Claus, burgemeester te Thielrode.
A. Andries, burgemeester te Temsche.
Ridder Em. de Neve de Roden, grondeigenaar te Waasmunster.
Limpens, lid van de bestendige deputatie, kasteel van Sombeke.
- Mevrouw Janssens-Smiths, grondeigenaresse te Sint-Nikolaas.
- MM. H. Siret, ingenieur te Antwerpen.
Jul. De Merlier, gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
Ed. D'Ilanens, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Edm. D'Ilanens, advokaat te Sint-Nikolaas.
Jh. Wauters, provinciaal raadslid te Temsche.

- MM. Ad. Deckers, burgemeester te Melsele.
Aug. Raemdonck, volksvertegenwoordiger te Lokeren.
N. Bohyn, notaris en burgemeester te Kemseke.
G. Van Winckel, advokaat, provinciaal raadslid te Stekene.
A. Roelens, geneesheer te Rupelmonde.
Aug. De Smedt, schepen te Stekene.
C.-M. Massez, kanunnik, superior in 't Klein Seminarie te Sint-Nikolaas.
Lambrechts, burgemeester te Hamme.
Ferd. Bnytaert, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Leo De Rycke, geneesheer te Temsche.
Jos. Hellemaans, grondeigenaar te Sint-Gillis.
V. Van Haelst, advokaat te Sint-Nikolaas.
L. De Merlier-De Valeke, handelaar te Sint-Nikolaas.
A. De Schryver, bestierder der Zusters van het Hospitaal te Sint-Nikolaas.

DISCOURS

PRONONCÉ PAR M. ARTHUR VERCRUYSSÉ, PRÉSIDENT DE LA SOCIÉTÉ, DANS
L'ASSEMBLÉE GÉNÉRALE DU 26 JUIN 1890.

Messieurs,

En ouvrant la séance de la trentième assemblée annuelle du Cercle archéologique du Pays de Waas, j'ai le plaisir de constater la vitalité de notre association.

Nos grandes découvertes au Pays de Waas sont faites. Nous avons recueilli dans notre Musée des pièces très importantes pour l'histoire du Pays de Waas dans les temps les plus reculés. Notre mission actuelle, qui demande tout notre zèle et votre utile coopération, est de pousser encore plus loin nos pénibles investigations, et de compléter ainsi nos collections, dont nous espérons sous peu faire le catalogue.

Nous sommes heureux de le dire, chaque jour ajoute quelque document inédit à nos études préhistoriques; notre collection de silex grandit par de nouveaux exemplaires; et la découverte d'urnes cinéraires gallo-romaines sur le territoire de Tamise, nous ménage sans cesse de nouvelles surprises.

Vous aurez, Messieurs, dans quelques instants, l'occasion d'en éprouver l'agréable sensation.

Laissez-moi, Messieurs, quitter les rives magiques du Pays de Waas préhistorique, pour aborder un sujet plus contemporain.

Grâce à l'aimable intervention de notre collaborateur M^r de Maere-Liander, nous devons à l'obligeance de M^r le Baron van den Bogaerde de Terbruggen d'Heeswyck, communication de l'exemplaire annoté de

l'ouvrage « Het District S^t Nikolaas, voorheen Land van Waes, door J^r A. J. L. van den Bogaerde, lid der Ridderschap van Oostvlaenderen, districtecommissaris te S^t Nikolaas enz.... »

Ce n'est point le manuscrit, mais l'exemplaire en 5 volumes de 1823. Cet exemplaire est dédoublé et forme de cette façon 6 volumes. La raison en est, qu'entre les pages a été intercalée une feuille blanche pour les annotations.

Avant de parler de l'œuvre, disons ce que fut l'homme. Le Baron van den Bogaerde de Terbruggen, né à Gand en 1787, devint en 1816 membre des Etats Provinciaux de la Flandre Orientale, en 1818 Bourgmestre de Waasmunster où il résida; en 1820 il fut nommé Commissaire du district de S^t Nicolas et y vint habiter. Il y resta jusqu'en 1828, époque à laquelle il fut nommé commissaire de district à Gand; en 1830 il devint Gouverneur du Brabant septentrional. En 1831 chevalier et en 1840 commandeur de l'ordre du Lion Neerlandais; en 1858 Ministre d'État, en 1840 chambellan du Roi, en 1849 chevalier grand croix de l'ordre de la couronne de chêne. Il mourut en 1833 au château d'Heeswyck restauré par lui, et dans lequel il installa un vrai musée, que son fils a enrichi de nouveaux trésors.

Dans toute sa carrière, le Baron van den Bogaerde montra une prédilection toute particulière pour les lettres, les sciences et les arts. Il fut le fondateur, le président, le protecteur, tant en Belgique qu'en Hollande, d'un grand nombre de sociétés savantes; et s'il eût vécu à Saint-Nicolas au temps actuel, il eût occupé bien certainement la première place dans notre Cercle archéologique.

Ses goûts, ses aptitudes le portaient à l'étude de l'histoire et de la statistique. Ses fonctions administratives ne firent que développer cette tendance et faciliter l'éclosion du fruit de ses études.

Outre la description et l'histoire du Pays de Waas, il avait recueilli de nombreux documents pour faire la description statistique de la province du Brabant septentrional. Les circonstances politiques du moment entravèrent l'exécution de ce projet.

Il publia encore un opuscule intéressant pour notre contrée : « Op de aanmoediging en nitbreiding der linnenwevereyen in Oostvlaenderen » et il inséra dans le « Messenger des sciences et des arts » en 1824, une étude sur la culture et la manipulation de la garance.

Son œuvre capitale fut la description et l'histoire du Pays de Waas, et il est vraiment intéressant de l'étudier sur l'exemplaire annoté par lui.

On peut se convaincre par cette étude, que l'auteur avait l'intention

de publier une seconde édition de son ouvrage. En effet l'exemplaire contient de nombreuses corrections de dates, d'orthographe de noms de personnes et de lieux, de chiffres etc. que des études postérieures lui ont suggérées.

On y trouve mentionnés des faits, des anecdotes, des aperçus nouveaux qu'il a connus de visu, de auditu, et qui rentrent parfaitement dans le cadre d'investigations personnelles dont son livre est rempli.

C'est ainsi, qu'il nous fait connaître que le pont de Hamme sur la Durme doit son origine à une plaisanterie.

Occupé à faire des recherches pour son ouvrage, M^r van den Bogaerde avait prié M^r Beeckman secrétaire des communes de Hamme et d'Elversele, de faire mesurer la largeur et la profondeur de la Durme, entre ces deux communes. Pendant le mesurage un passant, homme crédule et naïf, demanda ce qu'on faisait là. On lui répondit en plaisantant, qu'il s'agissait de la construction d'un pont. Notre homme se hâta de répandre la nouvelle. Elle prit consistance. On trouva ce travail très utile, nécessaire même. Une société se forma et le pont se fit.

Dans ses notes, il mentionne un superbe tableau de Jordaens « la Visitation » qui se trouvait à l'église paroissiale de Rupelmonde. Ce tableau fut enlevé par les Français en 1796 et transporté à Paris. En 1815, on fit des démarches pour le recouvrer; mais par suite d'un malentendu, il ne fut point rendu et doit se trouver actuellement à Lyon.

Il signale aussi l'existence au château de Basel d'un magnifique portrait du grand peintre David, représentant la comtesse Vilain XIII en grandeur naturelle jusqu'aux genoux, et celui de sa fille âgée d'environ quatre ans. C'est une œuvre de premier ordre et de grand prix. Elle a paru cette année sous le N^o 52 à l'exposition des Portraits du siècle, au Musée de Bruxelles, et a été l'objet de l'admiration de tous les connaisseurs.

Souvent cette préoccupation d'une édition nouvelle se trahit par les mots suivants juxtaposés aux notes : « à ajouter à la suite de telle ligne de telle page.

Cette nouvelle édition eût contenu bien certainement, comme ses notes, l'énonciation des registres paroissiaux des naissances, mariages et décès, des diverses communes du Pays de Waas, et la date de leurs premières inscriptions; la nomenclature des registres et comptes communaux, des archives des sociétés de bienfaisance et des diverses corporations.

Ces notes insérées dans une nouvelle édition eussent ajouté une grande valeur à son livre, et facilité les recherches de ceux qui, suivant son exemple, étudieraient l'histoire du Pays de Waas.

C'est surtout dans la partie historique que nous rencontrons le fruit des études faites postérieurement à la publication de son ouvrage. Tantôt il ajoute un fait historique ou une statistique nouvelle, tantôt il complète un fait, tantôt il corrige une énonciation antérieure. Jamais il n'avance un fait sans indiquer la source où il l'a puisé; et c'est ici, Messieurs, que j'ai à vous signaler l'intérêt considérable qui s'attache à l'exemplaire en question.

Van den Bogaerde a copié de sa main les extraits de tous les auteurs qu'il cite : historiens, archéologues, géographes etc. Ces extraits viennent des archives et comptes du Pays de Waas, des divers manuscrits de Neve, de Castro, de Wissekerke, d'Heinderickx, de Laureys, de Van de Velde, dont plusieurs ont été publiés dans nos annales. Quel travail de Bénédictin! Quelle méthode sûre! Quelle précision! On peut ainsi se convaincre de la manière consciencieuse avec laquelle l'auteur a procédé : toujours la preuve à l'appui! Nulle affirmation téméraire! Il ne se contente pas de renvoyer à l'auteur, tel volume, telle page; il transcrit l'extrait in extenso, sans doute pour s'épargner à lui même dans l'avenir la peine de rechercher ces documents.

L'exemplaire que nous étudions contient aussi de nombreuses planches et dessins de blasons, faits au crayon, qui ne figurent pas dans l'ouvrage publié. Ce sont :

- 1° het hof Boonem in de hofstraat te S' Nikolaas langs de Noordzyde, 1827.
- 2° Het huys van den Heer Sevrin, in 1816 naar den Zuidkant in de velden geteekend.
- 3° Het hof van Castro, vroeger het Huys des Heeren van Exaarde te S' Nikolaas, zooals het zelve zich nog in 1826 aan de Zuydzyde vertoonde.
- 4° Het huys van der Sare, nu Everaerts gebouwd in 1778, langs den kant der warande, geteekend in 1827.
- 5° Het lusthof van den heer P. Cardo op het hof ter Spreuws, op de linietscheiding van S' Nikolaas en Waasmunster, in 1826 geteekend.
- 6° Het oud kasteel te Exaarde, geslecht in 1754, geteekend naar de plaat van 1659.
- 7° De kerk van Kemseke, langs de Noordzyde in 1826.
- 8° Kapel van den Roden, 1826, te Waasmunster over de brug.

Tous ces dessins sont charmants, exécutés d'une main habile. C'est bien celle de notre auteur qui aura fourni aussi les dessins des planches gravées par Ch. Onghena. En marge l'auteur a annoté la population de chaque commune pour les années 1825, 1826, 1827, souvent le nombre des maisons etc. Ces indications il les eût probablement insérées dans une édition postérieure. A partir de 1828, toute nouvelle annotation cesse. Quelle en est la cause? Elle s'indique, Messieurs, par la nomination de M^r le Baron van den Bogaerde en qualité de commissaire du district de Gand, où il alla résider.

Ces nouvelles fonctions lui créèrent de nouveaux devoirs, d'autres préoccupations.

Je n'ai pas eu, Messieurs, pour but de faire une étude sur le Land van Waas de M^r le Baron van den Bogaerde. Cette étude a été faite à diverses reprises, et c'est à juste titre, qu'on a décerné à son auteur les plus grands éloges; ce que j'ai voulu faire ressortir, c'est l'importance de l'exemplaire annoté. Il serait un guide précieux pour tous ceux qui voudraient s'occuper de l'histoire du Pays de Waas et de ses communes.

La conclusion, Messieurs, est pénible.

L'exemplaire en question nous a été donné en communication, et nous avons à le restituer à son propriétaire le Baron van den Bogaerde de Terbruggen, qui continue au magnifique château d'Heeswyck les traditions scientifiques, artistiques et littéraires de son illustre père.

Formons le vœu, Messieurs, que M^r le Baron van den Bogaerde, cédant aux sollicitations de M^r de Maere-Limnander et aux nôtres, reconnaisse que la place d'honneur de cet exemplaire doit être dans la bibliothèque de notre Cercle archéologique. Il y serait religieusement conservé et perpétuerait ainsi au chef-lieu du Pays de Waas, la mémoire de celui qui fit de notre arrondissement l'objet de ses plus chères études.

VERSLAG.

1889—1890.

RAPPORT.

VERSLAG

OVER DEN TOESTAND VAN DEN OUDHEIDSKUNDIGEN KRING VAN HET LAND VAN WAAS
GEDURENDE HET JAAR 1889-1890.

Mijnheeren,

Alle jaren, rond dezen tijd, roept de oudheidskundige Kring van het land van Waas zijne leden bijeen in algemeene vergadering.

Dit feest van het verstand, dat gelijktijdig komt met de meer luidruchtige vernakelijkheden der gemeentekermis, schijnt voortaan de onmisbare volmaking dezer laatste te zijn. Het trekt eene menigte bezoekers naar ons museum, maar wat wij nog hooger schatten, het brengt maar onze algemeene zitting het puik der bevolking. Indien eene zelfs oppervlakkige beschouwing der belangrijke oudheidskundige verzamelingen van onze tentoonstelling, zooveel genoeg aan onze medeburgers verschaft, dan kunnen voorzeker onze werkzaamheden niets anders als invloed hebben op den geest van een groot getal personen. Deze zijn niet tevreden met een enkel bezoek in ons museum; zij wonen geerne onze zittingen bij, stellen belang in onze zaken en moedigen onze ondernemingen aan.

Onder onze toehoorders zien wij immers de magistraten der stad, de vertegenwoordigers van staat en provincie, de leden van de geestelijkheid en van het leger, de leeraars der verschillende graden van 't onderwijs, in een woord, al wat het land van Waas nitstekend telt, in besturen, in kunsten en wetenschappen.

U zij dank, Mijnheeren, voor deze blijken van genegenheid. Met geluk bestatigen wij dat onze pogingen geschat worden door rechters van zoo hooge bevoegdheid.

R A P P O R T

SUR LA SITUATION DU CERCLE ARCHÉOLOGIQUE DU PAYS DE WAAS
PENDANT L'EXERCICE 1889-1890.

Messieurs,

Tous les ans, à pareille époque, le Cercle archéologique du Pays de Waas, réunit ses membres en assemblée générale.

Cette fête de l'intelligence qui coïncide avec les réjouissances plus bruyantes de la kermesse communale, semble être devenue le complément indispensable de cette dernière. Elle attire dans notre musée, une foule de visiteurs; mais ce qui nous est d'un plus grand prix, elle amène à notre séance plénière l'élite de la population. Si l'examen même superficiel des curiosités archéologiques réunies dans notre salle d'exposition offre tant de charmes à nos concitoyens, l'ensemble de nos travaux exerce une heureuse influence sur l'esprit d'un grand nombre de personnes. Celles-ci ne se contentent pas d'une simple visite au musée, elles assistent volontiers à nos séances, s'intéressent à nos travaux et encouragent nos entreprises.

Parmi nos auditeurs nous voyons toujours les magistrats de la ville, les représentants de l'état et de la province, les membres du clergé et de l'armée, les professeurs des divers degrés de l'enseignement, en un mot, tout ce que le Pays de Waas compte de distingué dans l'administration, dans les sciences et dans les arts.

Merci à vous, Messieurs, de ces témoignages de sympathie. Nous sommes heureux de constater que nos efforts sont appréciés par des hommes aussi compétents, et aussi bons juges.

Laat mij toe n ons spijt nit te drukken van niet meer in ons midden te zien een nitstekenden medeburger, zoo onderscheiden door zijne diepe kennissen, als door zijne groote deugden, en die nooit naliet onze jaarlijksche vergaderingen met zijne tegenwoordigheid te vereeren. Hij was voor ons meer dan een vriend, een trouwe raadsman, een medemaat van onze werken. Ik bedoel Monseigneur Stillemans!... Zijne verhelling tot het bisschoppelijk ambt, lang door de stem des volks voorspeld, heeft onze herten met vrengd vervuld, en is wel bekwaam om het leed te verzachten, dat wij bij zijn afscheiden gevoelen. Zijne geboortestad, met reden trotsch over de eer die eenen harer zonen te beurt viel, heeft hem op 4 Mei laatstleden geestdriftig onthaald. Het is billijk, dat wij op onze beurt, ons bij deze prachtige eerbetooningen aansluiten en aan de voeten van den vier-en-twintigsten bisschop van Gent de hulde brengen van onzen eerbied en onze heilwensen.

Het vertrekken van den Eerweerden Heer Raemdonck, die Pastoor-Deken genoemd is der stad Aalst, laat insgelijks eene groote leemte in onze rangen. Sedert bijna tien jaar, dat hij de bediening waarnaam van schrijver des krings, hebben wij in hem een ieverigen en bekwaamen medewerker gevonden. Ervaren lezer van oude schriften, zoowel als geleerde geschiedkundige, bracht hij in den schoot der bestuuremissie de medehulp bij zijner nitgestrekte kennissen. Zijne beschrijving van het kasteel en de heerlijkheid van Temsche, met zooveel bijval in het land van Waas onthaald, heeft hem onder onze beste schrijvers doen rangschikken. Wij verhoplen dat deze merkweerdige studie niet onafgewerkt zal blijven. Het is eene verplichting die de schrijver heeft, niet alleenlijk jegens onze leden, maar jegens alle zijne medeburgers.

Van onzen achtbaren medewerker scheidende, groeten wij hem met een hartelijk « tot wederziens ».

Hij heeft veel bijgedragen tot den luister der inrichting die hij zoo lang heeft helpen besturen.

Het aandenken van zijn verkeer onder ons zal ons altijd aangenaam zijn.

Spreken wij thans over onze werkzaamheden.

Gij kent allen, Mijnheeren, omdat gij er de bijzonderheden van gelezen hebt in onze uitgaven, en omdat gij tegenwoordig geweest zijt, in de belangrijke voordracht van den heer doctor Van Raemdonck over het onderwerp, de ontdekking van eene begraafplaats van het Gallo-Romeinsche tijdstip, op den noordpaal van het grondgebied van Temsche. De gravingen werden er dit jaar neerstig voortgezet, en besta-tigen wij het met voldoening, zij zijn met goeden uitslag bekroond.

Permettez-moi de vous exprimer le regret de ne plus voir au milieu de vous, un éminent concitoyen, aussi renommé par ses profondes connaissances que par ses hautes vertus, et qui ne manquait jamais de relever par sa présence nos assemblées annuelles. Il était pour nous plus qu'un ami, c'était un conseiller fidèle, un compagnon de nos travaux. J'ai nommé M^{on}seigneur Stillemans.

Son élévation à l'épiscopat, longtemps pronostiquée par la voix populaire, a rempli nos cœurs d'allégresse, et est bien de nature à tempérer le chagrin que nous éprouvons de son départ. Sa ville natale, fière à juste titre de l'honneur échu à un de ses enfants, lui a fait à la date du 4 Mai dernier un accueil enthousiaste. Il est juste qu'à notre tour, nous nous associons à ces magnifiques manifestations, et que nous déposions aux pieds du vingt-quatrième évêque de Gand, l'hommage de notre vénération et de nos vœux de bonheur.

Le départ de l'honorable Monsieur Raemdonck, nommé Curé Doyen de la ville d'Alost, laisse également un grand vide dans nos rangs. Depuis bientôt dix ans qu'il remplit les fonctions de secrétaire de la société, nous avons trouvé en lui un collaborateur zélé et expérimenté. Paléographe habile autant que savant historien, il apporta au sein de la commission directrice le concours éclairé de ses connaissances étendues. Sa monographie du Château et de la Seigneurie de Tamise, si favorablement accueillie dans le Pays de Waas, l'a placé au rang de nos meilleurs écrivains.

Nous exprimons l'espoir que cette remarquable étude ne restera pas inachevée; c'est une dette que l'auteur a contractée, non-seulement vis-à-vis de nos membres, mais vis-à-vis de tous ses concitoyens.

En nous séparant de notre estimable collègue, nous lui adressons un cordial au revoir. Il a bien mérité de l'institution qu'il a si longtemps aidé à diriger : nous garderons de son passage au milieu de nous le meilleur souvenir.

Parlons maintenant de nos travaux.

Vous connaissez tous, Messieurs, pour en avoir lu les détails dans nos publications, et avoir assisté à l'intéressante conférence de Monsieur Van Raemdonck sur cet objet, la découverte d'un cimetière de l'époque Gallo-Romaine à l'extrémité nord-est du territoire de Tamise. Les fouilles pendant le courant de cette année y ont été poussées activement, et, constatons-le avec satisfaction, elles ont été couronnées de succès. Dix urnes funéraires bien conservées, sont encore venues enrichir notre musée. Trois d'entr'elles, en tout semblables à celle qui fut vidée ici en votre présence, renfermaient également des ossements

Tien wel bewaarde lijkbusen zijn ons museum komen verrijken. Drij, gansch gelijk aan deze die hier in uwe tegenwoordigheid werd geopend, bevatten insgelijks menschenbeenderen en kleine kruikjes, die waarschijnlijk reukolie ingehouden hebben, waarmede de brandstapel, vooreer hij ontstoken werd, geurig gemaakt werd. In de vierde bus, hebben wij boven de overblijfsels van een lijk, drij amuletten of behoednigen ontdekt in verbrand been of wel in aarde, zeer wel bewaard en betrekkelijk wel bewerkt. Het zijn kleine voorwerpen van twee of drij centimeters lang, nauwelijks zoo dik als een phosphorstekje, licht gebogen en wier boorden tandekens hebben. Een onder hen is spiraalvormig : men zou zeggen een slingercolonnetje.

Dezelfde gravingen hebben een gekromden nagel in brons doen ontdekken, en bewerkte keisteenen lagen in de nabijheid der bussen.

De keisteenen bij de Romeinsche graven gevonden, hebben onder de geleerden menig pleit doen ontstaan.

Sommigen trachten het geheim uit te leggen door het bestaan van eene vóórhistorische begraafplaats; anderen zagen er slechts een toeval in, en anderen nog, hebben gedacht dat deze keisteenen gediend hadden om vuur te slaan bij den brandstapel waar de lijken op moesten vernietigd worden; doch alle deze verouderstellingen keer op keer genit en telkens wederlegd, zijn eindelijk van de hand gewezen. Naar het schijnt, is men het heden eens om aan deze keisteenen geen alledaagsch gemeen gebruik toe te kennen, maar ze als van godsdienstigen aard te aanzien.

Deze kleine steenaardige brokjes, van welke natuur ook, zegt Mijnheer Ch. Piot, in eene studie over deze stof in de « *Bulletins de la* » société royale d'archéologie (1) zijn zinnebeelden of voorstellingen van » Thor, of van het vuur, beginsel van het leven ».

Wat er ook van de nauwkeurigheid van dit besluit zij, wij honden er aan de nieuwigheid van deze ontdekking te bestatigen, en er de aandacht der bevoegde mannen op te roepen.

Er blijft ons over, den inhoud van zes bussen te onderzoeken. Wij hebben u het genoeg niet willen ontnemen, deze in uwe tegenwoordigheid te zien openen. Dit werk, alhoewel meermalen in uw bijzijn verricht, is altijd belangwekkend nit oorzaak van de kans van onvoorzienne voorvallen. Een muntstuk, een penning, een juweel of al ander sieraad, onbeduidend in schijn, zijn somtijds voldoende om het veld ouzer opzoekingen nit te breiden, of om onze gedachten onherroepelijk vast te stellen voor het oplossen der gewichtigste vraagstukken.

humains, et de petits vases, ayant contenu probablement les huiles odorantes, dont on parfumait le bûcher avant de l'allumer.

Dans la quatrième, outre les restes d'un cadavre, nous avons découvert trois spécimens d'amulettes en os calciné ou en terre, très-bien conservées et relativement bien travaillées. Ce sont de petits objets, longs de deux à trois centimètres, à peine gros comme une allumette, légèrement arqués et dont les bords sont régulièrement dentelés. Un seul d'entr'eux affecte la forme d'une spirale : on dirait un débris de colonnade en miniature. Les mêmes fouilles ont fait découvrir un clou recourbé en bronze, et des silex taillés gisaient à proximité des urnes.

La présence de silex près des tombeaux Romains a donné lieu à bien des contestations parmi les savants. Les uns ont tâché d'expliquer le mystère par l'existence d'un cimetière préhistorique, d'autres y ont vu le résultat du hasard, d'autres encore ont cru que ces silex avaient servi à faire le feu des bûchers, destinés à la crémation des cadavres; mais toutes ces hypothèses, tour à tour émises et toujours réfutées, ont fini par être définitivement écartées.

Il semble qu'aujourd'hui l'on est d'accord à n'attribuer à ces silex aucun usage vulgaire, mais à leur reconnaître plutôt un caractère religieux. Ces petits fragments lithoïdes, de quelque nature qu'ils soient, dit Monsieur Charles Piot dans une étude sur la matière, insérée dans les bulletins de la société royale d'art et d'archéologie (1) « sont des attributs ou des personnifications de Thor et du feu, » principe de la vie ».

Quoi qu'il en soit de l'exactitude de cette conclusion, nous tenons à constater la nouveauté de la découverte et nous la signalons à l'attention des hommes compétents.

Il nous reste à examiner le contenu de six urnes. Nous n'avons pas voulu, Messieurs, vous priver du plaisir de les voir ouvrir en votre présence. Cette opération, pour avoir été pratiquée plusieurs fois déjà devant vous, est toujours intéressante à cause de la chance d'incidents imprévus. Une pièce de monnaie, un jeton, un bijou, un emblème de peu d'apparence, suffisent parfois à étendre le chemin de nos recherches ou à fixer irrévocablement nos idées pour la solution des problèmes les plus ardues.

Nos collections de l'époque néolithique prennent un développement de plus en plus considérable. En Avril dernier, notre honorable

(1) 1880. Page 248.

Onze verzamelingen van het steentijdstip groeien meer en meer aan. In April laatstleden heeft onze achtbare ondervoorzitter Mijlheer Van Hooff, niet verre van Zuidede, op de scheidpalen der gemeenten Saffelaare en Exaarde, eene groote hoeveelheid bewerkte keisteenen gevonden. Deze zijn milddadig aan den Kring geschonken. Zij verrijken grootelijks de verzameling onzer vóórhistorische afdeling, die nauwelijks sedert drij jaar begomen, reeds zoo volledig is, dank aan de aanhoudende medewerking van een groot getal onzer leden.

MERCATORIANA.

De zaken betreffende de Mercatorsche historie zijn dit jaar zoo belangrijk, dat wij goed gevonden hebben deze onder een bijzonder opschrift te verzamelen.

Aan Duitschland en aan Italie komt de eer toe der laatste ontdekkingen.

Te Breslan heeft Mijlheer Heyer, boekbewaarder der stad, de hand gelegd op drij afdruksels van kaarten van Mercator. De eerste is de kaart der Britsche eilanden van 1564, waarvan het eenig exemplaar dat tot nu toe gekend was, te Parijs bewaard wordt. De tweede, eene groote kaart van Europa van 1554, tot heden onbekend. De derde, de kleine kaart van Vlaanderen in 1586.

Naar een medegedeeld schrijven van Dr Ceradini van Milanen, zou deze leeraar het bestaan in de boekerij van Cremona bevestigd hebben van twee sferen van Mercator, een wereldbol en een hemelbol.

Eene gelijke ontdekking van twee wereldbollen en van eenen hemelbol, is insgelijks afgekondigd door leeraar Wieser van Insbruck; maar hij zal er maar later de bewaarplaats van doen kennen.

Mijlheer Raphaël Gostoli meldt ons ook dat een paar sferen van Mercator bestaan te Urbana, eene kleine stad in de Marken, provincie van Pesaro en Urbino, voortkomende uit de boekerij van den laatsten Hertog Frans Marva, die een nabestaande van Keizer Karel was.

De geleerde heer Fiorini vond te Rome de drij afzonderlijke deelen van den atlas van Mercator. Hij ontdekte ook te Rome, te Turijn, en te Venetië de namaaksels der hertvormige kaart van 1558, gegraveerd door Lalreri en Salamanca, maar zonder den naam van den vervaardiger.

Ziedaar zoovele kostelijke vonden die bewijzen, dat de oproep door den Kring aan de vreemde geleerden gedaan, niet zonder werklank gebleven is.

vice-président, Monsieur Van Hooff, a trouvé, non loin du Zuidlede, aux confins des communes de Saffelaere et d'Exaarde, une grande quantité de silex ouvrés. Ces objets ont été généreusement offerts au Cerele. Ils viennent grossir le dépôt de notre section préhistorique, à peine commencée depuis trois ans et déjà si complète, grâce au concours persévérant d'un grand nombre de zélateurs.

MERCATORIANA.

Les faits relatifs à l'histoire Mercatorienne sont si intéressants cette année, que nous avons jugé bon de les grouper sous une rubrique spéciale.

A l'Allemagne et à l'Italie revient l'honneur des plus récentes découvertes.

A Breslau, Monsieur Heyer, bibliothécaire de la ville, mit la main sur trois cartes de Mercator. La première est celle des îles Britanniques de 1594, dont le seul spécimen connu jusqu'ici est conservé à Paris. La seconde est une grande carte d'Europe de 1554, inconnue jusqu'à ce jour. Enfin la troisième, est la petite carte de Flandre éditée en 1586.

D'après un communiqué du docteur Ceradini de Milan, ce professeur a constaté dans la bibliothèque de Crémone l'existence de deux sphères de Mercator, l'une terrestre et l'autre céleste.

Une découverte semblable de deux sphères terrestres et d'une sphère céleste est également signalée par M^r le professeur Wieser d'Insruck, mais il se réserve de n'en faire connaître que plus tard le lieu de dépôt.

Monsieur Raphaël Gostoli, nous informe de l'existence d'une paire de sphères de Mercator à Urbania, petite ville de la vallée de Métauro dans les Marches, province de Pesaro et Urbino, provenant de la bibliothèque du dernier duc François Marva II, parent de l'empereur Charles-Quint.

Le savant Monsieur Fiorini trouva à Rome les trois premières parties séparées de l'atlas de Mercator. Il rencontra également à Rome, à Turin, à Venise et à Breslau, les contrefaçons de la carte à projection cordiforme de 1558, due au burin des copistes Lafreri et Salamanca, mais sans l'indication du nom de l'auteur.

Voilà autant de précieuses trouvailles qui démontrent que l'appel adressé par le Cerele aux savants étrangers, n'est pas resté sans écho.

Deze gebeurtenissen hebben natuurlijk een wisseling van mededeelingen te weeg gebracht tusschen deze geleerde mannen en ons bestier, bijzonderlijk vertegenwoordigd door onzen vriend den heer D' Van Raemdonck. Deze heeft die berichten aanstonds in onze Annalen geboekt, terwijl onze achtbare briefwisselaars de Heeren Fiorini, Heyer, Ceradini en Buonanno, op hunne beurt er het nieuws van verspreidden door hunne schriften, waarvan de bijzonderste bewijsredenen uit onze annalen getrokken zijn.

Het is, Mijnheeren, eene eer wier luister wel is waar op gansch onze inrichting weerstraalt, maar bijzonderlijk op hem, die sedert zoo vele jaren werkt en zwoegt zonder afhouden voor de verheerlijking van het beroemdste kind van het land van Waas, den onsterfelijken Mercator!

Wij spraken u daar aanstonds van de ontdekking te Breslau der kaarten der Britsche eilanden, van Europa en van Vlaanderen.

Diesaangaande heeft ons bestier den 26 Januari laatst, een verzoekschrift gezonden aan den Heer Minister van binnenlandsche zaken en van het openbaar onderwijs, ten einde op de kosten van den staat, bij middel der lichtafdrukkunst in natuurgrootte namaaksels uit te geven dezer zeldzame stukken. Onze poging, overigens door invloedhebbende personen ondersteund, werd te Brussel gunstig aangezien. Ter zelfder tijd dat de Heer Minister ging in onderhandeling komen met het keizerlijk gouvernement van Berlijn, besloot de maatschappij van aardrijkskunde dezer stad, alzoo onze wenschen voorkomende, dit werk uit te voeren. Van dan af was onze zaak gewonnen; ook verhaastte de achtbare Minister zich om ons, door een bijzonder schrijven van den 4 dezer maand, dit besluit van de Berlijnsche maatschappij kenbaar te maken. Wij mogen dus hopen dat deze kostbare kaarten in korten tijd aan de belgische openbare boekerijen zullen gezonden worden, en wel zeker aan onzen Kring, die meer dan andere, er belang in stelt zijne verzameling van Mercators werken te volledigen (1).

1. Betrekkelijk de wedergeving dezer Mercator's kaarten te Breslau ontdekt, geeft de heer Voorzitter lezing van den hiernavolgenden brief, hem zooeven ter hand gesteld van wege doctor Van Raemdonck die er hier de opname van verzoekt:

Mijnheer de Voorzitter,

« In den loop van het *Verlag* over den toestand des Krings gedurende het dienstjaar » 1889-1890, zal er vermoedelijk worden melding gemaakt van de ontdekking, onlangs » te Breslau gepleegd, der twee eerstgekende exemplaren van de groote kaart van » Europa en van die der Britsche Eilanden door Geeraard Mercator, en mede ook van » het tweedekend exemplaar zijner algemeene zeekaart; maar wat er voorzeker zal » in worden vermeld, is de bekoming van de *fac-simile* dezer drie kaarten, dank aan » de edelmoedigheid van België's Staatsbestuur. »

Ces faits ont naturellement donné lieu à un échange de communications entre ces doctes personnages et notre administration, spécialement représentée par notre ami M^r le Docteur Van Raemdonck. Celui-ci les a consignés dans nos Annales du Cercle, pendant que nos honorables correspondants Messieurs Fiorini, Meyer, Céradini et Buonanno en répandaient à leur tour la nouvelle au moyen d'écrits, dont les principaux arguments sont empruntés à nos publications.

C'est un honneur Messieurs, dont l'éclat, il est vrai, réjaillit sur toute notre institution, mais surtout sur celui qui depuis tant d'années travaille sans relâche à la glorification du plus illustre des enfants du Pays de Waas, de l'immortel Mercator!

Nous vous parlions tout à l'heure de la découverte à Breslau, des cartes d'Europe, des îles Britanniques et de Flandre. A ce propos, notre Cercle a adressé le 26 Janvier dernier une requête à Monsieur le Ministre de l'intérieur et de l'instruction publique, tendant à obtenir aux frais de l'État, au moyen de la phototypie, la reproduction en grandeur naturelle de ces spécimens rarissimes. Notre démarche, appuyée d'ailleurs par de hautes influences, a reçu bon accueil à Bruxelles. Au moment où Monsieur le Ministre se disposait à entrer en négociation avec le gouvernement impérial de Berlin, la société de géographie de cette ville, prévenant nos desirs, se décidait elle-même à faire exécuter ce travail. Dès lors notre cause était gagnée. Aussi, l'honorable chef du département de l'intérieur s'est empressé de nous communiquer dans une dépêche particulière du 4 de ce mois, cette résolution de la société Berlinoise. Nous avons donc tout lieu d'espérer que d'ici à peu de temps ces précieuses cartes seront offertes aux bibliothèques publiques Belges, et bien certainement à notre Cercle, plus intéressé que tout autre à compléter sa collection d'œuvres Mercatoriennes (1).

(1) Au sujet de la reproduction de ces cartes de Mercator découvertes à Breslau, M^r le Président du Cercle donne lecture de la lettre suivante qu'on vient de lui remettre de la part de M^r le docteur Van Raemdonck qui en a demandé l'insertion ici :

« Monsieur le Président,

» Au cours du *Rapport* sur la situation du Cercle pendant l'année 1889—90, il sera
» fait mention sans doute de la découverte, faite récemment à Breslau, des deux
» premiers exemplaires de la grande carte d'Europe et de celle des Îles Britanniques
» par Gérard Mercator, ainsi que du deuxième exemplaire connu de sa grande mappe-
» monde marine; mais ce qui bien certainement ne pourra y être passé sous
» silence, c'est l'acquisition que le Musée de notre Cercle va faire des fac-simile de
» ces trois cartes, grâce à la générosité du Gouvernement Belge. »

De oudheidskundige Kring heeft het zich tot eene plicht gerekend van zekere verkeerde beweringen te rechte te wijzen, die, in de « Bulletin de la société royale de géographie » van Antwerpen opgenomen zijn. Herhaalde malen werd er verklaard dat Antwerpen de vaderstad van Mercator is, en dat de beroemde Rupelmondse wereldkundige in deze muren het eerste daglicht zag. Deze valsche en onrechtvaardige bevestiging, door de stem des Bulletin's verspreid, vereischte eene wederlegging. Ook heeft de schrijver rechtzinnig zijne dwaling erkend en in eene nota in de zelfde verzameling opgenomen, verklaart hij, dat men voortaan, te goeder trouw, niet meer kan houden staan, dat Mercator elders dan te Rupelmonde geboren is.

Onder den titel van « Geeraard Mercator » is er laatst een klein werkje verschenen dat uit de pen komt van M^r Louis Schelljens, onderwijzer te Rupelmonde. Dit volksboekje is in een zwerigen schrift-trant geschreven. Het is een kort begrip van het merkwaardig werk van den Heer D^r Van Raemdonck « Gérard Mercator, sa vie et ses œuvres ». Wij wenschen volkomen gelukken aan den jeugdigen schrijver, die zoo nuttig zijne kennissen en zijne ledige uren te bate brengt, om het geheugen van zijn roemrijken medeburger bij het volk te behouden.

« Behalve de wedergeving van Mercator's wereld- en hemelbollen, door wijlen onzen » Staatsminister den heer Malou bekostigd; behalve die van zijne groote kaart van Vlaan- » deren door de grootmoedigheid der stad Antwerpen uitgevoerd; en behalve die nog » van zijne hartvormige wereldkaart welke wij aan het Aardrijkskundig genootschap van » New-York te danken hebben, zal ons Museum nog eerlang in bezit gesteld worden » van den lichtdruk in natuurgrootte van Mercator's groote kaart van Bretagne, van » zijne groote kaart van Europa, en van zijne groote algemeene zeekaart, waarvan » deze twee laatsten zijne twee grootste meesterstukken zijn: zoodat, uitgezonderd » Palestina en Lorreinen tot dusverre nog niet ontdekt, ons Museum eerstdaags de » volledige verzameling der groote kaarten van Mercator zal bezitten. »

« Beter ingelicht dan welkdanig ander lid des Krings betrekkelijk de aangewende » pogingen, houd ik er aan te verklaren aan wiens herhaalde en dringende poogin- » gen onze Oudheidskring de toekomstige vergunning der *fac-simile* van Mercator's » kaarten te Breslan ontdekt, zal verschuldigd zijn: bedoelde weldoender van onzen » Kring is onze Burgemeester en Volksvertegenwoordiger de Heer Van Naemen: de er- » kenis legt mij den plicht op zijnen naam aan de vereenigde leden bij schrift- » kenbaar te maken, daar mijne gezondheid mij niet toelaat zulks in persoon te komen » doen. »

« Aanvaard, Mijnheer de Voorzitter, de verzekering mijner bijzondere hoogachting. »

« Sint-Nikolaas (Waas), 22 Juni 1890. »

« Doctor J. VAN RAEMDONCK. »

La société archéologique a cru devoir réclamer une rectification de certaines assertions erronées, insérées dans le bulletin de la société royale de géographie d'Anvers.

A plusieurs reprises il avait été affirmé que la ville d'Anvers est la patrie de Mercator, et que l'illustre cosmographe Rupelmondois a reçu le jour dans ses murs. Cette fausse et injuste prétention, propagée par la voie du Bulletin exigeait une rétractation. L'auteur a loyalement reconnu son erreur, et dans une note insérée dans le même recueil, il proclame qu'on ne saurait plus désormais soutenir de bonne foi, que Mercator soit né ailleurs qu'à Rupelmonde.

Sous le titre de « Geeraard Mercator », a paru dernièrement un petit opuscule dû à la plume de M^r Louis Scheltjens, instituteur à Rupelmonde.

Ce petit trait populaire est écrit avec intelligence, dans un style plein de verve. C'est un résumé succinct de l'important ouvrage de M^r le Dr Van Raemdonck « Gérard Mercator, sa vie et ses œuvres ». Nous souhaitons plein succès au jeune écrivain, qui met si utilement ses connaissances et ses loisirs à profit, pour vulgariser la mémoire de son illustre compatriote.

« Outre la reproduction des sphères terrestre et céleste de Mercator, faite aux frais de feu notre Ministre M^r Malou; outre la reproduction de sa grande carte de Flandre, due à la générosité de la ville d'Anvers; et outre celle de sa mappemonde cordiforme, dont nous sommes redevables à la Société de Géographie de New-York, notre Musée va obtenir encore les reproductions phototypiques et à grandeur naturelle de la grande carte des Iles Britanniques, de la grande Europe, et de la grande mappemonde marine de Mercator, ces deux dernières étant ses deux plus grands chefs-d'œuvre : de telle sorte, que, sauf la Palestine et la Lorraine non encore découvertes, notre Musée va posséder la galerie complète des grandes cartes de Mercator. »

« Plus au courant que tout autre membre du Cercle des démarches qui ont été faites, je tiens à déclarer que celui aux instances répétées duquel le Cercle archéologique du Pays de Waas devra d'acquérir bientôt les fac-simile des cartes Mercatoriennes découvertes à Breslau, est notre Bourgmestre et Représentant M^r Van Naemen : la reconnaissance m'impose le devoir de faire connaître par lettre ce bienfaiteur du Cercle aux membres réunis en assemblée générale, ma santé m'empêchant de venir le faire en personne. »

« Agréez, Monsieur le Président, l'assurance de ma considération distinguée. »

« Saint-Nicolas (Waas), 22 Juin 1890. »

« Docteur J. VAN RAEMDONCK. »

§ 2. TOELAGEN.

Het staatsbestuur, de provincie en de stad hebben ons bij voortduring hunne geldelijke hulp toegestaan. De talrijke werken van den Kring, verrechtvaardigen goed deze welwillende tusschenkomst.

§ 5. BESTUURLIJKE ZAKEN.

Ten gevolge van het afsterven en het vertrekken van verschillende onzer bestuurleden, is onze commissie verleden jaar voltallig geworden door het kiezen der Heeren Van Hooff, Verbraken, De Ryck en Lamquet. Met algemeene stemmen van den raad werd het ondervoorzitterschap aangeboden aan Mr Hector Van Hooff, als vertegenwoordiger in ons midden van de tweede stad van het land van Waas. Deze keus, wij twijfelen er niet aan, zal door al onze leden goed gekend worden en wel bijzonderlijk door onze vrienden van Lokeren, waar ons achtbaar medelid als uitstekende oudheidskundige bekend is.

In de tegenwoordige zitting zult gij te voorzien hebben in de herkiezing van MM. Vercransse en Verwilghen-Hijde, wier mandaat geeindigt is, en in de vervanging van den Eerw. Heer Raemdonck, die zijn ontslag heeft gevraagd. Wij hebben de eer aan uwe stemming voor te stellen den Eerw. Heer Van Bogaert, professor van geschiedenis in het Klein-Seminarie dezer stad. Niemand is beter in staat dan hij, om met onderscheid het ambt van schrijver nit te oefenen en ons de zending van den Kring te helpen vervullen : indien gij, zoo als wij verhopien, deze kandidatuur bijtreedt, zult gij voorzeker u over dezen keus te beloven hebben.

DE LEDEN WIER MANDAAT EINDIGT IN 1891, ZIJN :

MM. Prisse, Van Naemen en Verbraken.

MOETEN HERKOZEN WORDEN IN 1892.

MM. Geerts, Van Hooff, De Ryck en Lamquet.

§ 4. UITGAVEN.

Gedurende het verloopien jaar hebben wij de uitgaaf geeindigd van het Deel XII onzer annalen.

Het grafschriftboek van Waas, wiens druk onderbroken was sedert 1879, is op nieuw aangevat en met kracht voortgedreven.

§ 2. SUBSIDES.

Le gouvernement, la province et la ville nous ont par continuation accordé leur secours pécuniaire. Les nombreux travaux du Cercle justifient cette bienveillante intervention.

§ 3. AFFAIRES ADMINISTRATIVES.

En suite de la mort et de la retraite de plusieurs membres directeurs, notre commission a été complétée l'année dernière par l'élection de Messieurs Van Hooff, Verbraken, De Ryck et Lamquet. De l'avis unanime du conseil, la vice-présidence a été offerte à Monsieur Hector Van Hooff, comme représentant au milieu de nous la seconde ville du Pays de Waas. Ce choix, nous n'en doutons pas, sera bien par tous nos membres et bien spécialement par accueilli nos amis de Lokeren, où notre honorable collègue jouit d'une réputation d'archéologue distingué.

Dans la présente séance, vous aurez à pourvoir à la réélection de Messieurs Arth. Verduynse et Verwilghen-Hijde, dont le mandat est expiré, et au remplacement de Monsieur l'abbé Raemdonck, démissionnaire. Nous avons l'honneur de proposer à vos suffrages Monsieur Van Bogaert, professeur d'histoire au Petit-Séminaire de cette ville. Nul mieux qui lui n'est en mesure de remplir avec distinction la charge de secrétaire et de nous aider à remplir la mission du Cercle. Si, comme nous l'espérons, vous daignez accueillir cette candidature, vous aurez lieu de vous féliciter de ce choix.

LES MEMBRES DONT LE MANDAT EXPIRE EN 1891, SONT :

MM. Prisse, Van Naemen et Verbraken.

SERONT SOUMIS A RÉÉLECTION EN 1892.

MM. Geerts, Van Hooff, De Ryck et Lamquet.

§ 4. PUBLICATIONS.

Nous avons au cours de cet exercice, terminé la publication du Tome XI des Annales.

L'épithier Wasien, dont l'impression avait été interrompue depuis 1879 a été repris et poussé avec vigueur. Les amateurs de généalogie

De liefhebbers van geslachtlijsten zullen er een grooten voorraad vinden van nuttige en echte inlichtingen.

De werken van den Heer Dr Van Raemdonck, waar wij hooger van spraken, hebben ook plaats gevonden in de afleveringen die dit jaar aan onze leden zijn nitgedeeld.

Zij dragen voor opschrift :

1° De eerste verkleining der groote kaart van Vlaanderen, van Mercator.

2° Ontdekking der twee eerste gekende exemplaren der groote kaart van Europa (1534) en van de kaart der britsche eilanden (1564) van Geeraard Mercator.

5° Geeraard Mercator, een Rupelmondenaar en geene Antwerpenaar.

« Men moet aan den Heer Dr Van Raemdonck dank weten om zich » aldus aan de studie toe te wijden van het leven en de werken van » Mercator. Dank aan zijne moeite en aan zijnen iever, mogen wij » hopen dat zijn werk eens tot goed einde zal gebracht worden, bijzon- » derlijk als de geleerden en de bewaarders van openbare verzamelingen » willen beantwoorden aan den oproep dien hij hun doet, en de » verlangde stukken opzoeken die hij aanduidt in eenen lijst, op het » einde van zijn tweede vlugschrift opgenomen ».

Zulk is het slot van eenen artikel die verschenen is in de « Mes- sager des sciences historiques » onder het handteeken van Mijnheer Paul Bergmans (1).

Deze alhoewel zoo vleierende beoordeeling, blijft nogtans zeer verre onder de waarheid. Onze beste vriend zal ons veroorloven te denken, dat deze eer onvolledig en die lof onvoldoend is, ingezien de ver- diensten zijner talrijke schriften.

§ 3. VERWISSELINGEN.

Op aanvraag van eenige onzer leden, nemen wij hier den lijst op der maatschappijen met de welke de kring zijne uitgaven verwisselt.

Er zijn eenige lichte veranderingen aangebracht nit hoofde van het verdwijnen van een of auder dier inrichtingen.

1° Brussel.	Koninklijke academie van Belgie.
2° »	De Koninklijke commissien van kunst en oudheid- kunde.
5° »	Het ministerie van justicie.
4° »	De Koninklijke commissie van geschiedenis.
5° »	De maatschappij van oudheidskunde.

(1) Jaar 1890, page 109.

y trouveront une ample provision de renseignements utiles et authentiques.

Les travaux de M^r le docteur Van Raemdonck, auxquels nous avons fait allusion plus haut ont également trouvé leur place, dans les livraisons distribuées cette année à nos membres.

Ils portent pour titre :

- 1^o La première réduction de la grande carte de Flandre de Mercator.
- 2^o Découverte des deux premiers exemplaires connus de la grande carte d'Europe (1554) et de la carte des îles Britanniques (1562) de Gérard Mercator.
- 3^o Gérard Mercator Rupelmondois et non Anversois.

« Il faut savoir gré à M^r Van Raemdonck de se consacrer ainsi à l'étude de la vie et des travaux de Mercator. Grâce à ses efforts et à son zèle, il est permis d'espérer que son œuvre sera un jour menée à bonne fin, surtout si les savants et les conservateurs de dépôts publics veulent bien répondre à l'appel qu'il leur adresse, et rechercher les desiderata qu'il signale dans une liste reproduite à la fin de sa seconde brochure ».

Telle est la conclusion d'un article paru dans le *Messenger des sciences historiques* sous la signature de Monsieur Paul Bergmans (1). Cette appréciation, toute flatteuse qu'elle soit, reste bien en deçà de la vérité. Notre excellent ami nous permettra de la trouver très-incomplète et trop peu élogieuse en égard aux mérites de ses nombreux écrits.

ÉCHANGES.

A la demande de quelques uns de nos membres, nous reproduisons ici la liste des sociétés avec lesquelles le Cercle échange ses publications. Elle a subi quelques légères modifications par suite de la disparition de l'une ou l'autre d'entre elles.

- | | |
|---------------------------|---|
| 1 ^o Bruxelles. | L'académie royale de Belgique. |
| 2 ^o » | Les commissions royales d'art et d'archéologie. |
| 3 ^o » | Le Ministère de la justice. |
| 4 ^o » | La commission royale d'histoire. |
| 5 ^o » | La société d'archéologie. |

(1) Année 1890. Page 109.

- 6° Gent. Le messenger des sciences historiques.
7° » De maatschappij van schoone kunsten en letterkunde.
8° Brugge. De maatschappij van iever voor de studie van geschiedenis en ondheden van West-Vlaanderen.
9° Lenven. Het bestuur van opstelling der « Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique ».
10° Antwerpen. Antwerpsch archievenblad.
11° » De academie van oudheidkunde van België.
12° Dendermonde. De oudheidskundige kring van de stad en het oude land van Dendermonde.
13° Luik. Het Luiksch oudheidskundig institut.
14° Bergen. De oudheidskundige kring.
15° Tongeren. Het wetenschappelijk en letterkundig genootschap van Limburg.
16° Ieperen. Het historisch genootschap der stad en van oud West-Vlaanderen.
17° Namen. Het oudheidskundig genootschap.
18° Charleroy. De oudheidskundige kring.
19° Hœi. De kring van wetenschappen en schoone kunsten van Hœi.
20° Edinghen. De oudheidskundige kring.
-
- 21° Parys. L'annuaire des sciences historiques.
22° » L'indicateur de l'archéologie.
23° Ryssel. Het genootschap der algemeene archieven van het noorderdepartement.
24° Amiens. De maatschappij der oudheidskundigers van Picardie.
25° Duinkerke. Het vlaamsch comiteit van Frankrijk.
-
- 26° Maastricht. Het historisch en archeologisch genootschap in het hertogdom Limburg.
27° Luxemburg. Het koninklijk genootschap.
28° Leenwaarden. Het Frisch-genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde.
29° Utrecht. Het historisch genootschap.
30° Middelburg. Het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen.

- 6° Gand. Le messager des sciences historiques.
7° » La société royale des beaux-arts et de la littérature.
8° Bruges. La société d'émulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la West-Flandre.
9° Louvain. Le comité de rédaction des « analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique ».
10° Anvers. Antwerpsch archievenblad.
11° » L'académie d'archéologie de Belgique.
12° Termonde. Le cercle archéologique de la ville et de l'ancien Pays de Termonde.
13° Liège. L'institut archéologique Liégeois.
14° Mons. Le cercle archéologique.
15° Tongres. La société scientifique et littéraire du Limbourg.
16° Ypres. La société historique de la ville et de l'ancienne West-Flandre.
17° Namur. La société archéologique.
18° Charleroi. Le cercle archéologique.
19° Huy. Le cercle lutois des sciences et des beaux-arts de Huy.
20° Enghien. Le cercle archéologique.
-
- 21° Paris. L'annuaire des sciences historiques.
22° » L'indicateur de l'archéologue.
23° Lille. La société des archives générales du département du Nord.
24° Amiens. La société des antiquaires de Picardie.
25° Dunkerque. Le comité Flamand de France.
-
- 26° Maestricht. La société historique et archéologique dans le duché de Limbourg.
27° Luxembourg. L'institut royal grand ducal.
28° Leenwaarden. Het Friesch genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde.
29° Utrecht. Het historisch genootschap.
30° Middelburg. Het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen.

- 51° Nuremberg. Anzeiger für Kunde der Deutschen Vorzeit. Organ der germanischen Museums.
- 52° Bremen. Kunstlerverein für Bremische Geschichte und Alterthümer.
- 53° Wernigerode. Zeitschrift des Harz-Verein für Geschichte und Alterthumskunde.
- 54° Iena. Verein für Thüringische Geschichte und Alterthumskunde.

55° New-York. Smithsonian Institution.

§ 6. VOORNAME GIFTEN.

1° Oratie boeke omē Jan Schanteet. Gedydenboek in handschrift op perkament van 1591. Geschonken door M^r Florimond Van Raemdonck.

2° Wapenen der steden en oud adelyke geslachten in de machtige republyke van Holland en West-Friesland. Amsterdam by Jacobus Robyn. Gifte van den zelfden Heer.

3° Versteend hout, opgedolven te Beveren (Waas) gegeven door den Eerw. Heer Roelandts te Beveren.

4° Twee waaiers in ivoor en perelmoer van het einde de 18^e eeuw. Geschonken door eenen ongekende.

5° Almanach voor 't jaer 1745. Gifte van M^r den advokaat De Decker.

6° Sabel der 18^e eeuw. Gevest in koper, lemmer geteekend: Oost-Vlaenderen. Gifte van M^r H. Verbraecken, vrederechter te Sint-Gillis.

7° Een plettersteen in grés en eene gepolijste bijl in keisteen, ontdekt op Pontrave. Gifte van M^r Verschelden te Waasmunster.

8° Verzameling van keisteenen van het vóórhistorisch tijdstip. Geschonken door M^r H. Van Hooff te Lokeren.

§ 7. AANKOOPEN.

De aankopen zijn klein in getal. Ter uitzondering van eenige werken, versierd met platen door den kopersteker de Gendt en van het Armorial général van J. B. Rietstap, hebben wij voor onze boekerij geene aankopen gedaan.

- 51° Nurenberg. Anzeiger für kunde der deutschen Vorzeit. Organ des germanischen Museums.
- 52° Brème. Kunstlerverein für Bremische geschichte und alterthümer.
- 53° Wernigerode. Zeitschrift des Harz-Verein für geschichte und alterthumskunde.
- 54° Iena. Verein für Thüringische geschichte und alterthumskunde.

55° New-York. Smithsonian institution.

§ 6. PRINCIPAUX DONs.

1° Oratieboeke ome Jan Schauthheet. Livre d'heures manuscrit sur parchemin de 1591. Don de M^r Florimond Van Raemdonck.

2° Wapenen der steden en ond adelyke geslachten in de machtige republyke van Holland en West-Vriesland. Amsterdam, by Jacobus Robyn. Don du même.

3° Bois pétrifié déterré à Beveren (Waas). Don de M^r l'abbé Roelandts à Beveren.

4° Deux éventails en ivoire et nacre de la fin du 18^{me} siècle. Don d'un anonyme.

5° Almanach voor 't jaer 1745. Don de M^r l'avocat De Decker.

6° Sabre d'infanterie du 18^{me} siècle, garde en cuivre : lame marquée Oost-Vlaenderen. Don de M^r H. Verbraeken, juge de paix à Saint-Gillis.

7° Une hache polie en silex et un écraseur en grès découverts à Pontrave. Don de M^r Verschelden à Waasmunster.

§ 7. ACHATs.

Les achats ont été peu nombreux. A l'exception de quelques ouvrages illustrés par le graveur de Ghendt et de l'armorial général de J. B. Rietstap, nous n'avons rien acquis pour notre bibliothèque.

§ 8. GELDMIDDELEN.

Ontvangsten.

Boni der voorgaande rekening	fr. 574-51
Jaargeld van 105 leden	» 1050-00
Verkoop van Annalen	» 25-00
Toelaag van den Staat	» 500-00
Toelaag van de Provincie	» 500-00
Toelaag van de Stad	» 100-00
	<hr/>
Totaal fr.	2546-51

Uitgaven.

Jaarwedde van den boodschapdrager	fr. 50-00
Drukkosten der Annalen	» 1284-51
Aankopen	» 152-88
Onderhoud van het Museum	» 58-78
Bureelkosten	» 41-59
	<hr/>
Totaal fr.	1564-56

Herhaling.

Ontvangsten	fr. 2546-51
Uitgaven	» 1564-56
	<hr/>
Boni fr.	781-95

Sint-Nikolaas, den 26 juni 1890.

DE DD. SECRETARIS,
F. VAN NAEMEN.

DE VOORZITTER,
ARTHUR VERCRUYSSÉ.

§ 8. FINANCES.

Recettes.

Boni de l'exercice précédent	fr. 571-51
Rétribution de 103 membres	» 1050-00
Vente d'Annales	» 25-00
Subside de l'État	» 500-00
Subside de la Province	» 500-00
Subside de la ville	» 100-00
	<hr/>
Total	fr. 2546-51

Dépenses.

Gages du concierge	fr. 50-00
Impression des Annales	» 1281-51
Achats	» 152-88
Entretien du Musée	» 58-78
Frais de bureau	» 41-59
	<hr/>
Total	fr. 1564-56

Récapitulation.

Recettes	fr. 2546-51
Dépenses	» 1564-56
	<hr/>
Boni	» 781-95

Saint-Nicolas, le 26 juin 1890.

LE SECRÉTAIRE FF.,
F. VAN NAEMEN.

LE PRÉSIDENT,
ARTHUR VERCRUYSE.

VOORWOORD.

De kronijk, die wij verder onze lezers mededeelen, is geteekend of liever draagt den naam : d. v. acker fil Joseph. Zij besluit met eenige versjes, of beter rijmpjes, die nopens bedoelden van Acker eenige inlichting geven :

hebt gy mynen boek doôrlesen
k bid u wild indachtig wesen
dat ik maer een boer en ben
niet ervaren met de pen
en vermits ik werk en slael
niet en ken den ortegral
en daerom my excuseert
van hetgeen hier in manqueerd.

Gemelde vraag tot versooning op letterkundig gebied was hier misschien niet overbodig. Onder opzicht van taal en vorm laat onderhandige kronijk inderdaad oneindig veel te wenschen over.

Wij denken nochtans eene onderscheiding te moeten maken tusschen het eerste en het tweede deel der kronijk. Het eerste, verre nit het beste onder opzicht van vorm en taal, schijnt aangevangen door zekeren Nicolaes De Smet, en later voortgezet te zijn door Pieter De Clercq en Jacop Boene. Het tweede deel is wellicht van Jozef Van Acker of ten deele van diens zoon. Zij geeft inlichtingen te beginnen van het jaar 1792 tot na den slag van Waterloo en de verbinding van België met Holland. Dat deel is ons dunkens geschreven naar gelang der voorgevallene feiten. Althans zekere bladzijden dragen eenen franschen stempel met opschrift « Flandriae » en het jaartal 1792.

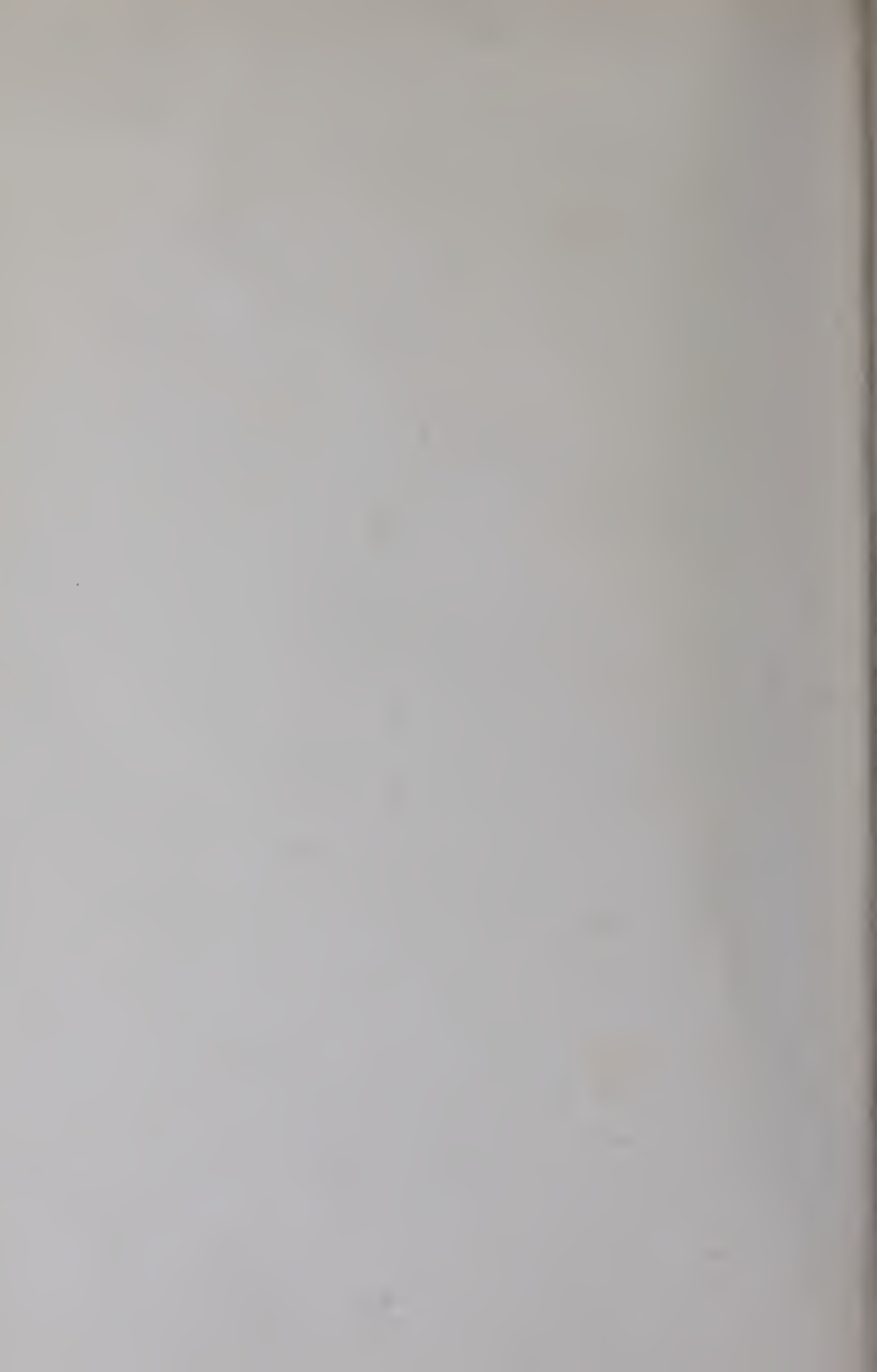
Van Acker schijnt dus betrekkelijk de voorafgaande gebeurtenissen de reeds bestaande chronologische feiten, door De Smet, De Clercq en Boene aangestipt of verhaald, bemuttigd te hebben. Zoover is zeker, dat de feiten in het eerste deel vermeld, nog in een ander handschrift voorkomen, dat in handen van den heer dokter Van Raemdonck berustte, die het ons welwillend toevertrouwde. Wij bedanken hem hier van harte voor die dienstvaardigheid en welwillendheid. Toen wij laatsgenoemd schrijfboek ontvingen, hadden wij echter reeds de nauwkeurigheid en echtheid nagegaan der feiten in het handboek, geteekend Van Acker, opgespeurd. Edoch, wij betreurden van het begin af geen kennis genomen te hebben van het ons, op het eerste verzoek, toegezonden handschrift des heeren Van Raemdonck. Inderdaad, onder menig opzicht, ook wellicht soms onder betrek van nauwkeurigheid, staat het boven datgene waarover wij beschikten. Waar in het latere de zinnen, bladzijden lang, onafgebroken op elkander volgen, door volkomen gemis aan punctueering en verwaarloozing der vereischte hoofdletters, iets wat de duidelijkheid, ja zelf de verstaanbaarheid van het schrift erg verhindert, is deze in het eerstgenoemde tamelijk juist in acht genomen. De feiten erin, zijn onderling in kleine kapitels verdeeld, de stijl is meer verzorgd; kortom men ziet, dat die kronijk het werk is van personen, die het aan zekere belezenheid niet ontbrak, en die aanspraak maakten op sierlijkheid in den stijl en kennis der gebruikte taal. Wij zullen ook terloops aanmerken, dat Van Acker zeer dikwijls enkele woorden van zeer verschillende beteekenis of bediening in den zin onverschillig gebruikt. Aldus schijnt hij menigmaal geen verschil te vatten tusschen « *en* » voegwoord, en « *in* » voorzetsel.

Wij hebben overigens schrijftrant en spelling van het handschrift onveranderd behouden. Waren soms de volzinnen schier onverstaanbaar, wij denken dat onze toelichtingen immer zullen volstaan, om op de duistere plaatsen den inhoud en de meening van den schrijver duidelijk te maken.

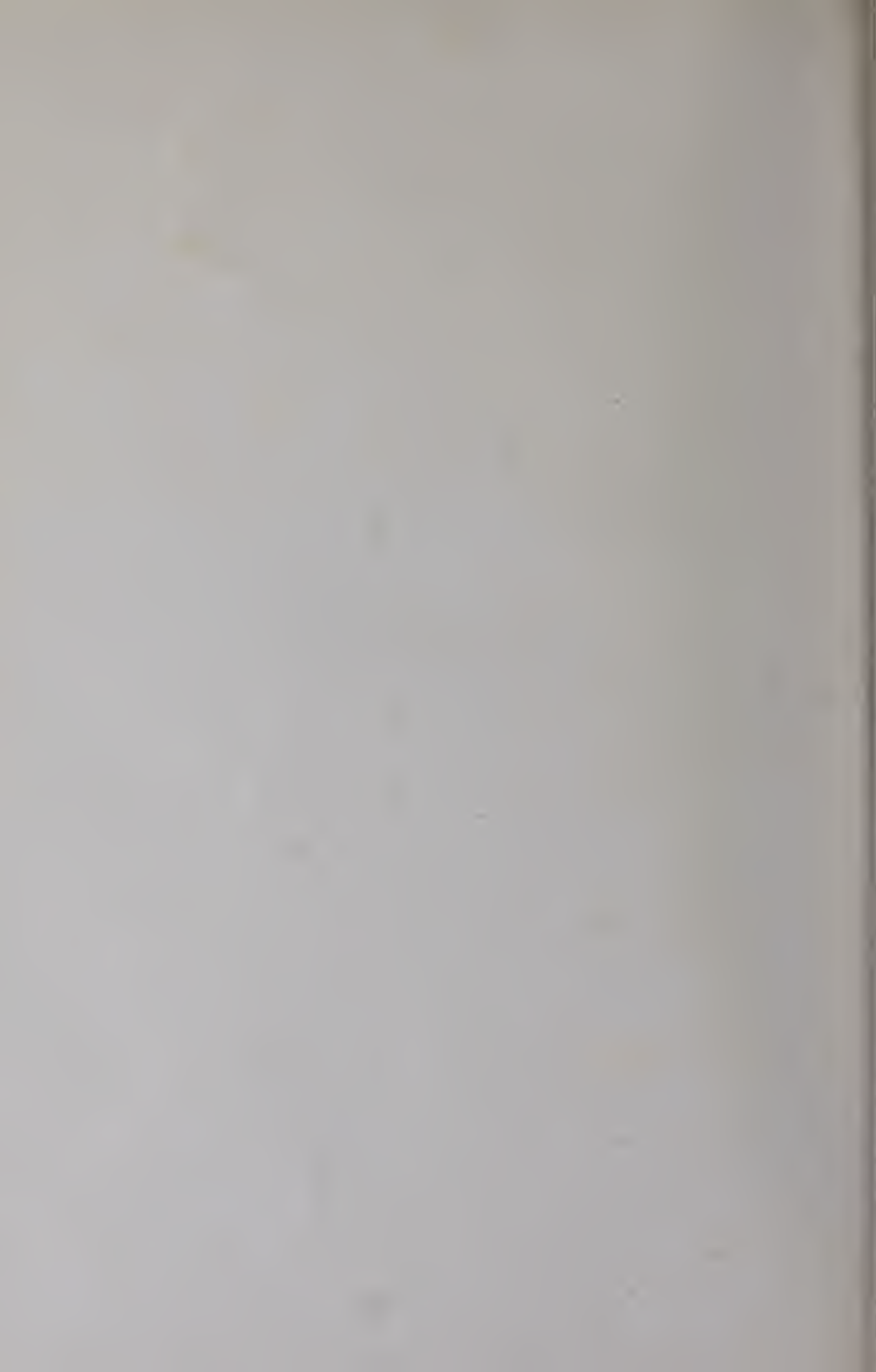
Onder opzicht van geschiedkundige waarheid hebben wij doorgaans kunnen vaststellen, dat de kronijk meestal nauwkeurig juist is, zelfs voor lang verleden feiten op verren afstand gebeurd; alhoewel de gebeurtenissen soms wat dooreen gehaspeld, en niet in juiste chronologische orde, voorkomen of verhaald werden. Van de meeste uit het tweede gedeelte der kronijk was de schrijver ooggetuige. Wij kunnen dus vertrouwen, dat zij stipt echt zijn, en zulks is de hoofdzak in eene kronijk, waarin men minder de zuiverheid, sierlijkheid en pracht

van stijl, dan de echtheid der aangehaalde feite, of der verhaalde gebeurtenissen, nagaat. Voor het vaststellen en het terecht wijzen der feiten, alsmede voor onze besprekingen, raadpleegden wij vooral de reeds uitgegeven kronijk van de Castro en de geschiedenis der 17 Nederlanden door P. H. Witkamp, alsmede tal van geschiedkundige en andere werken. Wij vertrouwen, dat wij den nieuws- en weetgierigen lezers, vooral dezen, die de vroegere gebeurtenissen van het zoo belangrijke land van Waas met voorliefde nagaan, eenigen dienst zullen bewezen hebben.

EDM. DE GEEST.



In desen boek staen veële beschryvingen van pesten, oórloggen en diere tyden. Een weynig beschreven van de patriotten, ook een deel van de fransche tegen den keyser en ses a seven andere mogentheden, desen boek beschryft van ontrent de dry onderd jaeren.



KRONIJK VAN LOKEREN.

Alsoo de nakomelingen altyd noch curieus zyn om te weten, wat er gebeurd is in d'onde tyden, soo hebbe ik de moeyte gedaan van eenige dingen te beschryven (om reden) dat daer nouwelyks weynige papieren van gevonden worden, want in d'onde tyden en hadden de menschen sooveel coragie (1) niet van iet te beschryven.

In het jaer 1542 is de wekelijksche markt aangekomen tot Lokeren, vergund geweest met octroey door syne majesteyt Keyser Carolus den vyfden; per memorie, welke markt is geweest de eerste ruïne van Lokeren, uyt jalousie van die van Dendermonde, die quamen de kerk in het dorp te verbranden, in het jaer 1584 (2).

(1) Coragie, staat hier waarschijnlijk voor « geduld ».

(2) Het octrooi door Keizer Karel vergund is gedagteekend van 1535 en niet van 1542. Het werd door Philips II den 15 Mei 1568 ingetrokken. Doch de gemeente-overheden van Lokeren verzetteden zich tegen dit besluit en de zaak kwam voor den Grooten Raad van Mechelen. In 1570 werd de markt bij arrest van gemelden Raad van Mechelen weder hersteld. Hierop nieuwe klaecht, uitgaande van het Magistraat der sieden Gent en Dendermonde. Deze kwam voor den geheimen Raad des Konings te Antwerpen. In 1581 werden de voorrechten van het markthonden zoodanig besnoeid, dat er te Lokeren markt noch paarden noch granen op straf van verbeuring en boete mochten te koop gesteld worden. Dit bevredigde de inwoners van Dendermonde geenszins en in 1584, dank de onlusten onder de regeering van Philips II, deden zij eenen inval te Lokeren en vernietigden de kerk en de meeste huizen. Het was slechts onder de regeering van Albert en Isabella dat de markt volop bloeide, in weerwil der tegenkantingen van Gent en Dendermonde.

Ziehier het octrooi van Keizer Karel V, betreffelijk de vergunning eener wekelijksche markt te Lokeren.

« Kaerle bij der gratien Gods koning van Spanien enz... Doen te wetene allen jegenwoirdich ende toecommende, dat wy outfaen hebben die oetmoedighe suplicatie

Het hier naer het nog voorder nytligt :

De markt van Lokeren en heeft nouwelykx geen fundament gehad en gebouwen van huysen als naar de beeldstormeréye, die heeft

van onsen lieven ende beminden schiltene joncheer Charles Hannaert, f. mer Jans, heere van Liedekercke, erfscout der prochien van Lokeren, in onsen lande van Waes, midtsgaders die gemeyne insetenen derzelve, inhondende hoe dat dezelve prochie groot ende wijd es bestreckende, met veel mager ende onvruchtbaer lants, als heyden ende schommen, dwelck ongecultiveert leegt, alwaer woonende zyn vele schamele ambachtlyuden, die den meesten deel levende zyn van aelmoessen vanden heyligen gheest aldaer, soe dat de zelve ingesetenen huns qualicken connen generen ende den cost winnen om huerlieder wijf ende kinderen op te hondene, te meer dat dezelve supplianten, huerluyder nootdruft, als botere, caese ende andere moeten haelen verre ende breed, ende daeromme eene dachnere ofte twee verletten, als in onse steden van Denremonde, gelegen zijnde vander voirseiden prochie van Lokeren omtrent drie mijlen, Antwerpen zes mijlen, Ghendt, Hulst, Axele, Beveren bat dan vier mylen, den prochien van Stekene ende Sinte Nicolaes bat dan drij mijlen, dwelck compt tot huerlieder groote schade ende verdriet, ende opdat de voirseide supplianten daerinne eenichssins zouden moghen ghesoulagiert worden, hebben gevonden dat nyet alleene-lick den zelve supplianten maer oock ons oirboirlick ende pronflytelick sonde wesen te mogen houden een wekemaret, te wetene het goensdaechs, tot welcken dage in drie oft vier mylen daeromtrent prochien gelegen, egeen weeckmeret gehouden en wort, maer hebben huere weeckmereten op andere dagen, soe dat deselve weeckmeret ten dage voirs. den ingesetenen vanden voirs. anderen prochien ende steden neyt en kan hinderen oft prejudicieren, alsoe oock die wethouders ende ingesetenen van de vyf naeste ende circonvoisine prochien (gewillichlyck voor alzoee vele als de sake hen aengaet) geconsenteert hebben in dezelve weeckmeret, gelyck dit breeder blycken mach by sekere certification ende duechdelicke bescheet daeraf synde, ende daerenboven zoe es de voirs. prochie geheel propre totter voirs. weeckmeret, mits dat duer dezelve prochie loopt een schoon riviere, daer die van Ghent ende Antwerpen van beyde zyden duer navigeren, ons daeromme zeer oetmoedelic biddende de voirs. supplienten dat den redenen ende middelen voirs. overgemeret, ons believe hemlieden te gonne ende octroyeren dat zy binnen de voirs. prochie zullen mogen houden de voirs. weeckmeret in goensdage voirs. ende hen daerop doen expedieren onse behoorlicke oepene brieven in sulken sake dienende, soo eest dat wij, de saken voirsereven overgemeret ende hierop gehadt tadvise eerst van onsen lieven ende beminden den ballin ende hooftscepenen onses voirs. lants van Waes, dewelcke hen, bij onse ordonnantie wel ende duechdelick geïnformeert hebben op de schade ende interest dwelck wij oft andere der voirs. prochie van Lokeren gelegen, by der voirs. weeckmeret zouden moghen lijden, ende daernaer van onsen lieven ende getrouwen die hoofden tresorier generael ende gecommiteerde van onse domeynen ende huere voirs. begeerte, hebben geoctroyeert, gewillekoert ende geaccordeert, octroyeren, willekoeren ende accorderen by desen dat zy zullen mogen institueren, opstellen, houden ende doen continueren, ten eeuwighen dagen, binnen der voirs. prochie van Lokeren, tot zulcken plaetsen als hen goetduncken zal, eene vrye weeckmeret alle goensdagen in de weecke, ende als des goensdaechs heylighdach ware, den eersten werckendach daernaer, octroyerende

begonst ten Jaere 1577 (1), waer van Lokeren niet bevreyd in is geweest, maer de kerke gelyk op andere plaetsen, gerooft ende geplunderd synde niet sonder een meirkelyk mirakel, want seker persoon, die van mijne voórouters en andere Lokerheirs bekent was, spots gewyse het Lieve vrouwenbeéld van den autaeer trekkende, heeft den haerm van het kindeken Jesus hem de kaeke in gesmeten, en den neúse seer beschaedigt, (2) die soo noch veel jaeren heeft geleéft

ende accorderende dat alle diegene, tzij mannen oft vrouwen, zo wel van buyten als van binnen der voirs. prochie van Lokeren, die ter zelve wekemaret zullen willen commen, zullen aklaer moghen bringhen alle manieren van goeden, waren, victuailen ende coopmanschappen, ende te dien eynde aldaer vrijelijck, vredelijck ende onbelet mogen commen, hantieren ende verkeerem coopmansgewyse, mits betalende die gewoentlike thollen, schulden, lasten ende impositien ende zulex alsmen betaect in andere proclien daeromtrent gelegen, daermen weekmareten houdende is, sonder dengenen die dezelve weekmaret lanteren zullen, noch luere goeden ende coopmanscepen te mogen arresteren noch te rechte stellen van sdisendachs smiddachs tot sdonderdaechs smiddachs, oft op zulcken anderen dagen als die weekmaret gehouden wordt, indien den goensdaeh heylichdaeh ware alsvoeren, dan alleen deen ingesetene den andere, ten waere van schulden gemaect in dezelve oft gelycke weekmareten, alleenlicken uytgenomen ende gereserveert die fugitiven ende ballingen van onsen landen ende onsen ende onser naecommelingen schuldenaers, behoudelic dat de voirn. supplianten, in reecognitie van desen onsen jegenwoirdigen octroye, gehouden zullen worden te betalene fonsen prouffijte, die somme van zes ponden parisis tsiaers in handen van onsen ont-fanger van Oost-Vlaenderen, in der tyt zijnde, die gehouden wert daerof ontfanck te maken, rekenijnghe, bewys ende reliqua te doene tot onsen prouffijte, metten anderen penningen van zijnen ontfange, behoudelic oiek dat sy insgelijcs gehouden zullen wesen desen onsen originelen brief te dragen oft zeynden in onser rekeneamere te Ryssele, om aldaer tonser zekerheyte geregistreert te wordene, alcer zy van den effect van desen zullen mogen genyeten.

Gegeven in onze stadt van antwerpen, in de maent van Meye int jaer ons Heeren duysent vijf hondert vyfenvijftich.

(1) Het jaartal 1577 staat wellicht slechts in verband met de plundering der kerk van Lokeren. Inderdaad andere daden van beeldstormery hadden reeds vroeger in het Land van Waes plaats gehad. Aldus lezen wij in de kronijk van de Castro, over de veroordeeling van zekeren afgevallen priester Jan Hendriex, die reeds in 1564 te Rupelmonde verbrand werd, na dat zijne rechterhand was afgehouwen, omdat hij, te Waesmunster, aan de herberg te Potz een Lieve Vrouwenbeeld uit eenen muur, en daarna in het water, had geworpen. Het zou ons verwonderen indien gemeld feit eenig ware.

(2) De goede trouw van den kronijksehrijver is hier buiten kijf. Edoch, allerwaarschijnlijkst komt het ons voor, dat het « meirkelijck mirakel » hierin zal bestaan hebben, dat het beeld in zijnen val, misschien wel met den arm van het kindeken Jesus, den beeldstormer aan aanzicht en neus deerlijk havende. Men dient hier natuurlijk af te rekenen met de lichtgeloovigheid van den tijd, en de vergrootingskracht der overlevering, betrekkelijk soms de eenvoudigste voorvallen.

tot schimp van een ander, en den tyd heeft gehad van penitentie te doen, naer welke verwoesting den seer schaedelyken oorlog van den koning van Spaenien, den inval en rebelligen van schier alle de provintien en steden in t'nederland doór de geuserney indrong (1). Soo is t'dat die van dendermonde als mede de voórseyde rolpaelende (2) syn gekomen, en sy hebben lokeren dorp met de kerke geheel verbrand, dat er maer een huys en is overgebleven ende dat uyt haet en neyt van de markt, ten dien tyde was het merkt aan den kop ofte geseyt den bergendries ofte de karre straete, (3) van boter, eyeren ofte andere eetwaeren, Maer door die gedurige passagie roovinge en plonderinge, soo was het land als verlaeten en desolaet, (4) hetwelk geduerd heeft eenige Jaeren, soo dat de geusen van Dendermonde, om te beletten het markt honden aan den kop (5), met een Detachement volk quaemen nae lokeren om die markt te beletten, en op te knijsschen en te plonderen; dan eenen Buyens koopman synde ende tot dendermonde gewéest hebbende wierd hem van goeder hand gadverteérd dat sy de markt sonden kommen riniéren, welken Buyens aen den goeverneur van hulst (noch Spaens synde) (6) de saeke te kennen gaf, presenteerde synen persoon in hostagie voór sekerheyten en waerheyten, soo denselven goeverneur ook een Detachement volk uyt sond naer lokeren honten brügge en stelde een paerteyken van hnn volk aan de brugge, om de geusen te verwachten, dewelke aankomende met hnn geheel Detachement volk, soo schoten de Spaensche, en gingen loopen nae de bosschen by hnn ander volk die hnn in de bosschen soodanig verborgen hadden, dat sy hnn niet en lieten sien, en de geusen met coraegie liepen hnn ras achter naer tot in de bosschen, alwaer sy hnn van de Spaensche terstont omringeld vonden, en

(1) De schrijver bedoelt hier wellicht de gebeurtenissen, die van 1567 tot 1582 en later in de Nederlanden voorvielen, onder de regeering van Philips II en het bestuur van den hertog van Alba, van Don Lodewijk de Zuniga, de Requesens enz. en name-lijk het begin van den acht-en-zestig jarigen oorlog, die aan Spanje 800 millioen kronen en het verlies van zeven Nederlandse Provincieën kostte.

(2) Rolpaelende, wellicht voor « rolspelende ».

(3) Bergendries, wijk van Lokeren, hebbende eene straat genaamd de Karrestraat, die op eenen vierweg uitloopt, waar eene kapel staat, genaamd de « Kopkapel ».

(4) Zoo verlaten was een gedeelte van het land van Waes, dat de gemeenten Burcht, Zwyndrecht, Melcele, Lokeren en Dacknam, in 1583 en in 1584 niet betaalden in eene belasting van twee vyfde penningen voor onderhoud van het oorlogsvolk, omdat die gemeenten geheel beroofd en verlaten waren.

(5) Den Kop voor de « Kopkapel ».

(6) Een deel van Zeeland was reeds in de macht van den Prins van Oranje.

kregen van alle kanten de laege van de misquetten soodanig dat zer van hun geheel detachement maer eenen en ontliet, i eenige schryven dat sy hem wegsonden om tydinge te draegen, aen den goeverneur van dendermonde. Ende de plaetze daer het geschiet is, woord heden-daegs genaemt het geusen kerkhof. De doode syn daer begraven, ende de levende syn gevangen, maer sy en kwaemen daer niet meer als vreesende van noch erger te gaen. (1)

De afvalende staeten van hollant en andere hun hebben beginnen voor eenen staet of repùblique te formeren, als wanneer over het land van Waes getracteerd is van contriebùtie, en over de voldoeninge gesteld ostagiers in handen van den vyand de welke in gevangenissee weest syn gestorven doòr dien dat het onmogelyk was de betaeling op te bringen, waardoor sulken dierte in de graeven is gekomen, dat veële menschen van honger syn gestorven.

Nemaer (2) als dan begonsten eenige personen uer het puin van hunne huysen te komen sien, bevonden dat de markt soo bewassen was, van doornen braemen tingels destels ende andere kruyden gedue-reude den tyd van vier jaeren, dat het niet mogelyk en was intand syn huys te kennen door de menigte van pynhoopen (3). Nicolaus

(1) Den 6^{den} Meert 1572 werd de stad Dendermonde door Arent van den Dorpe, ridder, heer van Themsche, Maesdam en Middelhernes, met behulp van Duitschers en Mechelaars, ten voordeele van den prins van Oranje, ingenomen.

Nog 't zelfde jaar vernielden soldaten van Dendermonde, in dienst van den prins van Oranje, de houten brug te Lokeren. Deze diende slechts om het vee ter weide te brengen, of om ze te voet over te trekken.

Den 2^{den} Augusti 1574 bekwamen de ingezetenen van Lokeren, oorlof van koning Philips II van Spanje, om op eigen onkost, over de Durme eene breedere brug te leggen, dienstig voor voetgangers en voerlui. Ziedaar vastgestelde feiten.

Nu, volgens onzen kronijkschryver zouden de Dendermondsche aanvallers uit het veld geslagen, en de brug dus onvernield gebleven zijn. Indien wij eenszijds de bovengemelde feiten in aanmerking nemen, en anderszijds uit het oog niet verliezen, dat zelfs heden de benaming van Geuzenkerkhof nog gegeven wordt aan een aanzienlijk stuk land gelegen over de thans bestaande Lokerenhouten brug; dat de eigen naam van « Bayens », die zich vrijwillig als gijzelaar bij den goeverneur van Hulst aanbiedt en de omslactigheid waarmede de krijgslist der Spanjolen beschreven wordt geene plaats tot betwijfeling van het verhaal overlaten, zoo zijn wij geneigd te gelooven, dat vóór 1572 de Dendermondenaren reeds vruchteloos gepoogd hadden Lokeren houten brug te vernielen, met inzicht, of onder voorwendsel, de wekelijksche toegestane markt te vernietigen; doch, dat zulks slechts later aan de huurlingen van den prins van Oranje, op hooger gemelde dagteekening, gelukte.

(2) Nemaer, oude uitdrukking, komt voort van « neen, maar ». Nemaer alsdan, staat hier wellicht voor: Omtrent dien tijd.

(3) Rond de maand Mei 1584 hadden de bestellingen van Dendermonde de gemeente Lokeren verbrand.

de Smet en kende ook syn huys niet, t'welk de roose genaemt wierd en nu den koning van Spanien uythangt, (maer) 3 a 6 roeden van de verbrande kerke i (1). Naer welken tyd alsoo den prince alexander Farneze van parma gouverneur ende capiteyn generael van dese nederlanden, heeft ingenomen ten jaere 1583 ghent dendermonde antwerpen het gentsche sas ende andere soo hebben de insetenen (2) van den lande van waes weder wat moet beginnen te krygen, al hoe wel gedirig geplaegt wordende van de garnisoenen van hulst en andere plaetsen, dewelke noch waeren onder de gehoorsaemheyd van de gerebelléerde staeten t'welke de oorsacke is geweest, dat in het land syn gekomen véel wolven, soo dat men nauwelycx en derfde reysen van d'een prochie naer de andere, als met perykel, (3) Jae zoo dat het kind van den voórnoemden nicolaes de Smet van voor de deure in den avond ten by zyn van de maerte van eenen wolf is weggenomen, die daer mede liep in het kerke straetjen op den acker der pastorey (4) alwaer hy het selve ten meerderen deel heeft opgeheten, soo noch diversche groote menschen ende meer kinders, dit is gebeurd tot lokeren maar op eenige jaeren syn die (5) vernietigt gevangen en de verjaegt, soo dat het land daerdoór gesuyverd wierd met veel benouwtheyd. Ende naer eenig verloop van tyd, is gekomen in dese landen syne hoogheyd albertus hertog (6), den welken heeft gewonnen hulst, ten jaere 1594 (7) en andere plaetkens, als wanneer het land

(1) De herberg « De koning van Spaniën » bestond nog over eenige jaren, nabij de kerk ter groote markt van Lokeren. Het was een huis met puntigen trappevel langs de straat, zoo als er thans nog eenige, in Vlaamsch-Spaanschen stijl, in het ronde van de markt bestaan. Heden is het veranderd en heeft eene kroonlijst langs de straat.

(2) Insetenen voor Ingezetenen.

(3) De verschijning van bedoelde wolven werd wellicht veroorzaakt door de ontvolking van het land van Waas, onvermijdelijk gevolg dier benarde tijden.

(4) Heden is het Kerkestraatje gansch bebouwd.

(5) Die, staat hier in vervanging van « de wolven ».

(6) Het was ten jare 1596, na den dood van Aartshertog Ernest van Oostenrijk, dat zijn broeder Albrecht of Albertus hem als bestuurder der Spaansche Nederlanden verving.

(7) Daar aartshertog Albertus slechts in 1596 als bestuurder der Spaansche Nederlanden aangesteld werd valt het te betwijfelen, dat hij reeds in 1594 Hulst en andere plaatsen veroverde. Misschien bedoelt de kronijkschrijver de veroveringen in 1584 der meeste Belgische steden, die aan de heerschappij van Spanje weerstonden, door Alexander Farneze, hertog van Parma, nadat Balthazar Geerard eenen manslag op Prins Willem van Oranje gepleegd had. Echter bij die steden was Hulst niet begrepen, daar de Spanjaards in 1595 betrekkelijk Hulst en Axel eenen aanslag beraamden, die uitlekte en gansch verijdeld werd. (Zie Cronyk van Vlaenderen, bladzⁿ 481 en 482).

van Waes syn volle rüste heeft genomen, naer welken tyd de markt van lokeren wierd vergroot de kerke ten deele opgebouwd (1), met véele huysen een kaey gemaakt, soo dat alles in florantje (2) quam.

Ten Jaere 1618 (3) is gedecretéert de costume van den lande van Waes kenr en voorgeloden met andere ordonantien, soo dat het land t'welk nu zoo veel Jaeren was desolaet en verwoest en sonder order of regeringe, begonst in goede polocie (4) te komen, dat heeft geduerd tot het jaer 1651 en dan is den prinse van oraniën (5) met een magtig leger ingeland te Watervliet, heeft ingenomen philippynen en andere forten, waer mede in het land van Waes groote alteratie is geweest, door de passagie van de Spaansche troepen en garniesoenen, welke voórseyde troubelen noch eens vernieuwt synde, hebben de naer volgende Jaeren noch eens vermeerderd door den slach van Sint annen lande van Kieldrecht, (6) In het Jaer 1658 door het innemen van Calloo welke voórseyde troubelen syn op korten tyd begonst in geeyndigt, want naar den lamieusen slag van Calloo geschiet ten voorseyden Jaere in Juny, in welken onsen koning van Spanien heeft gehad eene schoone fictorie, waer naer volgde t'overgaan van Calloo en andere

Het was slechts in 1597, dat hij Hulst veroverde op Maurits van Nassau, zoon van Willem van Oranje.

(1) De kerk van Lokeren in 1584 verbrand zijnde, werd nadien eene voorloopige bidplaats opgemaakt; doch die was weldra te klein. Den 18^{den} Meert 1606 verleenden de vorsten Albertus en Isabella aan de Lokeraars oetrooi, om des woensdags, gedurende negen jaren, eenige kleine schattingen op de ter markt gebrachte goederen te heven, alsook op zekere artikelen van verbruik, ten einde aan de veelvoudige onkosten, onder andere die van het voltrekken der kerk, te voorzien; dit mits voorwaarde aan hare Majesteiten 50 guldens 's jaars te betalen. (Handvesten van Lokeren).

(2) Florantje, staat hier voor « welstand ».

(3) Dit gebeurde den 2^{den} Juny van gemeld jaar.

(4) In goede polocie, wellicht voor : « in goede positie, in goeden toestand ».

(5) Bedoelde prins van Oranje is Frederik Hendrik, die in 1624 zijnen broeder Prins Maurits, als stadhouder en legerhoofd der Bataafsehe republiek opgevolgd was. Hij won op de Spanjaards de steden Oldenzaal (1626), Groenlo (1627), 's Hertogenbosch (1629), Maastricht (1652), Breda (1657) en Hulst (1645). Hij stierf den 14^{den} Maart 1647 en werd door zijnen zoon Prins Willem II opgevolgd.

(6) Wij vinden betrekkelijk 1651 in de kronijk van Vlaanderen op bladz. 655 melding van graaf Jan van Nassauw, die met een klein leger kwam om 't land van Waes te bedekken en te Boreht (Burcht) eenige sehansen en redouten opwierp. Doeh in 1652 maakte graaf Willem van Nassauw merkwaardige krijgsoefeningen, doorsneed den Kouwesteynsehen dijk en zette aldus meer dan 220,000 gemeten land onder water. Op 7^{den} Sept. 1655 landde hij tussehen 't Sas van Gent en het fort van Philippine, dat hij veroverde. Dit zijn wellicht de feiten, die de kronijkschrijver in algemeene bewoordingen bedoelt.

forten (1), zoo schieu het land weder in volle ruste te komen, alhoewel niet veel Jaeren en heeft geduerd, door de troubelen en het vluchten van de Lorynen en andere van onze troupen, in het land van Waes geschiet. Ten jaere 1609 gemaekt synde den vrede van twaelf jaeren gedurende het welke de negotie seer heeft veranderd (2), want ten Jaere 1644 syn de hollanders weder met een magtig leger geland te philippynen, en hebben het Sas van Gent gewonnen (3), soo dat onse legers quamen liggen tot Moerbeke, en daer outrent gemaekt diverse forten Vaerden ende retrenchementen, om te bevryden het land van waes van conterbitie en overlast, dese troubelen hebben geduerd tot den Jaere 1648, dan quam den voorseyden prins van oranien met een machtig leger het welke heeft veroorsaekt, een generaele vlicht voor geheel het land (4), veele menschen vluchten te schepe naer antwerpen, als wanneer sy passeerden aan den huysenbosch (5), op denwelken dan een sterk fort was, waerop alsdan commandeerde diën vromen en naermaels vermaerden capiteyn hans Verquiest; de durme was afgepaeld met eenen kloeken sluytboom hebbende maer gelaeten een gat voer de schippers, het welk seer moeyelyk was om door te vaeren, tot rüpelmonde alwaer over de schelde eene brugge lag, synde daer groot gewoel van Menschen en beesten, als ook van schepen op het casteel lag ook een garnisoen soo ook op het casteel van temsche en Eenige platons met geschüt op de Schelde, in somma het land van Waes was soo vol troubel en droefheyt, dat het niet

(1) De slag van Calloo had plaats in 1858 den 16 Juny en opvolgende dagen, onder de regeering van Philips IV van Spanje en het bestuur der Spaansche Nederlanden door Kardinaal Ferdinand van Spanje, broeder des konings. De krijgshelden van Willem van Nassauw streeden dapper en de eenige zoon van Willem, prins Maurits, sneuvelde in het gevecht. Op 21 July moesten de troepen van Willem vluchten, door gebrek aan omstand, verloren eene massa volk, 85 geladene schepen, die door de lage tij niet konden afvaren, en al hun geschüt. De Spanjaards herwonnen aldus Verrebroeck, Calloo, en bevrijdden de landen van Waas en Hulst, alsmede de stad Antwerpen, van verdere krijgsonheilen.

(2) Die vrede werd inderdaad in 1609 geteekeud. Doch het feit staat hier gansch niet op zijne plaats vermeld.

(3) Dit gebeurde den 5^{den} Sept. na een beleg van zes weken. De Spaansche Don, Andreas Pardo, was alsdan Goeverneur van 't Sas.

(4) Het leger van den prins kwam van Melle, en was te Lokeren den 4^{ten} October. De prins zelf volgde het, alsmede de heer van Brederode. Andermaal werd Lokeren, na het vertrek van den prins en van Brederode, aan plundering en roof prijs gegeven. Het leger trok over Stekene en S' Jans-Steen naar Hulst.

(5) Luysbosch, klein eilandje te Thielrode, nabij den samenvloei van Durme en Schelde. Het bezat inderdaad destijds een fort.

en is om te beschryven, by het tolluys in het mechels waeter, lag ook een brugge ende tot Antwerpen lag ook een brugge over de Schelde, alwaer veel volk quam gevluht nyt het land van Waes, al liepen sy gelyk van luys, maer het schol veële, dat het een eer tot Antwerpen was als het ander. naer dat wij daar acht a tien dagen geweest hadden, tot dat de contrabutie gemackt was, soo datter veel duysende wederkeerden nae luys toe, en hulst gewonnen synde op den 2 September 1643 (1) het selve Jaer dus eyndigde onder de gedurige troubels van Spaensche en hollansche parteyen die gedurig quamen hin profyt soeken, op de prochie van het land van Waes. Op den 27 July 1646 is gekomen den prins van oranien met 40,000 mannen (2) dewelke de prochie van Lokeren beschanst en bedolven met bareeren en draeyboomen aan de stracten beginnende van aan Sanna kapelle (3) naer den ruyenberg meulen, en soo naer de beke van den dendermousschen weg, regt doór de leenackers, hetwelk op 24 uren gedaen was, want het dorp was zoo vol gewoel, en menigte van menschen wagens en peirden en geschut, dat voor het luys van greffier de Smet stont eene schoone tente, alwaer den prince met synen staef dagelyks quamen sermoen hooren. de kerke was vry en vol gevluhte goederen, dit alsoo 14 dagen geduerd hebbende op Sinte Laureysdag avond het geheel leger gemareeërd synde (4) vond elk werk genoeg om syn luys en hof te herstellen, synde gedurende desen tyd, seer veel fougagie gebrogt in de nieuwe stat, en de graenen de welke doór de wethouders verkogt syn, met plaetsen in de hoven, wat bedroefde tyden hebben de die van Lokeren niet onderstaen, van veël benouwtheyd en van veel schaede, want vele hummen oogst huysen en schieren verloren hebben, en soo met sorge en benautheyt verbeid den peys denwelken gevolgt is ten Jaere 1648, met de meeste blytschap, den 26 mey (5) ende verhopende de lang

(1) Den 2^{den} November 1643 is het lort Moncado door de Spanjaarden verlaten; doch het is slechts den 4^{den} November, dat de Goeverneur van Hulst de stad aan den prins van Oranje overgaf.

(2) De prins van Oranje kwam van Bergen-op-Zoom te water, met zijn leger, naar 't Sas van Gent, ontmoette verder nabij Stekene den Franschen Maarschalek graaf van Grandmont met 6000 man en beiden vervorderden hummen weg naar Lokeren, waar zij den 27 Julij aankwamen en tot den 8^{ten} Augustij verbleven.

(3) Eene oude kapel, die heden nog bestaat, op den wijk genaamd « Heirbrug », nabij de Leede en aan de rechterzijde van de groote baan van Rijsel op Antwerpen.

(4) Het leger vertrok met den prins van Oranje en graaf van Grandmont naar Themsche, waar het den 9^{den} Augustij aankwam.

(5) De kronijkschrijver bedoelt hier het vredeverbond van Munster in Westphalen,

gewenste ruste, ten heeft niet lang gednerd, het land van Waes quam noch in troubel, en vluchten veele in het overgeven van ondenaerde, door de fransche is voorgevallen in de maend 7^{bre} 1638 (1). In het (2) 1660 (3) is den Eenwigen vrede gemaekt met vrankryk en Spaenien. philippus den vierden gestorven synde den 17, 7^{bre} 1665 in wiens plaetze is gesnecedeerd carolis den tweeden, een kind van ontrent 4 jaeren hond, als geboren synde den 6 9^{bre} 1661 denwelken in dese nederlanden wierd geluid tot brüssel den 24 february 1666 en tot gent den 2 meye daer naer met pracht van theater vierwerk en menigte van edeldom biscoppen abten graeven en princen want het gedrang was soo groot, dat de vrydag merkt te kleyn was door de algemeyne blytshap; maar het land is niet lang in rust gebleven.

Want in het jaer 1667 wel gebleken dat den koning van Vrankryk met een machtig leger te velde komende heeft Charleroy het welk den koning van Spagnien hadde gedenolleérd (4) weder opgeboudt en versterkt, ook ingenomen deoay oudenaerde korteryk aelst en dendermonde (5) beleyd; tot appels wierd den 2 augusty een brugge geleyd, het geheel land heeft weder moeten vluchten, de fransche quamen tot Lokeren, alwaer noch veel manspersoonen waeren thuys gebleven veele staeken hun met een schuyte over de durme, als de fransche in de kerkstraete quamen, daer en wierd by hun niet misdaen, vragden eten en drinken, men quam eenen versoeken die over de durme gevlicht was, welken was borgemeester (6), hetwelke hij sonde

bestaande uit 79 hoofdstukken. Gemeld verbond werd slechts den 5^{den} Junij 1618 in de Nederlanden aangekondigd. Het erkende de onafhankelijkheid van Holland, doch bracht den Belgischen koophandel een geduchten slag toe, door de sluiting der Schelde voor de zeeschepen.

(1) Na den Munsterschen vrede duurde de oorlog tusschen Frankrijk en Spanje nog gedurende ongeveer twaalf jaren voort.

(2) Het woord « jaar » is hier vergeten.

(3) Den 7^{den} November 1659 werd tusschen koning Philips IV van Spanje en Lodewijk XIV van Frankrijk een verdrag gesloten en in Maart 1660 werd een vredeverdrag door beide vorsten geteekend.

(4) Gedenolleérd voor gedemoliëerd, staat gelijk met afgebroken, vernield, gesloopt.

(5) Zoo als de kronijkschrijver hooger zegt verklaarde de koning van Frankrijk Lodewyk XIV in 1667, namelijk den 18^{de} Mei, den oorlog aan het regentschap, dat in naam van den zesjarigen Carolus II het spaansche rijk bestuurde. Het waren Turenne en d'Aumont, die aan het hoofd van twee legers op de spaansche Nederlanden aanrukten en boven gemelde steden ook nog Veurne, Bergen, Armentières, Doornijk en Ryssel en meer andere veroverden. De koning en de koningin volgden het leger in Vlaanderen.

(6) Wie dit ambt in 1676 te Lokeren vervulde is ons onbekend. Alleenlijk staat

gedaen hebben, maer siende van over de durme, den hoogbailliū van den lande van Waes by hun staen, die aan de lokerhoute brugge gevangen was (1), t'welk hy niet en wiste maar dat hoorende, heeft hem begeven nae antwerpen, daer hy dieëndag noch arriveerde (ende) de tydinge bragt, het gewoel en verstroeytheyt onder de menschen was soo groot door geheel het land, als men hoorde dat sy het donderdaegs de huysen open gesmeten hebben en geplunderd maer niet gebrand, wy kregen t'saterdaegs smorgens de tydinge naer dat de fransche ses dagen voor dendermonde gelegen hadden syn op getrokken ende gemarchert recht naer rysel (2), naer dat sy al eenig volk hadden verloren door het water en canon van de stat alsoo daer eenen cosy van den koning van Vrankryk nevens des konings seyde met eenen bal wier dood geschoten nam dan voorts rysel in. In het jaer daar naer wierd in Meye den peys gepubliceerd (3) tot Lokeren noch eens beginnende te floreren, het welk niet lange en heeft geduerd, want in het jaer 1575 wier den oorlog al weder gedeclareert tegen de fransche, omdat sy in hollant waeren gevallen (4), en inge-

zekeren Frans van Schoonen als eenen der schepenen voor dit jaar bekend. Voor het jaar 1675 staan bekend als schepenen van Lokeren : Ambroos van der Sare, F Willem, Adriaen Thierens, Jacob Meuleman, Simoen Ryngaut en Pauwel Zaman. In 1680 en in 1681 treffen wij nogmaals den heer Frans van Schoonen als schepenen van Lokeren aan. (Zie geschiedenis van Lokeren door Frans de Potter en Jan Broeckaert).

(1) Zou de kronijkschrijver hier de chronologische orde niet onderbreken? Inderdaad wij lezen in de kronijk van de Castro, dat de hoogballiu van het land van Waes baron Des Mares, den 4^{den} Augusty 1676, door Jaunelle Alferes aan het hoofd van 600 fransche musquettiers nabij de Lokerhoute brug werd aangehouden. Hij was er gekomen om den inval der Franschen te beletten, en betaalde later 9000 gulden losgeld.

(2) Koning Lodewijk XIV kwam in het begin van Augusti zonder eenigen tegenstand te ontmoeten tot vóór Dendermonde, dat hij onmiddellijk belegerde. Doch op 9^{den} Augusti 1667 openden de belegerden de sluizen van Dender en Schelde, waarvan zij de wateren opgehouden hadden, en de koning vreezende, dat hij met zijn leger door het water zou omkomen, lichtte het beleg, en, na het omliggende geplunderd te hebben, gaf den 12^{den} derzelfde maand zijne troepen bevel om naar Ryssel te trekken, ten einde die stad te veroveren.

(3) Die aankondiging gebeurde den 31^{sten} Mei 1668. Gemelde peys (vrede) was te Aken, tussehen Frankryk en Spanje, sedert den 2^{den} Mei gesloten.

(4) De oorlog werd door Frankryk, dat Karel II koning van Engeland, voor bondgenoot had, aan de kleine Nederlandsche Republiek den 7^{den} April 1672 verklaard. De bisschoppelijke vorsten van Munster en Keulen werden ook overgehaald, om als bondgenooten van Lodewijk XIV en Karel II op te treden. De oorlog met Frankryk, na eenigen tijd in zijnen tocht alleen gebleven, duurde tot 1678. De Nederlanders hadden Prins Willem III, voor legerhoofd en stadhouder. Brandenburg, Oostenryk en Spanje

nomen vele steden, soo dat sy liepen tot by amsterdam, meynende soo geheel hollant in te nemen, en soo het spaens nederland te sluyten, soo dat den koning genoodsaekt was den hollander te helpen om syne eylanden te behouden, soo synde trouwels noch eens vernienwdt, daer wierd op de schelde en de sassche vaert wacht gelonden om het land te bevryden van contribitje maer de fransche quamen daer dikwils alaerm maeken soo dat tot Lokeren somtydts geweest syn wel 5 a 6000 mannen des krygs dese alaermen en hebben van geen besonder effecten geweest als op den 4 maerte 1675 alsoo de fransche de schelde gepasseert waeren, syn gekomen by melle, en hebben aldaer eenige huysen verbrand, en onse en andere prochien diverse brand brieven hebben geschreven met dreegementen tot de contributie alhoewel daer niet en is op gevolgt (1), Lokeren en Exaerde in gedurige vreesse synde als wesende de Eerste plaetsen van het lant van Waes naest den vyant gelegen, soo hebben vele menschen van dese bovenschreven prochien hunne beste kleederen ende lyuwaet en andere juweelen gaen vliechten, het welk veroorsaekt heeft dat vele neiringen verminderden, dat heeft geduerd tot den 12 7^{bre} als wanneer de garnisoenen ath en ondenaerde hebben ingenomen, de schelde gepasseert tot beirlaire en hebben tegenstaende de fyncie (finesse?) van de boeren een brugge geleyt en overgecomen synde hebben aldaer verbrand 42 huysen eenige persoonen dood gesmeten, het welk eenen grooten schrik bragt door g'heel het lant, desen brand en heeft maer geweest een kleyn voorspel van hetgene gespecht den 7 8^{bre} (2), daer

sprongen de Nederlanders bij. De vrede werd den 11^{den} Juni 1678 hersteld, en de republiek bleef onaangeroerd, terwijl Spaansch-België alweder een aantal steden aan Frankryk moest afstaan.

(1) Men leest in de chr. van Vlaenderen, bladz. 761 : Naer dat de Franschen het Brugsche Vrye al roevende ende brandende hadden afgeloopen, syn sy op deselve maniere met eenige heiden nyt Cortryck, Doornyk en Andenaerde op den 18 Maert (1675) over de schelde getrocken in 't lant van Waes, verdryvende d'eerste boerewagl en begonden Lokeren te branden, maer door het stormklippen de landslieden saemen of dese roovers en branders in groote menigte aanvallende, hebben sy de Fransche soo vierig gegroet, dat het meeste deel wierd gedoodt ofte gequetst. Daerenboven die van Gendt en Dendermonde sig voegende met het gewapent landtsvolk het getal vermeerderende, waeren de Franschen genootsaekt de vlugt te nemen naar de steden van waer sy gekomen waeren.

(2) Inderdaad den 7^{de} 8^{bre} 1675 verschenen de Franschen aan de Schelde boven Gent. Na een hevig gevecht gelukten zij er in, bij middel van touwen en vaten, koorden en planken, er eene brug over te leggen. Zij verhandden Destelbergen schier 161 in den grond, en richtten menigvuldige andere branden aan, te Loochristy, Heusden en

naer sal ik noch voorder schryven, van de vervaerlyke tronhelen, den 31 April 1676 (1) was het geruchte dat den vyand eene brugge van schepen over de schelde gemaekt hadden, veroorsaecten groote troubels door heel het land waer op aenstonts veel volk in beweginge was, tot het wederhonden van den vyand, waer onder veële menschen van lokeren waeren waer onder was eenen met naem gilles boene die benevens andere was gekomen om te helpen, defenderen met noch eenige compagnien dragonders, de welke te laet quamen, alsoo den vyand op den kant al post hadden gevat en den commandant van de dragonders dood gebleven synde dat desen voorschreven gilles hoene heeft sien gebeure een weynig te vooren den vyand heeft sien verdryven over hune brugge wel 25 roeden verre waert dat niemant de assirantje gehad en hadde, van langs desen kant de touwen af te kappen daer de brugge vast gemaekt was, hun brugge moest sekerlyk aen d'ander seyde gebleven hebben. Maer de fransche officieren met den degen in de hand staende riepen op de straete avance avance (2) quamen soo wederom met geweld over hun brugge, als wanneer den

Laerne. Zij verklaarden gekomen te zijn om de landen van Waes, Dendermonde en Aelst te brandschatten of in asch te leggen. Vier hondert huizen, niet medegerekend de schuren en stallingen, werden vernietigd. Doch de Fransche commandant d'Humières, die veel volk verloren had, begon des anderen daags af te trekken. (Zie chr. van Vlaenderen, bladz. 765).

(1) Wij denken dat de kronijkschrijver, wat overigens maar af te wel te begrijpen is, de tabrijke invallen der Franschen eenigzins dooreenwarrelt. Ziehier in 't kort, wat wij over den inval van April 1676 lezen :

Den 9^{den} April trekt graaf d'Amie, gouverneur van Ath met 3000 mannen en 2 veldstukken, over Geeraertsbergen door 't land van Aelst naar de Nederscheelde, die hij dreigt over te trekken, om 't land van Waes te brandschatten of door vuur en vlam te teisteren. Gelijktydig vertoonen zich 7 fransche escadronnen, komende van Audenaerde op de brugsche vaart, nabij Gent. Zij denken des nachts met de postloopers de brug te Meulestede over te trekken, doch worden door de Hollanders, die intusschen uit 't Sas van Gent en Philippine toegesnelde zijn, na een bloedig gevecht afgeweerd. Des morgens vernieuwen de Franschen hune poging, zonder beter gevolg. Alsdan onder het geleide van d'Humières volgen 500 ruiters en 6000 voetgangers het kanaal tot aan Terdonck. Wederom worden zij door de Hollanders gestut; doch na een hardnekkig gevecht nemen zij de brug in, rukken het land van Waes binnen, trekken Winckel, Saffelaere, Mendonck, Wachteheke, Stekene, Sinaai en andere plaatsen door, vernielen 2000 woonsteden, ongeminderd de schuren en stallen, en verschijnen den 12^{sten} April tot Lokeren, alwaar zij zonder verontrust te worden eenigen tijd verblifven, alles plunderen en vernielen, om eindelijk met roof en buit, over Wetteren, naar Audenaerde terug te keeren.

(2) Avancez ! Avancez !

voorseijden commandant van de dragonders dood bleef, soo scheén de coragie gansch verloren, ende voorder quamen sy op het veld alwaer sy vochten van s'morgens met sonnen opgang tot den middag eer de fransche meester waeren daer was eenen die hem op de vlucht begaf. langs de meerschen, synde sulken groote grachten, dat sy daer niet over en konden springe en de fransche met peirden langs de menne-gaeten (1) achter de hielen saeten, met den saebel in de vuyst desen voorschreven sprong soo verre als hy kost en meer andere en weder nyt den gracht, hy sag dat eenen boer van eenen franschen ruyter vervolgt wierd, ende altyd naer hem kapte, en den boer al deysende en de kappen met zijn fisiek (geweer) afweirende, deysde tot in een sloote waermede hij geschapeerd was, ende den ruyter met syn peird meynde daer over te reyden, maer syn peird daer in bleef steken, het welk daer niet nyt en konde geraeken soo den soldaet de sadel met de monteringe afgesneden hebbende, liet syn peird in de sloote steken. Terwylen dat dese troublers op de schelde waeren soo quamen tot Lokeren diverse tydingen causeerden alaerm door geheel het land, want wy daarvan geadverteerd waeren den dag te vooren, soo dat de achter gelande prochien daer van geadverteert waeren en dien dag een groote vergaderinge was tot lokeren, van weirbaere mannen en veele trokken naer het heyende in op den keirsmaker (2) en andere posten en de inwoonders pakten en saken alle hunne beste goederen d'een doende te schepe en d'ander op waegens en eenige in de kerke andere te schepe maer op het waeter was het onsekerste met het leeg water, want als het contrarie wind was dan en kouden sy niet vaeren, soo dat er 7 a 8 schepen tusschen de kaeye en de brugge aan den grond laegen, want hadde den vyand gekomen alles soude geplünderd en verbrand geworden geweest hebben, want men sag dat den vyand geduerig naederde door het branden van destelbergen en loochristi, soo sy syn voorts gekomen tot aan den ouden bosch (3) smesse, maer waeren al in diverse troupen verdeeld, want den vyand absolut meester geworden synde, hebben hun in diverse troupen gesepareerd en soo genaedert naer lokeren, t'welk aen den brand kost gesien worden. Eenige van het heyende die aenveerden de stoutigheyt van te

(1) Mennegaeten : open toegangen tot de landeryen, meerschen of beemden, langs waar men dezelve met wagens en karren op en afrydt.

(2) Heyende : wijk van Lokeren tusschen die stad en Overmeire; Keirsmaker : wijk van Lokeren op den steenweg naar Gent.

(3) Afgelegen wijk van Lokeren, tusschen Beirvelde en de wijk Heyende.

gaen sien naer de oudenbosch smesse voorseyt, maer en gingen niet toe, soo den vyand was op korten tyd in de rechtstraete in het gesicht van den draeyboom, alwaer diverse van ons begonsten te schieten, maer d'avond garde (1) daer op niet passende (2), bestaende en 50 a 60 voetgangers avonceerden (3) geduerig nae onse bareere, geboogen gaende al of sy gekropen hadden, van achter gesecondeerd met (4) ruyterey en andere die geduerig naederden, wy moesten den draeyboom verlaeten want wy door de fransche veroeverd wierden, soo is de kavolrie (5) als helsehe duyvels de straete van het heyende in geloopen, met sulke snelheyd dat sommige boeren noch op het gras laegen al of sy sliepen, en hadden dese ruyters gewild, sy souden wel onderd of meer het leven genomen hebben, maer dese tronpen en waeren maer om te sien, wat macht van binnen was, waerdoór sy (6) veél tydts hadden om te vluchten en in kanten en in haegen te knypen om hun te solveren (7) al hoe wel, niet al, want den tweeden troop heeft er wel 40 a 50 gevangen 12 doot geschoten en eenige gekwets waer onder eenige fransche waeren die den vyand mede voerde, welk getal het gene van de landslieden overtrelte, dit geschide met sulc een rassigheyt, dat niet om seggen en was, waer op volgde het plunderen, en branden van de naest gelegene huysen, daer van al eenige branden en eene volle vlamme meynden vele menschen dat diën dag geheel het dorp en meilens in aschen sonde geconsimeerd hebben geweést, maer het is godt lof beter vergaen, dit is geschiet in het jaer 1675 den 7 8^{bre} sy branden op 't heyende 72 huysen en schüeren en stallen daer wiert eenen ruyter als hy op de hof rede, met een brandende faekel in de hand van den boer dood geschoten doór de venster waer doór dat, dat huys is blyven staen voorders sy plunderden diverse waegens en namen eenige peirden van die van kalken en andere prochien die tot daer maer en waeren gereden, Eenige van hunne troupkens hebben tot by Lokeren dorp geweést, en hadden sy durven doór komen, sy konden geheel het dorp tot aschen geleyt hebben, want al het volk weg geloopen

(1) avond garde wellicht voor « avant-garde », voorwacht.

(2) daer op niet passende, voor « zich daaraan niet storende ».

(3) avonceerden, voor « naderden ».

(4) gesecondeerd, voor « bijgestaan door » of beter « gesteund door ».

(5) kavolrie, voor « cavalerie » peerdevolk, ruitery.

(6) sy, staat hier voor « de boeren ».

(7) om hun te solveren « om zich te redden ».

was, en als het by den avond begon te worden, retireerden (1) sy met hunnen buyt (en gevangene) ten uyttersten vermoeyt synde, nae destelbergen, en maer 50 a-60 man sterk synde, soo dat-er maer desentie (2) geweest en hadde, de selve genoeg om verslaen waeren, desen dag was tot daekenem (3) een groot gewoel van menschen en beesten en van de vlnchtelingen en de passaegie soo groot synde, dat sy geduerig met de ponte en schuyten moesten oversetten, ende tot daekenem wat gerüst hebbende, waeren verwonderd dat sy tot Lokeren geenen brand en saegen, van kerke huysen ofte meulens, waeronder eenen was die presenteerde vier schellingen wilde inand gaen sien op eekberg wat tot Lokeren al passeerde, maer niemant en wilde gaen hy aenveirde selve de stontigheyt, van te gaen sien nae den kop, en voorts nae lokeren honten brugge, aldaer komende, bevond ik dat de fransche in het dorp niet en hadden geweest, noch van eenige contributie en was getracteert, maer hebben gesien dat twee ruyters paspoort hebbende quaemen seggen dat-er moest van contrebütie getracteert worden op pyne van voorder branden hoe wel dat-er niet en is op gevolgt, en dan kwam tydinge by de gevlnchte, dat de fransche de Schelde gepasseert waeren (4), soo dat ieder met blytschap weder nae huys quam, maer niet de afgebrande, of vrienden van de doode, gekwetste, of gevangene gelyk ider een kan denken, ik voeg hier by dat den noch genomden Jacobus boene gesien heeft, dat langs de heirbaene van gent op antwerpen dat daer eenen spieon kwam gereden, op een schoon getiegert peird, als een treffelyk koopman, en van niemant wiert aengesproken, daer nochtans wel by de 2000 mannen waeren in t'geweir, alsoo dien selven spieon wederkeerde, maer dat hy konde geweest hebben, ontrent waesmunster sterre, en alsoo passerende sonder te spreken, en sag al dat volk in t'geweir en de stracten met afgekapte boomen vervuld, met pitten en twee hostweiren ofte retransementen op gewerpen achter malkanderen, soo dat daer niet en was als eenen kleynen weg om eenen waegen te kunnen passeren den voornoemden boene komende langs de schelde, daer de fransche overgekomen waeren, recontreerde den selven spieon een weynig buyten de retransementen; en vraegde aen den meer genomden

(1) Retireerden zij, voor « retireerden zij » trokken zij terug.

(2) Desentie, voor defensie, staat hier gehruikt voor « hulp, onderstand ».

(3) Daekenem: heden schrijft men Daeknam; kleine gemeente op ongeveer 2 1/2 kilometers afstand van Lokeren.

(4) Dat de fransche de schelde gepasseert waeren, beduidt hier natuurlijk, dat de Franschen, op hunnen terugtocht, reeds de schelde over waren.

boene hoe verre dat hy van gent was? hy antworde dry mylen en hem seyde de fransche syn daer, siet gy daer wel den brand; en hy stak syn peird met de spooren en reéd soo spoedig weg, ontrent loochristi kwam hem eenen troup fransche tegen, waer tegen hy seyde, dat sy sonden weder keeren, alsoo sy niet mogelyk en waeren, te passeeren van de sterke hoopen volk, die hy hadde gesien op den keirsmæker voórnomd, waer op sy wederkeerden en branden loo Christi dorp gansch al behalvens het luys van den pastoor die het selv verbad (1); het was om hem te vermoeden dat desen troep met den gonnen die langst t'heyende kwaemen, naer aprentie (2) langst twee kanten nae Lokeren meynden te komen, en dat dien troep die langst t'heyende kwam, daer om te rîng keerde als sy door het branden van de andere geen avancement en saegen, het was den pastoor van loo christi, die den spicon had sien adverteren (3) aen den gemelden troep, en van hun het selve hadde gehoort, het welk met ons wel verging, want hadden sy toe gekomen, al dat volk kost ook wel gaen loopen hebben, gelyk op het heyende, dese vlaege en was soo haest niet gepasseert, of het geheel land wierd geduerig getroebelcêrt door diverse geruchten die valsch waeren waerdoor geduerig alaerm quam, soo dat tot Lokeren dikwyls 5 a 4000 weirbare mannen waeren (4); t'welk veel neiringe dede stilstaen, doch eenige floreêrden, het scheen dat deése gasten het heir billiet mede brachten, soo dat-er geen twee blanken (5) bier meer te krygen en was en al twee stuyvers (6) moesten betaelen, van boter, kaes tabak brandewyn poeder en lood en was al qualyk voor geld te krygen.

(1) Verbad, onvolmaakt verleden tijd van het werkwoord « Verhiden ». Het werkwoord is verouderd, maar werd vroeger veel gebruikt in den zin van : door bidden iets bekomen, door bidden overhalen, vermurmen enz.

(2) Naer aprentie, voor « naar apparentie, naar allen schijn, waarschijnlijk ».

(3) Adverteren, voor « adverteeren, berichten, bericht geven; wordt ook wel eens lijdelyk gebruikt als in : ik werd geadverteerd, voor « ik kreeg bericht ».

(4) Volgens onze persoonlijke opzoekingen blijkt inderdaad, dat zeer dikwijls de weerbare mannen van Lokeren en van het omliggende zich bij 't naderen van eenig gevaar, in eerstgenaamde gemeente vergaderden. Zelfs heeft het ontwerp bestaan om Lokeren van eene volledige borstwering te voorzien.

Ziehier wat de Castro desaangaande zegt :

In de maend Mey 1675 was het werk afgesteken om rontom Lokeren een borstweiringe te maeken, waervan den landmeter Anthone Van Landeghem een kaerte heeft gemaekt.

(5) Blank, muntstuk ter waarde van 6 duiten of nagenoeg 7 centiemen.

(6) Stuiver, onde munt ter waarde van 8 duiten of 16 penningen. Men ziet dus dat de prijs van het bier van 6 tot 8 duiten gerezen was.

In het jaer 1676 (1) synde beloken paessen, als wanneer den vyand onder beleyd van den heer Marchal Dhemiare (2), met een macht van volk 12000 Duysent mannen (3) ofte meer, voorsien synde van veel schiet geweir, is gekomen tot Gent huyten Meulenstede om doór de vaerd te passeren, dan alsoo eenige soldaeten en de borgerye en defentie stelden en eenige gevangen ende eenige doot gebleven synde, syn geretureert tot ter donck en het sas van gent en rooden huyse, alwaer de selve naer eenige defensie de vaerd syn gepasseérd, dese tydinge tot Lokeren gekomen synde met de andere prochien soo is het weder op een vluchten gekomen. Men sag tot Lokeren toe viermaeken, waer het saeke dat de heeren van den lande van waes niet verblind en hadden geweést, en godt ons mischien wilde straffen, sy kosten daer naer toe getrokken hebben en souden wisselyk de contributie beter koop gemaekt hebben als daer naer, want den vyant reket altyd de excelentie (4), sy souden dan eenige trompetter naer de naest gelegen prochien senden, om dat de wethouders soude komen spreken, en tracteren van contributie, maer niemant en sprak van contributie te geven, soo hebben sy op den 15 t'smorgens (5) beginnen te branden de prochie van Winkel Wachtebeke en Moerbeke schier geheel t'welk wy met een droef gemoet aensaegen, en het geduerig naederen en sy op Stekenen gekomen syn, daer ook een deel verbrand is, syn voorts op Sinaey gekomen, eyndelinge heeft eenen man begeven van lokeren nae dendermonde, ende gekomen synde aen den molenberg, soo hebben wy daer gemoet eenige compagnien spaensche dragonders die desen voorschreven man seyden noch meer troepen te volgen, en waeren gecommandeert de passagie over de darm te belet-

(1) Zie onze nota 1 bladz. 57.

(2) Marchalk Dhemiare, in eene andere kronijk Marichaël d'Humeire geschreven, staat hier voor maarschalk d'Humières.

(3) De kronijk van den heer doktor Van Raemdonck spreekt enkel van 1200 mannen of meer.

(4) Excelentie voor « excellencie ». De bedoeling van den kronijkschrijver is : de vyand neemt den rang in acht van diegenen waarmede hij onderhandelt. Wij bemerkten echter later dat de kronijk des heeren Van Raemdonek schrijft « de executie », wat de meening gansch verandert en bedoelt, dat de uitvoeringskosten ook op last der schatplichtigen gelegd worden, en de heeren van den lande van Waes deze konden vermijden.

(5) Zie aanmerking 3. Hiernit zou men moeten besluiten, dat de Franschen reeds den 12^{den} April 1676 in Lokeren waren. De stofelijke gemelde feiten blijven dus, voor den grond, onbetwistbaar : er is slechts een verschil in de dagteekening van ongeveer 2 of 3 dagen.

ten tot Lokeren, als wy nu gekomen waeren tot Lokeren, hebben dese troepen sterk ontrent 1600 mannen (daer onder ontrent 500 spaensche voetknechten) alle onder de commande van duc de montalto en prince de vandemond (1) de welke hun hebben geposteert aen de lokerhouten brugge en hebben hun beginnen wat te bedelven en voorder te besetten de posten van de heirbrugge daekenam veir en Exaerde, met kleyne brandwachten beset, en ontrent 12 uren synde, is den nog genomden wat gaen eten, en terwylent hy aen tafel sat wierd er gevraegt om schippen en spaeyen om het werk te vervoorderen, en als ik dat hoorde ben ik naer de brugge gegaen, om te helpen ende aen de kerke passerende roept den toren wachter tegen my, dat de fransche daer waeren, soo ik meynde naer de bruggè te gaen begonden te vechten, maer onsen makesyn meester (2) niet Chuys synde, en was-er geen orden om ons geschut te gebruyken ik en geloove niet dat de spaensche de advertentie gedaen is geweest, het gevecht is op dees maniere begonst, daer wierd een companie dragonders voór brandwacht gesonden (onder het beleyt van Jos floris heer van Beirlaer) tot voor by den roosen (3), op den weg van S^t nicolaus de welke hun begaeven in een veldtractjen, recht voor de hofstede van Jan de Cleene, quaemen van hun peirden, en stelden ruyters voór wacht tot by den heirwech van Sinaey, en naer eenen kleynen tyd hebben de fransche avond garde gesien, en soo datelyk te peirde sittende, syn te rug nae de brugge gereden, tot Joos van de Voordens kooren molen, alwaer sy hun in ascadron stelden, en de fransche avond garde aengevallen ontrent half weg den roosen, aen den voorseyden cooren molen, alwaer braev gevochten wierd, en de fransche gereponseert met verlies van 5 a 6 doode, en vier a vyf gevangenen, die terstond naer de brugge vertransporteert wierden, de spaensche op het aennaederen van de g'heele fransche macht retüreerden hun weder tot aen de brugge, ondertusschen waeren de voórseyde compagnien versterkt, de welke weder de fransche atackeerden, by den voorseyden meulen, met verlies van den vyand, selfens aenkomende, soo dede ook den prins de vandemond soo dat op de sandakkers veel gevochten wierd, dan den vyand te ongelyk in macht synde, hebben de spaensche cavalerie hun geretüreerd over de brugge, want sy waeren en groot

(1) De kronijk van doktor Van Raemdonck schrijft : « Duc de Montalto ende prince de Vandemont ». Later ook « Hertog de Montalto ».

(2) Makesyn meester, voor « magazyn meester ».

(3) Roosen, wijk van Lokeren, ongeveer twintig minuten voorbij de Lokerhoutenbrug, op den weg naar S^t Nicolaes en langs den linkerover der rivier de Durme.

perikel van hun leven te verliezen, want den graef Sivile (1) by hun is dood geschoten, den welken in onse kerke begraeven is, en daer naer hebben de vrienden het lichaem vertransporteert naer brussel. De vyandlyke macht nu genaedert synde tot by de brugge, alwaer de huysen al in brand stonden, soo is den vyand als de mieren gekomen in de straete outrent 8 roeden van de brugge, waer op de spaensche schoten als onder een partey müsschen, soo dat-er veele dood bleven, en weder nyt de straete retireerden, en weder met geweld quamen geloopen, en noch een veel doode bleven, gelyk van te voören, en hebben het voetvolk ook gedwongen over de brugge te vlichten, had het geen leég water geweest, daer souden noch meer fransche gebleven hebben, want sy hun hielpen met swimmen, en onze ruyterey niet en kond ageren (2) en het voet volk te luttel (3) synde voor sulc en macht, de fransche begonden te schieten, soo en waer-er geen kans meer als te retireeren, maer een ure en half geduerd te hebben, onder dit vechten synder al eenig van wederseyden offeiren en soldaeten dood gebleven (en ook diverse van Lokeren onder ander daniel Cole dood gebleven op Jan verscheldens aerd) de brugge nu verlaeten synde, hebben de fransche die metter haest gelust, en ten besten gerepareerd om daer over te passeren, en hebben in dese recoutre verloren meer als onderd mannen, en van de spaensche 6 a 7 mannen, maer had het hoog water geweest en maer twee uren tyd gehad om hun wat te bedelven, daer en was dien dag geen kans geweest om den vyand te konnen passeren, en de brugge nu gepasseert synde met geheel hunne macht, soo is den vyand gekomen recht naer de markt gemarcheert, en in alle hoeken en in straeten wel beset hebbende, soo synder diverse van Lokeren en andere prochien gevangen, waer onder was mynheer de Clerk (4) hoog schepenen van den lande van Waes die hem seer wel heeft gekwet en in het vechten,

(1) Lees graaf Vivile. Het wapenschild van het edele huis Vivile prijkt nog in de kerk van Beveren op eene koperen plaat, beneven de schilden der Inizen van Bourgogne, Borsele en Bomlon. « Zie L'Épitaphier Wasien », door mijndeer Felix Van Naemen, in de Aanden van den oudheidskundigen kring van het Land van Waes, vierde aflevering, twaalfde hoekdeel. Plaat L en bladz. 554.

(2) Ageren, voor « ageeren », landelen, optreden. Hier in den zin van doehmatig medestrijden.

(3) Te luttel in den zin van « te weinig, te klein in getal ».

(4) Hier is wellicht sprake van schepen Jor Pauwel Louis de Clercq, die den 12^{den} February 1675, bij brief van den landvoogd Don Jean Dominicq de Haro Guzman Zueñiga en Fonseca, graaf de Monterey, enz., aan den hooghaild van het land van Waes geschreven, met nog 6 collegas tot dit ambt verheven werd.

alle de huysen van het dorp en veele van het land wierden geplunderd, en in het dorp veele gelogeert en veele buyten S^t anna capelle op den 15 april 1676 noch voorseyt hebben sy noch voorts beginnen te branden van op het saut (1), geheel den nacht tot in de roomstraete (2) en voorts alle de straeten geresolveert (3) de markt, daer syn noch eenige huysen wonderlyk blyven staen, het scheen dat alle de menschen van de geheele prochie daer hadden geweest, om den brand te beletten, om noch voorder alles te beschryven en klaerder nyt te leggen, den tyd ontbrekt my, in het begryp (4) van het dorp synder 192 huysen en noch eenige buyten soo dat het getal beloopt, tsaemen, in 200 huysen die tot asschen geleyt syn, sonder de schuieren en stallen backereyen brandewynstokereyen moutereyen, daer in begrepen eenige paters capusienen en recolletten en andere tot Lokerén synde (5). Om te hooren wat er passeerde, soo hebben eenige van diere den marchael laemere (6) gesproken tot ophouden van brauden; den welken voor antworde gaf geen andere remedi te syn om te beletten, als te tracteren van contributie, waer over naer S^t nicolaus werd gesonden, om eenige hoog schepenen, en nae dendermonde quamen 2 paters capucienen 's morgens vroeg voor de poorte den 14 april 1676 om aen den hoogbailliu raport te doen, den vyand ondertusschen niet ophoudende van branden, het volk tot autwerpen werd gesien, door den grooten filamenten brand (7), boven dese voorschreven huysen, syn noch verbrant, 10 olimeulens en 2 kooren meulens. Soo datter noch overgebleven syn, 10 koorndeulens 4 oli-

(1) Sand, voor Zandstraat, kortheidshalve altijd « Het Zand of 't Zand » genaamd. Deze straat is eene van de bijzonderste van Lokeren.

(2) De Roomstraat ligt op tamelijk grooten afstand van 't Zand. Zij is ook eene der voornaamste van Lokeren.

(3) Geresolveert, dient eigenlijk geresolveerd geschreven te worden. Echter het woord is hier onbetwistbaar ten onrechte gebruikt, want het beteekent « besloten » en figuurlijk « koen, moedig, vastberaden ». De schrijver heeft hier waarschijnlijk een woord willen gebruiken, waarvan de beteekening gelijk staat met « uitgezonderd ».

(4) In het begryp, staat hier voor « in de kom ».

(5) Wij kunnen bezwaarlijk aannemen, dat gemelde kloosterlingen, even als de huizen in asch zouden gelegd zijn, zoo als den zin schijnt aan de daiden. Wij denken, dat de schrijver beduiden wil, dat ook het verblijf van die kloosterlingen, bij het voormeld getal verbrande woonsteden begrepen is.

(6) Lees : Maarschalk d'Humières. Gemelde maarschalk was de lieveling van Lodewijk XIV. Hij stierf in 1694.

(7) Filamenten brand voor « brand in het firmament » waardoor de schrijver wis en zeker den gloed wil beduiden, die den brand in de lucht verspreidde.

meulens, al hoe wel noch de coragie soo groot is geweest, dat er in augusti daer naer weder 5 nieuwe olimeulens draeyden, door den brand van de meulens is meer dan 40000 guldens schaede. Den brand van het heyende mede gerekent met die van het dorp, alle de schaede t'saemen gerekent, en soude met vier mael ondert duysent guldens niet konnen betaeld worden, t'welk een groote schaede is voor een prochie, dese raporten tot dendermonde S^t nicolaus en andere plaetsen nu gedaen synde, soo heeft den hoogbailliu (1) over dit tracteren gesproken onsen goeverneür generael duc de viellarmosa (2) als dan tot dendermonde synde en antwoërde bekomen hebbende, is noch met eenige andere persoonen naer Lokeren gegaen ende tot Lokeren synde, soo is de contributie met veel devoiren (3) en groote moeyte gesloten, voor de somme van 9 honderd duysent guldens boven dat noch eenige duysent guldens boven het croiseren van den heersch wierd gemaect door 2 gepasseerde jaeren en het loopende jaer (4). Daer onder begrepen d'onkosten en andere voyagiën by den vyand daer over gedaen, een machtige somme om op te bringen, want het betaelen was in dry paeymenten, het eerste den lesten mey het tweede den 1 8^{br} het derde Janry 1677 maer hadde dit acort dién dag niet gedaen geweest, t'was voor geheel het land een rùine, want de troupen waeren veirdig om nae andere prochien te ryden, en alles te verbranden tot antwerpen toe, met dit acort wierden alle de gevangene wel tot 200 geslaect (5), om dit acort te effectiëren, soo syn dese persoonen medegevoerd als ostagiers (6), Eerst

(1) Ten dien tyde was de baron des Mares, hooge bailliu van het land van Waes.

(2) Duc de Viellarmosa, voor Hertog van Villa Hermosa, graaf van Luna. Hij nam het hestuur der Spaansche Nederlanders in 1675 op zich, te zamen met Don Carlos van Arragen Guerra, na dat graaf van Monterey den 8^{de} February van dit jaar naar Spanje vertrokken was.

(3) Met veel devoiren, staat hier wellicht voor « na lange bespreking ».

(4) Boven dat noch eenige duysent guldens boven het croiseren van den heersch wierd gemaect door twee gepasseerde jaeren en het loopende jaer. Hiermede wil de schrijver te kennen geven, dat boven den eisch van 900,000 guldens er nog te betalen bleven de contributien van 2 verloopen jaeren en die van het ingetreden jaer.

(5) Geslaect van het werkwoord « slaken » los laten, in vrijheid stellen. Dit woord is veronderd.

(6) Wonderlijk genoeg, het schijnt dat de kronijkschrijver juist het tegenovergestelde wilde zeggen van wat hij zegt. Inderdaad men kan goene personen slaken, of in vrijheid stellen wanneer men ze medevoert als ostagiers of gijzelaars. Wij denken dat de schrijver hier bedoelt, dat na het aangepane verbond sommige personen, als krijgsgevangenen aangehouden, op vrije voeten gesteld werden, terwijl in tegendeel andere voorname personen als gijzelaars genomen werden, tot onderpand van zekerheid der te betalen contributien.

mynheer de Neve (1), mynheer Rosco, hoog schepenen (2) d'heer Justin de Jonge (3), en voor S^t nicolaus marinus anne, borgemeester van beveren, gillis rooman greffier van temsche, bondewyn van hecke van sinaey en nicolaus de dekker van kruijbeke alle dese persoonen syn voor de generaliteyt in ostagie gebleven (4), mynheer de Neve met den greffier van Temst wierden weder gesonden, om eenige raporten te doen, dit nu gepasseert synde, soo is het leger swonsdaegs smorgens den 15^{den} april 1677 opgetroken na de stat Conde als dan by de fransche gelogeed (5) alwaer de ostagiens het acord hebben voltrokken met den marquis Lanoy (6) en de conditien naer het land van waes over gesonden t'welke in d'ooren van veële vremde klonken door de excessive onopbringlyke sommen en noch meest de prochien soo beschaedigt door den brand de voorschreven ostagiens wierden naer doornyk (7) gevoerd op de citadelle, de tydinge tot dendermonde en andere plaetsen gekomen synde, soo kan elk oordeelen met wat een vlytigheid (8) ieder hem naer huys spoeyde om te sien de gesteltenisse van het dorp en elk het syne, want de geruchten van den brand seer diverse waeren soo dat veele meynden dat hem huys verbrand was het selve onbeschaedigt vonden en andere die gehoord hadden dat hem huys onbeschaedigt was geheel verbrand waeren, soo ook waeren de tydingen van de molens om my ook van de bekommernisse te ontlasten en te voldoen aen de nieuwsgierigheid, soo haest ik hoorde dat den vyand vertroken was ben ik nae Lokeren gegaen en daer gekomen ten een uren naer noene en komende op het sand, soo en konde ik sonder traenen de

(1) De schrijver bedoelt hier zeker Joⁿ Pieter Sixtus de Neve heer van den Rode, Dullaart en Peperstraat, die den 12^{den} Februarij 1675 tot hoofdschepenen van het land van Waas genoemd werd.

(2) Mijnheer Rosco, voor Don Pedro Juan Orosco, heer van Gysegheem, collega van Joⁿ Pieter Sixtus de Neve.

(3) Justus Antoon de Jonghe, licentiaat in de rechten.

(4) Syn voor de generaliteyt in ostagie gebleven, « zijn als onderpanden genomen ter verzekering van betaling der gehevene belastingen ».

(5) Lees : Belegerd.

(6) De kronijk van dokter van Raemdonck schrijft « marquis de Lanoy ».

(7) Dat de gezegden van den kronijkschrijver gegrond zijn blijkt uit het volgende uittreksel der Archieven van het land van Waas : Op den 15^{den} January 1677 dede d'heer ende M^r Justus Anthone de Jonghe den eedt als hoofdschepenen binnen de stadt Geudt in handen van den hoogballiu, die van Doornick was gekeert alwaer hy als gyselinck hadde geseten.

(8) Met wat een vlytigheid, voor « met welke haast ».

gevallen pyn hoopen van de huysen niet sien, onder welke was een schuere daer by toebehoorende t'gesicht van het doorp, van alle de huysen ontbloot synde en ook alle de 14 molens soo was Lokeren naer een ander prochie te oordeelen (1) wie sal het lameteren (2) van soo veel menschen doôr den brand konnen beschryven? het t'sand daer de meeste schaede was nu gepasseêrd synde en komende in de kerkstraete (3) alwaer den brand niet veel schaede en hadde gedaen soo was ik verbleyd als ik de huysen op de mert sag want op de ronde van de mert en waeren maer 5 a vier huysen verbrand, waer van eenige met ongeluk het vuer is ingekomen (4), alwaer 5 peirden in eenen stal syn gebleven met 5 a 4 soldaeten de mert was vol stroey hout banken stoelen en anderen huysraed soo deden ook de andere quaertieren van buyten de mert (5) welke de schaemel lieden al hoe wel dat hier en daer onder gemingeld waeren die beter t'huys souden gebleven hebben, want eenige wetende dat hunne goederen daer sy naer gevraegt hadden hun syn geweygerd hebben daer niet by gelaeten maer met granw van jongens en andere daer uyt gehaald tot hun schande, veel huysen waeren seer leellyk getraceerd (6) van binnen, in die kelders hadden sy het bier daer in laeten loopen, en daer vuyligheyd in gedaen, dat het onbequaem was om te drinken, de winkels waeren meest al geschonden en alles onder een gesmeten, dat in huys was, soo ook churusye (7) en apotekers potten en gelaesen hadden sy ook al in stukken geslaegen en myn huys was weynig schaede daer hadden waerschynelyk eenige officieren van qualiteyt gelogeêrd geweest want de meubels en waeren niet veel geschonden

(1) Soo was Lokeren naer een ander prochie te oordeelen, voor « zoo scheen Lokeren eene andere parochie geworden, zoo was Lokeren niet te erkennen ».

(2) Lameteren, voor « lamentieren, wecklagen, jammeren ».

(3) De kerkstraat, thans, voorheen wellicht ook, de voornaamste straat van Lokeren, paalt met een uiteinde aan de markt, nabij de hoofdkerk, met een ander aan het Zand. Niet te verwarren met het kerkstraatje, waarvan reeds spraak was, en dat achter de kerk, voorbij het oude kerkhof, gelegen is.

(4) Waer van eenige met ongeluk het vuer is ingekomen, wellicht om te beduiden, dat het vuur er niet moedwillig ingesteken werd.

(5) Soo deden ook de andere quaertieren van buyten de mert, voor « niet de overige kwartieren der stad was het eveneens gesteld ».

(6) Meermalen reeds heeft de schrijver de woorden tracteeren, getraceerd, gebruikt in den zin van onderhandelen, onderhandeld: Voorb. Er werd over contributie getraceerd. Ook in den zin van belasten, belast: Voorb. Zij werden met contributie getraceerd. Hier staat getraceerd voor « gehavend, geschonden ».

(7) Churugye, voor « chirurgie ».

s'hadden my noch een half tonne kleyn bier gelaeten, dat veel was want in het eerste geen bier voór geld en was te krygen, dit groinwelyk tempeest mi over synde en elk weder in syn huys gekomen en vindende de saeke soo besteld, soo hebben eenige huysen weder gerepareérd eenige gewoond in kelders en andere in de oven bieren sommige hume huysen opgemaekt de resterende in de schueren soo dat desen somber (1) gepasseérd was in het vermaeken van de huysen sonder troubalen. Dan in Augusty is-er in den nacht gekomen een fransche paerteye tot Seveneecken en tot Saffelaere en hebben op die beyde prochien verbrand ontrent 14 huysen, maer alsoo het nacht was en by veéle van Lokeren niet geweten voor t'anderdaegs soo is de vreesse al slaepende gepasseerd. Alsoo het eerste paeyment van den laesten meye gekomen was syn de penningen alle gehaeld op intrest t'welk niet en was ten vollen voldaan op hope van quytsheld, voór de verbrande prochien is van het eerste paeyment van den geheelen lande onbetaeld gebleven ontrent 25 duysent guldens, de saeke mi soo synde tot den 8 7brè soo syn van andenaerde brieven gekomen aen d'hoogschepenen tenderende (2) tot betaelinghe op pyne van executie en brand (3) en den tyd te kort synde om daer aen te voldoen en al de mindare wetten daer over te beschryven soo syn de fransche niet ontrent 500 ruyters en dragonders gekomen den 11 7brè 1676 wesende t'vrydaegs s'morgens ten 6 uren tot Lokeren ik als dan niet wel te pas synde hoorende het gernchte van de peirden en den mars van

(1) Somber, is hier wellicht eene feil en gesteld voor « zomer ». Doch, hoe brengt men dat overeen met het feit, dat men nog de maand Augusty niet bereikt heeft, hetgeen uit den opvolgenden zin blijkt? Daarna is weder spraak van de maand Mei. Uit gemelde daadzaken blijkt, zoo als wij reeds opgemerkt hebben, dat de chronologische orde der feiten niet altijd in acht genomen is, alhoewel deze toch echt, en omstandig beschreven zijn.

(2) Tenderende voor « teudeerende, strekkende ».

(3) Wij vinden nergens melding van gemelde brieven *op gemelde dagteekening*. Doch wij lezen in de Castro: Op den 9^{ten} April 1668 was tot Lokeren een huys in brandt gesteken waer ontrent eenige briefkens gevonden syn inhoudende dat die van den lande van Waes voor de leste reyse gewaerschonwt wierden van binnen Audenaerde de brandschallinge te komen betaelen op pene van geheel verbrandt ende geplundert te worden; en gelyk men dagelyx daer van meer ende meer onderricht wierd, sag men aenstonts over de 1400 landslieden in de wapens gestelt op de paelen van de prochien van Lokeren, Dackenam, Exaerde ende Moerbeke enz. Bedoelt de kronijkschrijver bovenstaande feit of is diergelijke opeiseling eene tweede maal in 1676 geschied? Wij denken dat de 2^{de} veronderstelling de echte is, want, alle de daadzaken zijn zoo omslachtig geschreven, dat zij schier niet van grond kunnen ontbloot zijn.

de dragonders en op de trommel en gespel verstaende dat het fransche waeren het welk my altareerde (1) alsoo mynen geheelen winkel thuyt was daer quam eenen franschen ruyter aen myn deure gereden siende mynen lakken winkel seyde syt gy noch thuyt? (welk ik als dan mit en verstaet maer daer naer gelyk hebbe dat Lokeren hun was gegeven tot plonderinge estimeerden noch voer geluk alsoo te schapereu (2) ik mit achterdinken synde hebbe myn beken en lyste goedereu verborgen soo wy best konden desen trouw heeft hem gesepareerd in 2 deelen het een deel naer s nicolaus en het ander deel by lokereu houten brugge. nu was het seggen dat dese gereden waeren naer eenige polders die als noch geen contributie gegeven en hadden ofte betaeld en alsoo de vrees weder van ons schoot maer t'is het s'anderdags uytgavallen want alsoo den trouw van de brugge weder naer de mert quam onder comande van den capiteyn marinier, soo was desen in conferentje (3) met onse wethhouders, den welken versogt (4) van onse beste geguede personen voor ostagiens, ondertusschen de soldaeten stonden op de mert die van veele van ons wierden besien als niet weteude de voorsejde vrange, en meynde dat dese alsoo hunne confreers (5) verwachten, het was nu omtrent 8 uren geworden dat wy geduerig wachten den uytval van de saeke. Simoen ryngaut en francies verschouwen (6) schepenen waeren alleen thuyt, en d'andere schepenen eenige in deputatie en de andere gevluht, dese soo ervaeren in de fransche taale wat beter als eenen stommen hebbende eventwel diën capiteyn soo veel doen verstaen met seggen en leggen van hondert patacons (7), dat sy hun met het geld hebben vry gekocht, en eenige notabels ontboden om als ostagiens mede te gaen, het welk seker een liefelyke saeke was, ondertusschen den capiteyn Marinier met den klerk van den greffier de Smet over de mert wandelende, en

(1) Altareerde, voor « altereerde, ontwierp, omstelde, erger maakte ».

(2) Schapereu, voor « ontsnappen, ontsaan ».

(3) Conferentje, voor « conferentie, onderwantseling ».

(4) Confreers, voor « confraters ».

(5) Simoen Ryngaut, b. Joost, staat bekend als schepen van Lokeren, van het jaar 1674-1675. Frans van Schinnen voor 1676, 1680 en 1681. In 1682, 1686, 1687, 1688, 1705, 1711, 1717, vinden wij ook eenen Willem Ryngaut in 1700 en 1711 eenen Simoen Ryngaut, in 1712 eenen Joost Ryngaut en voortijk in 1725 hermaal⁵ eenen Simoen Ryngaut als schepenen van Lokeren.

Zie de geschiedenis van Lokeren door Frans de Polder en Jan Brandkaert, Medzielen 45, 86, 87 en 88.

(7) Patacons, voor « patacons ». De patacon of kroonzaalde, was een spaansche munt ter waarde van 5.50 fr.

hun informerende waer de principaelste woonden, passerende voôr by myn deure, en ik in den winkel staende heeft my by hem geroepen, waer aen ik terstont gehoorsaemde en op de straete gekomen synde heeft my doen in bewaernisse nemen van 10 dragonders, en soo in den trouw staende voôr de Swaene k'en wist niet wat te seggen was vermits ik noch den eersten was daer naer noch andere by my bringende wierden wy op het comptoir geleid en daer vergaederden tot 14 te weten den heer schout, andries Eeckelaer Jacques baeten schepenen van den beversche (1) Jan van ollwinkel pieter van hunder Samuel Versterren Joos Van de Velde Meester bartholomeus Van der Calken Laureys Van Hecke Nicolaus de bruyne Martinus der Kinderen Christiaan taelman en pieter Sloor en dat men seyde van ons nae audenaerde te leyden, wy waeren vol vreesse en mochten geen crediet (2) hebben om eens na huys te gaen, Jae wilden noch meer ostagiers hebben tot 20 in t'getal of dreygden te branden t'welk wy met schoon spreken belenen (3) en wierden te saemen met eenen trouw ruyters tot aen de Loker houten brugge in den anker gebracht, en daer en een kamer wel bewaerd daer waeren noch gevangenen van Lokeren die wy los kregen terwyl wy wachten, den anderen trouw die naer S' Nicolaus was gereden, quam myne huysvrouw. Met wat een gemoed kan ieder wel dänken. En of wy seyden dat beter was 2 schepenen mede te nemen dan al desen hoop en konde al niet baeten. Daer en tusschen 12 uren geworden synde vernaemen wy den trouw van Sinte nicolaus komende die in t'passant hadden verbrand en geplunderd dat schoon dorp van belsele (4) en eenige huysen op de prochie van Waesmunster (5) en op Lokeren op den roosen. S'hebben ook den postwaegen geplunderd en eenige gevangen genomen die mede nae audenaerde syn gevoerd. Waer (6) van Lokeren waeren 2 waegens gereed om ons wech te voeren. Wy verstonden dese nieuwe tydinge door de hostages

(1) Een deel van Lokeren behoorde aan de heerlijkheid van Beveren.

(2) Crediet, staat hier voor « verlof, vrijheid ».

(3) Belenen bestaat in 't nederlandsch niet, enkel *beleenen* in den zin van geld voorschieten; opnemen op onderpand, een eigendom leenroerig maken. Echter dit woord kan hier niet gebruikt worden, want men beleend met geen schoon spreken. Wij denken dat belenen hier staat in stede van « verhinderden, of beter, voorkwamen ».

(4) Belcele: Gemeeme tusschen Lokeren en S' Nicolaes.

(5) Het dorp Waesmunster ligt eigenlijk op den weg van Lokeren naar S' Nicolaes niet; doch, zoo wij ons niet bedriegen loopt de baan tusschen beide steden een eind ver — nabij den Ruiter — op het grondgebied van bedoelde gemeente.

(6) Waer, vervaagt hier, in de meening van den schrijver, de herberg « den anker », waar de gevangenen wachteden, en waarvan hooger spraak was.

van S^t Nicolaus synde myne goede kennisse als mynheer hoogschepenen Van Schaeverbeke (1) ende nottirie? synde te peirde en den heer doctor Jacques de ryke adriaen van gotem en thoomaes de Vleeschouwer welke laeste hun vrywillig voor de prochie van S^t nicolaus in handen hebben gegeven als recht vaders der gemeynte tot hunne groote eere, en confusie van onse heeren die de saeke anders hadden genegofieerd (2) want dese parteye tot S^t nicolaus ook 20 persoonen vraegden en syn met dese voldaan sonder eenige belofte van cortaysie (3) van geld, en wy de saeke considerende conden wy d'actie (4) van d'heeren van Lokeren qualyck dorswelgen immers patientie, wy weder wat verbleyd siende dese twee voorschreven hoogschepenen door dien de weth was veranderd t'welk was tot groot geluk van geheel het land van waes, wy dit alles gehoord hebbende waeren weder en vreesse van branden en plunderen te meer alsoo aen de brugge dry schepen laegen een van Gent met paspoort (5) 2 van Lokeren; t'welk t'een was van Joos Baxx t'ander van Lanreys van Vlieberge dewelke desen trouw met geweld wilden verbranden dan heb ik soo veel te wege gebrocht by onsen cammerae (6) Marinier die my begonst te kennen dat dese syn gesolveerd (7) en heeft ons sitoe (8) op de waegens doen sitten en soo aen t'reyden langst de kerktraete over de mert de deuren waeren meest gesloten geen mans persoonen van qualiteyt (9) siende want die waeren al gaen vluchten, ik sag myne vrouwe door een boven veynster van ons huys, met wat een gemoet laet ik den leser deinken. Wy marceerden soo voorts door kalken en soo op

(1) Jor Jacques Augustyn van Schaverbeke, heer van Meulenackers werd inderdaad, door brieven van zijne Majesteit den 27^{ten} April 1676, als hoofdschepenen van den lande van Waas aangesteld.

(2) Genegofieerd, voor « genegotieerd, algehandeld ».

(3) Cortaysie staat hier wellicht voor het fransch woord courtoisie; doch, de schrijver wil waarschijnlijk verklaren, dat de franschen zich met voormelde vrijwillige gijzelaars vergenoegden, zonder dat men behoefde zich te vernederen of beloften van geld te doen.

(4) Actie, staat hier voor « handelwijs ».

(5) Paspoort of vrijeleide.

(6) Cammerae voor kameraad. Er ligt waarlijk iets naïefs in die benaming, wanneer men in acht neemt, dat die kameraad Marinier niemand anders is dan den commandant die den spreker met een aantal andere burgers deed aanhouden.

(7) Gesolveerd, van het werkwoord solveeren is hier gansch ten onrechte gebruikt. Inderdaad bedoeld werkwoord beteekent oplossen, vereffenen, terwijl de meening van den schrijver is, dat de schepen gered, gespaard gebleven zijn.

(8) Sitoe, van het fransch sitôt, aanstonds, onmiddellijk.

(9) Mans-persoonen van qualiteyt: Voor mannen van aanzien, voorname mannen, bijzondere ingezetenen.

Wetteren alwaer wy wierden overgeset en soo voorts den geheelen hoop, onse waegens reyden wederom na Lokeren en men dede ons daer op een ander sitten dit was ontrent 6 uren naer middag terwylent wy daer vertoefden soo hadden wy tyd om ons te verversschen. Eyndelinge ten 12 uren in den nacht syn wy tot oudenaerde aen de poorte gekomen, en tydinge gedaen hebbende, wierd aenstonds open gedaen, Men leyde ons al te saemen nae de mert in de Swaene d'heeren hoog schepenen met d'andere van S^t Nicolaus op eene kamer, en wy van Lokeren op een andere onder de bewaernisse van 2 serganten sonder van de kamer te mogen gaen en blyven daer soo tot den 14 7bre 1676 sonder des sondaegs Misse te mogen hooren. Den 14 7bre s'morgens ten 8 uren quam den commissaris op onse kaemer en gebod ons hem te volgen, wy hier over verstedt moesten even t'wel gehoorsaemen men leyde ons geheel tot 18 toe in het gevangen huys hoe bevreest wy waeren dat kan een ieder dunken, d'heeren hoog schepenen van Sinte nicolaus die wierden beneden en eene kamer geset en wy boven op een misirable (1) plaetse daer de gevangene van den slag op t'heyende gevallen hadden geseten (2) Welke klachten ik van de selve dikwils met groote droefheyd hadde hooren vertellen van dese plaetse en nu daer synde by veel soldaecten en aarme menschen vol luysen en stank van het secreet (3) en andere vuyligheyd en perykel van den rooden loop (4) te krygen die als dan veel regeerde door de menigte der menschen en maer een secreet om op te gaen en voer 15 maer een kleyn vuyl stinkende kamerken met wat oud stinkende stroot wel van luysen voorsien om op te slaepen sonder beneden te mogen komen, ons eten en drinken met eene koorde op-haelende soo dat onsen moed hier en d'asschen viel en meynden haest een lyk te wesen, soo dat al menige van ons begonden siekte klaegen dese groote vrees veranderde, want door dien wy groote kennisse met

(1) Mi-irable, voor misérable, armoedig.

(2) De schrijver bedoelt hier het gevecht, of beter de plundering der Franschen op het Heyende den 7^{den} October 1675, waarna eenige bewoners van dien wijk medegenomen werden. Zie bladz. 58.

(3) Secreet, voor sekreet, ook wel gezegd, gemak, beste kamer, enz.

(4) De roodeloop is eene besmettelijke ziekte, aldus genaamd omdat de ontlastingen met bloed doormengd zijn. Zij wordt zeer bevorderd door vuilheid en luchtgemis. De vrees voor ziekte was des te meer gegrond, daar de pest en roodloop reeds geheerscht hadden. Te Lokeren ontstonden zij in Meert 1668; te Dendermonde in Juny 1669 en te S^t Nicolaes heerschten zij noech in 1676, terwijl zekeren Nicolaus Persyn reeds aldaar van in 1672 als pestmeester, dat is geneesheer voor de besmetten van de pest, aangesteld was.

den tijde het welk ons beviel niet was zoo dat wy bevelen gaven om eten en Goutyds op de achter plaatse mochten wandelen, waar door dat wy wel zessen krygen, ik lief bewelen slapen by Vloeschouwe alwaar ik sedert byten slapen hebbe, en by de boeren gaten naar dese kamer was niet bevreyl van stank, van de pype van het boomste scierret was wat rookt, soo dat wy eenige rom-
dieren in met twee en groover lesin branden, om den stank te ver-
dryven, hoest dit was ik noch veel beter als mynen anderen moet
van Lokers wy lieven alles tot donderdags naer middag den 17
7^{en} 1676 als wanneer wy met groote blydschap wierden wederom
gelyd nae de swaen en daer veel meer liberteyd hadden als te
voren, en noch gues misse koren en in de stat gaen wandelen met
eenen sciergaerde daer wy warden, meester Collin van gent quam by
ons het seken wy souden hoest verlost syn: son dat dese droefflyd
merd veranderd en een sachte blydschap. In den laer intedout
talen moede ons Frydags s'acens an syne tafel met desen heer
Gulbis die daer by in groot trefbet was: niemant van Lokers gac
moede als ik met d'ander heere van sinte Nicolas die my besonder-
lyk daer toe zoesekten, wy wierden daer in het hoys van d'heer
talen treflyk getraetert ¹², en sangen daer twee schoonen loef met
viele rade in vruchten en schoone salmen ¹³. Ook was er schoen
laer en goede wyn die ons te vromdare in wierd geschoonen en
alle leden van vromdschap gelyd, dat vases merd daer daer wierd
vermaend en hope hadde van hoest Fruys te syn, met dese hope
en somtyls te gaen wandelen in de stat, syn wy daer gelieven tot
den 27 s'acens toe ¹⁴ men, die commissaris by ons quam en ons
diele verstaen dat wy d'adelyk moestat upstont, wy waren verstaed
en het d'opocher vras en klank ont wel in dese oeren wy saegen ook
2 wagen stam rade de poorte met twee dragonders Fruys was van
lienen om te bewaren men gaf ons newelykx tyd om met den
wird te rekenen die ons fracy hoest gescharen in en kinder te eten
en te drinken en sa op den wagen en soo me doernyk i'welk ons
albreende dat ik wij en kan beschryven Want ewige syden, dat

11. Goutyds met kornen.

12. Getraetert, veel getraetert sijn. Het woord is hier in gebruik in den zin van
behoedelyk, op inlyken sijn en want verstaen.

13. Rade met rade, salmen.

14. S'acens s'acens, twee schoone, ook verstaen twee schoone salmen of zalmen.

15. Goutyds, met kornen, in verstaed.

16. Fruys hoest gescharen, met een rade veel kornen kornen kornen.

wy naer parys souden gevoerd worden, en ander dat wy in den kerker souden geset worden en desen angst en vreesse met ontrent 100 peirden reden soo voords na doornyk daer wy in de citadelle wierden gesteken, en daer wy ook miserabel saeten en dat over de vyf maenden tot als wanneer de fransche voldoen waeren over het beste deel van de contributie dan syn wy godt lof thÿns gekomen.

Ter wylent de contributie nog duerde soo syn de fransche met een groot leger gekomen tot voâr gent op den 1 maerte 1677 (1) als wanneer ik noch op den keirsmacker woonde (2) wesende op eenen dysendag soo hoorden wy het kanon schieten op de fransche en wy verstonden (3) van t'volk die van gent quamen dat de fransche voor gent waeren waer op volgde een geeneraele vlucht door g'heel het land, en wy besig synde met stoken van brandewyn, in den keirsmacker het welk als dan een stokerey was soo liep het noch aen tot s'vydaegs daer naer alheer wy eenige vyanden vernamen (4) den dag te voören was een sterke spaense paertey gepasseerd nae den kant van

(1) Wij hebben nergens spoor gevonden van dergelijke kriegsverrichting in 1677. In Mei van dit jaar betrok het Hollandsch leger de landen van Waes en Aelst, en hield zijn hoofdkwartier in Lokeren. Ook deed een deel van het fransche leger eene verschijning te Melle, trok er de Schelde over en bedreigde het land van Waes. Doch het trok terug mits de betaling van 100,000 gulden, zich, onder het geleide van den baron de Quincy naar Wervicq begevende. Het is te denken, dat de schrijver zich juist een jaar vergrijpt. Inderdaad den 9^{den} Meert 1678 veroverden de Franchen de stad Gent, en den 11^{sten} het kasteel met het fort van Roodenhuyse. Na gemelde veroveringen hield de koning van Frankrijk staan dat het land van Waes hem toebehoorde.

(2) Wij hebben reeds meermalen opgemerkt, dat de schrijver voor zekere feiten eenen persoon vooruitstelt, die naderhand niemand anders blijkt te zijn dan hij zelf. Wij zeggen « blijkt te zijn », want wij kunnen bezwaarlijk aannemen, dat zulks het geval zou zijn, in aanmerking nemende de verscheidenheid, de afwisseling der rollen door dien persoon gespeeld. Wij denken hier te doen te hebben met een verschijnsel van onhandigheid van wege den schrijver, die beurtelings verschillende personen, alle tot eenen persoon samengesmolten, doet optreden, handelen en spreken zonder dat hij dezelve noemt, maar die hij allen aanduidt met het persoonlijk voornaamwoordje « ik ». Zulks is hier alweder het geval. De schrijver schijnt nu reeds, als voornaame persoon, te Audenaerde en Doornyk in hoedanigheid van gijzelaar opgesloten geweest te zijn; hij was alsdan lakensnijder op Lokeren markt. Nu, een jaar, of zoo, nadien stelt hij zich aan als brandewijn stoker op den wijk Keirsmacker. Wij denken, zoo wij reeds zegden, dat de eenheid van persoon slechts in schijn bestaat en lakensnijder en stoker wel degelijk twee onderscheiden personen zijn. Wij zullen in nog voorkomend geval van dergelijke letterkundige vrijpostigheden, of liever blijken van eenvoudigheid, niet meer verwijlen, aan den goeden zin van den lezer de terechtwijzingen overlatende.

(3) Verstonden, voor « vernamen », wordt wel eens in 't vlaamsch gebruikt.

(4) Vernamen, voor « ontwaarden ».

loochristi, soo dat wy dien dag de eerste fransche saegen komen, meynden dat de voórnomde paertey was, te meer om dat daer eenen man by was van kennisse, en alsoo wy met eenen hoop volcx op de straete stonden voór ons deüre en soo sy naeder quamen saegen wy dat het fransche waeren maer synde te nae binnen scheüte en dierven wy niet loopen d'eerste aen komende vraegden my te drinken en al hoe wel wy noch een kant goet bier (1) liggen hadden soo gaf ik hem een pot met water, sy het siende riekende of het wyn of brandewyn was, smeten den pot tegen den muer en stukken, waer over ik seer verbaest wierd, om dat-er bier in huys was, dunkende daer voór slaegen te krygen, maer neen, sy begosten ons wat te betasten, sy naemen eerst al ons geld af, den eenen nam mynen hoed af, die niet lang nieuw en was, en sette my den synen op myn hoofd die over myn oogen viel en den mynen niet op syn hoofd konende krygen gaf my die weder maer daer quam eenen anderen die mangelde voór hoed en die by my waeren wierden op de selve wyss gehandeld en die ongewillig waeren kregen de sisike (2) op hun lyf, maer eenen van die vlaems kost, vraegde my, of tot Lokeren savegarde was? ik seyde jae, en hy in het fransch sprekende tegen de andere soo liepen sy t'huys in, en naemen al mede dat niet te eet (3) of te swaer en was, en vielen ons weder aen, en speelden my de kasake nyt, als ik nu in myn stokers kleeren stoud sy my niet voorder aen en tasten, dan mynen eenen schoen nyt doende gaf my die wederom als t'hem docht slecht te syn, Jaspae leen die met syn stiefmoeder komende van Lokeren met annys saet (4) om noch annys te destileéren met wat haring en wittebrood om de menschen die t'huys waeren te gerieven (5),

(1) Een kant goed bier. Men zegt « een vat op zijn kant zetten », doch in den zin van « een vat ledigen ». Wij denken dat kant hier in den zin gebruikt is van « een overschot, een deel goed bier », even als men zegt een kant brood. Misschien ook eene lokale uitdrukking.

(2) Sisike, voor fuziek eene verbastering van het fransch woord fusil, geweer.

(3) Eet, voor « heet ».

(4) Annys saet, voor « anijszaad ».

(5) De schrijver weet hier, en eenige regelen verder, (zie nota 3 bladz. 78 en nota 2 bladz. 79) door gemis aan voldoende verklaringen en ophelderingen zich totaal onverstaaubar te maken, en 't is niet zonder veel moeite en studie, dat men wijs wordt uit zijne raadselachtige manier van verhalen. Hier vinden wij inderdaad Jaspert Leen, stoker op de keersmaker, met zijne stiefmoeder; aan de nota 2 bladz. 79, wordt Jaspert Leen de vader van den verhaler, en Jasperts stiefmoeder ook zijne stiefmoeder. Doch het zonderlingste van al is, dat de zoon van Jaspert Leen aan de nota 3 bladz. 78 op *zijn* stiefvader roept, waarvau nog geene melding gemaakt was, en die met nog

siende ons daer by quam recht in den tronp en namen hem alles af, en al dat hy goedts aen hadde speelden sy hem uyt dan lieten sy ons gaen, en wy keerden weder naer huys en recht over den verkeerden weireld qnamen ons wel 100 paters recoletten tegen (1) die fransch spraeken die ons vragden wat die paertey ons gedaen hadde, wy antwoórden gelyk gylieden siet, den eenen half naekt den anderen by naer g'heel naekt, hier op al lachende gingen de paters wech. Den verkeerden weireld, was als dan eene heirbeirge op den keirsmaker, nevens het capelleken daer un woond, pieter de paepe en de Jaeren 1700. nu naer desen verkeerden weireld uytgedruckt te syn en de paters al lachende wech gingen, syn wy ons gevieren ook naer huys gegaen, en t'huys synde qnamen 4 fransche ruyters voór ons denre, die ons hoorden spreken, sy trokken de piestolen uyt, en hoe wel wy geplunderd waeren, betasten ons weder op een nienw, by my een twee andere niet vindende, soo tasten sy post van damme (2) aen, den welken grootvader was van Jan van Damme eenen visscher francies van damme eenen verkens stouwer Jacobus van damme alle dry woonende ook ontrent den keirsmaker in het jaer 1795 Nu gaen ik voort van den voórnomden post van damme desen aengetast wordende van de fransche en hadde niet aen als een quad hemde en een versleten hentrok de vorige party hadde hem g'heel uytgestroopt tot syn broeke toe en s'hadden hem een van hunne broeken gegeven (3), waer in twee saken waeren en 2 borsen waer nyt de ruyters langden nae myn gissinge wel 17-a-18 schellingen (4) nyt een borse met een snijfdoosken dat de voorseyde fransche hem met de broeke

twee andere personen het huis heeft verlaten. De zoon van Jaspert heeft dus eenen vader, een stiefvader en eene stiefmoeder. Dit alles is slechts op de volgende wijs te verklaren: Wednwaar Jaspert Leen woont, met zijnen zoon van een eerste bed, en met de beide ouders zijner tweede afgestorven vrouw, en die zoon spreekt soms over zijns vaders stiefouders als over vreemde personen, en soms als of zij ook *zijne persoonlijke* stiefouders zouden zijn. Doch meer waarschijnlijk komt het ons voor, dat hier alweder, zonder voldoende opheldering, spraak is van twee verschillende huishoudens.

(1) Zoo wij vermeenen spreekt de kronijk, in handen des heeren Van Raemdonck berustende, slechts van tien of twaalf paters.

(2) Post, wordt wel eens gebruikt voor « postbode ». Wij denken dat zulks hier het geval is; dus: Post Van Damme, voor « Postbode Van Damme ».

(3) Daar het niet te vermoeden is, dat de soldaten een kleedingstnk van hunnen uniform zonden verruilen was gemelde broek er wellicht ook eene, die zij reeds geroofd hadden. Het geen volgt staaf die zienswijs.

(4) Een oud Nederlandsch zilveren muntstuk ter waarde van 6 stuivers of dertig hollandsche centen, uagenoeg 65 centiem.

gegeven hadden. Desen post van Damme hadde in 5 saken gevoeld maer niet in den vierden waer nyt het geld gelangt wierd het welk hem seer speet als tyd genoeg gehad hebbende om wech te steken, dese ruyters doórreydende (1) trokken hem 5 op een gebueren hof alwaer sy van de peirden geseten syn (2), en gingen in het huys den senternel (3) blyvende op de straete wanneer dien van damme wenschte om syn fysiek om diën ruyter nyt syn saedel te schieten en met syn peird en monteire wech te reyden (4), terwylent dit geschiede, ging ik boven op onsen solder alwaer ik langde myn quade konsens, en eenen quaden hoed, en noch eenig dingen wech stak ten besten dat ik kost en alsoo daer noch meer slaepdingen was, *riep ik van boven aen mynen stifvader* (5) wat ik daer mede sonde doen? maer k'en kreeg geen antworde synde alle 5 wech geloopt, als ik beneden quam, en niemant vindende, k'was seer vervaerd, en liep ook wech, nae den kant van Exaerde (6), alwaer ik noch eenige menschen vond, waer onder den mulder van den keirsmaker meuden was, met springstokken, om over de grachten te springen, daer wierden wy van alle kanten van de fransche vervolgt, en liepen soo seer als wy kosten d'weers en over de veiren (7) ontrent den middag quamen wy in den hemelschen schoot, synde op den wyk van Exaerde, en ik jong en stont synde, gong voor nyt om te sien of de straete lieber was van de fransche, die geduerig passeerden met fougagie en siende de passagie open, soo wunkte ik de andere, en liepen over de straete te velde in, komende nu aen den briel op het geseyd Exaerde, en konden wy niet over de straete komen alsoo de fransche ons van verre konden sien, midts het veld van blaederen en alles ontbloot was, sy

(1) Doorreydende, in den zin van « hunnen weg vervorderende ».

(2) Geseten zyn, is hier ten onrechte gebruikt voor « afgestapt, afgestegen zijn ».

(3) Senternel, voor het fransch woord « Sentinelle, schildwacht ».

(4) Indien het bij dien wensch gebleven is, maakt de schrijver slechts melding van eene snoeverij. De volgende woorden « terwylent dit geschiede » en de uiterste zorg, die de schrijver heeft om ons post Van Daname, zelfs in zijne nakomelingen te doen kennen, geven eenig vermoeden, dat de man zich, anders dan door die snoeverij, opmerkenswaardig maakte.

(5) Zie nota 3 bladz. 76 en nota 2 bladz. 79.

(6) De gemeente Exaerde moet ongeveer veertig a vijfzig minuten van de Keersmaker gelegen zijn.

(7) Veiren, staat hier in stede van « voren, diepe groeven door het ploegijzer of met de spade in het land te weeg gebracht ». Kortom de meening van den schrijver is: Wij liepen dwars over land en voren.

quamen van achter in (1) voôren naer ons toe, te voet en te peirde, wy liepen en sprongen over alle grachten, ten lesten wierden wy van alle kanten ouringeld, en siende geenen nytlucht meer, leydens ons gelyk neder tegen een groote beke en daer eenigen tyd met groote benontheyd gelegen hebbende, stak eenen van ons syn hoofd op, om te sien of sy al wech waeren, en siende geenen vyand meer, die naer alle apperentie niet over de grachten en konden komen, en by den avond synde, waeren te rug gekeerd, en wy geraekten met den avond binneu exaerde brugge alwaer savegarde was. Wy waeren seer bleyd alsoo ontkomen te syn daer nu synde vond ik *mynen vader Jasper leen en myne stiefmoeder* (2) met onse beesten gevluht in de croone daer wy brandewyn leverden, dat huys was soo vol gevluhte goederen dat wy daer qualyk en konden gaen of staen gelyk ook alle de andere huysen binnen de brugge tot in het oosteyndeken toe, Doôr de rivire en de meirschen stond Exaerde rond om al in water soo dat het niet was om te passeren en de brugge al synde, waer dat wy alle dagen en nachten moesten de wacht houden en patrioteren (3) langst de vaert met een van de twee savogarden, om te sien of-er geen fransche de vaerd wilden passeren. Dit nu geduerd hebbende 4 a 5 dagen lang quam-er een party fransche met een schip van Moerbeke (4) te midden in den nacht in den dam gevallen sy namen daer eenige beesten en al wat sy krygen konden, maer de savegarde daer bykomende mocht elk syn beesten en goed weder nemen dat sy kosten maer alsoo het nacht was en planken over de brugge geleyd synde, dreven sy de beesten daer soo dik over dat-er noch al eenige himne beesten en goed quyd waeren, s'anderdaegs quam een fransch detachement met eenige officieren om alle de fouragie te verbranden, die ook tot Lokeren hadden geweest en ook op andere prochien in het land van waes, waer dat sy hadden verbrand eenige aver en hoey, maer de officieren wat in de vuyst stekende hebben dat al licht laten gaen sonder veel schaede te doen het een leeringe is voôr alle weth-

(1) Wij hebben reeds meermaals opgemerkt, dat de schrijver onverschillig *in* voor *en* of omgekeerd, gebruikt.

(2) Zie nota 5 bladz. 76. Wij vermeenen dat de meer gemelde kronijk van den heer doktor Van Raendonck, niet Japaer of Jaspert Leen maar Jaspert Lem draagt.

(3) Patrioteren voor « patrouilleeren, gewapenderhand als dienstdoende wacht heen en weder trekken, of ronde maken ».

(4) Hoogst waarschijnlijk kwamen zij van hooger op, wellicht van Roodenhuyse, waar een kasteel met fort was, dat de franschen, zooals wij reeds zegden, den 11^{sten} Meerl innamen.

houders dese dan tot Exaerde aen de brugge komende wilden daer overkomen om te sien of er geen fouragie en was, maer alsoo de savegaerde aen de weth honder hadden gevraegt of-er geen fouragie en was? waer op sy antwoorden van neen, soo wilde den commandant van dat volk selve sien, hy soud-er seker veel gevonden hebben, maer de weth niet wilde geven aen desen officier, soo wilde hy met geweld de brugge passeren, waer hem de savegarde tegen stelde met het volk dat geweir hadde soo dat-er (midts het eenen alarm was) wel 2 of 300 mannen in t'geweir stonden, tegen de vaerd aen de brugge achter een deel scheépplanken en over d'ander syde knypen gevold met aerde op den kant van de swaene waer van ik eenen was staende met myn vaders fusiek met twee kogels gelaeden en den haen gespannen de savegarde had groote worden (1) met den commandant van dat volk, soo dat-er eenen van de savegarde van achter nyt deysde synen stok om hoog heffende seyde á sa soo dat wy meynden dat het op een schermitselinge soude gekomen hebben, want wy hadden orden, van niet te schiten voór dat den savegarde gelost hadde soo bleven wy stille staen, maer sy deysden wat achter nyt en eenige van dien trouw die te voet waeren de huysen en schuieren doórlopende. Daer ontrent buyten de brugge soo was er noch een deel hoey in de schuere van passhier de vogelaer voor in de rechtstraete soo dat diën commandant begeirde dat het op de straete soude gebracht worden, of dat hy de schuere, in den brand soude steken, waer op den man selve ging, om syn hoey te helpen op de straete haelen, en de savegarde dede al dat volk dat geen geweir en hadde, over gaen om te helpen. Den officier van Exaerde bleef daer ledig staen maer d savegarde trok synen degen en slog den selven op synen rugge in stukken Waerdoor den punt my noch heeft gediend voór een vuerslach, nauwelyks en was-er 7 a 8 mansvrachten hoey op de straete gebracht, of de schuere was al in brand soo dat het volk weder quam gelooopen binnen de brugge, en ik sag eenen franschen ruyter staen onder het dak van het selve huys met een deel werk (2) aen syn pistole dat hy met poeder dede aengaen en dat huys was ook terstont in brand en daer was eenen te voet gelyk een (giejie?) (3) geen soldaete kleederen aen hebbende, die ging van d'een seyde nae d'ander met een geley

(1) Worden, voor « woorden, of beter woordentwist ».

(2) Werk, afval van gehekelid vlas.

(3) Giejie, dit woord dat noch fransch noch vlaamsch is, staat hier zeker voor « guide, leidsman, gids ».

stroot (1) al brandende, soo dat er 18 of 20 huysen en schieren met de stallen verbranden ontrent de brugge, soo dat wy niet en dierven overgaen om te helpen blüsschen, jae dat wy hun somtyds niet en sagen van den rook en soo dat alles en vollen brand was trokken sy wech en het volk liep soo terstont en schappeérdigen (2) noch (3) eenige huysen, die ook in brand souden gegaen hebben, van de kladden (4) die daer op viellen, en doen gebluscht wierden, alle dagen en was-er van smorgens tot s'avonds groote passagie van de voyagiers en voet volk dat op byt nytliep, soo dat alle de huysen en schieren ledig gemaect wierden, van alles dat sy daer vonden, tot stroey toe, soo dat er van gent af tot exaerde Lokeren en Zele tot tegen de riviere de durme niet en was te vinden van kooren, tarwe aver of hoey, soo dat de menschen alles qnyt waeren, op den tyd van acht dagen al dat niet gevlucht en was Den 8 Maerte 1677 is Gent over gegaen (5) met acort het leger brak op den 9 dag quam een brief van gent aen eenige kooplieden van hoey tot exaerde en my wierd gevraegt van andries de weduwen eenen van die kooplieden of ik eenen brief wilde draegen na gent voor 4 schellingen t'welk ik dede om geld te winnen vermidts de fransche my myn geld hadden genomen daer nochtans de baene niet suyver en was van de fransche soo dat ik ontrent den middag doór ging en eer dat ik op den briel was ontmoete ik eene vrouw met eenen sak op haeren rugge al krysschen.

(1) Gelei stroot, voor een « gelei stroo ». Gelei is, voor zoo ver wij weten in den hier gebruikten zin, geen vlaamsch. Echter wordt het te lande in Oost-Vlaanderen, misschien elders ook, gebruikt om een handsvol uingeschud stroo aan te duiden. Met dergelijke geleien stroo dekt men graanmijten of brandt men te lande de geslachte varkens. Het is vooral een stroodekkers uitdrukking.

(2) Schappeérdigen voor « reddede ».

(3) De schrijver gebruikt steeds *noch* voegwoord, dat eene ontkenning aanduidt, voor *nog*, bijwoord, in het fransch, *encore*. Nog, duidt eene herhaling of voerzetting aan, staat ook soms in de plaats van, *daarenboven*, en komt in een goed deel uitdrukkingen als, *nog lang niet, tot nog toe*, voor.

(4) Kladden, voor « brandende vlokken ».

(5) Die dagteekening, behalve het jaar verschil, komt nagenoeg overeen met die van de Castro, die als datum der overgave van Gent den 9^{ten} Meert 1678 opgeeft. Het is te denken, dat de voorgaande beschrijving van de fransche stroop- en brandtochten op den keirsmaker, op Exaerde, Lokeren en Zele plaats grepen gedurende het beleg van Gent, voor welke stad, volgens onzen schrijver, de franschen den 1^{sten} Meert waren toegekomen, doch die slechts den 8^{sten} of den 9^{den} Meert in hunne handen viel. Wellicht zijn de strooperijen en brandstichtingen minder opgemerkt geworden door kronijk- en geschiedschrijvers van den tijd, in de schaduw gesteld, als zij waren, door het belangrijker feit der inneming van Gent, door de soldaterij van Lodewijk XIV.

k' vragde haer wat heeft u den vyand gedaen? Sy seyde, s'hebben myn selveren ooryser (1) van myn hoofd getrokken, het welke ik wel sag alsoo haere kap noch af was, ik ging henen en sag 4 fransche ruyters den hof af komen die dat gedaen hadden. sy spraken my aen, en vragden my waer ik ging, ik seyde na gent en liet hun den brief sien, k'seyde daer by dat het was om aver en hoey te leveren, ik ging soo al koutende met eenen die vlaemsch kost en soo wy quamen recht over de straete van den briel meilen daer stonden 48 of 20 persoonen met springstokken die alle gingen loopen soo sy (2) het eerste peirdshoofd sagen waerom sy (3) gingen lachen; maer sy en houseerden hun niet om achter naer te reyden, sy^o gingen in den winkel naer, op den briel, (die open stond), maer daer en was niemant t'huys ik passeerde mynen wech, en sag noch al eenig voet volk t'een of (4) op en t'ander af loopen sonder my aen te spreken, tot dat ik t'eynde van de rechtstraete quam aen het hof van den borgemeester van doorsele (5) alwaer een fransman quam geloopt, met syn fusiek en recht op my aenleyde, sonder dat wy by een waeren, waerdoor myn bloed altemael gelyk als omkeerde seer verwaerd synde als niet wetende wat dat soo eenen schelm somtydts doen sonde hy siende dat ik recht naer hem quam, liep hy het hof van den borgemeester op, en schoot onder de dnyven ik vervoorderde mynen wech, komende op d'hoeverstraete daer vond ik een groote partye voetvolk die rond my krielden, en ik diffendeerde my ten besten dat ik kost, toonende mynen brief en seggende: dat ik om voyeragie nae gent gong, dan lieten sy my gaen, soo dat ik geen meer en sag tot gent toe, op het west veld sag ik het fransch campement opknysschen van de boeren t'sanderdaegs mynen brief besteld hebbende, quam ik langs de dampoorte (6) wederom, wanneer ik daer sag tot dicht aen de poorte dat de fransche gekomen waeren langst

(1) Selveren ooryser, voor « zilveren oorbellen ».

(2) en (3) Sy, staat hier de eerste maal in vervanging van persoonen, de 2^{de} maal in vervanging van de ruyters.

(4) Of, voor « hof, verkorting van hofstede ».

(5) De doortocht over Doorseele laat vermoeden, dat onze boodschapper niet van den wijk Keersmaker, maar van Exaerde zelf vertrokken is, en dan nog veiligheidshalve eenen omweg gemaakt heeft om beter de franschen te vermijden. Zoo ver wij weten is Doorsele heden geene gemeente meer, maar een aanzienlijke wijk van de gemeente Everghem.

(6) Dampoorte: poort der stad Gent, die men uit moest, wanneer men van die stad naar Antwerpen toe wilde, dus ook naar den wijk Keersmaker, die gelegen is aan de baan van Gent op Antwerpen.

achter den mier, die tegen de meerschagie lag, daer het water noch niet tegen en quam, alwaer sy een deel van pallisaden (1) uytrokken, tegen het water aen het casteel, om by loute van overgeven hun kanon aldaer te stellen, maer ten was niet noodig alsoo die van gent dochten dat sy genoeg hun beste gedaen hadden van 8 dagen tegen te houden, gent dan fransch synde ende te baemisse (2) daer naer quamen sy tot Lokeren om winter garnisoenen te houden met 7 a 8 drysent mannen desen hoop volk most alle dagen voorragie gebracht worden van het land van Waes, dan het voetvolk vertrokken synde, nae dat sy daer 5 a 6 weken gelegen hadden, daer wierd de ruyterey verdeeld by de boeren, en in het dorp, soo dat-er veel te geven was, en met de voorgaende contribütie 12 prysen te betaelen tot Lokeren, waer nyt men kan oordeelen hoe schaedelyk den oórlog is. Dese ruyterey vertrok ook ontrent den vasten midts den vrede gesloten was tusschen Spaniën en Vrankryk, soo trokken sy alle gelyk nyt gent, op den 4 maerte 1678 soo dat gent weder quam onder de gehoorsaemheyte van onsen koning van Spaeniën (5).

(1) Palisaden: schanspalen aan beide uiteinden gespist, en die men ten deele boven den grond laat uitsteken.

(2) Baemisse voor Baaf of Bayo-mis. St Bayo wordt den eersten van October gevierd. Daar het ontrent dit tijdstip dikwijls slecht weder is, zegt men spreekwoordelijk bij boos of stormig weder, « Het is Baemis weër ». Ook wel van peren die laat op het jaar rijpen zegt men « het zijn Baemis peren ».

(3) De vrede tusschen Frankrijk en Spanje werd niet rond 1^{ste} Meert 1678 maar wel door den Nijmeegschen vrede, den 17^{den} September van gemeld jaar, gesloten. De spaansche kroon werd hierdoor, betrekkelijk de Nederlanden, verminderd en verloor talrijke steden en districten als Valenciennes, Condé, St Omer, Kamerijk, Iperen, Poperinge, Meenen, Maubeuge enz. enz. Lodewijk XIV schonk nochtans aan Carlos II van Spanje eenige veroverde steden en gewesten terug, waaronder Gent, het fort van Roodenhuyze, dat overigens in 1685 geslecht werd, en het land van Waes, alsmede Charleroy, Aeth, Binche, Kortrijk enz. De kronijkschrijver vergist zich hier stellig, doch wat de ruyterey van Gent en het omliggende, dus die van Lokeren ook, betref, dewelke ontrent den vasten zou vertrokken zijn, zulks schijnt zeer gegrond, doch het was niet omdat de vrede gesloten was, maar wel om op veroveringstocht naar Rupelmonde te trekken. Ziehier wat wij desaangaande in de kronijk van de Castro lezen. Wij geven de beschrijving volledig terug, omdat de lezer aldus beter de feiten, die onze kronijkschrijver, als op den Keersmaker, te Exaerde en Lokeren gebeurd zijnde, zal kunnen aannemen: Op half vasten syn nyt Gendt binnen Rupelmonde gekomen ten tyde van de hoogmisse, 6000 fransche ruyters onder het gebied van den Maerschalek d'Ilumieres, dewelke op twee à dry uren tydts de selve plaetse hebben geplundert; als wanneer die van 't fort St^e Margarite eenige van de selve peerden en twee ruyters van nyt hun fort tot op den Caeter hebben doot geschoten. Ondertusschen eene van dese ruyters komende te voet op 't hoofd van Rupelmonde, en stel-

In het jaar 1685 is den grooten türk met een leger gekomen van 500000 mannen voor de keyserlyke stat van weenen (1) soo dat den keyser a) vlichten nyt syne stat naer passauw (2) latende daer een garnison in van 1000 mannen onder den kloeken goeverneur genirael Starrenberg wiens lof noyt en sal sterven, om syn kloeke defentie van die vreesende stat, want naer een beleg van 100 dagen, soo quam den koning Joannes van polen (3) met omtrent 50000 mannen, voegde hem by den keyser onder het beleyd van dien kloeken genirael den hertog van lorraine, te saemen nytmuntende (4) een leger van omtrent 800000 mannen, den keyser was genoodsaekt een leger te houden aen den rhyne, alsoo den koning van frankryk daer ook een leger liggen konde (5), daer den keyser hem niet op en betronde,

kande sye konst yet toe. Innen by vromen jaer, heeft de macht van 't vreessele firt het keyser in syne hiel gesloten, dat by hiervan is luyve luyve in 't geshyts. Alle de toeren op den wylt tusschen Habsdenck ende Basel hebben kunnen keyserlyck. Vroey ende heeslen gelyckel achter het paddepoel van d'hoer Stadernock, meer maer het uytlyt van de heesten wylten sy cantscht, sy inegryck van de Fraenschen vermaer vnde gelyckel. Dat moet hier affen in 't makken, gemaet Jan Lyssens, woonende vedere de Craek op Basel, die sye deuren en vromers hadde alghaekt sy de playen van vromer d'ontpoel yer sresten d'ijnschtat voor het verkennd der Fraenschen, waerom by alles op synen hof en keyser heeft Myne behaeten, gelyckel syne sy syne selder i s'vromer spel afbrackten.

Op den twenden Parselack hebben die van 't firt St Margriet alwaer den heer Buechdel den governeur was, dat kassel van Repetende door springen nyt vreesende stat de Fraenschen daer vromen konne sy vromen, ende het vromen deden sy vromen sponen in de Meyden den d'vromer, vromen dat heer het verkopen ende affenken van den vromer vromer kassel van Repetende het kastelyscap is konne te vromen.

(1) De Turken koning is juist. De Turken alsdat heer konne 1700 kaiser Mattheus IV gemaet, vromen, gelyck den Kara Mustafa, om te vromen Hunaren, tot vromer de vromer van Weenen.

(2) Die koning was Leopold I geboren in 1640 en in 1705 overleden.

(3) Passau, heesche vromer stat in den d'vromer, nabij de kasselagsche vromer.

(4) Janusz Sobieski, heesche koning van Polen. Na de vromer van Weenen en vromer vromer in de vromer werd hem door gelyck Europa de vromer van 't Verhoer van het Gemaetden in vromer. De vromer van de Turken was in westelyk Europa vromer, en het in vromer van de vromer, dat het heer van Weenen en de vromer vromer den vromer kaiser Leopold I en Mattheus IV, in den vromer vromer vromer vromer.

(5) Unmuntend, staat hier een vromer voor 't vromer.

(6) Lodewyk XIV, koning van Frankryk had in 1671 de Pars overweldigd en afbrack de vromer van Weenen 1678, van den vromer vromer vromer vromer.

want veele waeren van gevoelen dat vrankryk onder duyms den turk onderstant dede (1), hoe het was of te niet de fransche laegen daer en loerden naer alle apperentie soo weenen over was (2), van hem te presenteren aen de duytsche vorsten om onder hunne protectie te komen, en hunne macht by de syne te voegen, want hy dan capabel genoeg was om hem alsoo lichtelyk in het keyserryk te stellen, maer godt die heeft het anders belieft geregeêrd te worden, want het keysers leger, met den koning van polen, syn gekomen op den 12 7brè 1685, en hebben de turken van alle kanten aengegrepen, en in roeten geslaegen (3), soo dat sy veroverden al hun kanon, tenten bagagie, en al wat sy daer voor hadden gebracht, soo dat dese tydinge van t'ontset van weenen, en dese grorieuse victorie op den tyd van 4 dagen, over quam tot brüssel en soo voords door geheel het land, waer over sulck een blydschap in onse landen was, dat-er oeyt in onse landen sulck blydschap is geweest, te meer om dat den schrik en droelheyt en vreesse soo groot was geweest, niet alleen g'heel duytsland maer ook Vlaenderen in brabant want de vreesse was soo groot, dat sy schier alle dagen, de turken verwachten in de hoofstat weenen, want sy was soo verre gebracht door het schieten en bombarderen dat het geen 2 dagen meer en konde tegen houden (4) godt die sy geloôft die ons (5) sulck en fictorie heeft gegeven, waer dat die jaerlyksche gedachtenisse, noch wordt gehouden, op den 12 7brè 1685 (6) tot weenen, met het singen van den lofzang te deim

Leopold I steeds op zijne hoede, en niet ten onrechte, zoo als in 1689 andermaal bleek, daar de koning van Frankrijk alsdan gemelde landstreek eene tweede maal verwoestte.

(1) Dit verwijt werd hem door menigen geschiedschrijver niet gespaard.

(2) En loerden naer alle apperentie soo weenen over was, enz., voor: « En wachten waarschijnlijk naar de overgave van Weenen om aan de duytsche vorsten voor te stellen onder hunne bescherming te komen enz. »

(3) In roeten geslaegen voor « in déroutte geslagen, volledig verslagen ».

(4) Inderdaad koning Jan Sobieski trok Weenen binnen, langs de bres, die de Turken reeds in de vestingen gemaakt hadden, met het doel om langs daar met hunne troepen de stad binnen te rukken.

(5) Noch Spanje, noch Nederland had rechtstreeks met het beleg van Weenen iets te maken. Indien de schrijver dus spreekt over « onze » victorie is het wellicht, omdat hij, als christen, de zege van keizer Leopold en koning Jan als de overwinning der christene legerscharen op de Mahomedaansche beschouwt. De uitdrukking geldt dus vooral op godsdienstig gebied.

(6) Het jaartal 1685 staat er te veel. Men kan geen feit in 1685 voorgevallen jaarlijks in 1685 vieren.

Landamus. De turken wech gejaegt synde soo naemen de keyserlyke troupen noch wederom de steden die de turken dit jaer geëm-ploeyerd (1) hadden eer sy voor weenen quamen als presborg d'eerste stat van hongarien (2) en andere als mede de stat gran (3) die al veel jaeren aen de turken hadde geweest soo dat het jaer 1683 het keyzers leger trok voór de sterke vestinge neuhuyzel synde een sterk fontier plaetse (4) niet dervende ontsetten trokken met hun leger voor de hoofdstat (?) gran en belegerde die, om des keyzers leger van voor neuhuyzel te trekken, want gran niet soo sterk synde soude moeten overgaen hebben al eer des keyzers leger soude meester geweest hebben van neuhuyzel, soo resolveerden de keyserlyke gene-raels, neuhuyzel belegerd te honden met 18 a 20000 mannen en trok-ken over den donaw en quamen met den morgend al vroeg tot (5) dicht by s'vyands leger sonder hunne wete, waer op ons volk terstont aenviel en de turken attakeerden, die kloeke decentie (6) deden en vielen op ons leger dapper aen soo dat ons volk wat soetjens deyns-den al of sy het te quaed hadden waerop de turken sterk aenvielen, het keyzers leger soo verre deysende tot dat sy daer 40 stukken canon gesteld hadden en soo die bloot waeren alle gelyk aen gesteken op de turken, waer door hun escadrons gebroken waeren, waer op de duytsche dan aenvielen met een groote moord onder de turken en sloegen die g'heel in roeten (7), soo sy voor de tweede mael alles veroverden dat sy daer voor hadden gebracht; die dan voor neuhuyzel lagen verstaen hebbende deze wondere groote victorie soo naemen sy die sterke plaetse door het schieten van bressen die tamelyk groot waeren stormder hand in; soo dat ik alsdan t'antwerpen synde 7 dagen naer date t'nachs de tydinge quam om 12 uren van drydobbelt victorie als het slaen van de turken het ontsetten van gran met het innemen

(1) Geemploeyerd voor « veroverd ».

(2) Presborg, voorname stad op den Donauw, beneden Weenen, was tot 1781 de hoofdstad van Hongarye.

(3) Gran. Insgelyks in Hongarie, op den Donauw, beneden Presborg.

(4) Neuhuyzel, beter Neuhausel zijnde een sterk fontier plaatse, op de rivier Nentra of graag, tusschen Presborg en Gran, op nagenoeg gelijken afstand van beide steden. Indien fontier, hier volgens het fransche woord « frontière », grens, moet bedieden, dan vergist de schrijver zich in de ligging dier plaats, en neemt wellicht die van Neuhausel voor die van Presborg, aan de Oostenrijksche grens.

(5) Gran, dient hier tot meerder klaarheid tusschengevoegd.

(6) Decentie, wij zagen dit woord reeds desentie geschreven, in den zin van defen-sie, verdediging, de meening is hier, die zich dapper verdedigden.

(7) In roeten, voor « in deroute ».

van neuhysel (1) soo dat die stat van neuhysel terstont vol vreugd was, als ook het geheel land waer naer volgde het innemen van een groot deel van opperhongariën uytgenomen eenige plaetsen die als onwinbaer waeren, die daer naer uytgehongert waeren naer dat sy de steden daer rontom hadden ingenomen, een jaer naer daete soo heeft het keyzers leger de hoofstat buda (2) vruchteloos belegerd doördien het achtersisoen te nat was en daer ontrent seer morchtig synde soo dat sy qualyk hun kanon van daer kon inbringen. Maer het jaer daer naer weder belegerd hebben die plaetze storm der hant ingenomen. door den hertog van lorynen (3) die keyzers leger comandeerde met den hertog van beyeren die daer grooten lof haelden als hy het meest met syn volk gedaen hadde tot het bestormen van het casteel daer het al vermoord wierd tot de kinders in de wiege t'welk aen my is verhaeld van eenen ouden keyzerschen cürassier die ook peirdemeester (4) was, by die veroveringe present hadde geweest een kleyn kind had moeten vermoorden in de wiege, waer over de traenen hem over de kaeken liepen om dat het kind op hem lachte. Het jaer naer daete als wy Wysenberg (5) veroverd hadden in noch eenige andere plaetsen, soo meynden het keyzers leger het volgende jaer op te trekken na essekker (6) om voorts te winnen de reste van hongariën, maer de türken met een groot leger den donau ontrent mohaix (7) overgetrokken synde soo hebben sy raet gehouden te weten den hertog van Lorynen

(1) Bovenstaande bewijst eens te meer, hoe angstig de volkeren in Westelijk Europa waren, die zich als ernstig door de Turken op veroveringstocht bedreigd achtten.

(2) Buda, nabij Pesth, het oude Sicambria der Romeinen, wordt door de Duitschers « Ofen » genaamd. Deze stad, op eene hoogte gelegen nabij den Donauw, hezit eene zeer sterke vesting. De Turken hebben zich verscheidene malen van de stad meester gemaakt. Zij bleef in hun hezit van het jaar 1526 tot 1686, als wanneer zij, gelijk de kronijkschrijver verder vertelt, door de keizerlijke legerscharen ingenomen werd.

(3) De schrijver bedoelt hier hertog Karel van Lorreinen, 2^{den} zoon van Leopold I, keizer van Duitschland, die later, in 1711 zelf keizer werd en Maria-Theresia van Oostenrijk voor dochter had.

(4) Peirdemeester, voor paardemeester, wordt te lande wel eens voor « veearts » gebruikt. Hier staat het meer bepaaldelijk voor « paardenarts ».

(5) Wysenberg, beter Stuhlweissenbourg, ligt in Hongarye op 16° lengte Oostwaards Parys en ongeveer 47° Noorderlijke breedte, op eenige mijlen van het Balaton meer.

(6) Essekker, Esseck of Esseg, ligt op de rivier « De Drave » niet ver van hare monding in den Donauw.

(7) Mohaix, Mohaez, is een hongaarsch stadje op den Donauw. Koning Lodewyk II van Hongarye werd er in 1526 door de Turken, onder bevel van Soliman II de Grootte, verslagen en gedood. Doch hertog Karel van Lorreinen overwon er de Turken in 1687, en het is van dit krijgsbedrijf, dat de kronijker verhaalt.

en den hertog van beyeren hun twee alleen gesproken dat sy sonden roepen alle de generaels van het leger alwaer sy krygsraad houdende den hertog van beyeren wilde den tirk aentasten daer den hertog van lorynen hem tegen stelde, waer over sy alle beyde den degen trokken tegen malkanderen daer sy malkanderen wel verstonden, en wisten wat sy doen sonden soe dat de andere generaels tusschen beyde schieten; den hertog van beyeren hem seer gram verlaetende, wild met syn volk wech marcheren naer huys, soo dat sy meynden dat alles in deésorder was, en het leger van beyeren nam den marsch aen om soo sy meynden nae huys te trekken, soo dat g'heel ons leger in deesorder was over die sække, de turken door hun spions dit verstaende, meynden niet beter of ons leger was in comfigie (1), quamen met g'heel hun leger nyt hunne verschansinge om in ons leger te vallen, den hertog van beyeren al op den marsch synde viel van achter onder de turken en hun retransementen terwylen den hertog van lorynen de turken van voören aenviel, soo en konden de turken niet meer retureeren in hun geretranceerd campement en wierden door action de g'uerre g'heel in rotten geslaegen, soo dat sy verloren al hun tenten canon bagagie en geldkasse tot betaelinge van g'heel hun leger met verlies van wel 20000 mannen soo dood als gevangenen sonder die in het moras blyven steken waeren (2), ofte in den donau verdronken waeren, de reste vluchte naer essekker over de brugge die wel 2 uren lang is soo over de morassen als over de rivire de drave (3) die in den donau valdt rünieerden (4) de brugge achter hun soo veel als sy konden godt sy gelooft en gebenedyt over soo eene groote victorie ons leger opvolgende reparécerden de brugge ten besten dat sy konden en naemen esseker in en meer andere steden, en quamen in slavoniën over de revire de drave, soo quam ons leger het jaer daer naer voor die sterke stat belgrada (5) het welk sy importeerden (6), maer het jaer daer naer van de turken belegerd wordende isser door

(1) Configie, voor « Confusie, verwarring, hier in den zin van oneenigheid ».

(2) Mohacz moet inderdaad zeer moerassig zijn, daar de Donauw in de nabijheid zich in onderlinge vertakkingen splitst.

(3) De drave loopt eenige mijlen zuidwaarts van Mohacz, en besproeid Essec, waarover wij reeds spraken.

(4) Rünieerden, voor « ruineerden », hier met de beteekenis van « beschadigden ».

(5) Belgrada. Heden de hoofdstad van het koningrijk Serbië, ligt op den Donauw, die aldaar de grens vormt tusschen Oostenryk en gemeld rijk. Belgrade beteekent in de landstaal Witte stad van biel (wit) en grad of grad « stad ».

(6) Importeerden, voor « innamen ».

het vallen van een bombe in t'macasyn van het casteel daer veel poeder in was, soo groote bresse in den muer gesprongen, dat den gouverneur niet meer konde tegenhouden, moest de stat over geven (1) aen de turken, waer op den vrede is gevolgd van Carlowits (2), laetende g'heel opper en neder hongariën midtsgaders geheel seven bergen en een groot deel van Slavonien (3), het welk den keyser al had ingenomen, naer het ontset van weenen allegaeder aen den keyser Leopoldus petriwardin (4) blyvende langst den kant van belgrada voor frontier stat van geheel hongariën aen den keyser.

In het jaer 1700 als wanneer den koning van Spaniën Carolus den 2^{den} quam te sterven (5), sonder kinderen die hadde door het toedoen van den cardinael portecareo by testament gelaeten de croone van Spaniën om den tweeden soôn den dolphien Duc d'angu (6) ik laete uL : oordeelen of iemant moet testament hebben die rechten oir (7) is den koning van Frankryk, heelt dan noch synen sone gesonden na Spaniën, die van de spanjaers is aenveird voor koning onder tittel van philipus den 5^{den} den hertog van beyeren in dese nederlanden gesteld synde voor (8) Carolus den 2^{den} saliger memorie soo dat de fransche troupen,

(1) Belgrade werd herhaalde malen beurtelings door de Turken en door de Christenen ingenomen.

(2) Carlowitz, stadje in het zuiden van Oostenryk, nabij den Donauw.

(3) Slavonië en Croatië zijn beide gewesten uit Hongarye en hebben Agram voor hoofdstad.

(4) Petriwardin voor Peterwaradin of beter Peterwardein, Hongaarsche stad op den Donauw. Prins Eugenius versloeg er de Turken in 1716. De naam is hier als eertitel bij dien van keizer Leopoldus gevoegd.

(5) Hij stierf den 1^{sten} November van gemeld jaer.

(6) De kronijkschrijver bedoelt wellicht te zeggen, dat Carolus II, bij testament, zijne staten overliet aen den hertog Philips van Anjou, tweeden zoon van den dauphin en kleinzoon van Lodewijk XIV, koning van Frankryk. Reeds vroeger had Frankrijks koning aen Willem III van Holland, thans ook koning van Engeland en de Nederland-sche staten, betrekkelijk de opvolging van Carolus II erfverdragen voorgesteld, die beide partijen aangenomen hadden. Doch bij de tijding der nieuwere schikkingen door den koning van Spanje in voordeel van zijn huis genomen, achtte hij zich van alle verbintenissen ontbonden en riep uit : « Er zijn geene Pyreneën meer ! » Men hoeft te lezen kardinaal Louis de Porto-Carrero, en niet Portecareo. Hij behoorde tot een Spaansch edel huis, werd geboren in 1629 en stierf in 1729.

(7) Hoir, erfgenaam.

(8) Voor, staat hier ten onrechte voor « door ». Bedoelde hertog was Emanuel Maximilian, hertog van Beyeren, toenmalige landvoogd der Spaansche Nederlanden.

syn gekomen op korten tyd, in alle steden van het spaens nederland (1) en hebben hier opgerecht 40 battalions nederlands volk ook eenige ruyters en dragonders die sy van de prochie hebben doen opbringen niet sonder groote confusie en desordens alsoo de jongheyt moesten spelen wie soldaet soude moeten syn, vele prochiën en wethouders daer geen kans toe siende door de tegensegging van t'gemeynte het volk en den dienst gelokt met 9 ponden (2) t'jaers te beloven, 5 jaeren achtervolgende soo die van Lokeren 50 mannen hebben gedaen olte moeten leveren en als de dry jaeren om waeren en plaets van naer t'konings vraege vry te syn, gelyk sy aengenomen waeren soo hebben sy noch moeten blyven dienen waer mede de wethouders veel te lyden hadden van de soldaeten van hun aengenomen. Den koning van vrankryk synen kleynen soön nu aengesteld synde, in het ryk van Spaenien tegen alle wettige reden alsoo den selven koning in diferente tractaten gerenuncieërnl heeft, van hy of syne nakomelingen eenige pretenije te maeken op de kroon van Spaniën (3) en nu hebbende dese landen het koningryk van napels het hertogdom van Milaenien het koningryk van Sicilien door het tractaet van Uytrecht aen den hertog van Savoyen en het ryk van Sardinien aen den keyser, soo heelt den koning van engelant (4) de staeten generael siende dat die 2 kroonen souden te machtig geweest hebben en vreesende van de selve overrompeld te worden soo hebben die alle hulp en bystant aen den keyser en synen soon carolus den 6 te steken in de kroone van Spagnien (5) eerst geprobeerd met goetheyt om den koning van Vrankryk

(1) De koning van Frankryk, hierin gesteund door Emanuel Maximilian van Beyeren, zond fransche troepen af, die de versterkte steden van Spaansch Nederland, zonder eenige tegenkanting, bezetteden. Dit geschiede den 6^{den} Februari 1701.

(2) De waarde van een pond Vlaamsch of een pond groot was 6 Ned. guldens of 12,72 fr. Een pond parisis of een Parysch pond stond gelijk met een halven gulden, of 50 Ned. centen, of 1,06 fr.

(3) Zie nota 6 bladz. 89. Het ontwerp van erfenisverdrag hetrekkelijk de opvolging van Carolus II werd in Maart 1700, tussehen Lodewijk XIV en koning Willem van Engeland en Holland, gevormd. Het hestond hierin, dat die opvolging op volgender wijze zou verdeeld worden: Karel van Oostenryk, zoon van keizer Leopold I van Duitschland zou Spanje, de Spaansche Nederlanden en Indië bekomen, de dauphin, Napels en Sicilië, alsook Lotharingen; doch, dit op voorwaarde, dat de hertog van dit land in deszells ruiling het Hertogdom van Milaan wilde aanvaarden, dat aan Spanje toebehoorde.

(4) Koning Willem III van Holland was, zoo als wij reeds zegden, ook koning van Engeland geworden. Hij verving den 12^{den} April 1689 zijnen schoonvader James II, waartegen het Engelsch volk in opstand was gekomen.

(5) Wat voorgaat is niet zeer klaar; doch ziehier wat ons dunkens de schrijver wil

te bewegen synen kleyn soòn daer uyt te trekken maer al te vergeéfs, dese landen met fransche troupen beset synde, en met de oude troupen van Spanien, en al dat nieuw volk voorsiene en wel wetende dat-er eenen bitteren oórlog niet en was te twyffelen (1) soo heeft men hier beginnen te regeren op sy fransch en meest alle d'offecieren (2) gaen verkoopen voor groote sommen geld, als stokhouderschappen (3) notarisschappen om de finantje te vermeerderen en meer andere offecieren te lang om al te schryven, dan met de veranderinge van het land, syn d'offecieren als vernietigt en veél hun geld verloren gevende, maer de segels syn blyven staen, dat syn noch d'overblyfsels van de fransche regeringe.

Zoo hebben sy dan begonst eene lienie te trekken, en eenige fortten te maeken, als S^t Jans fort by de trompe, eene ure van Hulst en het ford bedmar wat voorder, en die met canon en troupen beset, en tot Exaerde Sinaey langs de koeymbrogge op stekenen van daer op S^t Jans fort het fort de peitel; dat alles voltrokken synde in het jaer 1700 en 1701 (4).

zeggē: De koning van Engeland en Holland, Willem III, vreezende voor de oppermacht van den nieuwen koning Philippe V van Spanje, kleinzoon van Lodewijk XIV, schonk alle hulp en bijstand aan den keizer Leopold I van Duitschland om zijnen zoon Carolus of Karel, — later in 1711 Karel VI — tot den troon van Spanje te helpen verheffen.

(1) Dat er eenen bitteren oórlog niet en was te twyffelen, voor « dat er een gruwelijken oorlog voorhanden was ». En inderdaad in Mei 1702 werd de oorlog aan Spanje en Frankryk door Holland en koningin Anna van Engeland, die Willem III opgevolgd had, verklaard.

(2) Offecieren, hier ten onrechte gebruikt in den zin van « staats en andere ambten, of officiën ».

(3) Stokhouderschappen, bediedt hier het ambt van de stokhouders of openbare verkoopers, ook venduuceesters genaamd.

(4) Zulks geschiedde na dat het bevel der Spaansche Nederlanden door Emanuel Maximilian van Beyeren, in de handen van Don Isidoro de la Cueba en Benavides, markgraaf van Bedmar en van Assentar, graaf van Villanova, commandeur van Orcajo en las Torras, was overgegaan. Bedoelde lienie was volgens de kronijk van de Castro omtrent 30 mijlen lang en 12000 pionniers werden er aan gebruikt. Zij begon nabij de Schelde, aan het opgeworpen fort, de nieuwe Peerle, had omtrent de Clinge het fort van Bedmar, aan de grenzen van Kemseke het fort S^t Jan, en menige andere schietplaats en wijkshaus. Zij werd dus nagenoeg geheel omtrent de niterste palen van het land van Waas en Beveren, met uittaling der polders van den Doel, een deel van Calloo, de gemeente Moerbeke, en al wat over de vaart van Hulst op Stekene lag. Deze vaart werd met grof gescht bezet en den geheelen winter van 1701 door de Franschen, onder bevel van Courtebome, bewaakt.

Den keyser met den koning van Engeland en de heeren Staeten generaels (1) een aliantje gemaekt hebbende (2) soo is den oorlog daerop gevolgt, soo dat de fransche en de spaensche de lienie hebben beset ten deele met soldaeten en een deel met boeren (3) maer wy moesten by toir gaen, en hadden soo een vry passagie van gent op antwerpen waer eene schipbrugge lag over de schelde van 27 schepen gemaekt. De lienie soo by de hollanders synde, veroorzaekte dikwils allaermen van geen gevolg in het land, en het land niet sonder groote vreesse van d'inwoonders maer die alaermen van geen gevolg synde soo syn in het jaer 1705 d'hollanders met een groot leger gekomen op Selsaete heyde onder den generael Koehoorne (4) met den goeverneur van t'sas van gent (5) en gekomen langst Wachtebeke op moerbeke,

(1) Heeren staeten generaels, voor « staten generaal of Hollandsche wetgevende kamers », hier ten onrechte verpersoonlijkt. De schrijver bedoelt wellicht te zeggen « en de heeren van de Staten generaal ».

(2) Den keyser *met den koning van Engeland* en de Hollandsche staten generaal eene aliantje (alliance, een verbond) gemaakt hebbende. Dit gezegde schijnt in strijd met hetgene wij in nota 1 blad. 91 bevestigden, toen wij *koningin Anna van Engeland*, schoonzuster en troonopvolger van Willem van Oranje, en echtgenoot van prins George van Denemarken in de oorlogsverklaring deden tusschenkomen. Wij zegden *schijnt in strijd*, want schoon Willem, den 19^{den} Maart 1702 aan de gevolgen eener schouderbreuk, voortspruitende uit eenen val van zijn paard, overleed, bestond er reeds van in 1701 een verdrag, in den Haag aangegaan, tusschen Engeland, de republiek en den keizer Leopold, waarbij zich later nog aansloten Pruisen, de Pfaltz of Palts, Munster, Portugael en Savoie. Het verdrag had ten doel Spanje aan den Franschen prins te ontrukken. De bondgenooten hadden reeds hunne legers hijen gebracht en keizer Leopold de oorlogsbedrijven in Italie begonnen, toen koning Willem III, op de hiervoren gezegde wijs nit het leven moest scheiden. Ook alhoewel de oorlog slechts in Mei 1702 officieel verklaard werd, had Lodewijk XIV reeds van in April den hertog van Bourgogne *als bij titel* opperbevelhebber van den oorlog in de Nederlanden gezonden. Doch, deze had onder zich den maarschalk de Boullers, *die den werkelijken opperveldheer was*, daar den hertog van Bourgogne zonder ondervinding noch geene krijgsverrichtingen bestuurd had. Boullers drong het hertogdom Cleve binnen en verscheen weldra met 40,000 man voor Nymegen. Slechts den 16 Julius deed de markgraaf van Bedmar in de steden van Vlaanderen de oorlogsverklaring tegen Engeland en Holland afkondigen.

(3) Dit gezegde wordt in de kronijk van de Castro, blad. 339, gestaafd, waar hij, bij eenen aanval der Hollanders op de versterkte linie van het land van Waas, niet minder dan 4000 boeren plaatst.

(4) Koehoorne, in de kronijk van Vlaanderen vermeld onder den naam van Coehorn. Beneven Coehorn dient vermeld den Baron Spaer die het opperbevel had over 16 regimenten voet en 2 regimenten peerdevolk.

(5) De Goeverneur van 't Sas van Gent was alsdan mijnheer Vassy.

en stekenen soo dat t land in vollen alarm was, en al het volk wierd de wete gedaen, van hun allegaeder te laeten vinden op de lienie, de rolle, hermaect synde van Lokeren dese en wierden geene wete gelaeten die daer niet op en stonden by faute van opgeven te syn soo dat er eenige worden vielen maer sy gingen mede als vollontair soo wy kwamen op den morgenstont vroeg aen de trompe by S^t Jans fort ons verweér allegaeder nedergeleyd hebbende gingen wat eten en drinken soo begosten de hollanders met hun canon en mortiren te schieten op onze lienie by stekenen aen de kiekenshaege soo dat wy al gelyk riepen alarm en gingen soo sonder orden regt om na Stekenen te gaen (na den aentak) (1) maer den goeverneur van S^t Jans fort te peirde met eenige officieren van den ryngrave, ons achter naer komende deden ons te rug marcheren achter de troupen op de lienie alwaer geen volk en stont daer wy soo lang stonden dat de lienie wel een half ure van ons volk verlaeten was, t'welke noch geen nood in was daer was tydinge dat d'hollanders doorgebroken waeren by liefkenshoek t'welke dat waer was, want wy hadden wel een ure van te vooren naer dien kant sien branden op 2 of 3 plaetsen, alsoo sy daer niet veel volk vindende seer ligt door quamen, de corps de garde aldaer in brand stekende, een schure of twee, maer niet voordere en quamen te luttel volk synde, maer de vreesse was of sy enig volk over de Schelde geset hadden want sy een legerken hadden tot Eckeren (2) beseiden Antwerpen en daer om wierd de lienie geabonneerd (3) na eenen attak van 2 uren geduerd te hebben, die soo furieus was, dat het schieten met canon mortiren muskettereyen van weder seyden noeyt op en hield, soo dat eenige die by ons waeren, die lang den koning gediend hadden, seyden noeyt diergelyken aentak gesien ofte gehoord te hebben soo dat d'hollanders in dien storm ontrent 1700 mannen verloren hadden beneven den goeverneur van het Sas (4), en noch meer andere officieren, wy moester op de linie blyven staen tot dat alle de vendels met de soldaeten binnen het fort S Jans waeren, en als den goeverneur by den ryngraeve met noch andere officieren hun tegen quamen gereden, die daer onder schoten met hun pistolen en quetsten den soon van Jan Aerman met name Cornelus die daer van twee dagen daer naer

(1) Aentak, voor « aanval ».

(2) Eckeren, thans « Eeckeren », eene gemeente benoorden de stad Antwerpen.

(3) Geabonneerd, voor « geabandonneerd, verlaten ».

(4) De goeverneur commandant Vassy viel inderdaad in dien slag den 27 Juny 1705.

gestorven is soo dat wy op de linie bleven staen tot dat wy orden kregen om te marcheren sy deden ons gaen naer den kant van het fort bedmar en langs den kalfsdyk en quamen van daer door St Gilles naer huys en als wy t'huys quamen de menschen hadden meest hun goed gevluht, want op de markt boter graenen eyeren vlasgaeren en andere waeren soo de menschen geld boden sy hadden het schier half voor niet door den troubel. De hollanders noch eens wedergekomen synde, syn doorgebroken staeken voôreerst de corps de garde in brand, als wanneer wy smorgens de hollandsche kregen de contributie wierd gemaekt, maer de hollanders sagt synde, goede order binnen de linie hielden, daer sy laegen en niet veel en plunderden, dan syn sy gekomen tot Stekenen, de fransche en spaensche legers laegen tot boven antwerpen achter eene linie waer van ook 7 batlions quamen liggen tot burgt om d'hollanders te observeren die hier in t'land laegen en het land moest soo wel d'een als d'ander voeragie leveren tot Lokeren quamen van gent 8 batlions spaensche en fransche camperen met 15 stukken kanon die korts daer naer opbraeken, en met die te burgt laegen hin t'saemen voegende, trokken regt na t'hollands legerken, maer die hun niet afwachtende, marcherden en tydts na hulst terwyl dese dingen hier gebeurden soo wierden d'hollanders van de fransche en spaensche tot ekkeren geslaegen den 30 July 1705 (1) de selve hebben 17 9bre ingenomen de sterke stad landau (2) naer dat sy het leger van prins van hessen-Cassel hadden geslaegen in het jaer 1704 trokken de meeste legers naer beyerland alwaer de fransche by hoog stat (3) door de geallieerde wierden geslaegen (4) soodanig als men oyt van eenen slag heeft gehoord soo dat den marchael te tallard (5) wierd gevangen met 6 batlions en 12 escadrons in een dorp,

(1) Daar menige bijzonderheid niet goed schijnt overeen te komen met datgene wat de Castro, vooral gesteund op de aangiften der kronijk van Vlaanderen, nopens dezelfde kriegsbedrijven zegt, raden wij den nieuws- en weetgierigen lezer aan, gemelde kronijk te raadplegen, bladz. 539, 560, 561 der annalen van den Oudheidskundigen Kring van het land van Waes, elfde deel, vierde aflevering. Wat de slag van Eeckeren betreft door den Hollandschen generaal Obdam verloren, die werd geleverd den 30^{ten} Juny en niet July 1705.

(2) Sterke stad nit Rhyisch Beyeren. De Beyersche wapenen ondersteunden de Fransche.

(3) Hoog stat, voor « Hochstedt of Hochstadt op den Donauw, in Beyersch-Swabien ».

(4) Aan het hoofd der geallieerde krijgshenden stonden Eugenius van Savoie, als bevelhebber van het keizerlijke leger, en de engelsche generaal Marlborough, als bevelhebber der Engelschen en der Hollanders.

(5) Marchael te Tallard, voor « maarschalk Tallart », opperbevelhebber van het Fransche leger te Hochstadt. (1652-1728).

en van daer naer londen gevoerd den 5 mey 1706 (1) ten selven dage stierf den keyser Leopoldus en synen soone Josephus en syne plaetse gesuccedeerd (2). Den 25 meye daer naer hebben de geallieerde onder den hertog van malbroug het spaensche leger met de fransche onder den hertog van beyeren by rammeli in brabant tot taliter geslaegen (3), soo dat kordts daer naer boven brussel Liere gent brugge damme en mechelen hun aen de geallieerde gesuborteerd hebben (4), en den koning van spanien carolus den 5 (5) herkent. Den 7 Juny hebben de selve geallieerde ook possessie genomen van de stat antwerpen en den 10 dito syn de fransche daer nyt getroken, den 7 July is de stat van Oostende door het geweld van bomben en gloeyende kogels (naer dat de selve meest over hoop lag) over gegeven aen Carolus den 5 van daer trokken sy na Meenen hetwelk sy den 22 augusty 1706 ook veroverden, den 5 7ber 1706 naemen de geallieerde de stat dendermonde in op discretie (6), soo dat meestendeel het land, naer den slag van ramelie, op eenen korten tyd van de fransche verlaeten wierd als op het fort de peirel Sint Jans en bedmar welke garnisoenen in den avond laet, (als meest de menschen slaepen waeren) binnen lokeren vielen en al eenige huysen open sloegen, daer waerender veel bevreest, van eene genirale plunderinge, maer godt lof het wel verging alsoo sy naer een weynig rustende, mosten mar-

(1) Het is best mogelijk, dat Maarschalek Tallart slechts den 5^{den} Mei 1706 als krijgsgevangene naar Londen overgevoerd werd; doch de slag van Hoehstedt en Blenheim werd den 15^{den} Augustus 1704 geleverd.

(2) Keizer Leopold I stierf in 1705 en zijn zoon Josephus volgde hem op als Duit-schen keizer, onder den naam van Josephus de eersten. Het gezegde van den kronijk-schrijver « ten selven dage », moet dus slechts in eenen betrekkelijken zin aangeuomen worden, als staande voor « Omtrent dien zelfden tijd ».

(3) De veldslag bij Ramillies, in het zuiden van Brabant, had inderdaad plaats den 25^{sten} Mei 1706. De franschen werden er door Villeroy gecommandeerd, en, volgens den schrijver tot *taliter* geslagen. Taliter, ook Qualiter, bediedt in het Nederlandsch « Niet goed, niet slecht, zoo en zoo ».

(4) Hun aen de geallieerde gesuborteerd hebben, voor « zich aen de bondgenooten onderworpen hebben ».

(5) Aartshertog Karel, zoon van wijlen keizer Leopold I en broeder van keizer Josephus I, die hij in 1711 als keizer van Duitschland onder den naam van Karel VI opvolgde, werd den 12^{den} September 1705 binnen Weenen, onder den naam van Karel III, koning van Spanje verklaard en gekroond. Doch, hij werd slechts in 1705 als koning te Lissabon verwelkomd, en in 1706 kon hij een zeventienden intocht te Madrid doen.

(6) Oorlogsuitdrukking. De stad geeft zich over *op discretie*, dat is zonder voorwaarden, aan den overwinnaar haar lot overlatende.

cheren door de Roomstraete en langst achter de fonteyne (1), sy sworn soo schromelyk dat het eenen schrom was om hooren, om dat de wagens en karren niet genoeg en avanceerden, sy waeren vol schrik tot ons geluk. Middelerlyd belegerden de fransche turyu hoofd stat van den hertog van Savoyen maer den prins eugeniüs met een leger nyt duytsland komende, en alle de revieren door de fransche beset, gepasseerd, de fransche weggedreven en den 7 7bre 1706 de fransche voor turyu (2) geslaegen, en de stat ontset, soo dat den marchal de marsiene (3) generaele en veel volk dood bleven en veroverden al het kanon tenten bagaegie en alles dat sy daer voor gebragt hadden.

(WORDT VOORTGEZET).

(1) De Roomstraat is eene voorname straat van Lokeren leidende, van de veemarkt naar een openbaar plaatsken genaamd « Het Hoeksken ». Het is op het hoeksken dat van ouds eene welbekende herberg stond « De fonteyne ». Het is die herberg die den schrijver hier bedoelt.

(2) Turyu, stad uit Noorder-Italie aan den linkeroever van den stroom, de Pô genaamd, en aan de samenvloeing van de Doria. Turyu werd in 1640 door de Franschen ingenomen, doch, zoo als onze schrijver zegt, belegerden zij het te vergeefs in 1706.

(3) De schrijver bedoelt hier zeker den graaf de Marsin, franschen Maarschalck, geboren in 1636 en gestorven in 1706.

NÉCROLOGIE.

Mort de Monsieur Henri Verbraeken. — Nous avons le regret d'annoncer la mort de Monsieur Henri Verbraeken, juge de paix du canton de Saint-Gilles, membre de la commission administrative du cercle archéologique du Pays de Waas, pieusement décédé à Saint-Gilles, le 24 Septembre 1890, à l'âge de 54 ans.

Henri-Marie-Joseph Verbraeken naquit à Zwyndrecht, le 1 Juillet 1836. Il était fils de Charles-Louis Verbraeken et de Adélaïde Nys.

Dès son enfance, il montra les plus heureuses dispositions et un goût prononcé pour les études. Sa mère, devenue veuve peu d'années après son mariage, remarqua cette inclination et prit un soin délicat de son éducation première. A l'âge de douze ans, elle envoya le jeune Henri au pensionnat épiscopal de St Joseph à Saint-Nicolas pour y faire des études préparatoires. Comme il joignait à la vivacité de l'esprit, une excellente mémoire, il fit de si rapides progrès, qu'après un séjour de deux ans, il fut en état d'entreprendre l'étude des humanités au Petit-Séminaire de cette ville. Là aussi il se distingua parmi ses condisciples par une application soutenue au travail, une perspicacité supérieure et une perception prompte, qui lui firent remporter presque tous les succès dans sa classe.

En 1876, à l'âge de 20 ans, il fut admis à l'université de Louvain et y conquît rapidement et avec la plus grande distinction, ses diplômes de candidat-notaire et de docteur en droit.

Au mois d'Octobre 1880, il prêta serment en qualité d'avocat devant le tribunal d'Anvers; mais les querelles du barreau, les tracasseries procédurières le firent bientôt renoncer à la profession.

Après un stage de six années dans l'étude de Maître Gheysens, un des principaux notaires de la métropole commerciale, il sollicita et obtint la place de juge de paix du canton de Saint-Gilles-Waas. Jamais nomination ne fut accueillie avec plus de faveur; elle était la juste récompense d'un travail opiniâtre et d'un mérite incontesté. L'arrêté royal était daté du 12 Octobre 1886.

Henri Verbraeken ne fut pas plutôt investi de ces importantes fonctions, qu'il sut mériter la confiance et la considération de ses concitoyens. Doux et affable de caractère, quoique très-arrêté dans ses

opinions, serviable à l'excès et ne reculant devant aucun sacrifice pour se rendre utile, inaccessible à la crainte quand il s'agissait d'accomplir un devoir, aimant la vérité et sachant la dire avec indépendance, charitable et compatissant pour les malheureux, il était le type accompli du magistrat intègre, de l'ami sincère et du bon citoyen.

Les rares instants qu'il ne devait pas aux fonctions de sa charge, à ses devoirs de père et d'époux, il les consacrait volontiers à l'étude de l'histoire de son Pays natal. Le cercle archéologique lui avait offert en 1888 la vice-présidence de la société, mais sa modestie lui avait fait décliner cet honneur. Il n'en fut pas moins pour cette institution un membre directeur plein de zèle dont tous ses collègues appréciaient hautement les capacités.

Au moment où la mort le saisit, il se disposait à publier le premier fruit de ses travaux historiques : un mémoire très-étudié sur la commune de Melsele. Avec quelle satisfaction il nous parlait de ce travail, qu'il destinait à nos annales et qu'il ne lui a pas été donné d'achever ! Il ne sera cependant pas perdu pour nos membres, l'honorable famille du défunt ayant consenti à nous en confier le manuscrit. Ces pages dans lesquelles se révèlent un grand savoir, une sérieuse connaissance des faits, un respect sincère de la vérité et une diction irréprochable, resteront le souvenir permanent du passage de notre ami parmi nous.

Les funérailles de notre regretté collègue ont été célébrées le Lundi 29 Septembre 1890 au milieu d'une affluence considérable de monde. Toutes les autorités du canton de Saint-Gilles, plusieurs notabilités de l'arrondissement étaient présentes à ces tristes cérémonies.

Le cercle archéologique du Pays de Waas s'y était fait représenter par une nombreuse députation, à la tête de laquelle on remarquait le Président Monsieur A. Verernysse, Messieurs Verwilghen-Hijde, les docteurs Van Raemdonck et De Ryck.

Pour obéir aux dernières volontés du défunt, aucun discours n'a été prononcé sur sa tombe.

Voici en quels termes le journal « het land van Waas » de Saint-Nicolas dans son numéro du 5 Octobre dernier a rendu compte de cette funèbre solennité.

F. V. N.

Maandag 29 september ll. had in onze naburige gemeente Sint-Gillis (Waas), eene droeve plechtigheid plaats, de lijkdienst en lijkzinking

des heeren Hendrik-Maria-Jozef Verbraecken, vrederechter van het kanton, te Zwijndrecht den 1 juli 1856 geboren, en, na eene langdurige en pijnlijk ziekte, te Sint-Gillis den 24 september 1890 in den Heer ontslapen.

Van in den vroegen morgen, zag men talrijke ambtenaren en notabelen, vrienden en kennissen van den afgestorvene uit den vreemde de gemeente binnen treden, ten einde, door hunne tegenwoordigheid, hunne deelneming in de smart der bedroefde familie te betoonen, en tevens ook een laatste hulde aan de eervolle nagedachtenis van den overledene te brengen. Ten 9 1/4 uren, vergaderde men ten sterfhuizen alwaar de familie de rouwbewijzen der uitgenoodigden ontving. Na de aankomst der geestelijkheid en het volbrengen der kerkelijke ceremoniën, vormde zich de lijkstoet in dezer voege. Vooruit gingen, met vaandels en certeeusen in rouw, de genootschappen waarvan de afdijvige deel maakte :

1. de koninklijke fanfaren, lijkmarschen uitvoerende,
2. de edele handboogmaatschappij van St. Sebastiaan,
3. de maatschappij Jockey Club,

Achter deze volgden in orde :

4. de weezenkinderen met brandende lichten,
5. de geestelijkheid in kerkgewaad,
6. het lijk gedragen door de veldwachters van het kanton,
7. de familie, wiens rouw werd opgeleid door den heer Deckers, burgemeester en doctor te Melsele, schoonbroeder van den afgestorvene, gevende de hand aan het oudste zoonje van deszelfs betreunden vader, en vergezeld van een geestelijke,
8. de justicie, vertegenwoordigd door de heeren: de Borchgrave dienstdoende vrederechter, Raemdonck vrederechter-plaatsvervanger, Verbeke openbaar ministerie, Hellebaut greffier, en Verhofstede commiss-greffier,
9. de rechterlijke politie, vertegenwoordigd door de heeren: Muys-hondt burgemeester te Stekene, Verbeek burgemeester te Clinge, De Cleene burgemeester te Nienkerken, De Maere burgemeester te St. Parwels, Bohyn burgemeester te Kemseke, Moors commissaris van policie te Stekene, en de Witte statieoverste te St. Gillis,
10. de gemeenteraad van St. Gillis, vertegenwoordigd door de heeren: Canterman schepen, Busschots, Coppens en Van Cleemput, raadsleden. Van Haute secretaris, en Stuer, ontvanger; de heeren burgemeester Raemdonck en schepen Verbeke hadden zich bij de justitiebedienaren gevoegd,

11. de leden van het Armbestuur en van het Kerkbestuur, zijnde de heeren Tayart, Van Britsom, Reyns, Van Schoote, Van Duyse, leden, en De Meulenaere ontvanger,
12. de Burgerwacht, vertegenwoordigd door de heeren: Bongaerts voor het bataillon Kemseke, en Van Snick voor het bataillon Nienkerken,
13. het Notariaat, vertegenwoordigd door de heeren; Maes notaris te Nieukerken, Cieters notaris te Vrocene, en Van Winckel notaris te Stekene,
14. de Rijksontvangerijen, vertegenwoordigd door de heeren: Haeck ontvanger en Creveœur luitenant,
15. de Veeartsenij, vertegenwoordigd door den heer veearts Van Huf-felen,
16. het Onderwijs, vertegenwoordigd door de heer hoofdonderwijzer; de heer hulponderwijzer had zich, als spelend lid, bij de fan-faren gevoegd,
17. Buiten de hierboven gemelde officieele uitgenoodigden waren opge-komen: de heeren volksvertegenwoordigers Verwilghen en Raemdonck, de heeren Meert vrederechter en De Decker vrederechter-plaats-ervanger te Sint-Nikolaas, de heeren Vercruyse en doctor Van Raemdonck, wederzijdsch voorzitter en lid van den *Oudheidskun-digen Kring van het Land van Waas* waarvan de overledene Bestuurlid was, verscheidene leden van het Katholiek Kiescomiteit, eene deputatie van het Muziekkorps van Melsele door den overledene gesticht, en eindelijk een groot aantal notabelen der gemeente St. Gillis en van het Land van Waas,
18. De stoet werd gesloten door de douaniers der gemeente en door de gendarmen van St. Gillis en Stekene.
19. In de kerk namen plaats, op den koor, de familie en de officieele uitgenoodigden en verdere hooggeplaatste ambtenaren; en rond het lijk schaarden zich de veldwachters, de douaniers, en de gendar-men.

Na de lijkdienst ging men over tot de lijkzinking op het kerkhof door twee gendarmen vrij gehouden om het gedrag der menigte te vermijden.

Op verzoek van den afgestorvene werd er geene lijkrede uitgespro-ken, en alles verliep in inugetogenheid en met die stilte welke alle welgemeende en diepe rouwplechtigheden kenschetst.

Wel hem die zóó ten grave daalt, omringd van de hoogachting en de toegeneuwendheid van allen die hem in leven gekend hebben.

Mort de M^r Charles-Louis Ruelens, Conservateur à la Bibliothèque Royale de Belgique. — L'impression de la présente livraison des *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas* était sur le point d'être terminée, lorsque nous apprîmes la mort inopinée de Monsieur Charles-Louis Ruelens, Conservateur à la Bibliothèque Royale de Belgique, décoré de la Croix civique de 1^{re} classe, Officier de l'Ordre de Léopold, Chevalier de l'Ordre de N. D. de Villa-Viçosa, Chevalier de la Légion d'honneur et Officier d'Instruction publique en France.

Promoteur des Congrès internationaux de Géographie, membre-fondateur et ancien Président de la Société Royale Belge de Géographie, ancien Président de l'Académie d'Archéologie de Belgique, membre d'un grand nombre d'autres Sociétés savantes Belges et étrangères, auteur ou collaborateur d'une foule de publications littéraires, archéologiques, géographiques et historiques, Monsieur Ruelens, pendant un peu près un demi siècle, a coopéré activement et avec fruit au mouvement scientifique en Belgique, et a rendu d'immenses services à tous les hommes d'étude : tel est le jugement que le corps des savants, d'accord avec l'opinion publique, a porté de lui à l'occasion de sa mort, arrivée à Bruxelles le 8 Décembre 1890.

Ses funérailles, suivies de son enterrement, y ont eu lieu le Jeudi 11 Décembre 1890. Les Lettres, les Arts, les Sciences, le Journalisme, le Barreau, l'Armée, en un mot, tout ce que la capitale et plusieurs autres villes de la Belgique comptent d'hommes intelligents, assistaient à la cérémonie, à laquelle les Ministères et la Maison du Comte de Flandre étaient également représentés. Dans un salon de la maison mortuaire transformé en chapelle ardente, le cercueil disparaissait véritablement sous le grand nombre des couronnes déposées par les divers corps savants dont M^r Ruelens faisait partie. Après plusieurs discours prononcés devant la dépouille mortelle, et les honneurs rendus à la sortie du corps par une compagnie de Carabiniers, le cortège funèbre fut conduit à l'église de Saint-Josse-ten-Noode où fut célébré le service. Les restes du regretté Conservateur furent ensuite transportés au cimetière de la Commune où ils reposent maintenant au caveau de la famille, à côté de dame Ruelens, plus connue sous le nom de Caroline Gravière si estimée pour ses beaux travaux littéraires.

Le *Cercle archéologique du Pays de Waas* ne pouvait rester indifférent au décès d'un homme, dont il avait reçu un grand nombre de services justement appréciés. La Direction de ce *Cercle* a tenu à témoigner sa reconnaissance même après la mort, et a délégué à

l'enterrement de son bienfaiteur deux membres du *Cercle* : M^r F. Van Havermaet, auteur du portrait en buste de M^r Ruelens, et M^r le docteur Van Raemdonck, ami particulier du défunt; ce dernier, en son nom comme au nom du *Cercle*, a prononcé, lors de la levée du corps, le discours qui suit :

MESSIEURS,

De tous les encouragements qu'on est heureux de rencontrer, quand on s'applique à écrire et à publier des livres de science et d'histoire, le plus efficace, sans contredit, est la bienveillante assistance qu'on trouve chez les Conservateurs de nos Archives et de nos Bibliothèques publiques. Ce sont là les guides, les « fils conducteurs », comme on les a appelés, de tous les investigateurs : ils leur signalent les sources à consulter, facilitent leurs recherches, et les empêchent de s'égarer dans le dédale des manuscrits et des livres. Par l'étendue et l'importance des services qu'ils rendent particulièrement aux travailleurs de la province, ils sont les associés de presque toutes les publications qui paraissent. Quelques auteurs ont pu parfois ne pas le reconnaître, mais ils ne leur sont pas moins redevables de la plupart des matériaux dont ils se font gloire.

Parmi ces fonctionnaires dévoués, il en était un que la reconnaissance publique désignait, et qui n'était jamais plus heureux que lorsqu'il pouvait être utile aux autres : c'était notre regretté défunt. Passionné pour tout ce qui touche aux arts et aux sciences, promoteur ou collaborateur de plusieurs sociétés d'archéologie, de géographie et d'histoire, auteur lui-même de travaux estimés, cherille-ouvrière d'un important dépôt littéraire, il comprenait tout le bien que, dans sa position, il pouvait faire, et l'accomplissait au delà de son devoir. Ni peines, ni sacrifices, rien ne lui coûtait pour applanir aux autres la voie des recherches et la rendre fructueuse. Jamais personne ne faisait un vain appel à ses bons offices, qu'il prodiguait avec le plus grand empressement et avec une courtoisie rare. Découvrait-il, en Belgique ou à l'Etranger, un précieux manuscrit inconnu et relatif à vos études, au lieu de le publier lui-même et de s'en faire un titre, il vous en abandonnait généreusement et les avantages et les honneurs. S'agissait-il de relever la patrie par l'initiative des Congrès géographiques et par la reproduction de ses monuments de géographie, « il se plaçait — comme a dit » le marquis de Compiègne — à la tête de quelques hommes d'élite, » pour provoquer l'organisation de ces Congrès et en assurer le succès »,

et dirigeait la reproduction des cartes de l'Europe Ptolémaïque conservées à la Bibliothèque Royale de Bruxelles. Était-il délégué pour représenter son pays à l'exposition géographique de 1875 à Paris, il y défendait les intérêts de ses nationaux avec tout le dévoûment dont il était capable. Lui semblait-il utile pour l'instruction réciproque, d'établir entre les divers pays du monde des échanges de documents et de publications scientifiques, c'est lui qui était l'âme de l'organisation et qui en assumait toute la charge, laissant l'honneur à d'autres. La gloire de la Belgique était-elle intéressée à réunir les éléments épars de la vie et des œuvres du plus grand de ses artistes, il parcourait l'Angleterre, l'Italie et la France, allait frapper aux portes de toutes les collections de l'Europe, et ne se reposait qu'il n'eût compulsé et formé le « Bulletin-Rubbens ». Croyait-il instructif et patriotique à la fois, d'éditer les anciens plans de nos villes et communes, pour faire ressortir soit leur développement, soit leur décadence moderne et montrer ainsi la Belgique ou les Pays-Bas à travers les âges, c'est encore lui qui provoquait et dirigeait la publication, et qui, généreux comme toujours, appelait des collaborateurs à une œuvre à laquelle, seul, il aurait pu suffire, afin d'en partager avec eux le relief et la gloire.

Et qui donc, parmi nous, n'a pas une dette de reconnaissance à lui payer? Parmi nos écrivains, novices ou vétérans, qui donc oserait dire qu'il ne doive ou défaut ou un conseil, ou un document, ou une direction quelconque? Si l'on pouvait trouver cet ingrat, à coup sûr ce ne serait pas l'auteur de Louvain monumental, qui déclare, dans sa préface, « d'avoir trouvé chez son ami tous les secours désirables ». Ce ne serait pas non plus l'auteur du mémoire couronné sur « Plantin et l'imprimerie Plantinienne », qui avoue, dans sa reconnaissance, « lui devoir mainte annotation précieuse, recueillie avec patience et discernement, et communiquée avec amitié et prévenance ». Ce ne serait pas non plus le traducteur du livre de Godinho de Eredia, qui confesse de lui être redevable de la révélation de ce précieux manuscrit et de l'honneur d'une préface¹. Ce ne serait certes pas l'éditeur regretté des Mémoires de Francisco de Enzinas, qui « adressa ses remerciements bien sincères au bibliothécaire si parfaitement érudit et si constamment dévoué à tout ce qui intéresse la science ». Et pour terminer par un

1. Le manuscrit Portugais original de Godinho de Eredia, relatif à Malaca, l'Inde méridionale et le Cathay, et appartenant à la Bibliothèque Royale de Bruxelles, a été reproduit en fac-simile, traduit et publié par M. Léon Janssen en 1882 avec une préface de M. Ruclens.

exemple que nous signalons à bon escient, cet ingrat ne serait pas non plus, Messieurs, ni le Cercle archéologique du Pays de Waas dont M^r Ruelens était le bienfaiteur, ni le biographe de l'anatomiste Verheyen et du Cosmographe Mercator qui se sentirait dégagé de reconnaissance, lui qui déclare, sans détours, que la part qu'il pourrait réclamer dans la glorification de la mémoire de ces deux Waasiens illustres, il la doit aux encouragements, aux conseils et à l'assistance du Conservateur de notre Bibliothèque Royale, dont nous ne saurions trop déplorer la perte et honorer la mémoire.

GESCHIEDENIS DER GEMEENTE MELSELE. ⁽¹⁾

I.

OORSPRONG VAN DEN NAAM VAN MELSELE.

Vooraleer de geschiedenis van Melsele te beginnen zullen wij trachten den oorsprong van den naam dezer gemeente uit te leggen. Men is verre van het eens te zijn nopens dezen oorsprong. Volgens de eenen zou de benaming Melsele voortspruiten uit de samenvoeging der twee latijnsche woorden *Mel*, dat honig beteekent, en *cella* dat woning, huisvesting bediedt. In deze wijze zou de naam van Melsele honigwoning beteekenen of in andere woorden zoete woning, aangenaam verblijf. Volgens anderen zou de naam alleiden van *Mel* of *Melis*, verkorting van Melchior en *cella* (woning, verblijf) en in deze meening zou de naam van Melsele woning van Melchior bedieden. De eerste uitlegging schijnt ons meest gegrond. Inderdaad wij vinden dat in de benamingen onzer vlaamsche gemeenten waarin het woord *cella* (*sele*, *zele*, *zeele* of *zele*) voorkomt, hetzelfde in meest al de gevallen voorgaan is door een ander woord dat hetzij de ligging, hetzij de hoedanigheid van het oord aanduidt. Zoo hebben wij bij voorbeeld Becele (*Bella-cella*, schoone woning), Oosterzeele, Wanzele (slechte woning), Vollezele en meer andere. Nogtans durven wij niets met zekerheid bevestigen.

In de oudste oorkonden waar wij den naam van Melsele aantreffen is deze juist zoo als hedendaags geschreven. Van rond 1470 schrijft men *Melcole*. Later vindt men *Melsen* op de groote kaart van Vlaanderen van Mercator, de dato 1540, alsook op dezès kleine kaart

(1) Onder dien titel geven wij een handschrift van wijlen Mr Hendrik Verbraeken, Vrederechter te Sint-Gillis-Waas. Deze geschiedenis van Melsele gaat tot omtrent de jaren zestien honderd. Onzen innigen dank aan de achtbare familie Verbraeken, die het werk met zooveel welwillendheid ter beschikking van onzen Kring gesteld heeft.

gemaakt in 1549. Sanderus in zijn werk « Flandria illustrata » uitgegeven in 1753 schrijft Melsen en Melse. Strada schreef Helsenium. In 1784 zien wij Ducaju op zijne kaart Melcele aanteekenen, terwijl in 1788 De Bonge Melsehe schrijft.

In de volkstaat wordt hedendaags Melsele nog altoos Melsen genoemd.

II.

EERSTE TIJDEN.

De gemeente Melsele is voorzeker eene der oudste van het land van Waas. Alhoewel het eerste authentiek stuk waarin van Melsele wordt gewag gemaakt slechts dagteekent van het jaar 1033, mag men met zekerheid honden staan dat het grondgebied der huidige gemeente Melsele reeds eenwen vroeger bewoond was. De groote romeinsche heirbaan die over het zuidergedeelte der gemeente, langs het gelucht « de Esch » loopt, is een klaar bewijs dat de legers van Roomen over deze streek zijn getrokken, en de ontdekking van menigvuldige aschkricken en lijkbussen welke destijds op gezegd gelucht in de nabijheid der heirbaan is gedaan geweest, getuigt genoeg dat er zich daar bewoners moeten nêergezet hebben. Deze ontdekking is geschied in het jaar 1862; ongelukkiglijk zijn meestal de ondheden door de landbouwers, die er de geschiedkundige weerde niet van kenden, verbrijzeld geworden. Eenige romeinsche munten en gedenkpenningen, welke de ontdekkers zich de moeite hadden gegeven te bewaren, zijn alleenlijk gespaard gebleven, om ter waarde van het metaal aan onbekenden verkocht te worden.

Men zou zelfs verder kunnen gaan en beweren dat reeds in de eerste eenwen van het menschildom, wanneer men nog het gebruik van het ijzer niet kende, en men zich van den keisteen bediende voor wapens, messen, laniers en andere werktuigen, dat in dit tijdperk, dat de geleerden « l'âge néolithique » noemen, de plaats waar zich thans Melsele bevindt, reeds door menschen bewoond was. Twee schoone exemplaren van bewerkte silex, waarvan eene, volgens de meening van den geleerden heer doctor Van Raemdonck, te Sint-Nikolaas, een stuk van een mes zou moeten wezen, zijn in de laatste jaren te Melsele gevonden (1). Deze stukken zijn volgens gezegden heer Van Raemdonck

(1) Het een exemplaar werd gevonden door schrijver dezer, in den wijk Briel nabij de paskromte (courbe de niveau) 4. Het ander door doctor De Byck, ten westen der gemeente, op de paskromte 8.

een ontegensprekelijk bewijs dat het grondgebied van Melsele in die aloude tijden door menschelijke wezens bewoond of bezocht is geweest.

Gedurende het romeinisch en het frankisch tijdvak vinden wij nergens den naam van Melsele aangestipt.

Rond het jaar 660 predikte de heilige Amandus het evangelie in het land van Waas. Buchenius liber 8, caput XI N° 5 zegt dat hij onder andere in eene plaats predikte, welke het huidige Calloo is. Heel waarschijnlijk dus zal de H. Amandus ook te dien tijd het geloof te Melsele verkondigd hebben, of zullen deszelfs inwoners zijn woord te Calloo komen aanhooren zijn.

Op de kaart van Oliverus Vredius vinden wij in 862 Melsele nog niet aangeteekend, wanneer Boudewijn met den ijzeren arm, gehuwd met Judith, dochter van den franschen koning Karel-den-Kale, Vlaanderen als huwelijksgift verkreeg. Het land van Waas volgens die kaart bestond slechts te dien tijde uit moerassen en bosschen en had geene andere bewoonde plaatsen dan Waasmunster, Tensche, Rupelmonde en Beveren. Doch men hoeft geen groot belang aan deze kaart te hechten, dewijl ten eerste op dit tijdstip de aardrijkskunde bitter weinig gevorderd was, en ten tweede men met reden mag veronderstellen dat Vredius alleenlijk de bijzonderste plaatsen heeft willen aanduiden. Uit die kaart lesniten dat Melsele in 862 nog niet bewoond was, ware meer dan vermetel, dewijl het tegenovergestelde bewijs klaar en duidelijk voortspruit uit de ontdekking der romeinische oudheden waarvan wij hooger spraken.

III.

LEENROERIG TIJDVAK.

Van het oogenblik dat Vlaanderen, door de fransche koningen tot graafschap verheven, onder het bestuur van Boudewijn met den ijzeren arm en dezès opvolgers eenen bijna gansch onafhankelijken staat uitmaakte, bestatigt men in het land een buitengewonen vooruitgang onder alle oogpunten. De geloofszendingen zetteden met ongemeenen iever hun werk van beschaving voort, en deden de laatste sporen van het heidendom in onze streken verdwijnen. Overal werden kerken en bidplaatsen opgerecht, handel en nijverheid stonden langzaam uit den slaap op, waarin de barbaarsche eenwen, die op den val van 't romeinisch keizerrijk gevolgd waren, hen gewikkeld hadden. Onder den indruk der grondbeginselen van gelijkheid welke Christus' leer kenmerken, ver-

dween allengs de slavernij om plaats te maken voor een zacht stelsel van leenheerschap.

Reeds vóór het jaar 1000 moet Melsele zijn deel aan deze ontwikkeling der beschaving genoten hebben. De eerste kerk van Melsele moet voor dit tijdstip gebouwd geweest zijn, dewijl wij vinden in eene oude oorkonde dat in het jaar 1055 zekere vrouw van vrijen bloede van Crnbeca (Crnrijeke) zich schatplichtig maakte van het outaar van Onze Lieve Vrouw in de kerk van Melsele (1), en zich verplichtte eenen Antwerpschen penning te betalen per jaar. Dergelijke akten werden verleden in 1071 door zekere Geertruide en eene vrouw van Calloo (Calloo) genaamd Thelem (2).

Tot het geestelijk gebied dezer kerk behoorde te dien tijde niet alleen de huidige parochie van Melsele, maar ook het grondgebied van Haesdonek, alsmede waarschijnlijk Bureht en Zwijndrecht.

Zoals al de kerken van het Waasland behoorde de kerk van Melsele tot het bisdom van Doornijk. Volgens De Potter en Broeckaert, (geschiedenis van Melsele bladzijde 51) had de bisschop van Doornijk reeds van in het begin het patronaat dezer kerk aan de St. Pietersabdij te Gent verleend, welk patronaat volgens hen bevestigd werd in 1171 door den paps Alexander III, te gelijkertijd met dat der kerk van Calloo. Wij hebben vruchteloos naar het bewijs gezocht waarop de denkwijze zou gestemd wezen, dat vóór het jaar 1180 de kerk van Melsele van de abdij van St. Pieters afhing. Integendeel vinden wij in het stuk waarvan wij hieronder in nota den tekst laten volgen, dat vóór dit jaartal de kerk van Melsele met dezès afhankelijkheid Haesdonek in bezit was van zekeren Hugo, eenen persoon van Melsele (persona de Melsela). Op welke wijze deze er in bezit van gekomen was, is ons onbekend. De woorden waarin de bisschop van Doornijk zich in voormeld schrift, gedagteekend 51 Meert 1180 uitdrukt, bewijzen dat vooraleer in het bezit van gezegden Hugo geweest te zijn, de kerk van Melsele aan het bisdom van Doornijk reeds had toebehoord. « significamus, zoo hidt het stuk, quod Hugo, persona de Melsela, ecclesiam predictam de Melsela cum appendiciis suis Havesdum, libere et sine conditione in manibus nostris RESIGNAVIT ». Wij maken kenbaar, dat Hugo, een persoon van Melsele voormelde kerk van Melsele met hare afhankelijkheden Havesdonek, vrij en zonder voorwaarden in onze handen

(1) Charters der St. Pietersabdij te Gent in het Staatsarchief. — Chartes et documents de l'abbaye de St. Pierre par A. Van Lokeren, deel I, bladzijde 94.

(2) Warnkonig. — Flandrische Staats-und-Rechtgeschichte, Deel III, 2^e bladz. 15.

heeft *terug besteld*. En verder zegt het schrift « Nos autem ecclesie beati Petri in Gandavo,.... ecclesiam ipsam cum appendiciis in perpetuum possidendam *contulimus* ». En wij, wij hebben gemelde kerk met hare afhankelijkheden voor eeuwig in bezit gegeven aan de kerk van den heiligen Petrus in Gent. Dit is dus een bewijs dat het slechts te rekenen van den 51 Meert 1181 is, dat de St. Pietersabdij het patronaat der kerk van Melsele bezat. Indien deze abdij er vroeger van in bezit geweest was, zou ongetwijfeld de doornijksche prelaat niet gezegd hebben : « Wij hebben het bezit dezer kerk gegeven aan de St. Pietersabdij », maar hij zou geschreven hebben « wij hebben de abdij *weder* in bezit dezer kerk gesteld ». Hij zou zich nooit van het latijnsch werkwoord conferre (verleenen, geven) bediend hebben, maar wel van het werkwoord restituere, reddere of een ander dat wedergeven bediedt (1).

Avesdonck of Haesdonck vormde op dit oogenblik slechts eene afhankelijkheid meer van de kerk van Melsele, en stond niet meer rechtstreeks onder het zielhoederschap van den pastoor van Melsele. Inderdaad het blijkt uit de archieven van de St. Pietersabdij, dat Haesdonck

(1) Zie hier den tekst van het stuk waarbij de bisschop van Doornijk het patronaat der kerk van Melsele aan de St. Pietersabdij schenkt :

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. E.... Dei Gratia Tornacensium episcopus, omnibus Christi fidelibus tam futuris quam presentibus in perpetuum. Officii nostri nos hortatur auctoritas, immo caritas Christi compellit, justis pie petentium desideriis benigne condescendere, et ut vota et preces efficacem effectum optineant, operam totis viribus impendere, pro eo quod scriptum est, oculi Domini super justos et aures ejus in preces eorum. Proinde universitati fidelium presenti pagina significamus quod Hugo, persona de Melsela, ecclesiam predictam de Melsela cum appendiciis suis Havesdunc, libere et sine conditione in manibus nostris resignavit. Nos autem ecclesie beati Petri in Gandavo, pro remedio anime nostre et celebratione anniversarii nostri in perpetuum faciendi, seu etiam pro expiatione predecessorum nostrorum Tornacensium pontificum, vel parentum nostrorum, ecclesiam ipsam cum appendiciis suis in perpetuum possidendam contulimus, salvo jure nostro et ministrorum nostrorum. Et ne ecclesia sancti Petri per revolutiones temporum aliquam donationis suae molestiam sustineat, ipsam donationem sigilli nostri impressione signavimus, sub anathemate prohibentes ne quis elemosynam nostram perturbare vel inquietare presumat. Si quis autem contra judicium et justitiam presumpserit, partem cum Dathan et Abiron quos terra vivos absorbit accipiat, et judicium Dei viventis incurrat, donec ablata restituere et reatum suum congrua studuerit satisfactione corrigere. Siquidem testes qui donationi huic interfuerint presenti scripto annotare curavimus....

Actum Gandavi anno incarnationis Domini MCLXXX^o octavo, consecrationis nostre anno, pridie calendis aprilis (Chartes et documents de l'abbaye de St. Pierre. — A. Van Lokeren, deel I, bladz. 186.

den 19 Julij 1149 door Gerardus, bisschop van Doornijk, van de kerk van Melsele werd gescheiden, en eene eigene kerk en zielhoeder kreeg. Deze afscheiding had plaats onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat de pastoor van Melsele altoos het recht zou behouden van het tiende te heffen op het grondgebied van Haesdonck, dat slechts eene proostdij uitmaakte, afhangende van de pastorij van Melsele (1). De proost van Haesdonck, zooveen als de pastoor van Melsele, werd sedert 1180 door den abt van St. Pieters benoemd (2).

Onder den indruk der godsdienstige gevoelens welke, zooals wij hooger zegden, steeds meer en meer veld wonnen, hadden de leenheeren begrepen, dat het hoog tijd wierd hunne laten te onttrekken aan die plichten der leendienstbaarheid, welke met de natuurlijke vrijheid en gelijkheid der menschen niet kunnen overeenstemmen. Reeds in 1252 had de kastelein van Gent zijne laten van het land van Waas van zekere dienstplichten ontheven (3). Zijn zoon, Hugo de tweede, en diens echtgenote Maria Van Gavre besloten eenige jaren daarna de inwoners van Melsele, Zwijndrecht, Crujbeke en Vracene van alle dienstbaarheid (servage) vrij te verklaren. Ten dien einde begaven zij zich op 29 Mei 1245 naar Antwerpen in Onze Lieve Vrouwe kerk, waar zij alle hunne nieuwe vrije laten hadden doen vergaderen. Deze laatsten moesten er plechtig verklaren hen en hunne erfgenamen onder de bescherming der kerk te stellen, en in het toekomende jaarlijks aan Onze Lieve Vrouwe kerk te betalen, op Onze Lieve Vrouw half Oogst, twee deniers; verders waren zij verplicht aan gemelde kerk te betalen bij hun huwelijk zes deniers en bij hun overlijden twaalf deniers vlaamsche munt (4).

(1) Register privilegiorum Monasterii S^t Petri juxta Gandavum p. CX.

(2) Miræus, deel III, bladz. 672 en 673.

(3) Duchesne. Histoire généalogique des maisons de Guines p. 556.

(4) Akt van vrijstelling van 29 Mei 1245 door Hugo II kastelein van Gent :

Ego Hugo castellanus Gandensis, et Maria, uxor mea, nomm facimus universis quod nos ad ecclesiam S. Marie in Antverpia accedentes, divine pietatis intuitu, cum debita solemnitate ad usum ejusdem ecclesie, perpetuo manumissimus homines nostros de Wasia, servili conditione nobis addictos, (quorum nomina sunt inferius adnotata cum omni posteritate ipsorum, tam presentis quam futura, absolventes eos ab omni servili conditione, qua nobis tenebantur adstricti. Manumissi autem singuli in presentia nostra, obtulerunt semetipsos dictæ ecclesie cum omni posteritate sua, ad duos denarios Flandrensens solvendos annuatim in assumptione B. Marie, nomine census capitalis, et quando natiunt sex denarios Flandrensens, duodecim vero quando moriuntur. Testes, Joannes de Gandavo, miles, Sigerus, frater noster, Colimus de Varendone, Ægidius Blue, Balduinus De Spoiden, Sigerus De Roeten, homines nostri et quam plures alii

Wij laten hieronder in nota de namen volgen van de vrijgemaakte laten der parochie van Melsele (1).

Bovenaangehaalde taksen moeten door eenen daartoe aangestelden persoon opgehaald worden. In de eerste jaren gingen de betalingen goed, doch dit verslechterte zoodanig dat, in de jaren 1500, de opbrengst der taksen de kosten van ontvangst niet meer kon dekken. Ook heeft het kapittel van Onze Lieve Vrouw kerk van Antwerpen van dit tijdstip afgezien de taksen of redevanciën te doen ontvangen.

In 1252 werd het voorbeeld gegeven door den kastelein van Gent, door de gravin van Vlaanderen Margaretha gevolgd. Tot dien tijde had de graaf recht bij het overlijden van eenen zijner onderzaten tot de halfhave, 't is te zeggen de helft van het huys-catheil of van al hetgeen zich in het huis bevond. In de maand April van gezegd jaar nam de gravin een besluit, dat voortaan de half-have zou vervangen worden door het recht van den leenheer tot de beste have, het beste hoofd, in andere woorden het schoonste menbel nagelaten door den overledene. Terzelfdertijd gaf zij het recht aan de bestuurders of bedienaars van verschillende godshuizen en kerken van het land van Waas, lijsten op te maken, genaamd « gemieckboeken » waarin zij de namen schreven van « zekere eerlycke geslachten » dewelke voor altoos bevrijd waren van het beste catheyl of menbel af te geven, nits jaarlijks aan eene der gezegde godshuizen of kerken twee deniers te betalen. Tussehen deze kerken vinden wij de kerk van Onze Lieve Vrouw te Melsele aangestipt (2).

De parochiën van Burght en Zwijndrecht hadden ten minste onder burgerlijk oogpunt deel gemaakt van Melsele tot in het jaar 1280,

tam clerici quam laici. In testimonium præmissorum contulimus litteras nostras tam ecclesie quam manumissis supra dictis, appensione sigilli nostri roboratas.

Actum Antwerpiæ in ecclesia B. Mariæ MCCXLIII. IV kal. junii.

(Miraus, Notitia ecclesiarum Belgii. — Antwerpiæ MDCXXX, p. 622).

(1) Namen der vrijgestelde laten van Melsele : Wilhelmus, Joannes, Theodoricus, Elisabeth de Drische, broeders en zuster; Walterus Calewart de Beke en Helewigis, Gertrudis en Margareta zijne zusters; Machtildis, dochter van Helewigis; Wilhelmus, Giselbertus en Lisana, kinderen van de zuster van Calewart; Helewigis de Drische; hare kinderen Rodulphus, Sigerus, Joannes, Gertrudis en Adalisia; Arnoldus Seeve; dezès zuster Magtildis; Sigerus de Rode; Margareta en de kinderen der dochter van Margareta Soeiman Henricus, Ebin en hunne zuster. Omplphus en zijne zusters Margareta Helewigis en Clementia. Sigerus, zoon van Margareta; Maria en Magtildis, dochters van Margareta, Gertrudis en Beatrix, dochters van Hamers.

(Miraus, Notitia Ecclesiarum Belgii. Antwerpiæ MDCXXX, p. 622).

(2) Duchesne, p. 345. — Lindanus, boek 1, cap. 8 N°. — Miraus, deel 1, bladz. 422.

wanneer de graaf Guido van Dampierre deze parochiën met de « heerlijkheys waardigheid » derzelve schonk aan Willem van Kets ridder, met last « van den grave te dienen met drij peerden en 't zelve leen te houden van den hove en vierschare van Melsele (1). Deze parochiën en heerlijkheden bleven dus nog altoos afhankelijk van Melsele.

Wij denken dat hier het oogenblik gekomen is om in korte woorden de samenstelling en de bevoegdheid der vierschare en der minderwetten af te schetsen.

De vierscharen waren ingesteld geweest bij de kenre van Waas, verleend den 1 Junij 1241 door den graaf van Vlaanderen Thomas Van Savoyen en diens echtgenote Joanna Van Constantinopelen. Deze kenre werd bekrachtigd in het jaar 1455 door Philippus den goede, hertog van Burgondië en graaf van Vlaanderen.

De parochie van Melsele bevat eene vierschare samengesteld uit vijf schepenen en eenen greffier. Deze werden benoemd door het hoofdcollegie van het land van Waas, op de eerste algemeene vergadering der vierscharen van Waas na Paschen. De benoeming werd gedaan tusschen de personen, gebracht op eenen lijst opgesteld door de leden der parochiale vierschare, en gekozen bij meerderheid van stemmen, tusschen de bijzondere ingezetenen der gemeenten. Het mandaat der leden der vierschare was bepaald op een jaar. Men kon tweemaal herkozen worden, maar na drie jaar uitoefening der bediening, kon men slechts na een tijdverloop van twee jaar hernoemd worden. De greffier, die gelast was de pen te houden, was rechtstreeks door het hoofdcollegie benoemd. Zij werden voor het leven benoemd en waren verplicht bij hunne benoeming eene gifte te doen aan het hoofdcollegie.

De vierschare had het recht alle persoonlijke, zakelijke en gemengde gedingen op aanzoek van den officier van justitie te beslissen. Zij deed recht aan alle de keurbroeders. Zij had ook het recht in boetstraffelijke zaken alle veroordeelingen, behalve de verminking of de doodstraf uit te spreken, welke laatste vonnissen alleen door het leenhof (la cour féodale) mochten geveld worden. Zelfs hadden de parochiale vierscharen het recht van te verwijzen tot den schandpaal, de verbanning en de verbeuring der goederen. Zooals men ziet was hunne bevoegdheid buitengewoon uitgebreid.

Men kon van al de vonnissen zou burgerlijke als boetstraffelijke, verleend door de vierschare, in beroep gaan voor het collegie der hoofd-

(1) Chronycke van de Castro, bladz. 50. — Archieven van Waas, register A, bladz. 295 v°.

schepenen van den lande van Waas, en de beslissing dezer laatsten kon onderworpen worden aan den raad van Vlaanderen, waarvan men nog beroepen mocht op den raad van Brabant, ten minste van het tijdstip dat onze provinciën onder éenen scepter vereenigd waren. Het is immers klaar dat beide beroepen, in de eerste tijden dat de vierscharen bestonden, niet konden plaats hebben, dewijl de raden van Vlaanderen en Brabant slechts later tot stand zijn gekomen.

Voor hetgeen de bestuurlijke zaken aangaat, waren de leden der vierschare gelast met de pointers en zettters bij te staan, wanneer dezen de verdeeling der corveën, der belastingen op ieder gemeet lands, en der hoofdbelastingen kwamen doen. Het was aan hen de rollen dezer impositiën vast te stellen. Zij hadden ook in hunne bevoegdheid het vaststellen der rekeningen der goederen van de kerken, van den armen-disch of van den H. Geest, de bewaring des weezenboeks, het sluiten der voorgijrekeningen, en het houden der boeken van onterfenissen en erfenissen.

Zij waren ook gelast met het nazien der wegenissen, het toezicht over maten en gewichten, de uitoefening zoo der bestuurlijke als der rechterlijke politie.

Eindelijk mocht het hoofdcollégie van Waas geene belastingen heffen op de algemeenheid der inwoners van het land, dan met de toestemming der minderwetten of vierscharen.

Aan het hoofd van de vierschare stond de bailluw of de meyer; alsook was er op de parochie een prokureur, welke de vertegenwoordiger was van den hoogbailluw, en tevens de bedieningen van officers van justitie uitoefende. Deze alsmede de andere onderhoorige ambtenaars der parochie wierd door het hoofdcollégie benoemd.

De vierschare van Melsele had, zooals wij hooger zegden, juridictie over Zwijndrecht en Burght. De wet van Zwijndrecht besliste per enkel advies over de geschillen welke zich in beide parochiën voordeden, maar hare beslissing was aan het beroep der vierschare van Melsele onderworpen (1).

Ziedaar in korte woorden de instelling der parochiale vierscharen of minderwetten, zooals deze bestonden gedurende het grootste gedeelte der tijden, begrepen tusschen het midden der 15^{de} eeuw en het los-

(1) Deze nota aangaande de vierschare is getrokken uit het werk « Les anciennes magistratures du pays de Waes et leurs titulaires. — Recherches historico-biographiques d'Emmanuel-Marie-Jean Van der Vynekt, annotées et analysées par le chevalier de Schoutheete de Tervarent. — Annalen van den Oudheidskundigen Kring van het land van Waas, deel III, bladz. 25.

breken der fransche omwenteling. De bevoegheden dezer overheden werden gedurende dit tijdverloop volgens de omstandigheden eenigszins gewijzigd, en bijzonderlijk in de 17^{de} en 18^{de} eeuw werd hunne macht grootelijks verminderd; doch de instelling met hare groote trekken bleef bestaan tot op het einde van het oud regiem.

Hiernemen wij nu de beschrijving der geschiedkundige daadzaken.

Het land van Waas, dat oorspronkelijk tot het graafschap van Vlaanderen behoorde en, zooals wij gezien hebben, onder het onmiddelijk beheer stond van den kastelein van Gent, 's graven leenheer, was gedurende twee eeuwen een twistappel tusschen de graven van Vlaanderen en Holland. Deze laatsten wilden kost wat kost hunne heerschappij in het land van Waas vestigen, en deden er menigvuldige invallen, welke steeds met moorderijen en verwoestingen gekenmerkt waren. Melsele zoowel als de andere dorpen van het land van Waas had schrikkelijk van deze invallen der Zeeuwen en Hollanders te lijden. In het jaar 1510 deed Willem, graaf van Holland en Henegauwen, voor eeuwig en dage afstand van de rechten, welke hij zou kunnen bezeten hebben op het land van Waas, en dacht te recht dat thans onze streken voor goed bevrijd waren van de invallen onzer noorderburen. Doch in het jaar 1515 brak Willem zijn woord, en sloot een verbond met den koning van Frankrijk. Zijne benden vielen onverwijd op het land van Waas, en verwoestten al de dorpen langs den scheldekant gelegen. In Melsele, zoowel als in Zwijndrecht en Burght, werd alles door het zwaard en het vuur vernield (1). Een vreeselijke hongersnood kwam dit jaar en het volgende de reeds zoo geteisterde parochie in de niterste ellende dompelen.

In het jaar 1517 wierd de transport vastgesteld, 't is te zeggen het aandeel dat door iedere streek van Vlaanderen te dragen was in de belastingen door den graaf geheven. Op iedere honderd ponden die geheven wierden, moest het land van Waas drie ponden 19 schellingen en 9 deniers betalen. Op de som, die in het jaar 1566 aan den graaf was toegestaan, had het land van Waas, volgens hoogere berekening, voor zijn aandeel te dragen honderd achttien ponden 6 schellingen en 8 deniers, en de parochie van Melsele moest hierin betalen tot 15 ponden 10 schellingen 5 deniers (2).

(1) Van den Bogaerde. Het distrikt St. Nikolaes voorheen Land van Waes, deel II, blad. 70. — Chronycke van Vlaenderen, blad. 471.

(2) Chronycke van de Castro uitgegeven door den Oudheidskundigen Kring van het land van Waas, blad. 79.

Het einde van het leenroerig tijdvak was gekenmerkt door den strijd dien de vlaamsehe gemeenten, met Gent aan het hoofd, gedurig leverden aan hunne graven Lodewijk van Nevers en Lodewijk van Male, die de partij van Frankrijk waren toegedaan. Het land van Waas had schrikkeiijk van deze burgeroorlogen te lijden. De Wazenaars trokken meestal partij voor Gent. Ze zonden ook hunne manschappen om de geentsche beuden te versterken, en namen met hen deel aan den veldslag van Roosebeke, op 27 November, 1582, die zoo noodlottig was voor Gent, en waar 20,000 vlamingen sneuvelden. Alhoewel er geen enkel stuk gewag van maakt, mag men met zekerheid bevestigen dat Melsele ook zijne manschappen bij de legerbenden van Gent had ingelijfd, en verschillige zijner inwoners op de velden van Roosebeke zag vallen.

IV.

BURGONDISCH EN SPAANSCH TIJDVAK.

In het jaar 1586, den 18 December, was te Doornijk de vrede geteeekend tusschen den hertog Philips van Burgondië, graaf van Vlaanderen, en de Gentenaars. Een tijdperk van vrede en rust was geopend. Landbouw en nijverheid bemittigden aanstonds dien tijd om zooveel mogelijk de geledene rampen te herstellen.

Reeds in het jaar 1575 had men begonnen den Melselepolder in te dijken, doch het tempeest dat woelde op 9 November 1404, had de dijken doorgebroken, en wederom de polderlanden met de waters der schelde óéngemaakt. De overstroming verwoestte niet alleen den polder, maar drong ook tot op de hooge landen door, die lang onder water bleven staan (1). De schade hierdoor aangericht was zoo aanzienlijk dat de schepenen der keure te Gent op rekwest der inwoners van Melsele, gedaan den 27 Januarij 1407, aan deze eene vermindering toestonden in den transport, 't is te zeggen in het aandeel door hen in 's lands belastingen te dragen. De inwoners van Melsele hadden doen gelden dat, ingezien hunne landen door de overstromingen bedorven waren, en zij zoo eene overgroote schade hadden geleden, zij door de hoofdschepenen van den lande van Waas te hoog getaxeerd waren, dewijl deze hoofdschepenen hen volgens den gewonen taks hadden belast, zonder rekening te houden van de schade welke door de overstroming veroorzaakt was (2).

(1) Chronycke van Vlaenderen, bladz. 155.

(2) Rekening rygelden gesloten 4 November 1410. — Chronycke van de Castro, bladz. 68.

Weldra dacht men er aan liet door de overstroming verloren land op de schelde te herwinnen. In de maand Februarij 1412 had Godefroy le Sauvage, algemeene ontvanger van Vlaanderen en Artois, namens zijnen heer Jan, hertog van Burgondie, openbaar te koop gesteld de twee overstroomde polders van Melcenbrone en Cauvingsheertsweert. Dezelve waren aangekocht geweest door Steven van Liederke, Lodewijk Van der Moere, Philippe Van Steelant, Jan Sersanders, Joost Vyt, Henri Symoer, Jan Oste en Geert Brissine, mits de som van 5400 fransche kronen, van 50 grooten ieder, en op voorwaarde van Melsele-polder in te dijken binnen de vijf jaren.

Deze verkooping is bevestigd bij octrooi verleend door den hertog Jan van Burgondië, de dato 1 October 1414, welk octrooi al de voorwaarden behelst waarop de verkooping is geschied, en de rechten en plichten welke er voor de koopers zullen uit voortspruiten.

Wij hebben den tekst van dit octrooi gevonden in het werk van De Potter en Broeckaert, geschiedenis van Melsele bladz. 4 en in het werk van Wolters, « Recueil des lois, arrêtés et règlements concernant l'administration des eaux et polders de la Flandre Orientale » bladz. 46. Wij laten hem hieronder in nota volgen (1).

(1) Octrooi bij hetwelk de hertog Jan van Burgondië de schouten liggende vóór Melsele, Zwijndrecht, Calloo, Beveren, Verrebroeck en Vraene verkoopt, en toestaat dezelve in te dijken :

Jehan, due de Bourgoigne, comte de Flandres, d'Artois et de Bourgoigne, palatin, seigneur de Salins et de Malines, seavoir faisons à tous présens et advenir, que comme au mois de février l'an mil quatre ceut et douze, après ce que par commission et ordonnance de nous, pour le tres grant besoing que avions de finance en ce temps, nostre amé et féal conseiller, Godefroy le Sauvage, lors nostre receveur général de Flandres et d'Artois et à présent nostre bailli de l'eau à l'Escluse, avoit deux places de terre non dicquies, mais communes avecques la mer appelées en flamaing scoors, dont l'ung scoor nommé vulgament le Melcelbrone et Calvingheertsweert, est assis es parroiches de Melcelle, de Zwindrecht et de Calloo, et l'autre es paroiches de Bevre, Callo, Verrebroeck et Vraesene au les devers le west de notre chastel de Bevre, fait mettre et exposer à vente héritablement et perpétuellement, si avant que les dites deux places estoient et appartenaient, sont et appartiennent à mess. Estienne de Lykercke, Louis de la Moere, Philippe de Steelant, Jan Shersanders, Joes Vyd, Henry Symoer, Jan Oste et Gheert Brissine, pour eulx et ceulx qui voudroient accompagner avecques eulx, eussent à titre d'achat par traitie précédent, fait entre le diet Godefroy pour et au nom de nous deux parts et eulx d'autre mis à prix iceulx deux scoors, et les encommanchiet pour la somme de cinq mille et quatre cens couronnes de France à trente gros le nostre nouvelle monnoy de Flandres la pieche, que nous en devoient paier les dits acheteurs, lesquels dedans cinq ans a dont prochain ensuyvant devoient faire dyquer le diet schoor de Melcenbrone et de Cauvingsheertsweert,

De indijking van Melselepolder kon onmogelijk binnen de bepaalde vijf jaren geschieden. Het werd slechts verscheidene jaren later voltooid.

si avant que bonnement faire se pourroit, sans empeschemens ou destombier de guerre ou de grande tempeste ou aultre norage de temps, mais de l'aultre schoor séant audiet les devers le west de nostre diet chastel de Bevere, ils pourroient faire à leur plaisir, fust de le faire diequer ou autrement, et sur ce et certaines aultres condicions touchiez et pourparlez audiet traictie seroit es eglises et places quilz appartiendroit par trois jours de dimanche continuellement, ensuyvans lung l'autre cryé et publié ledit marché, que de deux cents couronnes par chacun denier Dieu tant et si souvent que l'on vouldroit, lon pourroit tranchier et retenir dedans le jour de la derraine cryée, desquelles haulées s'aucunes n'y avait, nous aurons leurs moytié et a celuy ou ceulx sur qui lediet marché serait haulchie auroient et apparteniroient l'aultre moytié, et nous delvroits leu contenter de l'argent plainement et entièrement dedans dix sepmaines apres lesdicts cryez, toutes faictes par eux e que le dit Godefroy promist de faire avoir diceluy marchie, bonnes lettres et souffissans scelteez des seelz de nous et de nostre treschier et tresaime fils le conte de Charlois, ausdicts acheteurs qui deslors en mains dudiet Godefroy eussent tranchié mesmes leurs diets marchie de huit deniers Dieu, montant a seize cents couronnes, et combien la première cryee oy son rapport et en aussi advis sur e eut esté faite esdittes eglises de Bevre, Melcele et Verrebrouc selon lesdicts convenances, toutesvoyer de nostre commandement pour certaines causes, lors à ce nous mouvans, les aultres deux criées eussent esté delaissees a faire et fust ainsy depuis la chose demourée jusques nagerres, que pour nécessité évident que avons de recouvrer d'argent à secourir à nos affaires si tres grandes que ja bonne piece nous a convenu soustenir, et par especiale ceste année que sous la puissance de Monsr le Roy et Monsr le duc de Guyenne, daulphin de Viennois, son aimé fils, auleuns des Srs de France nagerres voz ennemis et adversaires sont venus et entrez en nostre pays d'Artois, où ils ont amené les dits Monsr le Roy et Monsr de Guyenne accompagnez de tres grand nombre de gens darmes et aultres gens de guerre, lesquels y ont prinse nostre bonne ville de Bappaulmez et plusieurs aultres places fortes, mis et tenu le siège pour longtemps devant nostre ville d'Arras, ars, pillé, robé et gasté grants partie de nostre diet pays d'Artois et autrement adommaigié par voie dostilité le plus quilz ont peu, nous et noz scelegerts et biens veuillans en entencion de vous destruire ou cas que leurs entreprises et mauvaises volonte neussions resisté par puissance de gens darmes et de traict, tant de noz pays de Bourgoigne et de Flandres, dudiet pays d'Artois et des pays d'Allemaigne et de Savoye, comme de beaucoup d'aultres nations qui ont esté et demouré longtemps en nostre compaignie et service, à nostre charge si excessive que aucunement ne les pourrions contenter de leurs gaiges ou souldies et pourveoir autrement à nosdicts affaire sans engager, vendre ou aliéner aucunes parties ou membres de nostre héritaige et domaine. Nous, considérans et regardans que lesdicts deuz scoors demourant en lestat quilz sont ores sans estre dyequis que de faire faire ne sommes à present aisiez, ne nous sont point de grant revenus par an, et que a moyen de prejudice et denconvement pour nous et noz successeurs povons aliéner telz choses, puisque faire le vous convient, que aultres de nostre domaine plus souces et prouffitables, avons délibérés et conclud plainement en nostre conseil, ou estoient nostre diet filz de Charlois, révérend père en Dieu levesque

Zoo leest uen in het jaarregister van Gent, dat in Mei 1416, Mijlheer
Dauiel Vilain, ridder, en Geeraert Brissine voor de schepenen der stad

de Tournay, noz cousins Messr Mahieu de Foyez, Messr Anthoine de Craon, Messr
Louys de Ghistelle, seul filz des seigneur de Ghistelle et le Sr d'Antoing, les Srs de
Jumont, de Monparailz, de Steenhuyse, de Commines, de Viefviels et de Bois, Messr
Rolant de Utkerecke, Messr Guill. de Starles, chastelain de Furnes, Messr Ilue de
Lannoy, maistre Jehan de Rasinghem, Maistre Thiery le Roy et plusieurs autres, se
vendre lesdiets schoors, fait parler directief de la vendicion deceulx audiets acheteurs
affin de procéder a l'accomplissement dudict marché, a quoy finalement ils se sont
consentis et accordez, moyennant les condicions et par la fourme et manière comme
cy après sensuyt c'est à seavoir; que en et sur les diets deux places de schoors nous
et nosdiets successeurs, contes de Flandres, auons et nous demoura nostre seigneurie
et justice haulte, moyenne et basse selon la coustume du pays, mais lesdiets acheteurs
et leurs successeurs, ou ceulx qui deulx auons cause auront à perpétuité le Schantete-
dom et les pescheries audict Melcenbrouc et Cawingsheertsweert, et pourront et devront
meismes mestre et instituer lescanteete, lequel et nos eschevins dudict lieu de Melsele
auront cognoissance et adieschement du fait des decaiges et wateringhes, et de toutes
autres choses nécessaires audict schoor, si avant que les designations cy après tou-
chient, sectendent et comprennent. — Item que lescoutete et les eschevins dessusdiets
auront faculté et puissance de faire keures, ordonnances, et estatuts miles et proulli-
tables pour lesdiets dicaiges et watringes, et ce que sen depend sur paine de fourfaire
le double, ainsy que en pareil cas il est accoustumé et aussi demandes jusques a
vingt sobz pansis et au dessoubz, lesquelles fourfaictures et amendes appartiendront
entièrement oudict schontetedom. — Item auront iceulx acheteurs les disme de Melcen-
brouc et Cawingsheertsweert, si avant quelles nous appartiennent et en debyront joyr
paisiblement et plainement par l'espace de dix ans successivement, depuis que ladiete
place sera dyequée, laquelle ils sont tenus de dyequer endedans huit ans prouchaine-
ment venant, en paiant pour ce chacun au a nous et a nosdiets successeurs a nostre
recepte de Bevre durant le temps dessusdiect la somme de trente six livres parisis,
de tel monnaie que lon recevra de nostre domaine, lesquelz dix ans passer, ladiete
disme revendra es mains de nous ou diceulx noz successeurs. — Item que le schoor
de Melcenbrouc en ce compris cely de Cawingsheertsweert se commenchera à
Blockaertsdije, ou jadiz la vielse dyeque dudict schoor linst mise auprès la rivière de
l'Eschault et dyllec sestendra vers le West, au long de ladiete rivière de l'Eschault,
jusques sur la havene de Calloo, en alant jusques au fief de Clays Robusch appelé le
Menlendye, et les schoores qui maintenant y sont et gisent et dudict havene sestendra
vers le West au long de la profondeur appelé vulgairement en flamaing le adre, jus-
ques à une place nommée Kurekgat, sur le corté envers le west de l'Eglise de Calloo
et dillecq vers le Zant auhez de la terre haulte au long de la place dudict viela dije
jusques au lieu ou demeure Pierre Pieterszone, ausquelles devers le Zant lenseignement
ne seroit pas bien aisé a monstres et à déclarier présentement, pourtant que là il
sestend du loing de la haulte terre à plusieurs et diverses personnes qui leurs limita-
tions y anroit à l'encontre. — Item le schoor gisant devers le west de nostredict
chastel de Beveren se devra recommenchiez, à la Bramstrate, du costé devers la west
de la terre appellé la terre de l'ospital et dillecq sestendra vers le noort a la coste du

Gent verschenen en een akkoord aangingen met Lodewijk Van der Moere, Niklaas Van der Eken en Joost Vyt van een gedeelte dijks te leggen

fossé de la derraine saingle dieellui nostre chastel et ainsui oultre sur le west coort du havene du mesme le chastel, et de la ou long dudiet havene tant en caue comme en bedaire appellé en flamaing slije, en allant vers le noort jusques au coult et toequet du poldre de Verrebroue auprès le Kille, courrant entre le schorre appellé le Hoogeweert et ung aultre schorre appellé le scoor perdu, et qui monte aussi jusques à la dijeque appellé Hooftdije et dieelluy touequet tirant vers le west et zunt jusques à la dijeque appellé Meerdonesdije, si avant quil vous appartient et doit appartenir audehors dudiet hoofdye, sous le saingles, toutesvoyes dudiet chastel ne la terre de hospital estre en ce aucunement comprins, et est assavoir ainsi que lesdiets acheteurs ou leurs aiant eaux deulx vouldissent ce sehoor faire dyequier en tout ou en partie, que le dicaige et tout ce que en depend seroit demene et les keures et estatues nécessaires audiet dicaige lois par les mayres et lois auquelz le cognoissance en appartient. — Item se ou temps advenir lesdiets acheteurs ou leurs aians come faissent dyeques lediet sehoor, empres nostre diet chastel de Bevere, combien que en nostre terre de Beveren les pescheriez appartiennent et soient à nous. Nous ou noz successeurs ne pourrons ou debvrons un aultres quelseonques mestre ne asseoir aucunes masses, rais ou aultres engiens servans a pescherie et escluses que se feroient audiet sehoor ne es aultres schoors gisans ou dessus ou éas quoy en dyeait aucuns que ce ne fust à 50 verges loing desdiets escluses affin que par ce le cours et wydenge de l'eaue ne soit empeschie. — Item lesdiets acheteurs de la plaee qui seroit et est comprinse en la designation de Melcenbroue et de Cavingsheertsweert dessus exprimée, seront tenuz de payer à nous et à nos successeurs à nostre diete recepte de Beverh la somme de 40 livres parisis de rente chascun par an, monnoie telle que dessus est déclaré jusqu'à ce que le diet sehoor sera dyequé en tout ou partie et sera le premier paiement au jour de la saint heures lan mil quatre cents et quinze prochain venant, et apres ce que dyequé sera ils nous sebvront payés heritablement et perpetuellement douze deniers parisis de et pour chascune mesme audiet terme de la St Remy en chascun an et s'ils ny faisoient point dyequier de terre que lesdiets 12 deniers la mesme montassent et sestendissent jusques à la diete valeur de 40 livres parisis par an ils en ce cas payeront les 12 deniers de chascune mesme des terres qui seront demourez audehors de la dyeque, si avant qu'ils en prendroient aucun prouffit fust par pasturaige ou cultivaige et supposé que en dedans la dyeque y eust tel et si grand nombre et quantité de terres que lesdiets douze deniers pour mesure puissent monter jusques à la diete rente et revenue de 40 livres parisis par an, si demouroient payans quelx acheteurs lesdiets deniers pour mesure des terres demourez au dehors comprinses esdiets designations, si avant quilz en useroient ou prenoient aucun prouffit en la manière que dit est, excepté que pour faire et retenir dan en au les dyeques dessusdiets en bon estat seur et convenable ils pourroient prendre ou faire prendre au moyen de grief que faire se pourra autant de terre au dehors dieelles dyeques quil leur en faudra ou sera besoing, sans en payer aueue chose. — Item que de la diete plaee ou sehoor gisant du costé devers le west de nostrediet chastel de Bevere, les devant nommez acheteurs payeront à nous et à nosdiets successeurs la somme de soixante livres parisis de rente chascun par an, monnoie telle que diet est ou de chascune

in den polder van Melsenbrouc en den polder van Canvingsheertsweert.
Dit akkoord was aangegaan mits de som van 2 pond grooten vlaain-

mesure douze deniers parisis lequel qui nous plaire le mieulx sy avant quilz en prendront aucun prouffict, pasturaige ou cultivaige et escherra le preuves paieusent de ce audiet jour de St Remy audiet an mil CCCCXV soit dyequé ou non. — Item que toutes les foys que les terres devant dictes se mueront d'une main a autre, soit par vendition succession ou autrement, lon en payera a nos ou a nosdicts successeurs douze deniers de la mesure et non plus et aux mayre et eschevins devant lesquels le dechirement en sera fait, selon la coustume du pays, tel droit qui y appartient. — Item que lesdicts acheteurs journellement quant besoing leur sera pourront dehors le dyeques et schoor flotant, quelque part qu'ils soient assis, laire prendre ou moindre grief que lon pourra et sans prejudice de nos dyeques principaulx appelés Hooftdyques autant de terre quil leur en lauldoa pour en faire leurs dicaiges et veldtams et iceulx retenir comme il appartient et pourrait aussi dedans leurs dyeques et dehors faire faire de fossez et ruissoz tels et si grans que leur semblera espedient et prouffitable pour leax avoir son cours par iceulx. — Item sil advenoit quant lesdicts acheteurs auroient entrepris a faire dyequier les devantsdicts schoors ou chaenn deulx que par tempeste ou horage de temps ou autrement ils eussent empeschement, qu'ils ne les pensent pas dyeques ou que iceulx schoors tous deux dyequés ou lung seulement fuissent aucunement rompus et despeschiez, defait ou inondez, iceulx acheteurs ou leurs aians eaux deulz pourront toute les foys quilz leur plaira renscte la main à leur dictes terres et chascun à la sienne, soit en tout ou en partie selon que mieulx leur en plaira et les retenir pour en jouyr comme de leur propre heritaige en payant la vente, de douze deniers parisis par an de chascune mesure comme dict est. — Item que lesdicts acheteurs quand il leur plaira de faire dyequer lesdictes schoors ou aucun diceulx pourront faire les dyeques avec les dyestades de lepaisseur de douze verges ou environ en chascune place, lesquels dyeques et dyestades ensemble les chemins et wateringhes appartiendront aux herites et schoors dessusdicts comme leur chose propre et franche sans en rien payer. — Item que iceulx acheteurs et leurs ayans cause seront legghers toutes les foyz que ce cas se offera es schoors dessusdicts et auront telles fourfactures ou double et autres prouffits, qui venir en pourront, tout ainsi que si leggherseip fust en noz mains et que nous fuissions leggher mesmes sans ce que pour cause dudiet leggherseip nous et nosdicts successeurs aurons ou prétenderons aucun autre prouffict quelconque fois tels que dessus est déclaré ne quil leur en convienne que ne obtenir autre consentement ou lettres de nous, ne de nos dictes successeurs que ces présentes. — Item de le taix ou porcion, qui sur les terres et heritaiges assis et compris dedans lesdicts schoors et dicaiges à quelzconques personnes quilz fuissent ou appartenissent posé, aussi que ce fussent fiefs ou non, auroit été ou seroit imposé ou conjurement de lescontete et des mayres et par le jugement des eschevins de la paroisse ou giroient iceulx heritaiges, len fust en deffault de payer ainsi et a tel jour que jugée auroit esté, lesdicts acheteurs ou leurs ayans cause pourront lors même en la presence desdictes escoutetes, mayres et eschevins mestre eux pour lesdicts defaillants, à peine de leur en payer le double et adont hen par jour de dymenché en légglise par trois quinzaines ensnyans lung lautre tels heritages cryer en la présence des échevins qui auroient ordonné et imposé le dict taex pour par lesdicts defaillants les estres

sehe munt en daerenhoven moest er nog, bij het sluiten der overeenkomst, aan de aannemers eene som van betaald worden van 50 pond

rachetez et acquitez en payant le double et se dedans le thiers et derrain cry rachetez et acquitez nestoient, ils seroient gaigne jugé et demoureroient au prouffiet de ceulx qui ainsi avoient mis ens et leur seront adjugez par lesdiets escoutete, mayre et eschevins chascun en son lieu comme de leur propre heritage. — Item que lesdiets acheteurs les trois cryées faictes et parlaictes desdiets schoors es eglises, par trois dimenches ainsique mention est faicte cy devant, se lors le marchié leur demeure ilz pourront tantost mettre la main à toutes les places gisans et comprinses es plans et pour pris des schoors susdiets. C'est asseavoir en terres, dycques, chemins, bedaires appelez slije, herbaiges ou pastures et en lever et prendre les prouffits, reservé les fermes à ceulx qui presentement les tiengnent lesquelles demouront aux fermiers pour en jouir sil leur plaist, le terme dicelles durant, selon le contenu des convenances avecques eulx sur ce faictes en payant aux diets acheteurs les prouffits, ainsy et en telle manière quils leroient à nous se les diets schoors fuissent demourés en nos mains. — Item que à ce marchié pourront estre accompagnez et participer tous ceulx qui vouldroient lesdiets acheteurs excepté gens d'église et sans fraude. — Item se lesdiets acheteurs ou leurs ayans-cause en temps advenir eussent besoing damenses lettres touchant le fait desdiets schoors tant au regard des decaiges comme aultrement, pour containdre et eccutes ceulx qui sont ou seront tenus de y contribuer. Nous et nosdiets sucesseurs seront tenuz de les leur bailler sans aucune difficulté, toutes les fois que nous ou eulx en seront requiz, et sur ce ayent de par vous bien advertiz de toutes les choses devant dietes par bonne information, que en avons fait faire, lesdiets cryez estre recommencez de nouvel et par trois jour de dimanche, de huyt jours en huyt jours, publycquement et solempnellement faictes, ainsi et en toutes les eglises que faire se devoient, et il soit ainsi que le temps dicelles cryez dont le dimanche XXIIIe jour du mois de septembre derrain passé l'est faicte la derraine aucun ne soit venu ne comparer pour haucher ne rencherir ledict marchié, si comme Jean le Chien, nostre recepveur général des Flandres et d'Artois avions commis par nos lettres patentes de faire ladicte vendition en nostre nom desdiets schoors et places et en faire faire lesdiets cryez a esté certiffié et par ce soient demourez auxdiets marchans comme au plus offrans et derniers enchérissseurs, lesquels nous ont requis de leur accomplir le dict marchié selon les dietes convenances. Nous veuillans comment quil soit subvenir a nosdiets affaires et necessitez et entretenir aussi aux devant nommer acheteurs ce que de par nous leur a esté accordé et promis de nostre sceau, avons pour nous et nos diets sucesseurs de certaine science sur tout en bon et meme advis a iceulx acheteurs par forme de bonne et loiale vendicion, cedé, transporté et delaisé, cedons, transportons et delaissons par les présentes en héritage perpétuel lesdiets schoors en la maniere et moyennant les conditions ei dessus exprimez de point en point pour eulx et les participans avecq eulx et leurs ayans cause avoir tenir et posseder les diets schoors, et en jouyr paisiblement et plainement a tousjours mais comme de leur propre et droict heritage duement acquis, et desmaintenant nous en desheritons en renouchant à la dicte propriété si avant quils sextendent et se peuvent et doivent comprendre et quils nous appartiengent selon la designation quen est faicte esdiets convenance cydessus expressées, pour la somme qui sont demourez aux diets acheteurs laquelle rabaties

derzelve munt. De overeenkomst vermeldt stiptelijk de hoogte en breedte van den dijk, duidt de wijze aan waarop dezelve moet gelegd worden

huit cents couronnes pour la moytié des diets lanchez et renchérir quils doivent avoir et leur compte par et selon les diets convenances, et encoire cent courouues qui leur furent promis et accordez de par vous ou cas que le diect marche leur demoustrast pour les despens, peine et travail qu'ils en avoient et ont est monte à la somme de six mille cent couronnes la pièce comptée au pris que dessus que nous avons fait recevoir par nostredict receveur général de nostdiets pays de Flandres et d'Artois, qui en sera tenu de faire recepte comme il appartient et de laquelle somme de six mille cent couronnes nous vous serons pour bien content et payé et le en quictons perpétuellement par ces mesmes presentes, par la tradition desquelles nous leur baillois, la possession reale et propriété diceulx schoors en promectant pour vous et vos susdiets successeurs de leur en faite paisiblement joyr et les garantir sans a eulx ne a aucun deulx jamais y meetre, donner, ne faire faire aucun empeschement, trouble ne destourbier au contraire, et nous ou aucun de nostdiets successeurs ne les ponrons aussy jamais retraire ne reprendre souz ombre d'avoit esté venduz et bailliez à trop petit prys ne pour aultre couleur quelcouque que aucuns en temps advenir pourroyent prétendre ou alleguer au prejudice de la dictie vendicion, reservé toutesvoies à nous et a nostdiets successeurs es schoors, dessus-liets, ladictie justice, ensamble les dietes rentes telles et ainsi que devisé est esdiets convenances, lesquelles rentes nous et nostdiets successeurs pourrons faire lever et exccuter seigneurusement dau en par le recepveur dudict lieu de Beveren en la manière, que l'on est accoustume de faire nos autres rentes de nostre doucne d'illecq. Si nous donnons en mandement aux gens de nostre conseil ordoné en Flandres, aux gens de nos comptes à Lille à nostredict recepveur général de Flandres, au recepveur particulier de notre terre de Bevere et à tous nos autres gens et officiers quelcouques preseus et advenir et à chascun deulx quil pent on pourra toucher et regarder, que contre la teneur de ces mesmes presentes ne donnent, facent ou metteut, ne ne soullrent esdiets schoors ne autres convenances dessus touchies, faire ou meetre directement ou indirectement aucun empeschement ne destourbier auxdiets acheteurs ainsy leur en facent et laissent joyr paisiblement et sans aucunement empeschiez y estoient, nous voulons quil soit osté tantost et sans delay par celuy ou ceulx quil appartiendra et lesdiets schoors planez et effaciez de tout des registres de la recepte ordinaire de nostredict domaine de Bevere et en rapportant par nostredict recepveur de Bevere que ores lest vidumis de ces presentes souz seel autentique ou copie collationnée en nostre chandrie desdiets comptes pour une fois seulement nous voulons que icellui nostre recepveur, lequel ne sera plus demi dorenavant de faire diceulx schoors aucune mention en ces comptes autrement ne plus avant que desdietes rentes annuelles dont ils sont demourer et demeurent chargies envers nous et nostdiets saccesseurs, comme diect est et soit et demeure dechargé a perpetuité sans refus contredict ne difficulté nonobstant quelcouques ordonnances saucunes en y a esté faictes en temps passé de non alierer vendre ne transporter aucune chose de nostrudict heritage et doucne, ne autres ordonnances, mandements ou delences à ce contraires et pour ce que les diets acheteurs ou leurs aiaus cause pourront ou temps advenir avoir à faire en divers lieux de ces presentes, lesquels se porter les convenoit de lien a aultre pourroient par

en neemt zelfs de voorzorg van te bepalen dat hij met graszoden moet versterkt worden. Op welken tijd de werken geheel en gansch verricht waren hebben wij nergens kunnen opsporen (1).

Wij denken te moeten doen opmerken dat, bij de voorwaarden der verkoopning van de schorren van Melcenbrone en Canvingsheertsweert bij gemeld octrooi van hertog Jan er bepaald is, dat de opperleenheerschap van den polder aan den graaf van Vlaanderen blijft behooren, doch dat de koopers het recht verkrijgen tot het schanteetendom en en de visscherijen in gezegde polders. "T zijn zij die den schanteet mochten benoemen, dewelke met de schepenen der parochie Melsele gelast was met alles wat de dijken, wegenissen, waterloopen enz., der polders aangaat. De schanteet en schepenen hadden het recht volgens gezegd octrooi keuren, verordeningen en statuten te maken voor al hetgeen de inwendige betrekkingen en benoedingen der polders betreft, en zij hadden het vermogen hunne verordeningen met boeten van ten minste 20 sols of stuivers parisis te bekrachtigen. De polderlanden waren verplicht van aan den graaf eene jaarlijksche rente of belasting te betalen van 12 deniers per gemeet, met voorwaarde nochtans dat de gezamentlijke belasting voor Melcenbrone en Canvingsheertsweert altoos 40 ponden parisis per jaar zou moeten bedragen. De ontvangst wierd

manvaise garde ou autrement estre perduez ou cassiez à leur grand dommaige si qu'ils dirent il vous plaist que en monstrant vidimus dicelles soubz scel autentique le dit vidimus soit tenu et pureté dantelle valent que se longinal y estoit et alin que ce soit ferme chose et estable a tousjours jamais, nous en en tesmoing de ce avons fait mettre nostre scel a ces présentes lettres saulve en autres choses nostre droiet et laultruy en sontes. Et nous Philippe de Bourgogne, comte de Charlois, seul fils et le plus prochain et apparent heritier a presant de monsieur le duc de Bourgogne devant nommé, saichaus et cognoissans veritablement la tres grant et evident necessité dudiet monsieur mon père et que pour certe cause et non autre il a, a bonne et meure deliberation vendu lesdiets schoors; avons de lauctorité et volenté dieelluy nostre seigneur et pere loué, gréé, ratifié et approuvé et en y mettant nostre consentement louons, gréous, ratifions et approuvons ladiete vendicion et tous les points desdiets convenances, en promectant en bonne foy dentretenir lediet marchié bien et loyaliement auxdiets acheteurs et tons autres qui en sont ou seront participants et a leurs hoirs ou ayans cause sans jamais aller faire en venir ne faire ou aller en aucune maniere contre la fourme et la teneur de ces mesmes presentes auxquelles en tesmoigne de ce nous au commandement et de la volenté de mondict Sr et père avons avecq son dict sceel fait mestre le nostre. Donné quant à nous due en nostre ville de Gand le premier jour d'octobre lan de grace mil CCCC et XIII et quant à nous, comte de Charlois en ladiete ville de Gand le XI jour dudiet mois et en ce meme an.

(1) Jaarregister van Gent 1416 blad. 78. — De Potter en Broeckaert blad. 11.

gedaan door 's graven bijzonderen ontvanger van het kasteel van Beveren. Voor het overige werden de polderlanden ontslagen van alle andere belastingen behalve het recht dat den graaf was voorbehouden van 12 deniers te eischen per gemeet, bij iederen overgang van eigendom. Zooals men ziet vindt men in dit octrooi de grondbeginsels der tegenwoordige polderbesturen: de schauteet, thans dijkgraaf, is gekozen door de eigenaars, het recht van politie, voor de overtredingen welke den polder aangaan, is hem toevertrouwd, en verders worden er bijzondere vorordeningen en belastingen voor den polder ingesteld.

« De generaele transport van het gemeene landt van Vlaenderen » werd vernieuwd in de maanden Augustij en September 1408, door 's graven kommissarissen, zetelende te Oudenburgh. Om het aandeel vast te stellen, welk iedere parochie van het land van Waas te dragen had in de 5 pond 15 schellingen 5 deniers, welke dit land volgens den mienwen transport in iedere 100 ponden belasting moest betalen, was het natuurlijk noodig de grootte en bevolking van iedere parochie aan te stippen. Wij vinden in de archieven van het land van Waas (1) aangeteekend dat te dien tijde Melsele 84 hofsteden telde op de keure, en 29 op het beversche. Zwijndrecht welk, zooals wij hooger gezien hebben, van de vierschare van Melsele afhang, telde 50 hofsteden op de keure. In het geheel telde de parochie van Melsele 480 communicanten en besloeg eene oppervlakte van 1560 bunderen. Er valt op te merken dat hierouder niet begrepen is het gedeelte van Zwijndrecht, dat slechts als leenhoudrig (vassal) der keure aanzien was, en dat 180 hofsteden en 540 communicanten telde en 1251 bunderen gronds besloeg.

In de belasting die dit jaar geheven werd, moest Melsele 58 ponden en Zwijndrecht 54 ponden betalen, zooals blijkt uit de rekeningen gedaan door Gillis van der Lyckbrugge, klerc van den laude van Waas, gesloten den 4 November 1410 (2).

De Hertog Jan van Burgondie die, zooals wij gezien hebben in voormeld octrooi van verkoop van Melsele polder, altoos in geldsnood was, maakte van alle middels gebruik om zijne kas te vullen. Zoo verkocht hij den 2 December 1412 aan Hendrik Zuergheloos de meiry der parochiën Beveren en Melsele, mits de som van 200 kronen, van 50 grooten vlaamsche munte het stuk, en onder voorwaarde dezelve in leen

(1) Archiv. Wasie, Reg. 1 bladz. 421. — Van den Bogærde, deel II bladz. 101. — Chronycke van de Castro, bladz. 99.

(2) Chronycke van de Castro, bladz. 101.

te houden van het hoofd van het kasteel van Beveren. De meierey van Melsele was in dien tijd voor eenen termijn van drie jaren verpacht geweest aan Daniel de le Walle (Van de Walle) door den heer van Beveren mits 7 stuivers 6 deniers 's jaars (1).

De hertog Philips de Goede had middelerwijl zijnen vader Jan, die op de brug van het kasteel van Montrenil, den 10 December, 1419, vermoord was, opgevolgd. Door zijne schranderheid en dapperheid, alsmede door de hulp der tijdsomstandigheden was hij er in gelukt de eenheid onzer provinciën onder zijnen scepter te bewerken. Overwinnaar van den franschen koning had hij, bij het traktaat van Arras, in 1455, den vrede bevestigd. Onder zijn wijs bestuur zou Vlaanderen een gelukkig en voorspoedig tijdvak gaan beleven, toen de hertog door het stellen eener belasting van 18 schellingen parisis op iederen zak zout, en eene andere belasting op het graan, in het jaar 1449, eenen oproer der gentenaars verwekte, die gedurende vier jaren het land te vuur en te zwerde zette. De inwoners van het land van Waas hadden partij gekozen voor Gent, ook werd het land deerlijk verwoest door de legerbenden van den hertog : bijna al de dorpen werden geplunderd en verbrand. Het is buiten twijfel dat de parochie Melsele, die zoo dicht bij het slot van Beveren is gelegen, insgelijks de rampen des oorlogs heeft te verduren gehad. Niet een stuk nogtans geeft ons diensaangaande eenige inlichtingen.

Te Beveren bestond destijds een hospitaal bediend door de provangiers, gezegd « het godshuys der H. Dryvuldigheid » waar al de arme reizende personen geherbergd wierden. Dit huis was wijd en zijd bekend en van alle kanten kwamen de landloopers en personen van de slechtste soort er naartoe gestroomd. De ingezetenen van Melsele hadden bijzonder van deze vreemde lui te lijden, die heel den dag nitliepen om de landlieden te kwellen en almoesen af te persen. Op verzoekschrift van de inwoners van Melsele werd, bij zegelbrief van 8 April 1461, het hospitaal afgeschafte, en de gebouwen als kloosters gegeven aan de Guilielmieten, op last van de provangiers hun leven gedurende te onderhouden (2).

De hertog Philips was door zijnen zoon Karel den Stoute opgevolgd geweest, en deze snevelde in den veldslag van Nancy, den 5 Januarij 1476, nalatende als eenige erfgename zijne dochter Maria van Burgondië welke Maximiliaan van Oostenrijk huwde. De fransehe koning dacht

(1) Chronycke van de Castro, blad. 105.

(2) Chronycke van de Castro, blad. 152. — Miræus III, blad. 205.

het oogenblik gunstig om zijne weêrwraak te nemen, en viel Maria's staten aan. De Vlamingen schaarden zich moedig onder het vaandel hunner vorstin, en brachten een leger van 150.000 man te been, onder het bevel van Adriaen Villain, heer van Rasseghem, die welhaast den franschen koning tot terugtocht dwong. Uit het land van Waas vertrokken meer dan 4000 man en de parochie van Melsele alleen leverde 194 weerbare mannen op (1).

Bij akte van 21 Augustij 1491 stoude de prelaat van S^t Baafsabdij te Gent, welke thans het patronaat der kerk van Melsele had, aan het klooster der Guilielmieten te Beveren de twee derden af van al de offers welke in de kerk van Melsele gedaan werden. De pastoor van Melsele ging hiertegen in proces bij den raad van Vlaanderen, welke bij beslissing van 6 September 1495, de zaak in voordeel der Guilielmieten besliste (2).

Na de dood van Marie van Burgondie, had haar echtgenoot Maximiliaan van Oostenrijk de voogdij zijns zoons Philippus gevraagd. Zulks werd haar door den raad van Vlaanderen geweigerd. Hiernit ontstond een oorlog tussehen de Vlamingen en hunnen vorst, welke verschillende jaren duurde. Het land van Waas had zich weder onder het vaandel der opstandelingen geschaard, en had ook weêr het meest van de rampen des oorlogs te verduren. Alles werd gemoord en gebrand, en het is niet te betwijfelen of Melsele had bijzonderlijk te lijden, dewijl de Antwerpenaars welke de zaak van aartshertog Maximiliaan waren toegedaan, gedurig strooptochten in het land van Waas deden, en den roof te Antwerpen verkochten. Door zijne ligging was Melsele natuurlijk aan den doortocht der Antwerpsche benden blootgesteld, welke er ook ongetwijfeld hun vernielingswerk verrichten (3). De vrede werd den 15 Augustij 1492 te Cadsant geteekend.

De jonge aartshertog Philips had intusschen zijne meerderjarigheid bereikt, en werd in de vlaamsche steden ingehuldigd. Op 7 Junij 1497, kwam de aartshertog te Sint-Nikolaas, waar hij door de geestelijke en wereldlijke overheden als heer van 't land van Waas gehuldigd werd. De hoofdschepenen van Waas, de meiers en minderwetten en de pastoors der parochiën, waaronder wij degene van Melsele vinden aangestipt, ontvingen den aartshertog in groot gewaad en vierden plechtiglijk zijne inhuldiging (4).

(1) Chronycke van Vlaenderen, bladz. 396. — Van den Bogaerde, deel II, bladz. 113.

(2) De Potter en Broeckaert, bladz. 42.

(3) Van Meteren, bladz. 7 v°. — Chronycke van de Castro, bladz. 148.

(4) Archiv. Wasie, Register A bladz. 405 en 406. — Chronycke van de Castro, bladz. 134. — Van den Bogaerde, II, 137.

Het begin der 16^{de} eeuw was een tijdvak van vrede voor onze provincieën. Aartshertog Philips was te Burgos, op 25 September 1506, overleden, en aartshertog Maximiliaan, welke keizer van Duitschland was gekozen, nam zonder tegenstand de teugels der regeering in naam van zijnen kleinzoon, aartshertog Karel, den beruchten keizer Karel van later, in handen. Reeds in 1515 nam de jeugdige vorst, die toen slechts 15 jaar oud was, het beheer onzer provincie, en nam hij bezit van den spaanschen troon. In 1519 wierd hij keizer van Duitschland verkozen, zoo dat hij de machtigste vorst der aarde was. Keizer Karel werkte met ijver voor het goed zijner onderdanen; hij bevoordeelige handel en nijverheid, hij moedigde kunsten en wetenschappen aan: in een woord België beleefde onder zijne regeering een tijdvak van heil en voorspoed, dat in de geschiedenis klaar en helder glanst tusschen de woelige leenroerige tijden, en de stormen der hervorming en der omwenteling in de Nederlanden, welke na Karels dood onze provincieën zoo lang en zoo wreed teisterden.

Vooraleer naar Spanje te vertrekken deed Karel eenen nieuwen transport van Vlaanderen opmaken. Deze werd afgekondigd binnen Dendermonde, den 17 October 1517. Op iedere honderd ponden welke Vlaanderen moest dragen, was het land van Waas belast met 5 ponden en 16 schellingen, en de parochie van Melsele had voor zijn paart in ieder der honderd ponden door het land van Waas te betalen, 5 ponden 8 schellingen en 1 denier te dragen (1).

Den 5 November 1550 had er eene groote overstroming plaats, welke volgens de oude kronijken in Vlaanderen, Holland, Zeeland en Brabant meer dan 404 parochieën onder water zette. Al de polders aan en omtrent de Schelde, waaronder degene van Melsele, waren overstroomd. De baren der zee kwamen, zegt de kronycke, tot meer dan drie hontvoeten boven de hoogste dijken. Een oud vlaamsch rijmken luidt als volgt :

« Den vyfsten in november noynt te gelycken

Zoo ginek de vloed over alle dycken » (2).

Op het einde der 15^{de} eeuw, en volgens anderen rond het jaar 1511, werd te Melsele op het gehucht het Gaverland het mirakulens beeldje van Onze Lieve Vrouw gevonden. De eerste kapel van Gaverland schijnt omtrent het midden der 16^{de} eeuw gebouwd geweest te zijn. Wij zullen voor het oogenblik dit deel der geschiedenis daarlaten, dewijl

(1) Arch. Wasie, R. A bladz. 546 en 494 en Reg. F bladz. 14.

(2) Chronycke van de Castro, bladz. 174.

wij zulks breedvoerig beschrijven in een ander kapittel van ons werkje.

Het hoofdcollegie van Waas zetelde te Sint-Nikolaas met zijne mitgedoste kleederen, doch onder eenen wilg op de openbare plaats. Eens in 1515 won men de zaak verbeteren, en om voortaan niet meer onder den blooten hemel te moeten zitting houden, werd er in de vergadering der minderwetten besloten, dat men voortaan de vierschare zon houden in « een lunske maechte van honte met houten wage-schotten berderen gedect ». « Deselve vierschare werdt vermaechte in 't jaer XV·XXIX ende gedect met scailden ». Daarmee waren die heeren wel beschut voor den regen, doch bleven zij altoos aan wind en konde blootgesteld. Zij besloten er een einde aan te maken, en in 1551, zonder de minderwetten te raadplegen, kocht het hoofdcollegie eenen eigendom op de markt mits 1500 guldens. Als de betaling moest geschieden dan kwam de kat op de koorde. De aankoop en de betaling moesten door de minderwetten goedgekeurd worden. Zeven van deze, met de wet van Melsele aan het hoofd, weigerden in de kosten tusschen te komen. Het hoofdcollegie won zonder hen voortgaan, doch de minderwetten werkten zoo goed bij den rade van Vlaanderen en bij koning Philips II, die zijnen vader Keizer Karel had opgevolgd, dat bij opene brieven van 19 October 1557, de aankoop vernietigd werd. Het hoofdcollegie deed zijn best van zijnen kant: de minderwetten bleven stokken in de wielen steken. Eindelijk werd den 28 Junij 1560 de zaak ten voordeele van het hoofcollegie beslist, en Philips II wederkomende op zijn eerste besluit, keurde zuiver en eenvoudig den aankoop van het raadshuis goed. Er bleef aan de wet van Melsele en aan de andere minderwetten niets over, dan het hoofd in den schoot te leggen en te helpen betalen (1).

Dikwijls waren er moeielijkheden opgerezen tusschen de bewoners van den linkeroever en de Antwerpenaars, nopens het veerrecht op het Vlaamsch Hoofd. Ten jare 1527 was er een verdrag gesloten tusschen de regheeringhe van Antwerpen van den eenen kant, en het hoofdcollegie van Waas en de heeren van Burght en Zwijndrecht van den anderen kant, dat dit voorrecht regelde. Volgens dit verdrag waren de inwoners van Melsele vrij van overvaren, op voorwaarde van jaarlijks aan den pachter van het veer te betalen degene welke peerden bielden drij grooten, en degene welke geene peerden hielden X ingelshen, zonder iets meer. Dit verdrag wierd bekrachtigd door het

(1) Archiv. Wasie, Reg. A bladz. 515.

reglement gemaakt door de hoofdschepenen van Antwerpen, den 21 Mei 1545 (1).

In het jaar 1551 had Frankrijk den oorlog verklaard aan onzen vorst, en hadden de fransche legers eenen inval in Vlaanderen gedaan. De koning riep al zijne mannen te wapen om den overweldiger te weêrstaan. Het land van Waas kon volgens de opgemaakte rollen 5044 weêrbare mannen te been brengen, waarvan de parochie van Melsele er 208 opleverde (2).

De graaf van Vlaanderen had geheel het graafschap door het recht van « opperjaghery ». Hij behield altoos dit recht, doch hij schonk ook aan bijzonderen mits betaling het recht van jagen. De som welke hiervoor moest betaald worden, werd het recht van « hondenbrood » genoemd, en werd verpacht voor eenen zekeren termijn. In het jaar 1554 geschiedde deze verpachting voor eenen termijn van 5 jaren. De verpachting voor heel het land van Waas bedroeg 167 ponden 's jaars, waaronder de verpachting van Melsele en Zwijndrecht begrepen was, voor een beloop van 16 ponden parisis 's jaars (3).

Op den 25 October 1555 deed Keizer Karel afstand in voordeel van zijnen zoon Philips van den troon der Nederlanden. Ondertusschen duurde de oorlog met Frankrijk voort, en werden hier ten lande nieuwe inlijvingen der keurlingen bij het leger gedaan. In 1558 bevatte de rol der weerbare mannen van het land van Waas 5824 koppen, waaronder 297 busschieters, en de parochie Melsele was onder dit getal gerekend met 151 manschappen, waaronder 18 busschieters (4).

De vrede tusschen Frankrijk en den koning van Spanje werd den 5 April 1559 geteekend, doch een wreedere storm ging weldra over onze ongelukkige streken losbreken : de storm der hervorming en der omwenteling der Nederlanden.

De hoogmoedige Augustijnermonnik Luther had voor de eerste maal in 1517, te Wittenberg, in Duitschland, het woord tegen de leering der kerk en de macht der Pauzen gevoerd. Dit woord had fellen weêrklank gevonden in al de standen der maatschappij van het duitsehe rijk. De eenen kleefden Luthers leering aan om des te gemakkelijker hunne driften te kunnen voldoen, de anderen schaarden zich onder zijn

(1) Archiv. Wasie, Register A bladz. 153, 154 en 407 v° en Reg. C bladz. 89 en 122.

(2) Arch. Wasie, Rolle van weerachtige mannen en eene extraorde reke van greffier Cornelis De Neve. — Chronycke van de Castro, bladz. 201.

(3) Arch. Wasie, Reg. A bladz. 518. — Chronycke van de Castro, bladz. 202.

(4) Rollen van weerbare mannen en extraorde Reke van 1558. — Arch. Wasie, Reg. A bladz. 471.

vaandel omdat zij ontevreden waren over den toestand der zaken, en zochten in troebel water te vissen. In 1520 werden Luthers leeringen plechtig door den Paus veroordeeld. De keizer gansch met de buitenlandsche politiek bezig, nam de noodige maatregels niet om de hervorming in hare wieg te versmachten, en vele der duitsche vorsten en kerkvoogden namen opentlijk partij voor de nieuwe leering, die zich meer en meer nitbreidde, en welhaast tot in de Nederlanden doordrong. Eens dat men met de eenheid van Christus' leer had afgebroken, werden aldra verschillende stelsels voorgedragen. Carlstadt, Calvin, Zwingle en anderen predikten op hunne beurt eene nieuwe leer, en vonden talrijke aanhangers. De leering van Calvin vond bijzonder veel bijval in onze streken.

Zoolang keizer Karel de tengels van het bewind in handen had, dierven de hervormden hier ten lande het hoofd niet omhoog steken, doch nauwelijks had hij het hoofd neêrgelegd of de gisting begon opentlijk. Talrijke hervormde predikanten liepen stad en dorp af, om de nieuwe leer te verspreiden en het volk tegen vorst en kerk op te ruien.

De eerste middel dien het pausdom dacht te moeten gebruiken om in de Nederlanden de hervorming te keer te gaan, was het oprichten van nieuwe bisdommen. Tot hiertoe bestonden er in de Nederlanden slechts vier bisdommen namentlijk Camerijk, Atrecht, Utrecht en Doornijk. Melsele behoorde, zopals wij gezien hebben, tot het bisdom van Doornijk. In 1559 werden 14 nieuwe bisdommen opgericht onder andere dat van Gent van hetwelk voortaan de parochie van Melsele deel maakte.

Kerkelijke en geestelijke overheden sloegen de hand in een om de hervorming door alle middels te bestrijden; strenge orders werden gegeven om de valsche leer te betengelen; vervolgingen van allen aard werden tegen de kettters ingespannen. Doch te vergeefs: de nieuwe leer won iederen dag meer veld; geestelijken en wereldlijken, adel en burgers stroomden met een waren drift in het kamp der hervorming. Reeds van in het jaar 1556 vinden wij in het land van Waas personen die veroordeeld werden voor ketterij, en sedert dit tijdstip zien wij in de kronieken dergelijke veroordeelingen geboekt. Opgemaakt door hunne predikanten vingen de kettters, op 22 Augustij 1566, te Gent die schandalige beeldstormerijen aan, die eene der zwartste vlekken der geschiedenis daarstellen. Eens dees walgelijk werk te Gent volbracht, vielen de razende beeldstormers op de kerken van den buiten, om daar ook alles te verwoesten. Dank zij het besluit door

het hoofdcollegie van Waas en de minderwetten op hunne vergadering van 27 en 30 Oogst, 1566, genomen, van een korps van 10 ruiters en 50 voetknechten te houden om desnoods de beeldstormers te betengelen, werden ditmaal onze kerken en kloosters gespaard.

De bloeddorstige maatregels van den hertog van Alva, die door Philips II tot gouverneur der Nederlanden was benoemd geweest, hadden de gemoederen des volks geschokt, en waren noodlottig geweest niet allen voor het gezag der vorsten maar ook voor de belangen der kerk. De wreedheden en de dwingelandij van den hertog hadden het koninklijk gezag zoo hatelijk gemaakt, dat de katholieken zich genoodzaakt vonden met de hervormden samen te spannen om het land van de bloedgierige spanjaards te verlossen. De koning begreep te laat welke grove fant hij had bedreven, en toen hij eindelijk den hertog van Alva terugriep was het kwaad reeds zoover gevorderd, dat er niet meer aan te denken viel in de Nederlanden de eenheid van godsdienst en vorstelijke heerschappij te herstellen. De prins van Oranje had aan de kroon voor altijd de noorderlijke provincien ontrukkt, en de hervorming had aan de kerk meer dan een derde der bevolking der Nederlanden ontnomen. Den 8 November 1576, werd binnen Gent de zogenoemde « Pacificatie van Gent » geteekend, bij dewelke de vrijheid van den katholieken godsdienst in de zinderprovincien werd gewaarborgd, en besloten werd samen te werken om de spanjaards uit het land te verdrijven. Dit stuk was slechts eene oogenverblindung en bestemd om de waakzaamheid der katholieken in slaap te wiegen. Inderdaad een jaar nadien, in Oogst 1578, stak de hervorming voor goed het hoofd omhoog. Men overweldigde de kerken zoo te Gent als te platten lande. In het land van Waas werden meestal de kerken verwoest. De kerk van Melsele werd geheel en gansch geplunderd, en al de beelden en sieraden welke men niet had kunnen verbergen werden gestolen of verbrijzeld. De pastoor was verplicht te vluchten en zich verborgen te houden, en alle openbare uitoefening van den katholieken godsdienst was verboden en onmogelijk gemaakt. De eerweerde heer Willem van Doornick, pastoor van Haesdonck, zegt in een eigenhandig schrift, dat hij te dien tijde, en bijzonder sedert 31 1579, geene kinderen meer dierf doopen in 't openbaar, en dat allen die roomsch katholijk waren vervolgd wierden door de regeering die geheel uit ketters bestond. Willem van Doornick alleen was in de omstreken gebleven. Met gevaar zijns levens en in kuiper gekleed, zoo schrijft hij, liep hij het land af om in huizen of schuren de kinderen te doopen, de stervenden de heilige Sakramenten te bedienen en de

huwelijken in te zegenen. Niet alleen in Haesdonck zijne parochie oefende deze weerdige man zijne bediening, maar in vele andere parochien en wel namentlijk te Melsele, dat ook van zijnen herder beroofd was (1).

De regeering, zegt Willem van Doornick, was te dien tijde in de handen der ketters. Dit gezegde is heel juist. Inderdaad in het jaar 1580 vinden wij dat het hoofdcollegie van Waas van zijn ambt ontzet was, en dat de leden door andere personen vervangen waren. Bij dezen vinden wij aangestipt Michiel Broers, schepene, en Bernard Cant, zoon van Jan, greffier van Melsele. Deze laatste bijzonderlijk was de hervormde leer opentlijk toegedaan, zooals wij later zullen zien (2). Het is nogtans op te merken dat dit ketterschgezind hoofdcollegie nooit wettig benoemd, noch erkend is. Ook zijn de leden van hetzelfde bij Van der Vynckt in zijn werk « Les anciennes magistratures du Pays de Waas » niet aangestipt. Reeds den 28 Mei, 1578, had de gewezen hoogbailliu Steelant, die de hervorming was toegedaan, aan de vergadering der minderwetten de afschaffing van het hoofdcollegie gevraagd, doch zulks was geweigerd geworden door de meerderheid der minderwetten, waaronder de vertegenwoordigers van Melsele (3). In Februarij 1580 kwamen kommissarissen uit Gent in het Waasland, stelden de leden van het hoofdcollegie af, en vervingen deze door andere personen, meestal greffiers der minderwetten welke de hervorming waren toegedaan (4).

De Potter en Broeckaert in hunne geschiedenis over Melsele beweren dat, reeds in 1525, de toenmalige pastoor van Melsele de leerstelsels van Luther aankleefde, en deze aan het volk voorhield. Zijne sermoenen vonden veel bijval, zeggen die schrijvers, en de toeloop der menigte was soms zoo groot, dat de pastoor genoodzaakt was in de opene lucht het woord te voeren. Wij lezen in de Gebodboeken der stad Antwerpen van het jaar 1525 — gaan De Potter en Broeckaert voort — dat er was nitgelooft eene « premie van 100 gouden Carolusguldens voor die sal aenbrengen sekeren nytgelopen monnik ende apostate van den ordin en van S^t Augustijn, en eenen anderen *wereldlycken priester verjaegd van zyne cueren tot Melsene*, dewelke int veld en op andere onbehoorlyke plaetsen gepredikt hebben diverse error en

(1) Archivæ ecclesiæ Haesdonck.

(2) Archiv. S^t Nicolai, Reg. A, blad. 50. — Chronycke van de Castro, blad. 250.

(3) Archiv. Wasia. — Van den Bogaerde, II, blad. 199.

(4) Archiv. Wasia. — Van den Bogaerde, II, blad. 201.

propositiën, smaekende de gecondanneerde leeringe van de Lutheraensche, ende andere heresiën tegen God en de keyserlycke edicten ». Twee antwerpenaren met namen Bastiaan Noutsen en Joost Lambert zijn dienaar, beschuldigd van Gielis, pastoor van Melsele geherbergd te hebben, werden mit dien hoofde door het gerecht der stad Antwerpen vervolgd (1).

Wij nemen volgaarne aan dat de pastoor van Melsele in 1525 de leering aankeelde, en dat hij mit dien hoofde vervolgd werd. De bewijzen aangehaald door De Potter en Broeckaert schijnen zulks bepaald te staven. Doch wij kunnen moeilijk aanuemen dat hij in zijne eigene parochie regelmatige predikatiën hield, gedurende eenen geminen tijd. Inderdaad de keizerlijke edikten werden in 1525 door de overheden nog heel stipt nageleefd. Nergens zou men destijds geregelde hervormingsprekers toegelaten hebben. De magistraten waren nog niet, zooals eenige jaren later, door de hervorming meêgesleept: zij oefenden nog streng en stipt de keizerlijke plakaten mit. Het was slechts in het geheim of bij verrassing dat er eene hervormde predikatie kon plaats grijpen. Slechts ten jare 1566 verscheen in het land van Waas de eerste predikant van den hervormden godsdienst. Het was zekere Hermanus Copromus, gewezen karmeliet, welke zich te Doel vestigde, en aldaar regelmatig de nieuwe leer onderwees (2). Voor dit tijdstip werd in het land van Waas de hervormde leering niet gepredikt.

In het jaar 1581 vestigde zich te Melsele zekere Joost Van Lier, die vroeger schilder was, en geboortig van Brussel, aanhanger van de Calvinistische leer, welke te Melsele en te Zwijndrecht op gestelde dagen predikatiën hield, die niet alleen door de bewoners der streek, maar door eene groote menigte Antwerpenaars bijgewoond werden (3).

Het volgende jaar stuurde de predikant Joost Van Lier een smeek-schrift aan meier en schepenen der parochie van Melsele, om hen te verzoeken een bevel uit te vaardigen, strekkende om al de beelden, schilderijen, biechtstoelen, wijwatervaten, de orgel en andere voorwerpen tot den katholieken eeredienst toebehoorende, en welke in de kerk waren gebleven, er uit te doen verdwijnen, omdat het behoud derzelve tegenstrijdig was met de nieuwe leer. Tevens vroeg hij om de beelden te doen vernielen, welke verborgen waren in de schuur van

(1) De Potter en Broeckaert. Geschiedenis van Melsele, blad. 27.

(2) Van den Bogaerde, deel II, blad. 184. — Rosweyden.

(3) Karel Van Mander, schilderboek. — Chronycke van de Castro, blad. 262.

eenen ingezetene der prochie en boven op de kerk (1). De wethou-

(1) Ziehier den tekst van het rekwest van Joost Van Lier aan de wet van Melsele :
Aen de eersaeme wyse heeren, meyer en schepenen der parochie van Melsen ver-
toont in alder reverentie Joos Van Liere, dienaers des woordts Godts der selver paro-
chie, hoe dat den 1 January lestleden de dienaar des woordts Godts deser Convents
vergadert syn geweest hier binnen Melsen (alsoo V. E. W. syn veradverteert geweest)
en dat om te visiteren den standt der kercken ende te aviseren wat tot reformatie der
selver sonde mogen dienen, soo hebben sy lieden in der vreesse des Heeren en met
aenroepinge synes naems geaviseert dat hier nae volcht. Ierst na gewoonlycke onder-
soeckinge der leere en des levens (welcke looflyck bevonden is) hebben sylieden
't samen gesproken van sommige ongeschikte dingen die noch in der kercken beven-
den syn, strydende met den regel van Godts woordt der gereformeerde religie ende
ordonnantie der overheyt, als eenige superstitieuse beelden, schilderyen, sacraments
huisekens, wywatervaten, orgelen en diergelycken. Oock dat sy verstaen hadden uut
het aengeven der opsienders, welcke de visitatie hier tot Melsen deden den 15 Sep-
tembris lestleden, alsoock uut het gemein geruchte hoe dat hier noch eenen grooten
hoop beelden bewaert sijn in een seker schiere binnen der parochie, en oock boven
op de kercke, welke alle nergens toe en kan dienen, dan om den toorn en gramschap
Godts, die over het land ontsteken is, noch meer te verwecken (alsoo V. E. W. mach
lesen Isaie, cap. 2 Jeremie 7, Ezechiel 8 en op veel andere plaetsen) oock in de indi-
quatie der overheyt te vallen, soo hebben sylieden de kerckmeesters vermaent, dat se
volgende Godes woordt ende ordonmantie der overheyt, alle sulcke superstitieuse beel-
den en schilderyen behoorden uut te roeyen en tot niet te doen, sonder langer te
bewaeren, en voorts alle andere ongeschiktheden uut der kercken te weeren, in aen-
sien van der gramschap Godts over sulckes, ende oock in aensien dat de overheyt
sulckes met soldaeten ofte andersints corrigeert, wanneer sulcks openbaer wordt, niet
dat sylieden der overheyt 't selve begeren aen te geven, maer wanneer datse rekeninge
van haer visitatie moeten geven, soo en connen sylieden niet anders getuygen dan
alsoo sylieden gehoort en gesien hebben Dit is den kerckmeesters alsoo te kennen
gegeven, daer op sy verclaerden dat sy geen macht en hadden om yet daer inne te
doen dan by ordonmantie van der wet. Soo is geaviseert en goet bevonden dat de
wet uut hen sonden twee mannen verkiesen, en ordonneren beneffens den dienaar
des woordts, kerckmeesters ende arme versorgers tot haerder assistentie, ende alsoo
't samen te wesen eenen kerckenraedt by provisie om te aviseren en ordonneren al
wat naer den worde Godts tot reformatie en reparatie der kercke soude mogen dien-
nen. Ende dewyle datter sommige dienaers waeren, die Bernaert Cant greffier ken-
den, ende wisten dat hy een geleert ervaren man was en in grooten reputatie by
der gemeente, soo hebben sylieden hegeert dat hy de eerste hier toe sonde bewillicht
en verordonneert worden, en met hem noch eenen die Godts woordt lief heeft, om
Godt en synder kercke in desen deele te dienen.

Item dat den voornoemden kerckenraedt (volgens den regel der gereformeerde ker-
cken) souden macht hebben van het mitgeven en ontfangen der kercken en armen-
goederen, te ordonneeren en dispenseeren na hare discretie, zonder datse sullen
gehonden syn der wet te connen vragen om consent, ende oock dat den voornoemden
kerckenraedt samt der wet, der rekeninge der kercken en armingoederen sullen hoo-

ders van Melsele antwoordden alleenlijk aan den predikant dat de beslissing over zijne vraag niet in hunne bevoegdheid viel, en zij deze aan het oordeel van het hoofdcollegie zouden onderworpen hebben (1). Wij hebben nergens kunnen vinden, wat besluit het hoofdcollegie diesaangaande genomen heeft.

Het beheer der hervorming in het Waasland was nogtans van korten duur. De hertog van Parma, Alexander Farnese, die als bewindvoerder der Nederlanden door den koning van Spanje was aangesteld, herwon welhaast een groot gedeelte der zuiderlijke provinciën. Zijne legers

ren en passeren. Dit is de soma van 't geen dat de broeders des convents der kercken van Melsen ten besten geaviseert hebben, het welck oock V. E. W. heb willen vertoonen, hiddende en vermanende dat V. E. W. hen kristelyck hier inne laten vinden dat dewyle sulken versoek uut Godes woordt es, verelarende oock hiermede inlien V. E. W. hen hier inne weygeren, ende geenen kerekenraedt en begeert te hebben, noch de beelden en superstitiense schilderijen en anders niet en begeert uut te royen en te niet te doen, oft my te leveren om tot niet gedaen te worden, dat ick met goeder conscientie dese kercke niet en soude connen blyven dienen, hierop sal my V. E. W. haere meyninge rondut vercleren, op dat ick der classe die mach over antwoorden. Bidde voor 't laeste noch eens V. E. W. wil den worde Godts hier inne volgen, soo suldy wel doen ende my te meer verbinden over de salicheyt der gemeente te waken. V. E. W. dienst, eere en gehoorsaemheyte te bewysen in den Heere naer myn uuterste vermogen.

Actum 20 jary 1582. V. E. W. dienstwilligen (geteekend) Joos Van Liere, dienaer des woordt Godts uwer kercken ».

(1) Het antwoord der wet van Melsele op vorenstaande rekest luidde als volgt :

« Meyer ende schepenen verelaren op 't vertoogen aen hemlieden hy Joos Van Liere, dienaer des wordts Godts van deser prochie, dat sy, noch eenighe andere minderwetten hebben auctoritheyt van ordonnantie te maeken, niet meer van politiqe saken als van den religie, vinden daerom raetsaem dat men de requeste van voorn Van Lieren sal presenteren en communiceren met myn heer den hoochballiu en hoochschepenen van den Lande van Waes, te meer omdat deselve ten diverschen stonden in generaele vergaderinge geseyt hebben, dat van wegen de hoochoverheyte men verwachtende was ordonnantie op stuck van huwelycken, goet van armen ende andere saken de administratie van der kercken aengaende, hebben niettemin ordonnantie uitgegeven aengaende d'administratie van 't voorn. goed van armen, die syl. meyere ende schepenen sullen lichten ende aengaende van 't weeren van eenige beelden sullen 't selve ook aldaer communiceren, versoekende dat den vertoogher soo lange de patientie sal nemen, gemeret den voorn. meyere ende schepenen souden de eerste moeten wesen die sulcx last souden ghegeven hebben in Vlaenderen, soo in steden als dorpen.

Actum den IIIJ Martij 1582.

My torconden (onderteekent) Bernaert Cant.

(Archive Wasie. — Chronycke van de Castro, bladz. 256).

hadden bijna heel Vlaanderen veroverd. Onder de leiding van Servaas Steelant, hoogbailliw van Waas, die vroeger zoo hevig de omwenteling in de hand had gewerkt, werd de vrede tussehen het Waasland en den hertog van Parma bewerkt. Den 1 November 1585 werd deze plechtig geteekend in Parma's kamp te Eecloo. Onmiddelijk stak het hervormde hoofdecollegie van Waas naar Holland over, en kwamen de vroegere hoofdschepenen weër in bediening. Overal werden de kettersche magistraten afgesteld, de predikanten verjaagd en de katholieke godsdienst hersteld.

In de maand April van het volgende jaar kwam de bisschop van Brugge in het Waasland, en zuiverde al de kerken (1). Wij kunnen niet juist aanstippen wat datum de kerk van Melsele gezuiverd is, doch zulks moet op het einde der maand Mei zijn geweest.

Er was bij de vredesvoorwaarden bepaald geweest, dat het land van Waas met het land van Beveren gedurende 4 maand eene som van 25000 ponden van 40 grooten zon betalen, voor den onderhoud der spaansche krijgslieden. Het hoofdecollegie had het vermogen deze som te lichten op de wijze die het goetvond. Onder andere belastingen werden er twee vijfde penningen op de eigendommen geheven, de eene ten laste van den eigenaar, de andere ten laste van den pachter. De parochiën van Burght, Zwijndrecht, Melsele en Exaarde moeten in deze belasting niet betalen, dewijl « deselve, zegt de chronycke van de Castro, geheel berooft ende verlaeten waeren (2). Het volgende jaar werd Melsele op nieuw van deze belasting vrijgesteld (3). Dit geeft een gedacht der verwoesting en der puinen welke de ongelukkige oorlogen der XVI eeuw in onze streken hebben samengehoopt.

Gedurende het jaar 1584 hadden de antwerpsche geuzen den scheldedijk doorstoken, en heel den Melselepolder onder water gezet (4).

Van in het begin van 1584, had Alexander Farnese het plan gevormd Antwerpen te veroveren, en zond met dit doel een deel van zijn leger in het Waasland, waar dezen verscheidene sterkten aan de Schelde bouwden, waaronder de schans van S^{te} Marie, welke op Melsele's grondgebied ligt. Het hoofdecollegie van zijnen kant had aan al de parochien

(1) Chronycke van de Castro, bladz. 280. — Arch. S^t Nicolai, Reg. A, bladz. 157 v^o.

(2) Chronycke van de Castro, bladz. 285. — Arch. Wasiae, Reg. B, bladz. 18. — S^t Nicol. Reg. A, bl. 142.

(3) Chronycke van de Castro, 279. — Arch. Wasiae. — Rekening van den V en den X pennink.

(4) Chronycke van de Castro, bladz. 284.

bevel gegeven dag en nacht de wacht te houden om de invallen der oproerlingen te bewaken en te stuiten. De ingezetenen van Melsele moesten dagelijks de wacht houden met die van Beveren (1).

Den 3 Julij kwam Farnese te Sint-Nikolaas aan en nam 's anderendaags zijnen intrek in het kasteel van Beveren. Het beleg van Antwerpen werd aanstonds begonnen. De hertog van Parma had welhaast begrepen dat de inneming van Antwerpen onmogelijk was, zoolang de betrekkingen langs de Schelde met Zeeland en Holland bestonden, dewijl Oranje gedurig langs dien weg aan de stad versterkingen en levensbehoeften zond. Hij besloot hun dezen weg af te snijden, en het grootsche gedacht der bouwing eener versterkte brug op de Schelde tusschen Calloo en Oordam was gevormd.

Graaf Karel van Mansfeldt, een van Parma's veldheeren had zijn kwartier genomen te Melsele (2). Al de eikenboomen welke in de parochie stonden werden geveld, om te dienen voor de bouwing der vermaarde brug. Dezelve wierden gekapt op eene hofstede gestaan te Melsele in de IJzerstraat (3), en thans den eigendom van Joseph De Paepe, en in de kerk van Melsele. Van daar werden zij naar Calloo gevoerd waar zij in de kerk de laatste voorbereidsels ontvingen.

Voor dat de beslissende veldslag geleverd wierd, kwam Alexander Farnese met zijnen staf naar de kapel van Gaverland, om er Maria's hulp te komen afsmeeken (4).

De Antwerpenaars spanden alle mogelijke middelen in om Parma's brug te vernietigen, doch alles was vruchteloos. Niettegenstaande al de brandschepen van de stad naar de brug afgezonden, niettegenstaande de razende nitvallen der belegeraars, hield de hertog van Parma altoos stand, en eindelijk den 17 Augustij 1583 werd de overgave der stad in het hoofdkwartier van den hertog op het kasteel van Beveren geteekend, en den 27 derzelfde maand deed Alexander zijne zegevierende intrede in Antwerpen.

Die overwinning roemrijk voor Farnese, had voor gevolg dat al de zuiderprovincien onder den scepter van den koning van Spanje terugkeerden, zij had het katholiek geloof in onze landen gered. Doch eëlaas, zij had onze streken met puinhoopen en verdelging vervuld. Melsele en de omliggende dorpen waren verwoest en verlaten : het grootste

(1) Chronycke van de Castro, bladz. 281.

(2) Van den Bogaerde, II, bladz. 214.

(3) Registers der gemeente Melsele. — Van den Bogaerde, II, bladz. 225.

(4) Geschiedenis van het mirakuleus beeld van O. L. V. van Gaverland door L. Morgueux, 4^{de} druk, bladz. 56.

gedeelte der parochie stond onder water : er heerschte overal de grootste armoede. Jaren moesten verloopē om de onheilen des oorlogs te herstellen, te meer daar de schermutselingen tusschen 's konings troepen en de Zeeuwen en Hollanders nog langen tijd daarna in het land van Waas duurden.

Op 2 April 1599 waren de Zeeuwen en Hollanders met 2000 man te Calloo aangeland, en hadden Melsele-polder bezet, waarmit zij door de Spaansche benden werden verjaagd (1), en het volgende jaar in Februarij maakten zij weēr toebereidsels om eenen inval in het land te doen. De sergeant-majoor Karel Van Royen, die het bevel voerde over de manschappen van Sint-Nikolaas, Beveren, Melsele en andere gemeenten, moest maanden lang een waakzaam oog op hen houden om hunnen oorlogszucht en roofdrift in den toom te houden (2).

Zoo zien wij in Meert 1591 prins Maurits van Nassau met een leger van 5000 man op het Waasland afzakken en beleg voor de stad Hulst leggen. Om de Spanjaards te beletten de plaats ter hulp te komen stak hij den 27 Oogst van hetzelfde jaar den Scheldedijk door te Calloo, waardoor de polders van Melsele en Bergerweert op nieuw overstromd werden (3).

In het jaar 1590 bij opene brieven in dato van 7 Mei verkreeg de Jonghmannsgilde van St. Sebastiaen te Melsele hare voorrechten (4). Wij zullen over deze gilde en hare voorrechten spreken wanneer wij over de maatschappijen van Melsele zullen handelen.

De aartshertog Albertus van Oostenryk was in 1596 gouverneur-generaal der Nederlanden benoemd en na zijn huwelijk met de infante Isabella in 1599, wierd hij erfelijke vorst van België; hij stierf zonder nalatenschap den 15 Julij 1621, en zijne echtgenoot volgde hem in het graf den 1 December 1655. Gedurende deze regeering had België eindelijk eene poos van kalme en rust. Wij hebben geen enkel feit over Melsele aan te stippen gedurende deze jaren. In het jaar 1655 den 25 September, werd op bevel van den prins kardinaal Ferdinand, gouverneur der Nederlanden, en ten verzoeke van den graaf van Fontaine, ten koste van het land van Waas, de aanbesteding gedaan van het delven van eenen gracht of vaart in den Melselepolder, langshenen de Schelde. Deze vaart, welke thans nog bestaat en gekend is onder

(1) Van den Bogaerde, II, bladz. 248.

(2) Ibidem.

(3) Chronycke van de Castro, bla-dz. 525.

(4) L'Espinoy, p. 187. — Chronycke van de Castro, bladz. 522.

den naam van dijkgracht, loopt van aan het royaal polderken nabij het fort S^{te} Marie tot aan den Blokkesdijk voorbij de toenmalige schans Swert van Dort, en had oorspronkelijk eene lengte van 1527 roeden en eene breedte van 272 roeden gentsche mate (1). Tegenwoordig heeft deze gracht nog dezelfde lengte of daaromtrent, doch hij is slechts meer eene goede roede breed. In hetzelfde jaar werden er groote werken verricht door de waassche keurlingen ten getalle van 500 aan de borstweeringen van het fort van Blokkesdijk.

In de maand Junij 1658 had prins Willem op nieuw een leger naar het Waasland gezonden. In het begin behaalden de hollandsche troepen eenige voordeelen; doch, wanneer zij poogden het fort S^{te} Marie te veroveren werden zij door de Spaansche benden aangetast en totaal verslagen. Prins Maurits, zoon van Willem van Nassau vond de dood op het slagveld. Deze slag welke gekend is onder den naam van slag van Calloo werd grootendeels op het grondgebied van Melsele, in Melselepolder, geleverd.

Het traktaat van Westphalien in 1648 te Munster gesloten had den vrede tusschen de vereenigde noorderprovincien der Nederlanden en Spanje gezegeld. Nogtans bleven de forten en schansen aan de Schelde nog altoos door Spaansche en Duitse troepen bezet die de bewoners van Melsele en de omliggende parochiën gedurig plunderden en brandschatten. Den 15 Januarij 1665 hebben de wethouders van Melsele en andere parochiën klachte gedaan aan het hoofdcollegie van Waas « met eenhondigh versoek van hulpmiddelen te vinden om te verhoeden de groote schaede die hunne inwoonders leyden door de soldaeten in garnisoen binnen de forten van Burght, Laerfort en andere bygelegene, door het kappen van het hout, afsnyden van hunne vruchten, nuytvyven van graenen te velde, 't stelen van hunne beesten nyt de stallen ende meubelen nyt den huuse als andersints ook van by ontyden op de wegen te plunderen » (2).

Toen in de maand Junij 1666, markgraaf Castel Rodrigo de forten kwam bezichtigen, legde het hoofdcollegie en de minderwetten hem deze klachten voor oogen. De veldheer aanhoorde met welwillendheid de bede, dankte een deel van het krijgsvolk af en gaf het bevel een aantal kleine sterkten te slechten welke onnuttig geworden waren (3).

(1) Rekening van de Fontainegracht gesloten 19 April 1640. — Arch. Wasiaë, reg. F, bladz. 20. — Chronycke van de Castro, bladz. 590.

(2) Arch. Wasiaë, Reg. G, bladz. 185 v°. — Chronycke van de Castro, bladz. 152.

(3) Chronycke van Vlaenderen, bladz. 736. — Chronycke van de Castro, bladz. 157.

De koning van Frankrijk, Lodewijk de XII had in 1667 den oorlog aan Spanje verklaard. Zijne legers hadden reeds verscheidene sterkten in Vlaanderen ingenomen. Om den aanval te smiten werd in het land van Waas een korps van 1000 keurlingen gewapend om de wegen en rivieren te bezetten langs waar de Franschen het land van Waas zonden kunnen binnendringen. Deze keurlingen stonden onder kommando van Bernard Van der Sare. Verders werden er nog bij beslissing van het hoofdecollegie, de dato 24 November 1667, land-dag-wagten gesteld. Volgens de repartitie waren er te Melsele twee wachten, de eene van elf man en de andere van negen (1). De bezettingen van de forten van Burght en Laere namen de verwarring te baat om in afwezigheid der keurlingen de huizen en stallen te Melsele en aanliggende plaatsen ledig te plunderen. De oorlog tusschen Spanje en Frankrijk eindigde slechts bij het traktaat van Nijmegen gesloten den 17 September 1678. Gedurende heel dien tijd had het Waasland en bijzonderlijk onze gemeente Melsele deerlijk van de plunderingen en plagerijen der oorlogvoerders te lijden. Het was slechts na den vrede dat gezegde forten wier bezettingen steeds zooveel onheil aan onze landlieden hadden berokkend op bevel des konings geslecht wierden (2).

De rampen des oorlogs hadden nochtans de inwoners van Melsele niet belet nuttige werken in hunne gemeente daar te stellen. In het jaar 1665 werd de polder van Kraukenloon, gelegen aan de Schelde, ten noorden van den Melselepolder en nabij het fort S^{te} Marie gedeeltelijk ingedijkt (3). Bij koninklijk octrooi van 26 Meert 1677 werden de ingelanden van den polder gemachtigd om mits betaling eener zekere som het overige gedeelte, 't zij 50 gemeten, in te dijken, en bij hetzelfde octrooi werden al de voorrechten en vrijstelling van corveën en krijgsbelastingen bij vroegere decreten verleend op nieuw bekrachtigd voor de polders van Kraukenloon en peerdschoor (4).

Alhoewel de parochie van Melsele reeds vroeger eene ruime kerk bezat, was deze door de steeds aangroeiende bevolking te klein geworden om aan de noodwendigheden van den godsdienst te voldoen. Geholpen door de milde giften zijner parochianen en bijzonderlijk door de edele familie Snoeck, heeren van ten Hauwe en ten Esseche, bouwde de pastoor Wuyts de benedenkerk en de kapel van den Zoeten Naam.

(1) Van den Bogaerde, II, bladz. 269. — Arch. Wasie, Reg. G, fol. 186.

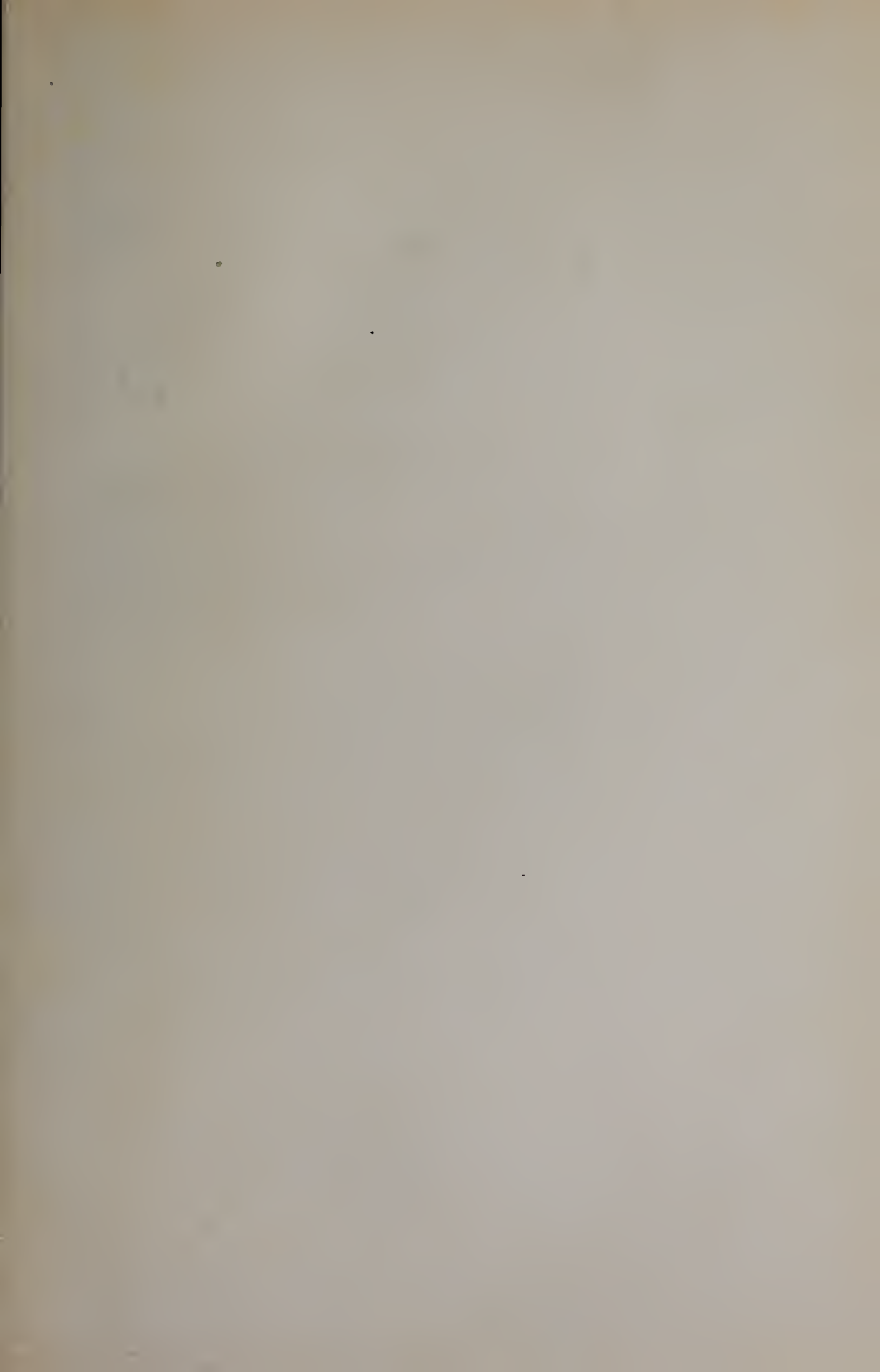
(2) Chronycke van de Castro, bladz. 459. — Arch. Wasie, Reg. II, bladz. 162.

(3) Siret. Het land van Waes, bladz. 201. — Van den Bogaerde, deel I, bladz. 22.

(4) Wolters. Lois et réglemens etc. des polders, deel II, bladz. 222.

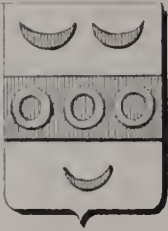
Het werk werd voltooid en ingezegend ten jare 1664. De hooge koor en de kapel van O. L. V. waren reeds van in de eerste helft der 15^{de} eeuw gebouwd.

Den 26 Januarij 1685 woedde een geweldig tempeest op de Schelde. Al de dijken van het land van Waas en van Zeeuwsch Vlaanderen spoelden door. De Scheldedijk aan Melsepolder en Krankenloon werd insgelijks doorbroken en al de landen met het water effen gemaakt.



L'ÉPITAPHIER WASIEN .

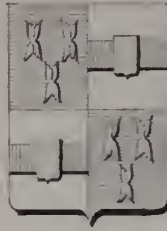
N° 965.
Volckerick .



N° 972.
van Remoortere .



N° 974.
Audenroch .



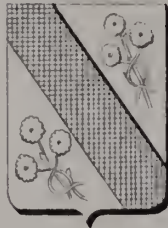
N° 974.
Suyes .



N° 989.
du Quesnoy .



N° 980.
des Mares .



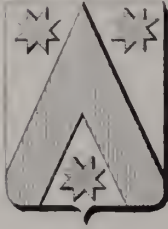
N° 991.
Zeghers .



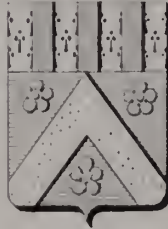
N° 2.
Baert .



N° 102.
de Kimpe .



N° 100.
van Ilavere .



N° 100.
van der Noot .



N° 100.
van der Gracht .



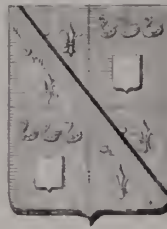
N° 103.
van de Perre .



N° 1000.
de Braele .



N° 1000.
Taccoen dit de Zillebeke



N° 1024.
Pauwels .



N° 1025.
de Beelen Bertholff .



N° 100.
van der Moere .



L'ÉPITAPHIER WASIEN.

(SUITE).

Belcele.

N° 960.

Église de Belcele.

Dans le chœur, près du maître-autel, pierre bleue, encadrée de marbre blanc,
surmontée d'un calice porté par deux anges.

D. O. M.

Rustplaetse

van

Heer ende M^r

ANTHONIUS SMIDTS

F^s CHRISTIAENS desselius (sic)

S. T. B. F. pastoir geweest

deser prochie van Belcele

den tyt van 23 jaeren 6 maen-

den 8 daghen, sterft den 19

April 1711, in den onderdom

van 61 jaeren.

Requiescant in pace.

N° 961.

Dans le chœur, pres du maître-autel, pierre bleue encadrée de marbre blanc,
surmontée d'un calice avec l'hostie.

D. O. M.

Sepultura

Rev. Adm. Domini

ASTONI WITTEN

Ninoviensis, huius

ecclesiae pastoris

per 51 annos, qui obiit

17 Julii anno 1742

ætatis suæ 69 annorum.

R. I. P.

N° 962.

A l'entrée du chœur, pierre bleue surmontée d'un calice avec l'hostie.

Sepulture

van den seer Eerw. Heer ende Meester

PAULUS PEACOCK

in syn leven pastoir

geweest deser prochie

den tyt van 19 jaeren : zyne zorge
en vleydt tot het welzyn en zaligheyd van
zyne parochianen, zyne minzaamheyd,
stildadigheyd en andere deugden zullen
zyne gedachtenisse eeuwig maken.

Hy stierf subit den 5 February 1785, oud
zynde 61 jaeren. Onder andere schoone
werken die hy by zyn testament
heeft gemaekt, zyn verscheyde schoone
versieringen dezer kerke.

Alles tot lof en glorie van den

Allerhoogsten God.

Dat zyne ziel rust in

vrede.

N^o 965.

A l'entrée du chœur, pierre bleue incrustée de marbre blanc.

D. O. M.

Sepulture

van

Sieur MATTHEUS EECKELAERT

F^s ANTON, hooftman van het gilde

van S^t Sebastiaen, overleden den 9

Mei 1751, ond 71 jaeren

ende

Joff. JUDOCA AUDENAERT

f^s LAURENTI, syne huysvrouw overl.

5 July 1759.

alsmede hnnne kinderen :

ANNA THERESIA, begyntjen van 't groot
Hof binnen Ghendt, overl. den 24 Mey 1759,

ISABELLA MARIA, geestelyke dochter
overleden den 25 Februaris 1774;

ANTONIUS JOANNES, sterft den

7 October 1775;

N^o 964.

Nef centrale, pierre bleue surmontée du monogramme du Christ.

Sepulture

van den eersamen DIERICK

VAN LAERE, f^s Joos,

sterft den 1 Septemb. 1679

en de eerbare JANNEKEN

VOLCKERICK f^s JACQUES

syn huysvrouw, sterft den

24 September 1677,

en JACQUES VAN LAERE

haerlieder sone, schepen,

kerck ende arm^r deser

prochie sterft den

vierden Mey 1691;

en JACOBUS VAN LAERE, f^s JACQUES

sterft jongman den 18 Febr. 1702.

Bidt voor de sielen,

N^o 965.

Nef centrale. Dalle bleue surmontée des armes du defunt.

Sépulture
van eersamen WILLEM
VOLCKERICK, f^s JANS, overlede
den 16 November 1670
en van CATHELYNE SMETS f^s
MATTHEVS syne huysvrouwe,
sterf in 9^{ber} 1628
en van JANNEKEN SAEMANS f^s
ADRIAENS syne leste huysv,
sterf den 14 Jan^{ry} 1641,
ende den eersamen MATTHEUS
VOLCKERICK f^s WILLEMS, in syn
leven schepenen deser prochie
sterft den 8 Feb. 1685
ende CATHARINA syn huys-
vrouwe sterf den Augustus 1705.
Bidt voor de sielen.

N^o 966.

Nef centrale. Pierre bleue, contour blanc.

D. O. M.
Monumentum
PETRI VAN GOETHIEM
et
BARBARÆ LIBRECHTS
conjugum
obiit ille 23 Augusti
1709
illa vero
liberorumque.
R. I. P.

N^o 967.

Nef centrale.

Sepulture

van den eersamen **MATTHEUS**
VAN MULLEM f^e in syn

leven gheweest capiteyn
deser prochie, sterf den 5
November 1655,

ende **ELISABETH SAMAN** f^e

..... syn huysv^e sterf
den 10 October 1661,

met haerlieder kinderen :

FRANCIS VAN MULLEM, sterft
den 9^{en} 9^{ber} 1661, ende **PIETER**

VAN MULLEM, stierf den XII^{en}

Meye 1677, ende **ANNA VAN**
MULLEM sterft den VIII^{en} Febr.

1700, ende **JAN VAN MULLEM**
stierf den 21 7^{ber} 1708.

Bidt voor de sielen.

N^o 968.

Devant l'autel de St André, pierre bleue portant une clepsydre et une tête de mort.
Au dessus le monogramme du Christ et les noms de Maria-Anna.

D. O. M.

Sepulture van eersamen

PIETER VAN VLIERBERGHE
coster deser kerek den tyt van

18 jaerē en organist, sterft
den 9 7^{bris} An. 1668

en syne kinderen :

M^r **JACQUES VAN VLIERBERGHE**
geswooren chirurgyn van

Belcele, sterft den 2 7^{bris}
16.8

ende syn soon M^r **CAREL VAN**
VLIERBERGHE coster ende

organist deser prochie
sterft den 2 7^{bris} 1676.

Bidt voor de sielen.

N^o 969.

Devant l'autel de St André, dalle bleue surmontée du monogramme du Christ.

D. O. M.

JOËS DE MAERE, jongman f^r MICHEL
en van CATHARINA VOLCKERICK,
hooftman van 't gilde van S^{te}
Sebastiaen, alliev. sterf 50 8^{ber}
1779 oud 85 jaren ;
syne broeders ende susters
geboren tot S. Nicolaes,
MICHEL, stierf 8 April 1753,
JUDOCUS, stierf 17 July 1725,
JACOBUS, getrouwd, stierf sonder
kinderen 29 7^{ber} 1726,
ANNA, geest^{ke} dochter, stierf
17 April 1744,
ANNA MARIA, begun, stierf
4 Ougst 1725,
PETRONILLA, huysv^r van MICHEL
VOLCKERICK, stierf tot S^t Nicol.
27 Febr. 1711,
CATHARINA, huysv. van PIETER
DE MEESTER, sterft tot Thiel-
rode 25 Oct^{ber} 1720.

R. I. P.

N^o 970.

Même situation. Dalle bleue portant une tête de mort sur des os en sautoir.

Sepulture

van den eersamen MATTHEUS
VAN BEVEREN f^r MARTENS in syn
leven borchemester deser prochie
ende CATHARINA VAN LAERE f^r
JANS syne huysvrouwe, te voren
getrouwt geweest met
MATTHEUS SMEDT f^r MATTHYS
sterft 21 7^{ber} 1671.
Requiescant in pace.

N^o 971.

Même situation. Dalle encadrée de marbre noir.

D. O. M.

Sepulture

van

GILLIS DE HONDT f^r JAN

schepenen, kerek en arm. in overl. 25

X^{ber} 1782 oud 85 jaeren.

CATHARINA VERSCHELDEN f^r G^s,

zyne huysv. sterft 20 April 1767

oud 72 jaeren.

en hun kinderen :

JOANNES, getrouwt met ANNA CATH,

DE ROP sterft 25 Nov. 1765, oud 42

jaeren.

ISABELLA ANGELINA, geestel. dochter

sterft 10 July 1798, oud 75 jaeren.

JACOBUS FRANS, sterft jongman 20

Maert 1778, oud 52 jaeren.

MARIA ALDEG. getrouwt met P. VERCAUTEREN

sterft 8 7^{ber} 1800 oud 75 jaeren.

CATHARINA FRANS. geestel. dochter

sterft oud jaeren.

BERNARDUS AUG, oud 58 jaeren, sterft

den 28 April 1788.

PIETER FRANS, getrouwt met JOANNA CAPPAERT

sterft tot Simay 12 7^{ber} 1785, oud 52 jaeren.

CONSTANCIA

ANNA MARIA

JOANNA ISABELLA

GILLES EMMANUEL

GILLES ANDRIES

} minderjarig overleden.

R. I. P.

N^o 972.

Même situation. Dalle aux armes du défunt.

Hier licht begraven den
eersame BAUDEWYN VĀ REMOOR-
TERE, sterf de 15 Novemb. 1620.
en syne sone JAN VAN REMOORTER
sterf de 29 Maerte 1626.

N^o 973.

Même situation : Tête de mort.

Sepulture
van eersamen GILLES HEEMAN
f JANS, in syn leve Beurghm^r
deser parochie ont 96 jaeren
sterf den 29^{en} Octob. 1675
en de eerbare ANNA GHYS, syne
huysvrou sterf den
Bidt voor de zielen.

N^o 974.

Devant l'autel de St André. Pierre bleue avec triple blason.

Sepulture va de eersa
me PIETER AUDENROCH
ontvanger van syne
Ma^t sterft de Meert
A^o 15.. en JOHANNA
SEUYS syn huysvrowe

.
.

N^o 975.

Même situation Dalle bleue représentant en relief deux personnages, mari et femme.
Au dessous cette épitaphe.

Hier light begrave de eers-
aemen JAN VAN LAERE, sche-
pene geweest van Belcele
den tyt van XXVI jaere
die overleet den X^e Mey 1611.
Bidt voor de zielen.

N^o 976.

Même situation. Dalle bleue ornée de deux figures en relief, représentant le défunt
et son épouse.

Au bas un cartouche presque fruste, porté par deux génies et cette inscription :

Hier light begrave
de eersame Joos VAN BEERLEERE
f^s Joos, die overleet den
achtsten Septembre 1621
ende CORNELIE VAN LAERE
f^a MICHELS die overleet
den
Bidt voor de siele.

N^o 977.

Même situation. Médaillon avec le monogramme du Christ et les noms : Maria-Anna.

Sepulture
van den eersamen PEETER
STROOBANT f^s JANS, in syn
leven aerm. m^r deser prochie
sterft den 2 Jaury 1666
ende JANNEKEN VAN LAERE
syne huysvrou sterft den
30^{en} October 1671
en JAN STROOBANT f^s PEETERS
in syn levē kerek en aerm. m^r
deser prochie sterft den 10
8^{hr} 1688.
Bidt voor de zielen.

N^o 978.

Même situation. Monogramme du Christ. Un cœur percé de trois clous.

Sepulture
van den eersamen
PIETER VERSCHELDEN f^s Joos,
sterft jongman den 28^{en}
January 1761 oudt 79 jaeren
en den eersamen Judocus
VERSCHELDEN f^s Joos, sterft
den 11 October 1761
oudt 76 jaeren
ende d'eerbare ELISABETH
..... f^s PIETERS, syne
huysvrouwe sterft den 7^{en} No-
vember 1759, oudt 51 jaeren.
Bidt voor de sielen.

N^o 979.

Même situation. Dalle bleue portant deux personnages en relief.

Hier light begraven den
eersamen MATTVS SMET
f^s PAUWELS, die overleet
den XII^e July 1628
en JASPRYNNE VAN LARE f^s ANDRIES
syn huysv^r, die overleet de
21 December 1610.
Bidt voor de zielen.

N^o 980.

Devant l'autel de la Sainte Vierge.

Dalle bleue portant au milieu un calice avec l'hostie. Sur le pourtour on lit :

Hier leet begrave
heer MERTIN PERREMĀ die stierf anno
MV^e en VI. IIII dage
i onestmant. Bidt voor die siele. Ame.

N^o 981.

Nef de la Sainte Vierge. Pierre bleue surmontée du monogramme du Christ et des noms de Maria et Anna.

Sepulture

van eersamen PIETER VAN
GOETHEM f^r GULLIS, overledē.

den 26 Meert 1664,
eñ de eerbare Jof. ELISABETH
VAN GOETHEM syne suster
huysvrouw van d'heer
P^r DE MAERE f^r NICOLAES,
overledē den 21 Novemb^r
1662.

Bidt voor de sielen.

N^o 982.

Devant l'autel de la Sainte Vierge.

Pierre bleue encastrée de marbre blanc. Au sommet, le monogramme du Christ, au bas, une tête de mort sur des os.

Rustplactse

van S^r JUDOCUS SCHUERMAN, filius
P^r, audt schepenen, kerck- ende
armmeester deser prochie
overleden den 28 Juny
oudt 77 jaeren, ende syne
huysvrouwe ANNA WUYTACK
f^r Joos, overleden den 28 Meye
1771, oudt 70 jaeren, ende hnn
eenich kindt S^r PIETER FRANCIES
SCHUERMAN, in syn leven
schepenen ende kerckmeester
deser prochie, overleden den 12
April 1785 oudt 41 jaeren,
syne huysvrouwe CATHARINA
ISABELLA DE WILDE f^r JANS
sterft den 7 8^{ber} 1799
oudt 57 jaeren.

oock achterlaetende een
kindt, JOANNA COLETA SCHUERMAN
overleden den 3 October 1789, oudt 20
jaeren.
Bidt voor de zielen.

N^o 985.

Même situation.
Monogramme du Christ. Un cœur percé de trois clous.

Sepulture
van eersamen
GILLIS EECKELAERT, f WILLEMS,
in syn leven schepenen van
Beverse deser prochie
sterft den 22 Febr. 1674
ende eerbare MARIE VAN
LAERE f^e ANDRIES, syn
huysvrou sterft den
17 April 1699.
Bidt voor de zielen.

N^o 984.

Même situation. Dalle bleue représentant deux personnages en relief, les mains jointes,
tenant un chapelet.
Au bas, cette épitaphe.

Hier licht begraven eerbare Joos
VAN DER MAESE, f. HERMANS, messagier
van lande van Waes, die overleet
den IX^{en} December anno 1617.

N^o 985.

Même situation. Pierre bleue, tête de mort sur des os en sautoir et deux faux
croisées.

Sepulture
van den eersamen JACQUES
VAN HOLLEWINCKEL f JACQUES, in
syn leven kerk en armm^e
en schepenen deser prochie

overleden den 26 Meert 1686
en syne eerbare huysv. ANNA
VAN PADDENBROECK, f^a COR^{us},
overlede den 21 8^{ber} 1661
en huulieder dochter
JOSYNE, overleden den 14 8^{ber}
1676.
Bidt voor de sielen.

N^o 986.

Même situation. Dalle bleue surmontée du blason du défunt.

Sépulture

van eersamen JACQ^s VOLC-
KERICK f^s JACQ^s, in syn leven
schepenen en armm^r deser prochie
sterft den 10^e Novem̄ 1675
en JANNEKĒ SMEYERS syn huys
vrou. sterft den 28 April
1672.
en JACQ^s VOLCKERICK haerl.
sone, in syn leven capitey.
Bidt voor de sielen.

N^o 987.

Même situation.

Sepulture

van eersamen MATTHEUS
EECKELAERT f^s ANTHONIUS, in
syn leven schepenen der
heerlycklⁱ van het Bevers
in Becele, sterft den 6^{en}
February 1662
en de eerbare MARGRIET
BOCKX f^a PASSCHER, syn
huysvrou sterft 25 7^{ber} 1678.
Bidt voor de sielen.

N° 988.

Même situation. Monogramme du Christ.

Sepulture

van eersamen ANTHONIS
EECKELAERT f^s MATTHEUS,
in syn leven kereck en arm
M^r deser prochie, schepenen
van Beversche in Belcele
sterft den 14 9^{ber} 1702
en eerbare ANNA WEYNS
f^a JANS, syn huysvrou
sterft den 16 November 1705.
Bidt voor de sielen.

N° 989.

Même situation. Pierre bleue encadrée de marbre blanc. Le blason d'obit de cette noble famille se voyait encore en 1759, près du maître autel. (Notice de Gérard).

Ostium monumenti
amplissimi viri Domini
D. JACOBI BARONIS DES MARES
Dⁿⁱ VAN DE WALLE, archiprætoris
Wasie hæreditarij etc.
obiit A° 1678, 18 Octobris et
nobilissimæ Domine
D. MARIE FERDINANDÆ DU QUESNOY
ejus conjugis
obiit 1^a Decembris A° 1675.
R. I. P.

N° 990.

Calice et tête de mort.

Hier licht begraven den
eersamen JAN SMET f^s
JANS, die overlee den 28
July 1648, aut wesende
80 jaer

en de eersame KATHIE-
LYNA MAES, f^a VINCENT,
syn huysv. die overleet
den
Bidt voor de sielen.

N^o 991.

Dalle fruste, reproduite d'après l'histoire généalogique de la famille Van Havre par
A. Goovaerts.

Au sommet les figures de Jean Van Havre et de ses deux femmes. Blasons des défunts.

Hier licht begrave deerzame JAN
VAN HAVRE, ondeste zoon van wylent
HEINDRIC VAN HAVRE, die overleet de
XXI^{en} Juny XV^cLXX ende Jonev. MARGRIE-
TE VOLCKERICKX syne eerste huysv. die
overleet A^o XV^cXXXI metgr. Jonekv^r.
LYSBETTE ZEGHERS zyne th^c huysv.
die overleet de II^e in Maerte 1560.

N^o 992.

Epitaphe tirée de l'ouvrage de A. Goovaerts : généalogie de la famille Van Havre.
Sur la dalle les figures du défunt entouré de ses deux femmes. Au sommet les
armoiries de famille.

Hier liggen begraven den
eersame JACQUES BAERT, f^s HEVDRICKX,
in syn levenen s gravenman en
schepene te Belcele, die overleet de
XXII September 1605, mitsgaders
Jonekvan MARVE VAN HAVRE f^s JANS
HENDRICKX, ondeste sone, syne eerste
huysvrouwe die overleet den lesten
September 1584 en Jonev. MARGRIETE
DE KIMPE f^s GILLIS, syne tweede,
huysv. die overleet den lesten April
1625.

Bidt voor de sielen.

N^o 995.

Pierre bleue gothique.
Inscription tirée du manuscrit de Gérard.
Sur le pourtour.

Hier licht begrave
HENDEBICK VAN HAVERE, die sterft
in t jaer ons Here XV XV
den II dag in Meert. Bidt voor de siele.

N^o 994.

Inscription tirée du manuscrit de Gérard.
Monogramme du Christ, cœur percé de trois clous.

Sepulture
van eersamen ANTHONIUS
EECKELAERT, in syn leven sche-
penen deser prochie, sterft den 15
April 1695
ende eerbare ANNA EECKELAERT,
syn huysvrouwe sterft den 8
Octobris 1667
en de eerbare FRANÇOYSE SAMANS,
syn tweede huysvrouwe, sterft
den 6 Julius 1695.
Bidt voor de sielen.

N^o 993.

Inscription tirée du manuscrit de Gérard.

Sepulture
van den eersamen CORNELIS DIL...
F CORNELIS, in syn leven ont
schepenen deser prochie, ont
ontrent 80 jaeren, sterft den
24 Juny 1750.
Ende JOANNA NONNEMANS syne
huysvrouwe, ont ontrent 62
jaeren, sterft den 16 Juny 17..
Bidt voor de sielen.

N° 996.

Blason d'obit de Monseigneur MAXIMILIEN ANTOISE VAN DER NOOT, 15^{me} évêque de Gand. Comme divise : Respice finem.

Obit
27^a 7^{bris}
1770.

N° 997.

Dans le chœur de l'église on voyait encore en 1759, le blason d'obit de JEAN FRÉDÉRIC VAN DER GRACHT, baron de Vremde, seigneur de Eechove, Schardau, Cortenbach et Becele, haut-bailliu du Pays de Waas, décédé à Bruxelles, le 20 Août 1661 et inhumé dans l'église de Becele (1).

Obyt
XX^a AVG.
1661.

N° 998.

En face du précédent blason d'obit, celui de Dame ANNE LOUISE VAN DER GRACHT, épouse de ROGER WAUTIER VAN DER NOOT, baron de Carloo.

Obit
18 Feb.
1745.

N° 999.

A côté du précédent blason, l'obit de Dame ÉLÉONORE DE HUERNE, veuve de ANTOINE DE GRUTERE, seigneur d'Exaarde, haut-bailliu du Pays de Waas. Elle fut inhumée à Exaarde.

Obit
21^a JAN^{en}
1586.

(1) Gérard indique par erreur le millésime de 1660. Voir Anciennes magistratures. Page 99.

N° 1000.

Jusque vers le milieu du dix-huitième siècle une des verrières du chœur était ornée des armoiries de Messire JEAN DE STEELANT, seigneur de Straete à Belcele, bailliu du Pays de Waas, tué en 1452 à la bataille de Gavere et de son épouse Dame MARGUERITE VAN DE PERRE, morte en 1444, inhumés tous deux dans l'église de Belcele.

Dans une autre verrière se voyaient aussi les blasons de Chevalier ERASME VAN BRACLE, seigneur de Varenbeke, décédé à Gand le 8 Octobre 1595 et de son épouse Dame ANNE TACCOEN, dite de Zillebeke (1).

N° 1001.

CIMETIÈRE AUTOUR DE L'ÉGLISE.

Calvaire, Christ en croix.

40 dagen aflat voor
al die hier godvruchtig
zullen bidden vijf maal onze
vader, vijf maal wees gegroet.
1820.

Sur le socle du monument, au centre :

Ontfermt u mijner, ontfermt u
mijner ! ten minsten gij, mijne vrienden ;
want de hand des Heeren heeft mij geraakt !

A gauche :

Het is een heilig en zalig gedacht voor de
overledenen te bidden, opdat zij van
hunne zonden ontbonden worden.

A droite :

Mijne vrienden hebben gehoord hoe
ik alhier zuchte en er was nie-
mand die mij trooste !

(1) Voyez au sujet de la sépulture d'Erasmus de Braele : « Inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre-Orientale » : Église St Michel à Gand. Pages 187-188, ainsi que « Les anciennes magistratures au Pays de Waas ». Page 164.

N^o 1002.

Au pied du calvaire, petite pierre longue.

Hier is begraven ADRIAEN
VAN VLIERBERGHE, overl. den 4
X^{ber} 1775, oudt 70 jaeren, ende
BOUDEWYN VAN REMOORTERE
overl. den 9 February 1775
oudt 66 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N^o 1005.

Devant le calvaire sur un banc en pierre de taille.

Ter gedachtenisse van S^r LIVINCUS DE GRAVE f^s PIETER, sterft den 8 8^{ber} 1829 oud 54 jaer,
zyne huysvrouw CATHARINA VAN WAMBEKE, sterft tot Sinay 25 8^{ber} 1825 oud jaer.

Hunne kinderen :

- 1^o JAN IGNACE sterft 12 Maert 1817 oud jaer in huwelyk met ROSALIA VERLEE,
- 2^o MARIA ANNA trouwt JOSEPH VERCAUTEREN sterft oud jaeren.
- 3^o JUDOCA MARIA sterft te Waesmunster oud jaer in huwelyk J. B^o VERBRAEKEN.
- 4^o JAN FRANS sterft 10 April 1805 oud 18 jaeren. 5^o THERESIA sterft oud jaeren.
- 6^o EUGENIA trouwt JACOBUS NAUDTS sterft oud jaeren.
- 7^o JOANNA PETRON. sterft oud jaeren.
- 8^o GILLIS FRIS sterft 10 July 1811 oud 18 jaer.

N^o 1004.

Devant le calvaire : sur un banc en pierre de taille portant au milieu un calice
avec hostie.

Bidt voor de ziele van zaliger
Eerweerden Heer ende Meester JOANNES
PETRUS DE GRAEVE, geweest pastor van
Zwyndrecht, overleed in Belcele
den 16 February 1813 waer hy
geboren was den 16 December 1746.

R. I. P.

N^o 1005.

Bevat de wetten, die de maat van pennen en alfen, penzen en penzen en de maat van
van die maat van de maat van

D. A. N.

Bevat de wet van zijner geachtelijken
d'Heer Pieter Marinus LAMM, in een brief
ont-met, schepman, konink en een
meester deze penzen van de maat,
aan ont-degen den twingsten Maat
1807 in den onderen van vijf en dertig
penzen, vier maanden.

R. L. P.

N^o 1006.

Bevat de wetten, die de maat van de maat van de maat van de maat van de maat van

D. A. N.

Bevat de wet van de maat van de maat van
twee Heeren Laurens Antonius
VAN RENCOMERE, in een brief
van de maat van de maat van de maat van
de maat van de maat van de maat van
de maat van de maat van de maat van
van de maat van de maat van de maat van
in den onderen van vijf penzen en 5 maanden.

R. L. P.

N^o 1007.

Bevat de wetten die de maat van de maat van de maat van de maat van de maat van
van de maat van de maat van de maat van de maat van de maat van

D. A. N.

Bevat de wet van de maat van de maat van
den maat van de maat van de maat van
van de maat van de maat van de maat van
den maat van de maat van de maat van
van de maat van de maat van de maat van
de maat van de maat van de maat van
in den onderen van vijf penzen den 1
van de maat van de maat van de maat van

R. L. P.

N^o 1008.

Monument en pierre de taille, entablement blanc, rivé au mur extérieur de l'église,
surmonté d'une tête de mort entre deux clepsydres.

Gedenkschrift

van d'heer

JACOBUS JOSEPH ZAMAN, oud baillu
geb. tot Belcele den 11 X^{ber} 1759,
aldaer overleden den 24 Augusti 1809,
in huwelyk met
Joffr. ROSA COLETA NYS,
geb. tot Waesmunster den 7^{en} Maert 1756
overleden tot Belcele den 15 Maert 1852
en van hunne kinderen :
M^r PETRUS AUGUST, borgemeester tot
Belcele, aldaer geb. den 10 X^{ber} 1787
overleden den 16 X^{ber} 1827.
M^r LEO HENRICUS, doctoor in de geneesk.
geboren den 22 7^{ber} 1790
overleden te Seveneecken den 22 Maert 1835.
Joffr. AGNES
geboren den 21 January 1792
overleden
Joffr. MARIA APOLLONIA, begun,
geboren den 7^e 9^{ber} 1794
overleden te S^t Amandsberg den 27 X^{ber} 1884.
Eerw. Heer CAROLUS, pastoor,
geboren den 11 8^{ber} 1796
overleden tot Oprakel den 15 July 1845.
R. I. P.

N^o 1009.

Monument en pierre de taille, entablement blanc, adossé au mur de l'église.

D. O. M.

De gemeente Belcele aan haren weldoener
Mijnheer
NIKOLAAS ANTOON GISLEEN
VAN REMOORTERE,

geboren te S^t Nikolaas den 6 September 1800
en begraven te Belcele den 8 Maart 1886,
zoon van wijlen Mijnheer
JOSEF EMMANUEL VAN REMOORTERE,
opvolgentlijk greffier, meijer en
gemeente ontvanger hier ter plaats.
R. I. P.

N^o 1010.

Pierre bleue rivée au mur de l'église.
Chapiteau en marbre blanc orné d'une croix, d'un calice, missel etc.

D. O. M.

Sepultura

Rev^h Do^m

JOANNIS FRANCISCI ROGMAN,

filii D^m PETRI AUGUSTINI et

Do^{na} AMELBERGÆ THERESÆ

VAN PUYENBROECK,

natus erat in Lokeren 10^{ma} Maii 1784,

sacerdos ordinatus Namurci 21^{ma} X^{bris} 1811,

vice-pastor in Beervelde 8^a Feb^{ru} 1812,

vice-pastor in S^ti Martini Gandæ 18^a 9^{bris} 1814

vice pastor in loco suo natali 1^{ma} Aug^h 1815

Pastor in Oyceke 22^a 7^{bris} 1822

et ibidem defunctus 1^a Oct^{bris} 1840.

In perpetuum fundavit anniversaria duo
in ecclesia S^ti Nicolai Wasiae unum pro se
alterum vero pro matertera sua

Do^{na} JUDOCÆ JOSEPHINÆ VAN PUYENBROECK.

R. I. P.

N^o 1011.

Sur une petite dalle blanche quadrangulaire encastrée dans le mur.
Monogramme du Christ.

D. O. M.

Rustplaetse

van den eersaemen

JAN PIETER GEUBELS & JANS.

overleden den 11 Augustus
1777, ondt 67 jaeren
ende
van de eersaeme
CATHARINE GEUBELS syne
suster, overleden den 27
September 1770
ondt 75 jaeren.
B. V. D. Z.

N^o 1012.

Petit mausolée en pierre de taille. Dalle couchée surmontée d'une croix.

Onder de
schaduwe
dezes kruis
rust de familie
ROGMAN
van Thielrode.
1860.

N^o 1015.

Sur une croix en pierre de taille.

Bid
voor de ziel
van Dame
AMELIA MOENS,
geboren te Belcele den 25 Sept. 1822
aldaar overleden den 27 Maart 1885,
echtgenoot van Mijnheer Antoon
DAELEMANS,
geboren te
Belcele den
15 Junij
1821.
R. I. P.

N^o 1014.

Croix gothique en pierre de taille.

Mijn Jesus
barmhartigheid.
Ter
nagedachtenis
van
M^r GISLENS DE CAUWER,
weduenaar van Dame ANNA COLETA DE VOS,
geboren te Belcele den 2^{en} 8^{br} 1814 en aldaar
overleden
den
23 Julii
1884.

Het eenwig
licht
verschijne
hun.
R. I. P.

N^o 1013.

Petite croix blanche.

Aan onze
lievelingen
JOSEPH en ESTELLA MAES
zoo vroegtijdig
aan onze liefde
ontrukt.

Hunne onders
broeders
en zuster.

N^o 1016.

Croix gothique en pierre bleue.

De Heer gaf hem ons,
De Heer ontnam hem ons,
Dat zijn naam gebenedijd zij!

Bidt
voor de
ziel van

LOUIS JAN EDWARD MARIE DE MEESTER
echtgenoot van VALENTINA DE MERLIER,
geboren te Belcele den 16 Junij 1859
en overleden aldaar den 22 Junij 1878.

N^o 1017.

Sur une croix en pierre de taille.

D. O. M.
Ter zaliger
gedachtenis
van den heer

EMILE RICHET echtgenoot van MARIA MALFLIET,
koster dezer kerk geboren te Baelegem,
overleden te Belcele in den onderdom van 40 jaren.

Opgedragen
uit erkentenis
aan den heer
EMILE RICHET
door de fanfaren
maatschappij
van Belcele 1887.
R. I. P.

N^o 1018.

Sur une croix en pierre blene.

O kruis, onder uwe schaduwe
rust en hoop ik!

Zalig aandenken
van mijnen vriend
en weldoener
d'Heer

MARCELLIS SMET, jongman,
geboren te Thielrode 9 November 1800,
godvruchtig overleden te Belcele
8 Maart 1887.

Bidt voor zijne ziel.

N^o 1019.

Monument adossé au mur. Entablement en marbre blanc.

Zalige gedachtenis
van d'heer

LEON MARIE ROGMAN,
notaris

geboren te Belcele 19 Juli 1825,
aldaar overleden 6 Juli 1889,
en zijne Dame

HORTENSE MARIE CAROLINE
VAN DEN BULCKE,

geboren te S^t Nicolaas den 26 Maart 1840,
en hunne kinderen :

ADHEMAR LOUIS,
geboren te Belcele 9 Juni 1862,
aldaar overleden 16 Februari 1885.

ULRIC EDOUARD MARIE
geboren den 16 Augusti 1865,

OSWALD HYPOLYTE MARIE
geboren den 10 Juni 1870,

CLARA CLÉMENCE STÉPHANIE,
geboren den 19 Juni 1875,

R. I. P.

N° 1920.

BELCELE-PUYVELDE.

Dans la chapelle de Puyvelde, à droite du maître autel, pierre blanche avec encadrement bleu.

Au sommet un calice avec hostie.

Heere

en gaet in uwe oordeelen niet
met uwen dienaar

JROOCS STEYAERT,

capelaen van dese capelle den tydt
van 44 jaeren, priester 14 jaeren, oudt
71 jaeren overleden den 16 Maerte 1740.

Dat hy in den eenwighe vrede ruste.

R. I. P.

N° 1921.

A gauche de l'autel, dalle blanche, encadrement de marbre noir.
calice avec hostie.

Hier verwacht

de verryssenisse des vleesch
den seer Eerw. Heer Mynheer

FRANCISCUS BALTHAZAR DE JANS,

1^s d'heer CHARLES, gebortigh der
stede van Deyuse, overleden den 12 7^{ber}
1757, in den ouderdom van 58 jaeren,

capelaen van deze capelle den
tyd van 13 jaeren en 5 maenden :

Die in dese capelle als binnen de
parochie van Becele gefondeert heeft
voor den tyd van 25 jaeren een jaergetyde
tot lavenisse van zyne ziele.

Requiescat in pace.

N° 1022.

A gauche de l'autel, pierre bleue surmontée d'un calice.

D. O. M.

Hier licht begraven de
Eerw. heer ende m^{re}
JACOBUS DE CORTE, pbr en
in syn leven erfachtich
capellaen deser capelle
van Puyvelde binnen
Belcele, overleden den
30 Augusti 1666.
Bidt voor de siele.

N° 1025.

Dans la chapelle latérale de gauche.

D. O. M. S.

R. D. JOANNIS PAULI ex hoc loco
originus, postqua pluribus annis
in ecclesia cathed. Antverpiens.
officio confessarii infatigabiliter
functus, capellano hic residenti
habitationem donasset, et
competem sustentationem
procurasset hic sepeliri
- voluit,
obit Antverpiæ XVIII Octob.
A° MDCXXXVI æt. suæ LXXIX.
Requiescat in pace.

N° 1024.

A gauche du chœur, le blason d'obit de JEAN PAUWELS, curé, grand bienfaiteur
de l'église, décédé à Anvers, le 18 Octobre 1626.

Obit

18^e

gbris

1626.

N° 1025.

A droite du chœur, le blason d'obit de Messire FRANÇOIS EUGÈNE BARON DE BEELEN-BERTHOLFF, seigneur de Puyvelde, décédé le 27 Novembre 1855.

Obit
27 gbris
1855.

N° 1026.

En 1750 on voyait encore dans les deux verrières du chœur les blasons de :

PHILIPPE DE HUERNE, chevalier,
et de son épouse PAULINE DE LANGLÉE,
Dame de Belcele,
Anno 1557.

GUILLAUME DE LANDAS, chevalier,
et de son épouse ÉLÉONORE DE LANGLÉE,
Dame de Puyvelde,
Anno 1558.

N° 1027.

Dans une autre verrière le blason de :

JACQUES VAN DER MOERE,
décédé le 14 Février 1414. (1)

N° 1028.

Sur la façade de la maison curiale, dalle bleue avec cette inscription :

JOANNES PAUWELS,
preśb. e. c. Antverp
residenti
has sedes p. i. c.
A° MDCXXV.

(1) Jacques van der Moere fut tué en duel par un personnage dont le nom est inconnu. Celui-ci, pour expier son crime, fonda la chapellenie de Puyvelde.

Sinay.

N° 1029.

Cimetiere autour de l'église.

Dalle blanche rivée au mur de l'église.
Monogramme du Christ.

D. O. M.

Hier ligt begraeven
den zeer eerweerden heer
MARCUS ONGHENAE,
geboren te Saffelaere
den 27 Maert 1765,
2 jaeren pastor
dezer parochie,
overleden
den 28 Maert 1850
in den ouderdom
van 65 jaeren.

R. I. P.

N° 1050.

Dalle blanche rivée au mur.
Monogramme du Christ.

D. O. M.

Sepulture
van den zeer Eerw. Heer
MATTHIAS JUDOCUS
BROESOM.

filius Joos,
en van CLARE GYSDAEL,
pastor dezer parochie
ontrent 18 jaren,
sterft in den onderdom
van 65 jaren
den 4 9^{ber} 1820.
R. I. P.

N^o 1051.

Dalle rivée au mur.

D. O. M.
Nagedachtenis
van den eerwaarden heer
JOSEPH VAN DER KELEN,
geboren te Pollaare
den 8 April 1815,
pastor te Sinay den 5 Januari
1863 en aldaar overleden
den 28 November 1870.
R. I. P.

N^o 1052.

Pierre bleue rivée au mur de l'église. Au sommet la croix, une couronne et une
étoile entre deux branches de lierre.

R. I. P.

Ter nagedachtenis der kinderen van
PETRUS SCHELFAUT en MARIA SMET;
ANGELINA geboren den 3 X^{ber} 1794,
overl. den 5 X^{ber} 1886, in huwelyk met
JOANNES DE BRUYNE, geb. den 17
9^{ber} 1762, overleden den 23 April 1844.
COLETA geb. den 25 Mei 1796,
overleden den 19 Februari 1885.
FELICITAS geb. den 16 Mei 1798,
overl. den 18 Febr^{er} 1888, in huwelyk met
ISIDOR VERBERCKMOES, geb. den 12
8^{ber} 1810, overl. den 31 July 1867.

- PIETER geboren den 15 Jan^{ry} 1800,
overleden den 25 Jan^{ry} 1861.
FRANCIES geb. den 12 Maert 1801,
Bestuerder der Maricolen te Dendermonde,
overl. den 22 9^{ber} 1852.
ANNA geb. den 11 April 1802,
overleden den
JOSEPH geb. den 22 Juny 1805,
overl. den 20 Juny 1887.
SERAPHIN geb. den 2 Jan^{ry} 1805,
overl. den
LOUIS geboren den 50 Juny 1806,
overl. den 22 8^{ber} 1882, in huwelyk met
MARIA DE CLERCK, geb. den 2 Feb^{ry} 1812,
overleden den 17 X^{ber} 1841.
MARIA BERKERS geb. den 21 Aug^{ty} 1816,
overl. den
NORBERT geb. den 10 Juny 1808,
overl. den in huwelyk met
VICTORIA BRISSINCK geb. den 11 April 1808,
overl. den 17 Feb^{ry} 1880.
DOMIN : geb. den 17 7^{ber} 1809, overl. den 2 7^{ber} 1880.
BENIG : geb. 12 Mei 1811,
overl. den in huwelyk met
SOPHIA DE SCHEPPER, geb. den 24 Maert 1824,
overl. den

N^o 4055.

Croix et couronne.

Ter gedachtenis van
IGNATIUS DE BEULE,
overleden den 19 Augusti 1826,
zyhe vrouw
JOANNA SMET,
overleden den 12 Juli 1818
en hnnne kinderen :
PIETER EMMANUEL DE BEULE,
overl. den 29 October 1885.

DOMINICUS DE BEULE,
overl. den

EDUARDUS DE BEULE,
overl. den

JOANNES AUGUSTINUS DE BEULE,
overl. den 31 Maart 1877.

DOMINICA DE BEULE,
overl. den 16 Juni 1858.

MARIA COLETA DE BEULE,
overl. den 20 Januari 1866.

R. I. P.

N^o 1054.

Croix, clepsydre.

Grafsteen van PETRUS EMA-
NUEL SCHELFAUT, overleden

12 X^{ber} 1805, zyn huysvrouw MARIA
THERESIA DE GROOTE, ov. 18 Augusty
1799 en hurre volgende kinders :

JOSEPHUS EMANUEL ov. 5 Maert 1770.

JOSEPHUS FRANCISCUS ov. 18 April 1779.

ADRIANUS BERNARDUS ov. in Parys 15 8^{ber}
1887. FRANCISCUS pastor te Oyeke ov.

12 July 1810. ISABELLA ov. 14 X^{ber} 1825.

JACOBUS ov. 15 January 1829. LIVINA

FRANCISCA in huwelyk met JUDOCUS

AMBROSIVS VANDERVAET, ov. te Loochristi
12 July 1855. PETRUS JOANNES in huwelyk
met MARIA FRANCISCA SMET ov. 14 Aug^y
1850 en ANNA FRANCISCA ov. 18 April 1841.

R. I. P.

N^o 1055.

Croix et clepsydre.

D. O. M.

Bid voor de zielen van

GILLIS EMMANUEL ANTHEUNIS, alhier
overl. den 26 X^{ber} 1845, ond 89 jaren,

zyn huysvrouw

CATHARINA VOLCKERICK, alhier overleden
den 24 Februari 1848, oud 89 jaren.

Hunne kinderen :

1^o JOANNA JUDOGA ANTHEUNIS, alhier
overleden den 14 Mei 1818, oud 26 jaren,
echtgenote van GILLES D'HONDT, ook alhier
overleden den 25 Februari 1840, oud 61 jaren.

2^o ISABELLA ROSA ANTHEUNIS, ongehuwd
alhier overleden den 21 October 1826,
oud 27 jaren.

3^o JOANNES BAPTISTE ANTHEUNIS, ongehuwd
alhier overleden den 29 Juni 1841,
oud 40 jaren.

4^o AMBROSIVS ANTHEUNIS, ongehuwd
overleden te Exaarde den 17 Mei 1844,
oud 50 jaren.

5^o JOSEPHVS ANTHEUNIS, ongehuwd alhier
overleden den 21 Januari 1871, oud 73 jaren.

6^o MARIA THERESIA ANTHEUNIS, ongehuwd
alhier overleden den
oud jaren.

R. I. P.

N^o 1056.

Petite pierre quadrangulaire encastrée dans le mur de l'église, lors de sa recon-
struction.

Anno

MDCCCXLVI.

J. I. EEMAN, pastor.

L. VERBERCKMOES, burgemeester.

B. SMET, J. D'HANIS, J. DE SMEDT,

L. DE BRUYNE, B. N. DE MAESSCHALK,
kerkmeesters.

N^o 4057.

Pierre blanche quadrangulaire encastrée dans le mur de l'église.
Monogramme du Christ.

Sepulture

van d'heer JOSEPHUS ZAMAN,
onbedegen gestorven 31 8^{ber} 1815,
in den onderdom van 96 jaeren,
en van zyne zuster Jof. THERESIA
ZAMAN, ook onbedegen
overleden 12 8^{ber} 1801,
oud 73 jaeren.
R. I. P.

N^o 4058.

Dalle bleue adossée au mur.

D. O. M.

Hier voor rust
die zelden heeft gerust,
JACOBUS JOSEPHUS LE BACQ,
chirurgyn dezer
gemeente gedurende
32 jaeren,
overleden den 23 Feb. 1850
in den onderdom van
79 jaeren en zyne
huys-vrouwe
THERESIA VICTORIA
DE SCHEPPER, overleden den
13 Juny 1795, oud 37 jaeren,
in tweede huwelyk met FRANCISCA VAN
BOXLAER, overleden den 17 Maert 1825,
oud 63 jaeren. Zynen zoon
ANTONIUS PIUS,
overl. den 12 Febr^y 1829, oud 58 jaeren.
Bid voor de zielen.

N° 1059.

Sur une croix adossée au mur.

Hier
is begraven
AUGUSTINUS
MAREMAN
f JACOBI,
overleden
28 Mey
1791,
oud 22 jaren.
R. I. P.

N° 1040.

Sur une croix en pierre de taille.

D. O. M.
Zalige gedachtenis
van Mijnheer
FERDINAND BROWAEYS,
geboren te Ronbaix
en overleden te Sinay den 19 Juni 1878
in den onderdom van 50 jaren en 2 maanden,
en van zyne echtgenoot
Dame JOANNA MARIA COONE.
R. I. P.

N° 1041.

Autrefois dans l'église, dalle aux armes du défunt.
Sur le pourtour cette inscription :

Hier licht begraven
Joos VAN HAVRE, filius HENDRIX, die overleet
den XI dagh van
Lauwe, anno XV^eLXXXVII. Bidt voor de siele.

PETIT-SINAY.

N^o 1042.

A gauche de l'entrée de l'église, pierre bleue encastrée dans le mur.

Weldoeners dezer kerk.

L. DE BEULE, Pastor.
J. B. VERMEULEN-DONS.
F. SERGOYNE-LIMPENS.
Mad^e VANWAESBERGHE-BOËYÉ.
CH. ROELS-DE MOOR.
J. F. VERBERCKMOES-SCHELFAUT.

N^o 1045.

A droite de l'entrée, même pierre encastrée dans le mur.

Stichters dezer kerk.

P. F. L. VAN DER GRACHT DE ROMMERSWAEL,
burgemeester.

L. DE BEULE, pastor.
F. DE BOCK, kerkmeester.
J. F. WITTE, »
D. VAN POTTELBERGE, »
P. BRACKE, »
H. PELEMAN, »
J. B. VAN WEZEMAEL,
gemeentesekretaris.
J. DE SOMME-SERVAIS,
bouwmeester.

N° 1044.

Pierre bleue encadrée dans le mur du chœur.
Un calice avec l'hostie enguirlandés d'un cep de vigne et d'un épi de froment.

D. O. M.

Bidit voor de ziel van den eerwaarden Heer
LODEWYK DE BEUL,
geboren te Moerbeke (Waas), 5 Januari 1795,
priester gewijd te Atrecht, 15 Junij 1829,
pastoor te Klein-Sinay, 27 Augustus 1855.
Bezorgt aan zijne parochianen
eene kerk en pastorij in 1855-1854,
geeft zijn ontslag, 10 Junij 1864,
ontslaapt in den Heer te Stekene, 14 Januari 1869,
volgens zijne begeerte te Klein-Sinay begraven
16 Januari 1869.

Gedenkt uwe oversten die u het woord Gods
verkondigd hebben, beschouwt het uiteinde
van hunnen wandel en volg hun geloof na.
Heb. XIII. 7.

R. I. P.

N° 1045.

Derrière le chœur, pierre bleue surmontée d'un calice.

D. O. M.

Hier ligt begraven
den
eerwaarde Heer
ALOYSIUS JOANNES MUYSHONDT,
geboren te Selzaete 29 Maart 1822,
priester gewijd te Gent 16 Junij 1848,
vervolgens
onderpastoor te Exaerde, Ledeberg
en Gent,
den 6 Augusti 1869, pastoor te
Klein-Sinay,
alwaar hij de kerk heeft versierd,

hare vergrooting te weeg gebragt, een
klooster en school gebouwd en kapellen
voor de bedevaart der Zeven Weenen
opgericht,

aldaar overleden den 18 Junij 1876.

Bid voor zijne ziel.

R. I. P.

LE PAYS DE WAAS

A L'ÉPOQUE DU MAMMOUTH.

(Deuxième complément d'une précédente notice publiée sous ce titre par le même auteur).

Dans le courant de l'année 1889, le Mammouth du Pays de Waas préhistorique a déjà été le sujet de deux de nos études dans les *Annales* de notre Cercle archéologique ¹. Dans ces études nous avons fait voir que, à une époque extrêmement reculée, un immense golfe de la Mer du Nord couvrait nos contrées Waasiennes en même temps que la plupart des pays occidentaux de l'Europe; que, à la suite d'un soulèvement du fond de ces contrées coïncidant avec la formation de ses crêtes, les eaux de ce golfe se sont retirées dans la Mer du Nord et reléguées, en partie, dans deux ravins principaux nommés aujourd'hui notre Escant et notre Durme; que l'érosion ou le creusement de ces mêmes contrées eut lieu alors par trois causes: la retraite précipitée de la mer submergeante, le débordement violent et journalier de nos primitifs cours d'eaux, et l'écoulement des pluies diluviennes torrentielles et fréquentes; que, grâce à la cessation de ces pluies, et grâce encore au régime devenu plus calme de nos

1. *Le Pays de Waas à l'époque du Mammouth* parut dans les *Annales* de notre Cercle archéologique, au tome XII, pp. 79—122, et le premier complément en fut publié sous le même titre et au même tome des *Annales* pp. 185—194.

deux rivières, le creusement du foud a été remplacé ensuite par son exhaussement à l'aide du dépôt des sables enlevés aux berges et amenés par les marées; que, mis en possession définitive de son sol, le Pays de Waas est resté longtemps encore marécageux, insalubre et inhabitable, mais que, à la longue, il s'est affermi, assaini, et s'est chargé de verdure et de forêts qui sont devenues le refuge d'une riche faune, parmi laquelle le Mammoth et le Rhinoceros n'ont pas été les derniers venus. Dans ces études, nous avons signalé ensuite 46 localités Belges où des débris de Mammoth ont été découverts et dont 8 appartiennent au Pays de Waas. A ces 8 découvertes nne 9^{me} et une 10^{me} doivent être ajoutées aujourd'hui, ce sont celles que nous allons décrire. Cette neuvième et cette dixième découverte, prises ensemble, appartiennent à un gîte nouveau, que nous envisageons comme étant, non une commune, mais une localité nouvelle qui sera par conséquent la neuvième.

Le 24 Octobre 1890, le pêcheur Maes de Tamise y retira de l'Escaut à l'aide de ses filets, à environ 100 mètres plus en amont de l'endroit du fleuve où, en 1888, on a pêché l'omoplate d'un Mammoth¹, l'os iliaque gauche provenant peut être de ce même individu adulte et âgé. Trois parties composent l'os iliaque de la ceinture ossense du bassin des quadrupèdes en général, ce sont : l'Iliou, l'ischion et le Pubis. Ces trois parties, primitivement séparées, se soudent promptement, de manière à n'en former qu'une seule, et à ne plus pouvoir les distinguer que pendant les premières années de la vie extra-utérine. De ces trois parties il n'y a guère que le Pubis qui, sur la pièce trouvée, soit restée intact; les deux autres parties sont fortement entamées et n'existent plus que partiellement : de la tubérosité ischiatique, par exemple, l'extrémité postérieure manque, ainsi que plus de la moitié de l'Iliou qui n'offre plus qu'une portion des fosses iliaques interne et externe, mais ce qui reste de ces fosses suffit cependant pour nous donner une idée des énormes muscles qui ont dû s'y loger. Notre description se bornera donc, en quelque sorte, à la cavité cotyloïde seule restée indemne. Cette cavité a la forme d'une calotte assez régulièrement sphérique, dont le diamètre a environ 19 centimètres et la plus grande profondeur 6 centimètres. La voûte de cette cavité cotyloïde présente deux sillons ouverts, logés dans l'épaisseur même de la voûte et s'étendant du bord de la cavité jusqu'à son sommet : le premier de ces sillons, large, profond,

1. Voyez les *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas*, tome XII, pp. 105.

à surface raboteuse, doit avoir servi d'attache à un tendon musculaire pénétrant dans l'intérieur de l'articulation, d'abord par une coulisse située à la face inférieure de la tubérosité ischiatique, et, après la coulisse, par une échancrure anguleuse taillée dans la partie postérieure et interne du bord de la cavité; le second de ces sillons, qui est beaucoup moindre que le premier et superficiel, aura sans doute logé une artère nourricière de l'articulation. En dehors de la cavité cotyloïde mais près de son bord, se présentent, en avant comme en arrière, deux aufractiosités, traces évidentes des attaches des muscles. Le Pubis et l'Ileion naissent directement de la cavité cotyloïde et se dirigent, en divergeant, le premier en dedans pour s'articuler avec son congénère du côté droit, le second en dehors et en arrière. Le Pubis est cylindrique et relativement court; à son extrémité articulaire il ne manque que le cartilage intra-articulaire. Dans son ensemble l'os pèse 12 1/2 kilos.

Au mois de Juin 1890, le nommé Josse Van Remoorter, pêcheur à Mariakerke, pêcha dans l'Escaut à la hauteur du Groenendijk (prairie endiguée qui, sur le territoire d'Enghien et sur la rive droite du fleuve, s'étend parallèlement aux briqueteries de Steendorp jusqu'à la limite de Rupelmonde) un Atlas de Mammoth, remarquable surtout par sa parfaite conservation, pesant 2 kilo 750 grammes, ne portant pas la moindre trace d'avoir été roulé par les vagues et qui provient, par conséquent, d'un individu qui haütait les bords de l'Escaut et qui y est mort de vieillesse ou par accident. Voici la description de cette intéressante pièce. Son diamètre transversal, qui s'étend de l'extrémité de l'apophyse transverse droite à l'extrémité de l'apophyse transverse gauche, mesure 55 1/2 centimètres. Son diamètre antéro-postérieur (ou plutôt inféro-supérieur), s'étendant de la partie la plus éloignée de l'arc inférieur du corps de l'Atlas à la partie la plus éloignée de l'arc supérieur, mesure 18 centimètres. Les contours des concavités où tournaient les deux condyles de l'occipital, présentent la forme de deux fèves de marais mis en regard : leur plus grand diamètre a 10 1/2 centimètres et leur plus petit diamètre 5 centimètres et 2 millimètres. La partie du tron vertébral qui concourt à former le canal de la moëlle épinière, mesure, du côté de la face axoïdienne de l'Atlas, 9 centimètres et 5 millimètres dans son plus grand diamètre, et 4 centimètres et 7 millimètres dans son plus petit diamètre; la partie du tron vertébral où logeait l'apophyse odontoïde de l'Axis, mesure, le long de ses deux diagonales disposées crucialement, 4 centimètres et 8 millimètres sur 4 centimètres. Le tron qui traverse

la base des apophyses transverses et par où passait l'artère vertébrale, peut loger aisément le pouce, mais le trou par où passait cette même artère pour pénétrer dans le canal vertébral, n'a que la moitié de l'autre. Les insertions des ligaments et des muscles nous font présumer le volume et la force considérables que ces parties ont dû avoir¹.

Nous trouvons superflu de reproduire ici toutes les considérations que nous avons faites dans nos précédents articles sur les débris de Mammouths trouvés en Belgique. Nous ferons remarquer seulement que des 46 gîtes Belges où des restes de ce colosse préhistorique ont été signalés, neuf ou dix — c'est-à-dire plus de la cinquième partie — appartiennent au Pays de Waas. En voici le relevé : à Basele, au témoignage de Denis de Villers, on a trouvé, en 1592, des os qu'il attribuait à un Mammouth; à Vraceue, en 1876, on trouva un tibia; à Thielrode, en 1877, la moitié droite d'un bassin; à Tamise, en 1823, un squelette entier, en 1827, un os innommé, en 1888, une omoplate, et, en 1890, un os iliaque; à Steendorp on trouva, en 1890, un Atlas; à Rupelmonde, en 1860, un crâne, et, en 1885, un tibia. Nous ne prétendons pas soutenir qu'au nombre de ces débris retirés de l'Escant, a dû correspondre un nombre égal d'individus; nous admettons, au contraire, que les vagues ont pu disjoindre et éparpiller quelque peu les os d'un même animal, et donner ainsi le change sur le nombre d'individus auquel les os ont pu appartenir : l'omoplate, par exemple, retirée de l'Escant à Tamise en 1888, et l'os iliaque retiré, en 1890, à 100 mètres seulement plus en amont du fleuve, proviennent peut-être du même Mammouth; toujours est-il que le volume relatif de ces deux pièces, leur texture, leur aspect et la soudure de leurs parties se rapportent au même âge et, en apparence du moins, au même individu. Mais, tout en faisant cette concession, nous soutenons, d'autre part, que le grand nombre de débris de Mammouths trouvés parmi nous, leur dispersion dans nos terres et nos cours d'eau, mais principalement leur non-roulement, leurs formes anatomiques et leur

(1) L'Atlas que nous venons de décrire, fut acquis par M^r le docteur Henri De Ryck de Tamise, qui en fit don au Musée du Cercle archéologique du Pays de Waas qui lui en exprime ses vifs remerciements. A cette occasion, il nous est agréable de signaler toute cette famille De Ryck, qui, de père en fils, nous est particulièrement bienveillante, et use de toute son influence pour empêcher que des découvertes faites au Pays de Waas ne soient détournées désormais du Musée Waasien, leur destination naturelle, et n'aillent enrichir les musées étrangers. Il serait souhaitable que l'exemple de cette famille fût suivi partout au Pays de Waas.

nature établissent, à toute évidence, que l'*Elephas primigenius* à toison et à crinière, a immigré au Pays de Waas, s'est acclimaté sur les bords de l'Escant, y a vécu, et s'y est reproduit pendant la période quaternaire. « C'est après les Mastodontes que les Mammouths ont fait leur apparition en Europe — nous écrit M^r le professeur Van Beneden — et la riche végétation qui ne leur était pas disputée, leur a permis de s'y développer, avec le *Rhinoceros tichorinus* son compagnon, depuis la Mer arctique jusqu'à la Méditerranée. Le Pays de Waas devait être un petit Eden pour eux, à en juger par la quantité d'os qu'ils y ont laissés ». Aucun de leurs débris ou, du moins, aucun de ceux qui ont passé par nos mains, ne présentait cependant des traces du travail de l'homme. Quoique quelques-uns de nos silex ouvrés *semblent* antérieurs à l'époque néolithique, on ne peut donc pas dire, jusqu'ici, que le Mammouth et l'homme ont été contemporains au Pays de Waas, et que ce Pays était déjà habité à l'âge de la pierre taillée. Nous présumons néanmoins que nos recherches aboutiront à le prouver. Depuis 1875 nous avons dit, redit, et nous répétons encore que « nous pouvons difficilement nous faire à l'idée que l'homme contemporain du Renne et du Mammouth n'aurait habité, en Belgique, que les cavernes des bords de la Lesse et de la Meuse ainsi que les plateaux des rives de la Haine, puisque, dans les plaines boisées et giboyenses du Pays de Waas, il trouvait les conditions de sa vie sauvage plus rêmies que partout ailleurs »¹. En 1888, nous avons tâché de prouver que, à une époque qu'on ne saurait déterminer, une tribu des hommes de la pierre polie des environs de Mons a quitté ses foyers, et, après avoir traversé, par étapes, la vallée d'entre Senne et Dendre depuis Mons jusqu'en face de Rupelmonde, a passé là l'Escant et est venue coloniser tout le Pays de Waas². Pourquoi l'homme de la pierre taillée de ces mêmes environs de Mons n'aurait-il pas précédé dans cette émigration l'homme de la pierre polie? La route dans la vallée d'entre Senne et Dendre n'était-elle pas facile et appropriée à la vie de nature, aussi bien dans la période paléolithique que dans la néolithique? L'homme de la première période était-il moins voyageur, chasseur et vagabond que celui de la seconde? Comptait-il davantage le temps, l'espace et les obstacles? Aurait-il reculé

(1) *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas*, 1875, T. V, pp. 46. — *Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique*, 5^{me} série, 1876, T. III. — *Le Pays de Waas préhistorique*, 1878, p. 115.

(2) *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas*, T. XI, p. 145.

devant le passage de l'Escaut à Rupelmonde, passage qui, plus tard, n'effraya pas l'homme de la pierre polie?... Ce sont des considérations de cette nature qui nous font espérer que nous mettrons, un jour, la main sur quelque os de Mammoth travaillé par un Waasien contemporain de ce géant.

DOCTEUR J. VAN RAEMDONCK.

UNE MOLAIRE DU GRAND MASTODONTE

DE L'AMÉRIQUE DU NORD.

Le Musée du Cercle archéologique du Pays de Waas, établi à l'Hôtel de ville de Saint-Nicolas, a dû paraître assez intéressant et assez digne d'encouragements, pour qu'un capitaine Américain soit venu visiter ce Musée et ait bien voulu l'enrichir de ses dons. En effet, au mois de Février dernier, M^r Vercruyse, président du Cercle, fut un jour agréablement surpris de recevoir une petite caisse que deux Belges inconnus, revenus récemment d'Amérique, vinrent lui remettre de la part du capitaine Aug. J. Beakey de St Marys, localité située au comté de Pottowatomie, état du Kansas de l'Amérique du Nord. Cette caisse renfermait, avec une lettre, une superbe dent fossile, parfaitement conservée sauf l'extrémité de la racine qui manque, trouvée par le capitaine Beakey lui-même à la surface d'un banc de sable et à quelques pieds de l'eau, dans le Kansas-river, rivière ni navigable ni flottable, qui prend sa source dans l'état du Colorado au pied des Montagnes rocheuses; et se jette dans le Missouri à Kansas-city. D'après M^r Vercruyse qui a visité les lieux, la rivière, à l'endroit où la dent a été découverte, peut avoir environ 100 mètres, ses rives sont planes, le fond en est sablonneux et son lit parsemé de bancs de sable. Voici la description de cette intéressante dent pour laquelle un musée Américain offrit sur le champ 20 dollars, mais — écrit M^r Beakey — « je n'avais d'autre préoccupation que

d'en faire don à votre musée », et la pièce prit le chemin du Pays de Waas.

La couronne de notre dent, c'est-à-dire sa partie supérieure sortant de l'alvéole, est longue de 21 centimètres et a à peu près 10 centimètres dans sa plus grande largeur. Épaisse de 92 millimètres en avant, elle s'amincit peu à peu et se termine en cône à la partie postérieure, après avoir décrit des deux côtés une légère courbe dans son contour. Cette couronne se compose de 4 paires de tubercules placés transversalement, coiffés d'une couche d'émail, très saillants à la surface les externes plus que les internes, lisses, luisants, marbrés de noir, de blanc, de gris et de brun, diminuant de volume d'avant en arrière, et se rapprochant les uns des autres de manière à se toucher, deux à deux, par leurs extrémités correspondantes, et à laisser entre leurs faces latérales un intervalle ou un sillon angulaire, large et profond. Les têtes plates de ces tubercules sont creusées en ovales qui n'ont que de 2 à 4 millimètres de profondeur et dont le plus grand a 4 centimètres de long sur 28 millimètres de large, et dont le plus petit a 17 millimètres sur 8 millimètres. Le milieu de ces ovales est rempli par la substance centrale de la dent (dite aussi substance osseuse ou l'ivoire) recouverte d'une couche cémentaire, brune, dure, épaisse comme du carton, et qui recouvre également les branches de la racine à l'intérieur comme à l'extérieur. Ces ovales sont circonscrits par des bourrelets durs, relevés, arrondis, finement festonnés et formés par l'émail qui a là 7 millimètres d'épaisseur. Outre les 4 paires de tubercules dont nous venons de parler, la couronne se termine postérieurement par un tubercule unique, moins saillant que les autres, arrondi et flanqué de plusieurs tubercules rudimentaires qui ont l'air d'attendre leur tour pour se développer, prendre les places des anciens et fonctionner après eux.

Chaque tubercule est porté par une branche de la racine, c'est dire qu'il y a autant de branches de racine que de tubercules. Ces branches sont de petites colonnes pyramidales renversées, dont les pointes sont dirigées obliquement en bas et d'avant en arrière pour se réunir, se souder et, prises en masse, s'implanter dans l'alvéole de la mâchoire. Le sondage de ces branches n'est pas pour toutes le même : les branches de la première paire de tubercules sont en quelque sorte fondues l'une dans l'autre, pour ne former qu'une forte branche unique où l'on distingue à peine leur disjonction native; la deuxième branche externe est restée libre ou, du moins, elle n'a été sondée à sa branche voisine que pendant l'existence fossile, à l'aide

d'un limon adhésif déposé entre les deux branches par la rivière où notre molaire a été trouvée; la deuxième branche interne s'est soudée aux 3 autres branches qui, ensemble, forment la pointe de la racine, pointe dont la fracture nous permet de voir aujourd'hui la large cavité qui la creuse. Chaque branche de racine semble composée d'une suite de disques d'ivoire, empilés, soudés les uns aux autres, et qui se distinguent à la vue par des rebords saillants, rayés et d'un ton plus foncé. Comme il a été dit, la couche cémentaire remplissant les ovales de la couronne, recouvre également tout l'extérieur des branches de la racine ainsi que leurs canaux centraux; mais, par l'exposition à l'air sec, cette couche a commencé promptement à se fendiller et à se détacher par parties, au point qu'aujourd'hui il n'en reste plus beaucoup.

Le collet, ou la ligne de séparation de la racine d'avec la couronne, est nettement tranchée, et montre, en certains endroits, l'épaisseur de l'émail qui, là, n'a pas même la moitié de l'épaisseur qu'il présente aux bourrelets des tubercules. Le collet n'a pas d'autre particularité à faire remarquer.

Après la description de notre dent, la première question qui se pose, est celle de savoir à quel genre et à quelle espèce fossiles elle a appartenu. Si d'autres pièces de squelette nous manquent pour nous orienter et trancher cette question avec certitude, tâchons, au moins, d'en préparer la solution.

L'étude de la Zoologie, a permis de reconnaître dans la série animale, quelques rapports constants entre les dents molaires et le régime de l'animal, rapports qu'on a pu formuler en règles d'une application facile et qui n'offrent guère d'exceptions. Voici quelques-unes de ces règles, telles que nous avons pu les glaner aux savantes leçons de notre vénérable maître, M^r Van Beneden, en 1859 :

1^o Les molaires ont deux modes d'agir les unes sur les autres : ou par le côté de leur couronne pour découper et diviser la proie à la façon de deux lames de ciseaux; ou par la surface de leur couronne pour écraser et triturer l'aliment comme agissent deux meules; le premier de ces modes accuse le régime carnivore, qui est d'autant plus prononcé que le nombre de fausses molaires et de molaires tuberculenses est moindre. Le second mode dénote, en général, le régime végétal.

2^o Les molaires dont la couronne est garnie de tubercules arrondis, trahissent le régime frugivore.

3^o Les molaires dont la couronne est garnie de tubercules épineux

qui s'engrènent ou s'emboîtent dans le jeu des mâchoires¹, indiquent le régime insectivore.

4° Les molaires dont la couronne est garnie de dessins en relief, tels que croissants de lune, lames parallèles, ovales etc., indiquent le régime herbivore.

La deuxième de ces règles nous fait faire déjà un premier pas vers la solution de la question posée, en nous permettant d'affirmer que notre dent fossile, agissant, non par le côté, mais par la surface de sa couronne qui, d'ailleurs, est garnie de dessins en relief, ne peut appartenir à l'ordre des Carnassiers, mais doit être un débris d'un herbivore. Cette première donnée — il est vrai — ne nous apprend rien que le régime de l'animal, mais cette donnée même va nous servir de point de départ pour nous initier plus avant. En passant la revue des Mammifères herbivores et, parmi eux, les divers genres de Pachydermes et, plus particulièrement, ses genres fossiles, nous ne trouvons que le seul Mastodonte dont la description, telle qu'elle est donnée par les auteurs, cadre avec le volume, le poids (2452 grammes) et la forme de notre dent. En effet, des dents aussi volumineuses et aussi pesantes comme celle dont il s'agit, présupposent une mâchoire, une bouche et une tête énormes, et un cou court et trapu pour porter le tout, une taille proportionnellement élevée avec un corps massif et des membres inférieurs courts et solides pour le soutenir, et, comme complément, un organe spécial, tel qu'une trompe, pour remédier à la brièveté du cou, pouvoir saisir les aliments et cueillir les herbes et les feuillages : telles sont les formes avec lesquelles on nous représente le Mastodonte, et telle est aussi l'organisation qui cadre avec notre dent et avec toutes les dispositions qu'on en déduit en vertu du principe des conditions d'existence, principe dont M^r le professeur Van Beneden nous montra si souvent l'application dans des savantes leçons de Zoologie et d'Anatomie comparée. Notre dent est donc celle d'un Mastodonte?... Pour l'affirmer, une seule réserve nous embarrassait : c'était de lire dans le *Cours d'histoire naturelle* par Boudant que « les Mastodontes ont les couronnes de leurs dents hérissées de pointes coniques au lieu d'être plates »². « Des pointes coniques », nous semblaient en opposition avec des têtes plates creusées en ovales que nous trouvions aux tubercules de notre dent

(1) Des tubercules qui s'engrènent sont ceux dont les supérieurs s'emboîtent dans des interstices correspondants laissés par les inférieurs.

(2) Cours élémentaire d'histoire naturelle, Géologie, Paris, page 185.

d'Amérique. Pour sortir d'embaras, nous envoyâmes un fac-simile de la dent à M^r le professeur Van Beneden, qui, en nous répondant avec la meilleure grâce du monde, commença sa lettre en disant : « Je reçois à l'instant votre superbe dent du Grand Mastodonte ». Ces paroles dissipèrent nos réserves et tranchèrent d'un trait de plume le genre et l'espèce d'animal que nous cherchions, genre — nous le disons à la satisfaction du généreux donateur — qui est, en effet, celui que supposait le capitaine Beakey lorsque, au Musée de Springfield plus heureux que nous, il put confronter sa dent avec plusieurs dents de Mastodontes encore implantées dans leur machoire¹.

De l'avis de Beudant, les Mastodontes avec les Mammouths, les Dinotherium giganteum, quelques nouvelles espèces de Paleotherium, et avec les Rhinoceros et les Hippopotames, ont fait leur apparition en Europe à l'époque du dépôt de la Molasse et à la suite de soulèvements plus ou moins considérables qui auraient eu lieu dans plusieurs parties du golfe du Nord, telles que : en Belgique, en Picardie, dans l'Ile-de-France et sur toute la côte d'Angleterre². D'autres savants sont d'avis que les Mastodontes ont été les précurseurs des Mammouths. Quoi qu'il en soit, des débris de six espèces de Mastodontes fossiles ont été signalés jusqu'à présent, à savoir : 1^o ceux du *Mastodon Magnus*, c'est l'espèce qui fait le sujet de cette notice ; 2^o ceux du *Mastodon cultridens*, cette espèce, aussi bien que la précédente, semble avoir été très abondante sur les rives des fleuves quaternaires de l'Amérique du Nord, mais elle a habité également l'ancien continent ; 3^o ceux du *Mastodon Arvernensis*, dont les restes ont été déterminés d'abord par Cuvier, et reconnus ensuite par M. le professeur Gaudry dans le sable Aquitainien de la colline du Puy-Courny, située aux portes d'Aurillac et constituant, de ce côté, une des dernières digitations du volcan du Cantal³ ;

1. Voici comment le capitaine Beakey s'exprime, dans sa lettre à M. le Président Vereruyse, sur les débris de Mastodonte conservés au Musée de l'Etat à Springfield : « Etant à Springfield capitale de l'Illinois, je visitai le Musée de l'Etat, où je vis diverses dents semblables à celle-ci mais dont aucune n'était aussi grande. Il y en avait qui pesaient environ 4 Livres (1^k 181^{gr}) et qui s'écaillaient rapidement. J'y vis aussi une machoire de Mastodonte ayant 4 dents de cette nature, deux de chaque côté. Cette machoire-là avait environ 2 pieds de large dans sa plus grande largeur, et toutes les dents étaient au fond, aucune sur le devant de la bouche. Je jugeais donc par la dimension de la dent que je vous envoie, que celle-ci provenait d'un animal dont la bouche devait avoir au moins 5 pieds de large ».

2. Beudant, Ouvrage cité, p. 245.

3. Association française pour l'avancement des sciences. Compte-rendu de la 15^e session. Blois, 1884, p. 589.

4^e ceux du *Mastodon angustidens*; 5^e ceux du *Mastodon tapiroïdes*; et 6^e ceux du *Mastodon pyrenaicus*. Ces trois dernières espèces furent trouvées par l'abbé Bourgeois dans les sables de l'Orléanais à Thenay près de Blois (Loir-et-Cher)¹. Comme nous l'avons déjà dit, la dent envoyée par le capitaine Beakey est celle du Grand Mastodonte et même d'un Mastodonte adulte et âgé, à juger par le développement de la dent, par son poids et la densité de sa texture. Mais le Grand Mastodonte n'était pas exclusivement propre au Nouveau-Monde; il a vécu aussi en Europe avec les 5 autres espèces, qui se sont même répandues d'Europe au nord de l'Afrique, probablement par la langue de terre qui remplaçait, jadis, le détroit de Gibraltar qui n'existait pas encore alors.

Pour clôturer notre notice, il nous reste à remercier notre bienveillant étranger de sa généreuse gracieuseté qui nous a été particulièrement agréable. Nous nous plaisons à le dire tout haut : quand il s'agit d'encourager les institutions de la Patria Belgica, le capitaine Beakey pourrait servir d'exemple à plus d'un de nos compatriotes.

DOCTEUR J. VAN RAEMDONCK.

1. *Congrès international d'Anthropologie et d'Archeologie préhistoriques. Comptes-rendu de la 6^{me} session, Bruxelles, 1872, p. 85.*

DÉCOUVERTE D'UN TRÉSOR A BEVEREN.

Sur le territoire de Beveren, à une distance de deux pièces de terre du polder de cette commune, et d'un kilomètre environ de l'emplacement du château démolí de l'ancienne seigneurie de *Cingelberg*, dans la section A, wyck *Vyf gemeet*, N° 548 du Cadastre, sur une parcelle de terre labourable appartenant à M^r Lintelo de Beveren, la famille De But, qui exploite cette terre, découvrit, au mois d'Avril 1891, en bêchant le sol à une profondeur d'un mètre seulement, un trésor renfermé dans un vase de terre cuite, garni d'une anse, brisé et dont les tessons recueillis étaient trop menus et trop peu nombreux pour reconstituer suffisamment le vase et reproduire sa forme, mais que la famille De But, pour en donner une idée, qualifia du nom de *Smokkelpotje*, fait à la main et non au tour, sans coverte ni enduit hydrofuge, et ne rappelant pas mal la fabrication des poteries de l'époque Gallo-Romaine.

Ce trésor était composé d'environ 1800 pièces de monnaie d'argent, dont 1600 ont pu être comptées et dont quelques autres centaines étaient agglutinées par l'oxidation, ou tombaient en petits morceaux au moindre contact. A l'intérieur du vase on trouva, en outre, des parties de toile grossière adhérant par-ci par-là aux parois du vase et qui, très probablement, étaient des débris d'une bourse dans laquelle le trésor était conservé avant d'être placé dans le vase et caché en terre : ce qui semble le prouver, c'est que, sur l'une des pièces, la trame de la toile s'est imprimée sur la couche d'oxide qui recouvre la pièce. Malheureusement, le surlendemain de sa découverte,

ce trésor tomba dans les mains d'un spéculateur étranger, qui, indifférent à la science, n'avait d'autre souci que de faire argent de la trouvaille. Averti trop tard, M^r le bourgmestre de Beveren, mû par un sentiment tout autre, fit des démarches actives auprès du premier acquéreur pour lui racheter le trésor tel qu'il avait été trouvé, mais, il n'en put récupérer qu'un petit nombre de pièces, dont il a fait l'abandon généreux à notre Cerele archéologique. Notre présente notice ne se rapporte donc qu'aux 69 pièces qui ont pu nous être communiquées.

Un premier examen nous donna bientôt l'assurance que nous nous trouvions devant une antiquité assez respectable. L'inscription des légendes en caractères gothiques primitifs, la naissance de l'art à laquelle appartiennent les dessins et la gravure, le costume et les emblèmes de dignité que portent les personnages, l'architecture des édifices et des décors, en un mot, tout ce qui est représenté sur les pièces, nous fit immédiatement considérer le trésor de Beveren comme une rareté archéologique digne d'être signalée, et nous nous mîmes en devoir de l'étudier. Mais, comme il n'arrive que trop souvent aux découvertes faites au sein de la terre, les légendes étant incomplètes ou indéchiffrables soit par l'incurie du monnayeur, soit par l'état fruste ou l'oxidation avancée de la surface ou du contour, il nous fut impossible de déterminer avec certitude et précision la date, le règne et la circonstance auxquels chacune de ces pièces se rapporte.

Les effigies des personnages de quelques-unes de nos pièces, en même temps que les légendes, ont pu, un moment, donner le change et nous faire croire que ces pièces-là étaient des médailles plutôt que des monnaies, mais M^r Piot, dans un article inséré, en 1869, au tome IV des *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres et de l'ancienne West-Flandre*, nous remit bien vite sur la voie qu'aujourd'hui nous croyons la bonne. Voici ce qu'il y dit : « Les monnaies, comme toutes les productions de l'esprit humain, portent l'empreinte de la mode qui régnait à l'époque pendant laquelle elles ont été frappées. Cette mode constitue, comme on dit en termes techniques, le type monétaire. Ainsi, à l'époque de la création des abbayes, chapitres et autres établissements religieux, les monnaies portaient des emblèmes religieux, des saints, des églises : elles témoignent de l'esprit religieux qui régnait à cette époque. Lors de la formation des communes, les signes et les emblèmes communaux prennent place sur le numéraire. Plus tard, lorsque les communes

déchurent de leur ancienne splendeur, et lorsque le souverain commença à centraliser le pouvoir, les effigies des seigneurs et leurs armoiries supplantent sur la monnaie les emblèmes glorieux de la commune : c'est le triomphe remporté par le souverain sur les associations populaires ». Ces paroles reflètent trop fidèlement l'image de quelques-unes de nos pièces pour ne pas les y appliquer, et ne pas nous convertir à l'idée que ces pièces-là, aussi bien que toutes nos autres pièces sans distinction, sont, non des médailles, mais des monnaies que nous allons tâcher de décrire.

Sous le N° 1, nous avons réuni, dans la même boîte, vingt et un échantillons de la même monnaie, ayant, en moyenne, 18 millimètres de diamètre. L'avvers représente un évêque en grand apparat, coiffé de la mitre, la crosse tournée en dedans et tenue de la main droite, le labarum chrétien tenu de la main gauche, ayant pour légende le mot *Episcopiato*¹, le tout compris dans un grènetis. Le revers représente une table d'autel portant un ostensor avec deux ciboires et placée au milieu d'un grènetis en dehors duquel se trouve une légende dont la teneur nous semble être *Panicia et acoponia* (Nourriture et délasserment) qualifications dont les catholiques honorent le Saint-Viatique.

Le N° 2, pièce unique de la même grandeur que la précédente, nous offre également un évêque avec crosse, et ayant les mêmes légendes *Episcopiato*, *Panicia et acoponia* (?), mais avec les différences : qu'ici l'évêque paraît autrement vêtu, que sa tête est coiffée d'un demi-cercle de globules au lieu d'une mitre, que sa crosse est tournée en dehors au lieu d'en dedans, et que sa main gauche porte, au lieu du labarum, la majuscule M peut-être l'initiale de son nom.

Notre N° 5 compte vingt pièces toutes égales, de 13 à 16 millimètres de diamètre, représentant un souverain avec le costume et les insignes d'empereur romain d'Occident, assis, un globe au dessus de l'épaule droite, et une étoile au dessus de l'épaule gauche, dans la main droite le glaive, dans la main gauche le globe terrestre surmonté de la croix et tenu au devant de la poitrine (sur une seule de nos pièces l'empereur semble tenir dans la main gauche une fleur de lis au lieu du globe terrestre); la légende est formée des mots *Impr Freder* (Imperator Fredericus). Le revers nous montre l'entrée du palais impérial entouré d'un grènetis et de la légende *Roma capvt mundi*.

L'évêque figuré sur nos pièces 1 et 2, n'est évidemment pas l'évêque

1. *Episcopiato* est un mot de la basse latinité; en bon latin on dirait *Episcopatus* qu'on traduit par : A l'épiscopat.

de Gand ni l'évêque d'Ypres, dont les sièges ne datent que de 1559; selon toute probabilité, c'est le premier ou un des premiers évêques de Tournai dont l'évêché, établi à la demande de Saint Bernard par le pape Eugène III vers 1147 ou 1148, exerçait la juridiction ecclésiastique sur tout le comté de Flandre, et, par conséquent, sur l'ancienne West-Flandre et le Pays de Waas. Et le souverain Frédéric de notre N° 5, portant le costume, la coiffe, le globe terrestre timbré de la croix, et, en général, tous les insignes des empereurs romains d'Occident, qui considéraient Rome comme la capitale du monde (*Roma caput mundi*), ne peut être, ce nous semble, que Frédéric I dit Barbe-rousse, élu empereur à Francfort le 4 mars 1152, couronné à Rome par le pape Adrien IV le 18 juin 1155, et mort en Cilicie par accident, en 1190. Aucune de nos pièces ne porte des chiffres, mais la détermination chronologique du XII^e siècle qui, pour les pièces 1, 2 et 5, résulte des dates que nous venons de citer, satisfait parfaitement le critique, soit qu'il examine chacune de ces pièces séparément, soit qu'il les confronte entre elles ou avec celles dont les descriptions vont suivre : c'est cette concordance qui nous engage à croire que, si cette détermination n'est pas de tous points exacte, elle se rapproche au moins de la vérité.

Ce qui nous a fait reconnaître la nature des pièces dont la description va suivre, ce sont les travaux de MM. Gaillard, Piot et Vandenoepereboom¹. Ces pièces, extrêmement tenues et qui n'ont, plus ou moins, que 10 à 12 millimètres de diamètre, nous ont paru être des spécimens de la vieille monnaie dite mailles, frappée, jadis, à l'atelier monétaire d'Ypres. Leur type monétaire ressemble, en effet, à celui des mailles Yproises représentées sur les planches qui accompagnent les publications des auteurs nommés; notre opinion se confirme, d'ailleurs, par la pièce 4 qui porte, comme presque toutes les mailles des planches de MM. Gaillard, Piot et Vandenoepereboom, le nom de la ville d'Ypres en toutes lettres : le doute sur leur nature, telle que nous l'avons déterminée, n'est donc pas possible. La maille, qu'on nommait aussi obole, était immédiatement inférieure au denier dont

1. *Recherches sur les monnaies des comtes de Flandre*, par M^r Gaillard. Gand, 1832. — *L'Atelier monétaire d'Ypres*, notice insérée par M^r Piot dans les *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres et l'ancienne West-Flandre*, 1869, T. IV, pp. 75-90. — *Essai de Numismatique Yproise*, étude insérée par M^r Vandenoepereboom dans la *Revue Belge de Numismatique*, 1876, 52^e année, 2^{me} livraison, pp. 209-265, et publiée ensuite séparément par l'auteur en 1877.

elle valait la moitié; au-dessous de la maille il n'y avait que la demi-maille. « Dans la plupart des chartes par lesquelles les souverains accordent des droits à de puissantes corporations religieuses ou à de grands feudataires, nous voyons constamment cette phrase sacramentale : *concedimus mercatum, theloneum et monetam*, (nous accordons un marché, le droit de lever des taxes et celui de battre monnaie), ce qui démontre que là où existait un marché, il y avait aussi un atelier monétaire. Ypres possédait dès l'an 1127 un marché et, par conséquent, cette ville doit avoir eu un atelier monétaire qui aura sans doute fonctionné à peu près vers la même époque »¹. Des raisons suffisantes nous manquent pour affirmer que nos pièces 1, 2 et 3 sortent également de l'atelier d'Ypres. A cause de l'effigie de l'évêque de Tournai, on pourrait être tenté de croire que ces trois pièces ont été frappées dans cette dernière ville.

Notre pièce N° 4, représentée par deux beaux spécimens, est figurée sur la Planche II, N° 28 de la notice citée de M^r Piot, ainsi que sur la Planche D, N° 12 de l'étude citée de M^r Vandenpeereboom. Nous empruntons au premier de ces auteurs, l'attribution qu'il a faite à Philippe de Thiette de notre présente pièce 4 : « Au mois de Juin 1505, dit M^r Piot, Jean de Namur résigna le gouvernement de la Flandre et le remit entre les mains de son frère consanguin Philippe de Thiette, qui jona à Ypres un rôle très important dans les affaires de la ville. En sa qualité de gouverneur, il fit également battre monnaie en son nom. Nous lui attribuons la monnaie suivante »². Et nous empruntons à M^r Vandenpeereboom la description de cette même monnaie qui est notre pièce 4 : « Dans un grènetis, écu triangulaire au lion³, d'un côté E I et de l'autre L P, que, d'après M. Piot, il faut lire PELI (*Philippus*). Au revers, croix fleurdelisée cantonnée du mot I-P-R-E. »⁴. Notre maille 4 diffère néanmoins de celle de MM. Piot et Vandenpeereboom, en ce que, sur l'avvers, les lettres E I L P y sont remplacées par un anneau placé à droite et à gauche. Ce N° 4 est

1. *L'Atelier monétaire d'Ypres*, notice insérée par M. Piot dans les *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres et de l'ancienne West-Flandre*, 1869, T. IV, p. 77.

2. M. Piot, notice citée, p. 89 des *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres* etc. 1869.

3. On pourrait ajouter : portant des globules autour du cou, et, des globules aux pattes au lieu de griffes.

4. M. Vandenpeereboom, étude citée, page 250 de la *Revue belge de Numismatique* etc. 1876.

la seule de nos pièces qui ait été signalée avant nous; nos autres N^{os} ne figurent ni dans les descriptions ni sur les planches des auteurs qui ont écrit sur les mailles Yproises : nos mailles qui suivent sont donc des spécimens inconnus jusqu'ici et décrits pour la première fois.

N^o 5. Nous n'en possédons qu'une pièce. En dedans d'un cercle festonné, on voit un personnage entouré de 4 globules, debout, paraissant nu, les cheveux en désordre, les bras écartés du corps, tenant de la main droite une baguette et de la main gauche un segment de cercle : à le voir, on est tenté de croire qu'on ait voulu représenter un sauvage avec son arc et sa flèche. Le revers nous montre, dans un grènetis, une croix à doubles branches, cantonnée de 4 globules et coupant un second grènetis; sur le pourtour de l'espace compris entre les deux grènetis et entre chaque couple des branches de la croix, on remarque deux globules séparés par un anneau, avec un autre globule placé au milieu.

Pièce N^o 6. Nous en possédons vingt deux exemplaires. L'avvers représente deux grènetis concentriques, et, entre ces deux grènetis, 4 annelets placés en haut, en bas, à droite et à gauche; dans le plus petit de ces grènetis on voit : au centre un globule, en haut une étoile, en bas un croissant, et 4 autres croissants placés en carré entre l'étoile et le croissant d'en bas; deux coins placés aux extrémités de droite et de gauche complètent l'avvers. Le revers offre également deux grènetis concentriques entre lesquels se trouvent 4 paires de barres séparées par 2 paires de croissants; au milieu du plus petit grènetis se trouve une croix pattée, cantonnée de 2 globules et de 2 croissants, reliés tous les 4 au centre de la croix.

N^o 7. Cette maille, dont nous avons devant nous deux exemplaires, présente, au dedans d'un grènetis, deux barres verticales reliées finement par deux liens obliques comme le sont les deux barres verticales de la majuscule M¹; un globule sous ces barres, et 4 autres globules distribués à égale distance autour du grènetis. Le revers nous montre une croix pattée, cantonnée de 4 annelets, et autour du grènetis 4 paires de barres séparées par 2 paires d'annelets.

Voilà la description de 7 types monétaires différents de monnaies

(1) Cette majuscule M, qui nous rappelle celle de notre N^o 2, est elle peut-être l'initiale de la ville où la pièce 7 a été frappée? Comme cette même majuscule M sur la pièce 2, est peut-être l'initiale du nom patronimique de l'évêque figuré sur cette pièce 2?

anciennes non figurées ni par M. Gaillard, ni par M. Piot, ni par M. Vandenpeereboom. Toutes ces monnaies — qui ont longtemps circulé comme le prouve leur usure, et dont le même type a été quelquefois reproduit par des coins différents — sont petites, tennes, fragiles, et devaient avoir beaucoup d'inconvénients dans la circulation. De ces 7 types, 6 sont plus petits que les autres et sont, comme nous avons dit, des mailles (en flamand Myten). D'après le rapport qu'on nous a fait sur le trésor de Beveren, le nombre de ses mailles doit être considérable. Nous regrettons vivement que l'intégralité de la trouvaille ait été détournée de la route vers notre *Cercle archéologique* : au lieu des 1800 pièces qui la composait, 69 seulement sont arrivées jusqu'à nous. Nous le regrettons d'autant plus, que la communication de l'ensemble nous eût permis, très probablement, de compléter l'*Essai de Numismatique Yproise* auquel le regretté M. Vandenpeereboom a consacré tous ses soins.

N'ayant pas eu sous les yeux les 1800 pièces qui composaient le trésor découvert à Beveren, nous n'en avons pas pu prendre le poids brut (c'est-à-dire le poids des 1800 pièces de métal chargées des couches d'oxydes et d'autres impuretés qui les recouvrent) et, par conséquent, nous ne pouvons, pas même approximativement, estimer quelle a pu être, au XII^e siècle, la valeur de ce trésor en valeur équivalente de notre monnaie moderne. Mais, vu la grande dépréciation de l'argent aujourd'hui, ces 1800 pièces ont dû, à l'époque de leur cours, représenter une épargne assez honnête. Cette dépréciation faisait dire à M. Liber, parlant des produits naturels et limités comme les grains, la viande etc., que, en 1574, la puissance de l'argent était au moins 4 fois plus forte qu'en 1820, mettons 5 fois pour à présent, ajouta M. Chalon dans la lettre qu'il nous écrivit le 31 janvier 1868. De nos jours, cette dépréciation doit être plus grande encore, puisque l'argent n'a fait que baisser depuis 25 ans.

De l'examen de nos 69 pièces, résultent deux dates entre lesquelles ces monnaies et les circonstances qui s'y rattachent se placent chronologiquement. D'une part, ainsi que nous l'avons déjà dit, notre pièce 5 présente, sur l'avvers, l'effigie et le nom de Frédéric Barbe-rousse, de l'empire romain d'Occident, élu empereur à Francfort en 1152 et couronné à Rome en 1155. D'autre part, notre pièce 4 est celle que M. Piot décrit et figure sous le N^o 28 : elle a, en effet, le même avers et le même revers, et porte également en toutes lettres le nom de la ville d'Ypres, où, d'après M. Piot, Philippe de Thiette, gouverneur des Flandres, la fit frapper en 1505 ou 1504. Les années

1152 et 1504 sont donc deux dates-limites entre lesquelles nos monnaies ont dû être frappées, ont dû avoir cours à Beveren et y avoir été enfouies à l'endroit où on les a retrouvées de nos jours. Ces monnaies et leur histoire se reportent par conséquent aux XII^e et XIII^e siècles, et, vraisemblablement, au règne de Thierry d'Alsace comte de Flandre (1150-1168) et à la suzeraineté de Thierry III seigneur de Beveren et châtelain de Dixmude (1156-1174).

Vent-on maintenant, rechercher la raison qui donna lieu à l'enfouissement de ce trésor, le champ des suppositions est ouvert. L'hypothèse la plus admissible nous semble être celle d'un feudataire de Beveren, obligé de suivre son seigneur à la guerre, et qui, mort sur le champ de bataille, n'a pu reprendre son magot qu'il avait caché en terre au moment de quitter son loyer. Plus d'une fois Thierry III, seigneur de Beveren, prit les armes au service du comte de Flandres dont il était le vassal, et se fit suivre, à son tour, par les hommes de fief de sa seigneurie : en 1127, il assista au siège du bourg de Bruges pour y venger le lâche attentat commis sur le comte Charles le Bon à l'église de Saint Donat; en 1158 et 1147 il fit partie des deux premières croisades, et fut au des premiers, dit-on, à pénétrer dans la ville sainte. Dans toutes ses prises d'armes, Thierry III de Beveren fut suivi par les feudataires de sa seigneurie, dont plusieurs, tombés sur le champ d'honneur, ne revirent plus leurs terres féodales.

Pour terminer, il nous reste un devoir bien agréable à remplir, celui de remercier, au nom du Cercle archéologique, M. Van Raendonck, bourgmestre à Beveren, de sa sollicitude éclairée dont il a fait preuve, pour sauver au moins une partie du trésor découvert dans sa commune. La tâche du Cercle devient facile et agréable, si nos Administrations communales lui viennent en aide à l'exemple du bourgmestre de Beveren.

DOCTEUR J. VAN RAENDONCK.

MORT

DE

Monsieur le Chevalier de SCHOUTHEETE de TERVARENT,

membre fondateur et ancien Président du Cercle archéologique du Pays de Waas.

Le 22 Avril 1891, est pieusement décédé au château de Barzy (Aisne, France), Monsieur le chevalier Amédée-Jean-Victor-Marie de Schoutheete de Tervarent, veuf en premières noces de Dame Emma de Munck et époux de Dame Hélène Stuart Webb.

Le chevalier de Schoutheete de Tervarent naquit à Oostacker, le 12 Mai 1855. Il était le fils unique de Pierre-Louis-Emmanuel, chevalier de Schoutheete de Tervarent et de Charlotte-Antoinette-Joséphine, baronne de Villers d'Olgrand.

Après de brillantes études au collège des R. P. Jésuites à Gand, il obtint le diplôme de gradué en lettres devant le jury universitaire de cette ville.

Son mariage avec Mademoiselle Emma-Marie-Louise-Ghislaine de Munck, célébré le 6 Mai 1887, lui fit choisir sa résidence à Saint-Nicolas, dans le magnifique domaine construit, en 1778, par Messire Henri-Jacques-Ghislain van der Sare, ancien receveur général du Pays de Waas.

Doué des plus sérieuses qualités du cœur et l'intelligence il sut bientôt mériter la confiance de ses concitoyens qui l'appelèrent successivement, le 28 Mai 1860, à siéger aux états provinciaux de la Flandre Orientale, et le 26 Janvier 1862, dans le conseil communal de la ville de Saint-Nicolas. Il remplit ces fonctions à la satisfaction générale, ne marchandant jamais son concours et consacrant au bien-être public tout ce qu'il possédait de force, d'influence et de talent.

Non content de remplir dignement ces charges publiques, il aimait à se consacrer à l'étude des belles lettres et de l'histoire. Membre de plusieurs sociétés savantes belges et étrangères, il comprit toute l'utilité de la fondation d'un Cercle archéologique au Pays de Waas. Administrateur de la nouvelle société, dès l'époque de son érection, il en devint Président en 1872, fonction que ses infirmités lui firent abandonner pendant le courant de l'année 1881.

Durant cette longue période il donna des preuves manifestes de ses hautes capacités. Il publia dans les annales un grand nombre de mémoires, la plupart consacrés aux questions généalogiques pour lesquelles l'auteur avait une préférence marquée. Tous sont écrits dans un style élégant et méritent de prendre place parmi les bonnes productions des écrivains modernes.

Citons pour mémoire : ses recherches sur les familles Ysebrant, de Burbure, Schoorman, van Gameraen et van der Sare; les documents relatifs aux excursions des Princes souverains au Pays de Waas; les notices sur le chapelain Jacques Wittock et sur Jean Rothier, voyageur et écrivain flamand au 18^{me} siècle; le livre des feudataires des comtes de Flandre aux 14^{me}, 15^{me} et 16^{me} siècles, enfin les anciennes magistratures et leurs titulaires, d'après le manuscrit d'Enmanuel van der Vynckt, véritable monument élevé à la gloire des anciens administrateurs du Pays.

Monsieur le chevalier de Schonthete était aussi un bibliophile éminent : Sa bibliothèque, outre un certain nombre de précieux manuscrits, renfermait des ouvrages de grand prix. Sa collection d'œuvres héraldiques était une des plus complètes du pays. A l'encontre d'autres amateurs, qui confinent soigneusement leurs trésors dans des casiers toujours interdits au profane, il se plaisait à communiquer ses livres avec une bonne grâce charmante et une affabilité extrême. Le Cercle archéologique de Saint-Nicolas, perd en Monsieur le chevalier de Schonthete un de ses membres les plus dévoués. Quoique retenu loin de nous, il continuait à s'intéresser à nos travaux et nous étions en droit de compter toujours sur son concours.

Les obsèques de l'honorable défunt ont été célébrées le Samedi 25 Avril, dans l'église de Barzy, au milieu d'une foule recueillie, accourue de tout l'arrondissement, où il avait su conquérir rapidement une grande popularité.

L'inhumation a eu lieu, le Mardi suivant, dans le caveau de la famille, à Saint-Nicolas (Waas). Que son âme repose en paix.

VERSLAG.

1890—1891.

RAPPORT.

VERSLAG

OVER DEN TOESTAND VAN DEN OUDHEIDSKUNDIGEN KRING VAN HET LAND VAN WAAS,
GEDURENDE HET JAAR 1890-1891.

Bijzakeeren,

Verleden jaar, in de plechtige zitting van den Kring, hebben de heeren leden ons gekozen om deel te maken van de Bestierende Commissie. In de eerste bijzondere bijeenkomst die daar op volgde, en die gehouden wierd den 17^e December 1890, hebben de leden van het Bestier ons Secretaris genoemd. Wij bedanken van herte die heeren over het al te groot betrouwen dat zij in ons stellen. Maar wij moeten het zeggen, 't is niet zonder verlegenheid dat wij het ambt van Secretaris aanveerd hebben : van den eenen kant ondervinden wij dagelijks meer en meer hoe onervaren wij in de oudheidkunde zijn, en hoe weinig wij weten over de geschiedenis van het Land van Waas; van den anderen, hebben wij de diepe kennissen van onzen achtbaren voorzaat den Eerw. Heer Raemdonck, te veel bewonderd, om niet overtuigd te zijn dat het ons onmogelijk is weerdig zijne voetstappen te volgen. — Wat er ook van zij, wij zullen doen wat wij kunnen om aan het betrouwen van de III. leden en van de Commissie te beantwoorden; en blijven wij hier of daar wat ten achter, dan zullen die heeren, hopen wij, ons wel verschoonen met het woord van den Dichter : « Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. »

Spreken wij nu over ons werk.

Den 24 October, 1890, heeft visscher Maes van Tamsche het linker heupbeen van eenen mammoth uit de Schelde opgehaald. Misschien is het van hetzelfde dier waar, in 1888, het schouderblad van opge-

R A P P O R T.

SUR LA SITUATION DU CERCLE ARCHÉOLOGIQUE DU PAYS DE WAAS
PENDANT L'EXERCICE 1890-1891.

Messieurs,

Dans la dernière séance solennelle, les membres du Cercle nous ont appelé à faire partie de la Commission Directrice. Dans la réunion du 17 Décembre 1890, les fonctions de Secrétaire nous ont été confiées. Nous remercions de tout cœur les membres de leur trop grande bienveillance à notre égard. Mais, il faut bien le dire, ce n'est pas sans appréhension que nous avons accepté la charge de Secrétaire. Nous sommes trop peu versé dans l'étude de l'archéologie, et nous possédons trop imparfaitement l'histoire du Pays de Waas, pour remplacer dignement le révérend Monsieur Raemdonck, dont nous avons tant admiré les connaissances profondes. Quoi qu'il en soit, nous tâcherons de répondre à la confiance qu'on nous témoigne; et si nous ne sommes pas toujours à la hauteur de notre tâche, ces messieurs, nous en avons l'assurance, voudront bien nous excuser et dire avec le Poète : « Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. »

Parlons maintenant de nos travaux.

Le 24 Octobre, 1890, le pêcheur Maes, de Tamise, y retira de l'Escant l'os iliaque gauche d'un mammoth, et peut-être du même dont, en 1888, on a pêché l'omoplate. Pour les détails nous renvoyons à la notice, que le docteur Van Raemdonck vient de publier dans la dernière livraison de nos Annales. Cet os iliaque a été acquis pour le Musée du Cercle, par l'entremise de Monsieur le docteur Henri De Ryck, de Tamise.

vischt is. De heeren leden zullen nadere bijzonderheden over die ontdekking vinden, in de studie die Dr Van Raemdonck daarover in onze laatste aflevering geschreven heeft. De Kring is in het bezit van dit merkwaardig stuk gekomen, dank aan de welwillende tusschenkomst van Dr Hendrik De Ryck, van Temsche.

Onze verzameling van voorwerpen uit het voorhistorisch tijdvak groeit altijd meer en meer aan, dank aan de medewerking van den buiten. In de Gallo-Romeinsche begraafplaats van Temsche, waar wij al dikwijls van gesproken hebben, zijn dees jaar nog drie lijkbussen ontdekt: wij hebben er nu 19, zonder deze te rekenen waar maar eenige stukken van gevonden zijn. De volksstam, die daar zijne dooden begroef, moet dus nog al talrijk geweest zijn.

De verzameling van voorwerpen uit het tijdstip van den gepolijsten steen wordt zeer merkwaardig, omdat wij er zoovele en zoo schoon bewerkte bezitten, pijlpunten en messen bijzonderlijk. De zorg waar die voorwerpen hier mee bewaard en ten toon gelegd worden, zet de landlieden aan, om ons al te brengen wat zij van dien aard opdelven.

Onder de giften moeten wij bijzonderlijk melden eene verzameling van geldstukken der 12^{de} eeuw, laatst tot Beveren opgegraven. De vond was reeds aan eenen vreemde verkocht maar, dank aan de milde bezorgdheid van Mr den Burgemeester van Beveren, is er toch een deel van gered, en in het bezit van den Kring gekomen.

Onnodig daar meer over te zeggen, vermits Dr Van Raemdonck op die merkwaardige ontdekking eene studie geschreven heeft in de laatste aflevering onzer Annalen. Dr Van Raemdonck zijn werk was nog maar pas uitgekomen, of Mr Cordemans, Secretaris van het « Genootschap van Ondheidkunde, Letteren en schoone Kunsten » te Mechelen, vroeg het te mogen raadplegen, om zoo des te gemakkelijker het schoon werk van Mr De Borgghraeve te kunnen voltrekken. Dat zou schijnen te zeggen dat de ontdekking van Beveren eenig belang oplevert. Wij nemen de gelegenheid waar om de buitenlieden te verzoeken, als zij een voorwerp vinden, 't is hetzelfde wat voor een, van het bij ons te brengen: wij zullen er zoo goed als iemand de waarde van betalen.

Wij moeten nog twee voorwerpen melden, die aan ons Museum gegeven zijn, en die Dr Van Raemdonck merkwaardig genoeg heeft gevonden, om er in onze laatste aflevering eenen artikel op te schrijven. Het zijn: 1^o de eerste halswervel van eenen mammoth, tot Steendorp bij den Groenendijk uit de Schelde opgehaald, en door Dr Hendrik

La section préhistorique de notre Musée continue à s'accroître, grâce au secours bienveillant que nous prêtent les habitants de la campagne. Et d'abord, le cimetière Gallo-Romain de Tamise, déjà signalé plus d'une fois, nous a fourni, dans l'année 1890-91, trois urnes cinéraires nouvelles, ce qui en porte le nombre à 19, sans compter celles dont nous n'avons retrouvé que quelques fragments. Ce nombre toujours croissant prouve l'importance de la station, dont les morts ont été enterrés au cimetière Gallo-Romain, de Tamise.

L'époque néolithique de l'âge de la pierre devient extrêmement importante dans notre Musée, autant par la quantité que par la qualité des silex ouvrés : notre collection de pointes de flèche et de couteaux devient surtout remarquable. Les soins avec lesquels les armes et les ustensils de nos ancêtres de l'âge de la pierre sont conservés et exposés dans notre Musée, engagent les habitants de nos communes à enrichir notre collection de tous les silex ouvrés, que les travaux des champs font découvrir.

Parmi les dons nous devons particulièrement mentionner une collection de monnaies d'argent du XII^e siècle, déterrées à Beveren, collection malheureusement vendue à un étranger, mais sauvée en partie, grâce à la sollicitude éclairée de M^r Van Raemdonck, Bourgmestre à Beveren, qui a généreusement cédé au Cercle les pièces qu'il a pu acheter. Il est superflu d'insister davantage sur cette importante découverte, attendu que le docteur Van Raemdonck y a consacré une notice dans la dernière livraison de nos Annales. Cette notice avait à peine paru, que déjà M^r Cordemans, Secrétaire du Cercle Archéologique, Littéraire et Artistique de Malines, exprima le désir de la consulter, pour un travail destiné à compléter le bel ouvrage de M^r de Borchgrave : nous osons conclure delà à l'importance de la découverte de ce petit trésor. A cette occasion, nous prions vivement les gens de la campagne, quand ils découvrent une antiquité, quelle que soit sa nature, de la réserver au Musée archéologique Wasien : la Direction leur paiera la valeur de ces objets plus généreusement que personne.

Nous devons signaler encore deux dons, dont l'importance est telle, que le docteur Van Raemdonck a trouvé bon d'en publier des notices dans la dernière livraison de nos Annales. Ce sont : 1^o un atlas parfaitement conservé d'un mammoth, retiré de l'Escaut à Steendorp à la hauteur du Groenendyk, en Juin, 1890, et généreusement offert au Cercle par le docteur Henri De Ryck, de Tamise ; 2^o une molaire du grand mastodonte, bien conservée, trouvée à la surface d'un banc

De Ryck, van Temsche, aan den Kring geschonken; 2^o een baktand van den grooten mastodonte op eene zandbank in de Kansas-river te Mary's, in Noord-Amerika gevonden, en door kapitein Beakey, eenen vriend van M^r den Voorzitter naar ons Museum gezonden.

De verheerlijking van Mercator is sedert lang de groote glorie van onzen Kring, en vooral die van onzen onvermoeibaren medewerker D^r Van Raemdonck. Dees jaar nog is die zaak tamelijk wel vooruit gegaan. D^r Van Raemdonck is aan de weet geraakt dat, in 1604, in den boekhandel « De werkende hoope » van Jan Maire, Koursteegh, tot Leyde, de openbare verkooping gedaan is der boeken van Mercator. De catalogoog, hetzelfde jaar bij Thomas Basson, tot Leyde, gedrukt, droeg een dubbelen titel, te weten : *Catalogus librorum bibliothecæ clarissimi doctissimique viri, p^{at}ris memoriar. Gerardi Mercatoris, Illustrissimi Ducis Julii cæsaris Cosmographi. — Catalogue van de boucken des gheleerden ende wijtberoemden wereld-beschrijver, Gerardi Mercatoris. Lugduni Batavorum, ex officina Thomæ Basson, 1604.*

Die inlichting was natuurlijk van het grootste belang voor D^r Van Raemdonck, die het leven van Mercator geschreven heeft.

Selfens heeft hij geschreven naar Duitschland, van waar hem het nieuws kwam, om dien catalogoog te koopen, of hem ten minste te mogen zien. Dat is niet gelukt. Daarop is er naar Leyde zelf geschreven. Als, gelijk D^r Van Raemdonck het hoopt, wij daar het stuk kunnen krijgen, valt er niet te twijfelen of onze ieverige medewerker zal daar nieuwe bijzonderheden over het leven en de werken van Mercator in vinden.

M^r Fiorini, Hoogleeraar te Bologne, in Italie, en M^r Ceradini, Doktor te Milanen, zetten hunne studien op Mercator voort, en zeggen zonder aarzelen dat hij Belg is. (1) — M^r Ceradini geeft er tegenwoordig een werk op uit, waar de schriften van D^r Van Raemdonck gedurig in aangehaald worden. De titel is, « *Due globi Mercatoriani della Bibliotheca di Cremona* ».

In het verslag van verleden jaar is er reeds gesproken 1^o over de ontdekking tot Breslan der groote kaart van Mercator, van 1554, van zijne groote kaart der Britsche Eilanden, van 1564, en van een 2^o exemplaar zijner zeekaart, van 1569; 2^o van de aanvraag, die onze Kring bij M^r den Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs gedaan heeft om, op de kosten van den Staat, een afdruksel van die kaarten te bekomen.

(1) D^r Ceradini zegt in zijn werk : « Belgio che è la patria di Mercatore ».

de sable du Kansas river à N. Morry's, dans l'Amérique du Nord, par le capitaine Beakey, et envoyé par lui au Musée de notre Cercle, qu'il avait visité quelque temps auparavant.

Depuis longtemps le Cercle, grâce aux études de M. le docteur Van Renswouck, travaille avec un succès remarquable à la glorification de Mercator. Cette année encore nous avons fait des progrès dans cette voie. Le 12 Juillet, 1884, fut lieu à la librairie de Jean Meert, à l'usage : De werke van Wapen, à Konstrigh, à Leyde, la vente publique de la bibliothèque de Gerard Mercator. Le catalogue de cette vente, imprimé la même année et dans la même ville, chez Thomas Bessou, est pour double titre : *Catalogus librorum bibliothecae clarissimi doctissimiq. Viri, per meritis, Gerardi Mercatoris, Illustrissimi Ducis Jovis Guesae etc. Cosmographi. — Catalogus van de Boeken der gheschiede ende wapenarmen veracht-bechryver Gerardi Mercatoris. Lugduni Batavorum, ex officina Thomae Bessou 1884.* Ce renseignement devait nécessairement intéresser le docteur Van Renswouck, biographe de Mercator.

Aussi dès qu'il en eut connaissance, il fit les démarches nécessaires, soit pour acheter ce catalogue, soit pour le recevoir en communication. Ses premières démarches, faites en Allemagne, d'un ce renseignement lui était venu, n'ayant pas réussi, il vint d'en faire à Leyde même. Il espère qu'elles y seront couronnées de succès, et que l'examen de la bibliothèque de Mercator lui fournira de nouvelles particularités sur la vie et les œuvres du grand géographe Wasien. M. Fauriol, professeur à l'université de Bologne Italie, et M. Casafini, docteur à Milan, continuent leurs publications sur Mercator, qu'ils précèdent loyalement notre compatriote (1). Le dernier fait imprimer en ce moment un travail, où les écrits du docteur Van Renswouck sont continuellement cités comme sources, et qui a pour titre : *Due globe Mercatoriani della Biblioteca di Cremona* (2).

Dans le rapport sur l'exercice 1880-81 il a déjà été parlé 1° de la découverte faite, à la bibliothèque communale de Breslau, de la grande carte d'Europe (1554) de Mercator, de sa grande carte des Îles Britanniques, et d'un second exemplaire de sa mappemonde marine (1569) ; 2° de la requête que notre Cercle a adressée à M. le Ministre de l'Intérieur et de l'Instruction en Belgique, à l'effet d'obtenir, aux frais de l'Etat, des exemplaires reproduits de ces cartes.

(1) Voici comment le docteur Casafini s'exprime dans son ouvrage en cours de publication : « Belgio che è la patria di Mercatore ».

Het Bestier van den Kring meent vandaag te moeten bekend maken wat al pogingen er te dien einde aangewend zijn, en hoe het komt dat de gevraagde afdruksels, nog niet toegekomen zijn.

't Is Mr Fiorini, die de eerste de ontdekking van die kaarten aan Dr Van Raemdonek gemeld heeft, den 18 December 1889. Seffens schreef Mr Van Raemdonek naar Mr Heyer die de vond gedaan had, en naar Mr Markgraf, Boekbewaarder tot Breslau. Hij vernam van die heeren, dat men met de Koninklijke Akademie van Berlijn in onderhandeling was, om de kaart van Europa te doen herdrukken, maar de twee andere niet. Mr de Voorzitter van den Kring schreef dus den 2ⁿ Januari, 1890, naar Mr den Minister, om te vragen dat, niet alleen de kaart van Europa, maar ook die van Groot-Bretanje zou herdrukt worden, en dat de verschillende letterkundige genootschappen van België een exemplaar zouden krijgen.

Een weinig later ontving Dr Van Raemdonek het eerste deel eener studie op de kaart van Europa, mitgegeven door Heyer in het « *Zeitschrift für Wissenschaftliche Geographie* » van Weimar. Meer en meer nieuwsgierig om die kaart en ook de twee andere te leeren kennen, schreven wij nog eens, den 12ⁿ Februari, aan Mr den Minister. Wij legden hem voor oogen hoe gunstig Duitschland die kaarten beoordeeld had, en hoe België er van ingenomen was, gelijk een artikel van Mr Van Raemdonek, in onze Annalen het toonde. Onze twee aanvragen wierden door onzen Volksvertegenwoordiger en Burgemeester krachtadig ondersteund. — In Meert, 1890, hadden wij over de eerste zoo min als over de tweede aanvraag nog geen nieuws. Mr de Voorzitter zond dus een smeekschrift naar onzen Koning, om zijne Majesteit te bidden van in het herdrukken der kaarten belang te stellen, en ons verzoek bij Mr den Minister aan te bevelen. Sedert hebben wij door den « *Moniteur Belge* » vernomen, dat Mr de Minister de Koninklijke Academie over onze aanvraag geraadpleegd had.

Ondertusschen liet Professor Markgraf, den 21 April, 1890, aan Dr Van Raemdonek weten, dat de Keizerlijke Drukkerij van Berlijn op de kosten van het « Aardrijkskundig Genootschap » van Berlijn, binst den loop van het jaar de kaarten ging herdrukken.

Den 23 April, schreven wij aan Mr den Minister, om hem te laten weten hoe ver de zaak in Duitschland al stond. Iets later kreeg Mr de Burgemeester, die nogmaals voor ons gewerkt had, het nieuws dat het Staatsbestier voor tien exemplaren der 3 kaarten ingeschreven had. Als Mr Melot Minister werd in de plaats van Mr De Volder, oordeelde het Bestier van den Kring noodig onze zaak den nieuwen Minister

La Direction du Cercle croit devoir donner aujourd'hui quelques explications sur les démarches qu'elle a faites, et sur le retard apporté à l'obtention de ces exemplaires.

Le premier avis de cette découverte parvint au docteur Van Raemdonck, par la lettre du 18 Décembre, 1889, qu'il reçut de son correspondant M^r Fiorini. Aussitôt le Docteur se mit en rapport avec M^r Heyer, qui avait fait la découverte, et avec le professeur Markgraf Bibliothécaire. Il apprit de ces messieurs qu'il existait quelques pourparlers avec l'Académie Royale de Berlin, pour faire reproduire la carte de l'Europe, à l'exclusion des deux autres. Le 26 Janvier, 1890, une requête fut envoyée par le Président de notre Cercle à M^r le Ministre, pour solliciter la reproduction non seulement de la carte d'Europe, mais aussi de celle de la Grande Bretagne, et la distribution d'exemplaires de ces cartes aux divers dépôts littéraires en Belgique.

Après l'envoi de cette requête, le docteur Van Raemdonck reçut la première partie d'une notice sur la carte d'Europe, insérée par M^r Heyer dans le *Zeitschrift für wissenschaftliche Geographie* publié à Weimar. Cette notice ne fit que stimuler l'ardeur de faire la connaissance de cette carte, ainsi que des deux autres. Une nouvelle requête fut donc adressée, le 12 Février suivant, à M^r le Ministre, lui communiquant le jugement flatteur, que l'Allemagne portait sur la carte Mercatorienne d'Europe, en même temps que le jugement non moins favorable de la Belgique, formulé dans une notice, que le docteur Van Raemdonck venait de publier dans les *Annales du Cercle*. Nos deux requêtes furent vivement appuyées par les démarches personnelles de notre Représentant et Bourgmestre M^r Van Naemen. Au mois de Mars, 1890, nous n'avions reçu encore aucun accusé de réception, ni de notre requête du 26 Janvier, ni de celle du 12 Février. Une supplique au Roi fut donc envoyée par M^r le Président du Cercle, priant Sa Majesté de bien vouloir s'intéresser à la reproduction des cartes, et recommander notre requête à Son Ministre. C'est depuis lors que le « *Moniteur Belge* » nous informa, que le Ministre avait transmis notre requête, pour avis, à l'Académie Royale de Belgique. L'avis de l'Académie établissait le bien-fondé de notre demande.

Sur ces entrefaites, le professeur Markgraf, par sa lettre du 21 Avril, 1890, avait annoncé au docteur Van Raemdonck que la reproduction des cartes, par l'Imprimerie Impériale de Berlin, et aux frais de la Société Géographique de Berlin, était assurée, et serait faite dans le courant de l'année. Notre Ministre à Bruxelles fut immédiate-

kenbaar te maken, en vroeg tezelfdertijd of 10 exemplaren niet te weinig zou zijn, voor zooveel wetenschappelijke genootschappen die in België bestaan. Op dien brief van 25 December, 1890, kregen wij, nog eens door de welwillende tusschenkomst van M^r den Burgemeester, voor antwoord, dat het onmogelijk was voor meer exemplaren in te schrijven, maar dat onze Kring er zeker een zou hebben. Den 12 Februari schreef M^r de Minister hetzelfde naar onzen Kring, en voegde er bij dat de Keizerlijke Drukkerij van Berlijn nog op verre na niet gedaan had met de kaarten te herdrukken, en dat zij misschien niet voor einte een-en-negentig zouden klaar zijn. Daarop schreef D^r Van Raemdonck naar den Boekbewaarder van Breslau, en kreeg de volgende antwoord : Het herdrukken der kaarten is af, en zelfs wel gelukt. M^r de Burgemeester had de goedheid die antwoord aan den Minister van Buitenlandsche Zaken mee te deelen. Deze liet nieuwe inlichtingen nemen, en schreef, den 31 Meert, aan M^r den Burgemeester het volgende : Onze afgezant tot Berlijn heeft ons laten weten, den 28 Meert, dat de kaarten van Mercator inderdaad herdrukt zijn. Daar mist niets meer aan als de uitleggingen die M^r Heyer er moet bijvoegen. Dit laatste werk zal nog al veel tijd vragen, en wij zullen onmogelijk voor Mei de exemplaren van het Belgisch Staatsbestier niet kunnen zenden.

Ziet daar. Mijne Heeren, hoe het Bestier van den Kring te werk gegaan heeft in de zaak der Mercatorkaarten van Breslau. Komen de exemplaren wat traag af, het is zeker onze fout niet. Ziet daar ook, MM. hoe welwillend M^r de Burgemeester Van Naemen ons geholpen heeft, in eene kwestie die, wij moeten het zeggen, op geene wilekens en loopt. Wij zullen de kaarten ontvangen, maar wanneer weten wij niet. Welhaast zullen zij in ons Museum berusten, en het zal aan de overige en krachtdadige medewerking van M^r den Burgemeester en van D^r Van Raemdonck zijn, dat wij ze zullen te danken hebben.

ment informé, par notre missive du 25 Avril, 1890, de la nouvelle phase dans laquelle la reproduction des cartes Mercatoriennes était entrée en Allemagne. A la suite d'une nouvelle démarche de M^r le Bourgmestre, notre Ministre des Affaires Etrangères nous notifia par écrit, que le Gouvernement belge avait souscrit pour dix exemplaires des trois cartes de Mercator, dont la Société Géographique de Berlin avait entrepris la reproduction.

M^r Melot venait de remplacer M^r De Volder au Département de l'Intérieur. Notre Direction crut alors nécessaire de mettre le nouveau Ministre au courant de notre cause, et de lui demander, à cette occasion, si le nombre de dix exemplaires ne lui paraissait pas insuffisant, devant la multitude des sociétés scientifiques en Belgique. Notre lettre du 25 Décembre 1890, reçut cette fois du nouveau Ministre, toujours par l'entremise bienveillante de M^r le Bourgmestre, la réponse, que son Département ne pouvait souscrire que pour dix exemplaires, et que notre Cercle serait compris dans la distribution. Le 12 Février notre Ministre, s'adressant directement au Cercle lui fit la même réponse, en ajoutant que l'Imprimerie Impériale de Berlin était loin d'avoir terminé la reproduction des cartes de Mercator, et qu'il était peut-être à craindre que la reproduction ne fût pas terminée avant la fin de 1891. Sur ce le docteur Van Raemdonck écrivit au bibliothécaire de Breslau, qui lui répondit : « La reproduction de nos cartes est achevée et parfaitement réussie. La carte postale portant cette réponse fut confiée à M^r le Bourgmestre Van Naemen, pour être communiquée à notre Ministre des Affaires Etrangères. Celui-ci fit prendre de nouvelles informations à Berlin et, le 30 Mars dernier, remit à notre bienveillant intermédiaire M^r le Bourgmestre la note suivante : Il résulte d'une communication de notre légation de Berlin (en date du 28 Mars) que la reproduction des cartes de Mercator est en effet terminée, et qu'il n'y manque plus que le texte explicatif, dont est chargé M^r Heyer. Mais ce texte exigera encore un travail assez long, et il ne sera pas possible de livrer, avant le mois de Mai prochain, les exemplaires destinés au Gouvernement belge.

Voilà, Messieurs, la conduite que la Direction du Cercle a tenue dans l'affaire des cartes mercatoriennes de Breslau. Le retard dans l'obtention de ces cartes ne lui est certainement pas imputable. Voilà aussi la bienveillante assistance que notre Représentant et Bourgmestre M^r Van Naemen nous a prêtée dans une affaire qui, il faut bien le dire, ne marche pas sur roulettes. Les cartes nous parviendront, et si elles figurent un jour dans notre Musée, ce sera surtout à l'intervention active de M^r le Bourgmestre et du Docteur Van Raemdonck que nous les devons.

§ 2. TOELAGEN.

Het Staatsbestier, de Provincie en de Stad hebben ons dees jaar gelijk vroeger hunne toelagen gegeven.

§ 5. BESTIERLIJKE ZAKEN.

Verleden jaar is het mandaat vernieuwd der Heeren Verernysse en Verwilghen-Hijde. M^r de Professor Raemdonck, ontslaggever wierd vervangen door Professor Al. Van Bogaert. Dees jaar is het mandaat uit van MM. Prisse en Van Naemen. Het afsterven van M^r Verbraecken brengt eene plaats in het Bestier open. Uit den naam van de Commissie, hebben wij de eer als kandidaat voor te stellen den Eerw. Heer Annaert, van Stekene.

DE LEDEN WIER MANDAAT EINDIGT IN 1892, ZIJN :

MM. Geerts, Van Hooff, De Ryck en Lanquet.

MOETEN HERKOZEN WORDEN IN 1895.

MM. Verernysse, Verwilghen-Hijde en Van Bogaert.

§ 4. UITGEGEVEN DRUKWERKEN.

Wij hebben dees jaar het 15^{de} deel onzer Annalen begonnen. De leden hebben in eerste aflevering ontvangen het begin der « Kronijk van Lokeren », geschreven door Nicolaes De Smet, Pieter De Clercq, Jacop Boene en Jozef Van Acker, en door M^r Edmond De Geest, Oud-Ondervoorzitter, met aantekeningen uitgegeven. In de 2^{de} aflevering wordt het Grafschriftboek van Waas voortgezet. Wij geven dees jaar de grafschriften van Becele, Puyvelde, Sinaai en Klein-Sinaai. De geschiedenis van Melsele, waar wij hooger van spraken, bestaat het grootste deel dier aflevering. Wij moeten nog eens de familie Verbraecken bedanken, die zoo welwillend het handschrift ter beschikking van den Kring gesteld heeft. Het vervolg der Kronijk van Lokeren zal toekomstige jaar uitgegeven worden. Wij spreken hier niet meer over de bijdragen van D^r Van Raemdonck, ten zij om den schrijver nog eens te bedanken; en wij vreezen niet van boven de waarheid te zijn als wij zeggen, dat ons Museum zijnen luister, en onze Annalen hunnen bijval, zoo hier als op den vreemde, grootendeels aan hem verschuldigd zijn.

§ 2. SUBSIDES.

Le Gouvernement, la Province et la Ville nous ont par continuation accordé leur secours pécuniaire.

§ 3. AFFAIRES ADMINISTRATIVES.

Dans la dernière séance solennelle les membres sortants MM. Vercrnysse et Jh. Verwilghen furent réélus; M^r l'abbé Raemdonck, démissionnaire, fut remplacé par le Professeur Al. Van Bogaert. Dans la présente séance vous aurez à pourvoir à la réélection de MM. Prisse et Van Naemen, dont le mandat expire, et au remplacement du regretté M^r Verbraeken. Au nom de la Commission Directrice nous avons l'honneur de présenter la candidature de M^r l'abbé Annaert, de Stekene.

LES MEMBRES DONT LE MANDAT EXPIRE EN 1892, SONT :

MM. Geerts, Van Hooff, De Ryck et Lamquet.

SERONT SOUMIS A RÉÉLECTION EN 1895.

MM. Vercrnysse, Verwilghen et Van Bogaert.

§ 4. PUBLICATIONS.

Nous avons commencé cette année le tome XIII des Annales. La 1^{re} livraison donne le commencement de la Chronique de Lokeren, écrite par Nicolas De Smet, Pierre De Clercq, Jacques Boone et Joseph Van Acker, et annotée par M^r Edmond De Geest, ancien Vice-Président du Cercle; la 2^{de}, l'épithaphier de Belcele, de Puyvelde, de Sinay et de Petit-Sinay. L'histoire de la commune de Melsele, dont il fut question plus haut, occupe la majeure partie de cette livraison. Nous remercions encore la famille Verbraeken, qui a si généreusement mis le manuscrit à la disposition du Cercle. La suite de la Chronique de Lokeren sera publiée l'année prochaine. Si nous faisons encore mention des travaux de M^r le Docteur Van Raemdonck, c'est pour adresser nos plus vifs remerciements à cet infatigable collaborateur; nous ne craignons pas de dépasser les limites de la vérité en disant que la splendeur du Musée, et le succès de nos Annales, tant ici qu'à l'étranger, sont en très grande partie son œuvre.

§ 5. VERWISSELINGEN.

Onze Kring heeft dit jaar zijne Annalen verwisseld met al de genootschappen die in het laatste verslag opgenoemd zijn. Wij hebben ook de verwisseling aanveerd met het maandblad van het Genealogisch-Heraldick genootschap. « De Nederlandsche leeuw » van Amsterdam.

§ 6. VOORNAME GIFTEN.

1° De Prael-vrengd en Liefde-huldig van den seer edelen-wysen en voorsienigen Heer Jonker Matthæus Moerman, als Hoog-bailliu des lands van Waes, plegtiglijk voltrokken binnen de prochie van den H. Nicolaus den 15 Meye 1775. Boekdeel in 4°. Gift van Mr Florimond Van Raemdonck.

2° Den oprechten vlaemschen almanach voor 't jaar Ons Heere Jesu-Christi 1711 door Jan Van Vlaenderen. Antwerpen bij de w^{ve} Gimmicus, in 18. Gift van Mr J^h Heyndrickx-De Valeke.

3° Een hertshoorn dragende sporen van het voorhistorisch tijdvak, in de Schelde opgevischt, tussehen Hingene en Steendorp, in 1881, door visseher Van Hontegem, te Rupelmonde. Gift van Mr V. Hamendt van Rupelmonde.

4° Bekkeneel van eene jonge vaars, met houtkool daarin. Gift van denzelfde.

5° Versteende tak van een olmenstruik, ontdekt bij de voorgaande voorwerpen. Gift van denzelfde.

6° Notice sur Jennis et Olivier de Serres.

7° Placcaeten geemaneerd op de jacht en voghelrei. Gent. 1725, en meer andere boeken. Giften van Mr J^h Verwilghen, Ondervoorzitter van den Kring.

8° Een beenen namaaksel van eenen dolk, met eenen hert verbeeld op den hecht. Magdalena tijdstip. Gevonden in de grotten van Laugérie-Basse. (France-Dardagne). Gift van D^r Van Raemdonck.

9° Een been, van 't Magdalena tijdstip, met daar het beeld van een neushoornwier of van een rivierpeerd op. Gevonden in de grotten van Bruniquel. Frankrijk. Gift van denzelfde.

10° Een lanteern met ijzeren staander, vroeger hangende aan den voorgevel van het huis staande te Sint-Nicolaas, hoek der pastoorsdree in de Ankerstraat, sectie E, n^o 2269 voor het beeld der H. Familie.

11° Vier keershonders voortkomende van de confrerie der H. Familie.

12° Drij keersmedaillons derzelfde confrerie. Giften van Mr Ferdinand Buytaert.

§ 5. ÉCHANGES.

Le Cercle a échangé ses Annales avec toutes les sociétés énumérées dans le dernier rapport. Nous avons accepté aussi l'échange avec le Genealogisch-Heraldiek Genootschap « De Nederlandsche Leeuw » d'Amsterdam.

§ 6. PRINCIPAUX DONs.

1° De Prael-vreugd en Liefde-huldig van den seer edelen, wijsen en voorsienigen Heer Jonker Matthæus Moerman, als Hoogbailliu des Lands van Waes, plegtiglyk voltrokken binnen de prochie van den H. Nicolans den 13 Meye 1775. Don de M^r Florimond Van Raemdonck.

2° Den oprechten vlaemschen Almanach voor 't jaer ons Heere Jesu-Christi 1711, door Jan Van Vlaenderen. Autwerpen bij de w^{ve} Gimmicus. Don de M^r Jh. Heyndrickx-De Valeke.

3° Une corne de cerf présentant des caractères de la période pré-historique, retirée de l'Escant entre Hingene et Steendorp, par le pêcheur Van Houtegem, de Rupelmonde. Don de M^r Hamendt, de Rupelmonde.

4° Crâne d'une jeune génisse renfermant du charbon de bois. Don du même.

5° Branche d'orme pétrifiée, trouvée à côté des objets précédents. Don du même.

6° Notices sur Jennis et Olivier De Serres.

7° Placcaeten geemaect op de jaght en voghelrei. Gent. 1723 et plusieurs autres livres. Dons de M^r Jh. Verwilghen, Vice-Président du Cercle.

8° Fac-simile d'une dague en os, dont le manche représente un cerf, appartenant à l'époque de la Madeleine (de Mortillet) et trouvé dans les grottes de Langérie-Basse (France-Dordogne). Don de M^r le Docteur Van Raemdonck.

9° Fac-simile d'une figure de rhinocéros ou d'hippopotame d'un os appartenant à l'époque de la Madeleine, et découvert dans les grottes de Bruniquel en France (Tarn et Garonne). Don du même.

10° Une lanterne avec branche en fer, pendant autrefois devant le groupe de la S^{te} Famille à la façade de la maison du coin de la Pastoorsdreeve, dans la rue de l'Anere, section E, n° 2269.

11° Quatre porte-cierge, provenant de la confrérie de la S^{te} Famille.

12° Trois médaillons de la même confrérie. Dons de M^r Ferdinand Bnytaert.

- 15° Een schelpen haarkam. Gever onbekend.
- 14° Geschiedenis en Beschrijving der lijkbehandeling en rouwplechtigheden bij de meeste volken, door Dr Is. Bauwens. Brussel, 1888, in 8° Gift van den schrijver.
- 15° Vijf knoppen van den tijd der Brabantsehe Omwenteling.
- 16° Scheel eener snuifdoos in gesneden been, waar eene vossenjacht op verbeeld staat.
- 17° Volksliederen uit de 18° en 19° eeuw. Giften van Mr De Decker-Andries, Vrederechter te Temsche.
- 18° Baktand van den grooten Mastodonte gevonden in de Kansas-river te St Mary's, Vereenigde Staten. Gift van kapitein Aug.-J. Beakey te St Mary's.
- 19° Eerste wervelbeen van eenen Mammoth opgevischt in de schelde te Temsche, in Juni, 1890. Gift van Dr Hendrik De Ryck te Temsche.
- 20° Muntstukken. Gift van Mr Van Raemdouck, Burgemeester van Beveren.
- 21° Twee timmen tellooren met de letters P. V.
- 22° Twee geldstukken, het eene in zilver met het beeld van Lodewijk XVI 1790, het andere in koper.
- 23° Een hangijzer, eene tang en andere ijzeren voorwerpen.
- 24° Versteende beenderen te Basel opgegraven.
Giften van Mr den Burggraaf Vilain XIII, Senator te Basel.
- 25° Een zilveren geldstuk zijnde eene Keizerlijke Kroon van 1754 met het beeld van Maria Theresia.
- 26° Een zilveren geldstuk van de Vereenigde Belgische Provinciën, van 1790 en van de waarde van 10 sols.
- Een koperen geldstuk dragende van den eenen kant de letters J. E. en het jaartal 1768, en van den anderen, den Dubbelen Arend en de letteren E. M. Giften van den Eerw. Heer Pastoor De Meerleer.

§ 7. AANKOOPEN.

Wij hebben de volgende aankopen gedaan.

- 1° C. A. Demonstier; *Lettres à Emilie sur la mythologie*. Paris, Rinouard 1809, 6 d. in 8° met 56 platen van Moreau, gesneden door Delvaux, De Ghendt, Simonet enz.
- 2° L. B. L. Gusset. *OEuvres*. Paris, Rinouard 1811, 5 d. in 8° Platen van Simonet en De Ghendt.
- 3° Fénelon. Een portret gesneden, naar Vivien, door Hubert, en 24 platen in 8° Van Marillies, gesneden door De Ghendt, Dupriël, Delvaux enz. voor de prachtuitgaaf van den Télémaque.

15° Peigne de femme en écaille du 18^{me} siècle. Don d'un anonyme.
14° Geschiedenis en Beschrijving der lijkbehandelingen en rouwplechtigheden bij de meeste volken, door D^r Is. Bauwens. Brussel 1888. Don de l'auteur.

15° Cinq boutons de l'époque de la Révolution Brabançonne.

16° Convercle de tabatière en os gravé, représentant une classe au renard.

17° Chansons populaires des 18^e et 19^e siècles. Dons de M^r De Decker-Andries, Juge de paix à Tamise.

18° Molaire du grand mastodonte, trouvée sur un banc de sable du Kansas-river à S. Mary's. États-Unis. Don de M^r le capitaine Aug.-J. Beakey à S. Mary's.

19° Atlas de mammoth pêché dans l'Escant à Tamise, en Juin 1890. Don de M^r le D^r H. De Ryck, de Tamise.

20° Monnaies. Don de M^r Van Raemdonck, Bourgmestre à Beveren.

21° Deux assiettes en étain au chiffre P. V.

22° Deux pièces de monnaie, l'une en argent à l'effigie de Louis XVI, 1790; l'autre en cuivre.

23° Crémaillère, pince à feu et autres objets en fer.

24° Ossements fossiles déterrés à Basel. Dons de M^r le Vicomte Vilain XIII, Sénateur à Basel.

25° Pièce de monnaie en argent (Couronne Impériale) de 1784, à l'effigie de Marie-Thérèse.

26° Pièce de monnaie en argent des États Belges Unis de 1790, de la valeur de 10 sous.

27° Une pièce de monnaie en cuivre, dont l'avvers porte les lettres J. E. et le millésime 1768, le revers l'Aigle autrichienne à deux têtes et les lettres S. M. Dons de M^r le Curé De Meerleer.

§ 7. ACHATS.

Nous avons fait les achats suivants :

1° C. A. Demoustier. Lettres à Émilie sur la mythologie. Paris. Renouard 1809. 6 vol. in-8°. 56 figures par Moreau, gravées par Delvaux, De Gendt, Simonet etc.

2° L. B. L. Gusset. Oeuvres. Paris. Renouard 1811. 5 vol. in-8°. Figures de Simonet et De Gendt.

3° Fénelon, portrait d'après Vivien, gravé par Hubert et 24 gravures in-8° de Marillies, gravées par De Gendt, Dupréel, Delvaux etc., pour illustrer le Télémaque.

4° Fénelon. Een portret door S^t Anbinet en 25 platen van Moreau, gesneden door De Ghendt, Simonet en Girard voor de prachttuitgaaf van den Télémaque. Rinonard gr. in 8° met breeden kant.

5° Dorat. Fables nouvelles, een d. in 8° met de platen van Marillies gesneden door De Ghendt, De Longueil, Masquelier, Legouar enz.

6° Link heupbeen van eenen Mammoth in de Schelde opgevischt te Temsche, den 24 October 1890.

§ 8. GELDMIDDELEN.

Ontvangsten.

Boni der voorgaande rekening	fr. 781,95
Jaargeld van 105 leden	» 1050,00
Toelaag van den Staat	» 500,00
Toelaag van de Provincie	» 500,00
Toelaag van de Stad	» 100,00
Verkoop van Annalen	» 6,00
	<hr/>
Totaal fr.	2716,95

Uitgaven.

Jaarwedde van den boodschapdrager	fr. 50,00
Drukkosten der Annalen	» 1250,24
Aankopen	» 199,15
Onderhoud van het Museum	» 180,90
Bureelkosten	» 89,87
	<hr/>
Totaal fr.	1770,17

Herhaling.

Ontvangsten	fr. 2716,95
Uitgaven	» 1770,17
	<hr/>
Boni fr.	946,17

Sint-Nikolaas, den 2 Juli, 1891.

DE SECRETARIS,
AL. VAN BOGAERT.

DE VOORZITTER,
ARTHIUR VERCRUYSE.

4° Fénelon. Suite complète d'un portrait par S. Aubinet et de 25 gravures de Moreau, gravées par De Ghendt, Simonet et Gerardet, pour illustrer le Télémaque, Renonard gr. in-8° à toutes marges.

5° Dorat. Fables nouvelles. 1 vol. in-8° renfermant des figures de Marillies, gravées par De Ghendt, De Longueil, Masquelier etc.

6° Os iliaque d'un mammoth, retiré de l'Escaut à Tamise, le 24 Octobre 1890.

§ 8. FINANCES.

Recettes.

En caisse de l'année précédente	fr. 781,95
Rétributions des membres	» 1050,00
Subside de l'État	» 500,00
Subside de la Province	» 500,00
Subside de la Ville	» 100,00
Vente d'annales	» 5,00
	<hr/>
Total	fr. 2716,95

Dépenses.

Gages du concierge	fr. 50,00
Impression des annales	» 1250,00
Achats	» 199,15
Entretien du Musée	» 180,91
Frais de bureau	» 89,87
	<hr/>
Total	fr. 1770,17

Récapitulation.

Recettes	fr. 2716,95
Dépenses	» 1770,17
	<hr/>
Boni	fr. 946,78

Saint-Nicolas, le 2 Juillet, 1891.

LE SECRÉTAIRE,
AL. VAN BOGAERT.

LE PRÉSIDENT,
ARTHUR VERCRUYSSE.

KRONIJK VAN LOKEREN.

(VERVOLG).

Anno 1707 wanneer de keyserlyke in het begin van Juny de stad Capua (1), en syn in de stat napels (2) gekomen en soo voorts het-selve koningryk gebragt onder het gebied van den keyser. In het jaer 1708 den 5 July (3) heeft een dachement uyt het leger van twee kroonen onder den bregadier dalla faillie (4) met de behendigheyd de stat gent ingenomen op den 6 dito het casteel (5) den selven dag ook brugge met acort (6) in beset genomen den 11 dito wierden de legers van twee kroonen door de geallieerde tot oudenaerde een deel

(1) Capua, oude benaming eener Italiaansche stad thans in het fransch « Capoue » genaamd. Zij werd 50 jaren voor Rome gesticht, maakte deel van het oude Campania, en is niet ver van Napels gelegen. Vroeger, het Italiaansche Babyionië, vielen Annibal en zijne troepen er in verwijfdheid. De hedendaagsehe stad heeft eene versterking en telt ongeveer 8000 inwoners; zij is gebouwd op eenen afstand van 5 kilom. der vroegere stad, waar men nog de overblijfsels van een ouden schouwburg vindt, sehier zoo groot als die van het Coliseum van Rome.

(2) Napels, vroeger de hoofdstad van het koningrijk der Beide Sicilien, op de golf van Napels. Zij verving Capua als hoofdstad van Campanië.

(3) de Castro zegt den 4^{den} Julij, om 5 ure 's morgens.

(4) Lees, Dellafaille. Dellafaille Jacobus Josephus, vader van den hier bedoelden, was hoogbaljuw geweest van Gent en van het Oudenburgsehe. Zijn zoon volgde hem in die bediening op, doch daar hij minderjarig was werd het ambt voor hem bediend, door Maximiliaen Rym. Na de inneming van Gent nam hij hetzelfde voor de fransehen waar.

(5) Hier is wellicht sprake van het oude fort « Het spanjaards kasteel », nabij de Dampoort.

(6) Met acord genomen : voor « genomen, na het maken van een verdrag ».

geslaegen trekkende soo voorts na rysel, t'welk sy belegerden, de fransche binnen de voornomde stede synde, en met hun leger by gent liggende meynden soo de vivers (1) af te snyden aan de geallieerde, voór rysel liggende, als ook beset hebbende de schelde en brugsche vaerd, soo dat de geallieerde langs oostende hun vivers moesten krygen, met groot perykel, hadde den franschen begardier gedaen gelyk de spaensche deden, het soud scherp gegaen hebben, alsoo sy bynaer meester waeren van hun groot convoy, soo dat den 28 8ber de stat rysel heeft moeten overgeven (2) aen den prins Eùgenius, en den 28 xbre de chitadelle, waer naer sy met hun leger qnamen na gent toe, welken korten tyd dat de fransche te gent waeren, het seer kostelyk was voor het land van waes.

Lokeren moeste leveren 50000 sakkén graen (3), sonder d'ander voeragie ten advonante (4) het bragt groote neiringe voor die van lokeren maer op perykel, van goederen waegens en karren en schepen te verliesen, alsoo alles verboden was, van den kand van de gealliéerde, soo dat-er veele met kooren groot geld wonnen, en lokeren seer veel verrykte, soo dat-er noch verlekkerd syn van die proeyen en noch gedurig wenschen om oórlog, meynende noch eens de selve occasie van winste te genieten, t'welk eenen seer selzaemen voorval was, want op 100 jaeren en sond dat niet voorvallen gelyk dit boek genoeg beschryft, wat rampen den oórlog heeft gemaekt in t'land van Waes, en daer ontrent, jae soo verre dat t'selve land meer voórsien was van wolven als van menschen. Dese troubelen gepasseerd synde, soo begonsten d'inwoonders van lokeren (en noch van andere prochien) allenskens te erleben doch eenige rustbenyders de goede insetenen soeken te ontrusten door húnne valsche alarm tonge, die dikwils d'oorzaakke syn van losse beroerten, t'waer beter dat sy den heere bidden, op dat hy ons voortan believe te bevryden van sulken straffen, den tyd nu eenige jaeren godt lof sonder troubelen doorgebracht hebbende, en hopeude ons leven in ruste door te brengen, maer alsoo op d'aerde geen langdierige ruste en is te vinden.

(1) Vivers of vivers, voor « mondbehoeften ».

(2) Inderdaad Lodewyk XIV verloor Ryssel in 1708. Bouillers verdedigde de stad, doch zij viel in handen van den prins Eugenius van Savoie. De fransche monarch bekvam haar echter, door den vrede van Utrecht, in 1713 terug.

(3) Reeds omsireeks September en later op het jaar 1708, deed Bergeyck al de granen van de landen van Waas, Aalst en Dendermonde zooveel mogelijk opkooopen, en te Gent stapelen.

(4) Ten advonante, voor « naar avenant, naar evenredigheid ».

In het jaer 1746 den 30 Januarijns wierd brussel belegerd door de fransche en den 20 February doôr de selve ingenomen (1).

Dinkt eens beminden leser met wat benouwtheyt d'inwoonders van brussel die 21 dagen hebben doorgebracht, en ook van d'ouliggende proehien daer de fransche laegen gecampeerd, die jaer gepasseerd synde nu gekomen in het jaer 1747. Dan hebben de fransche (naer verlies van veel volk) bergen op soom ingenomen (2). Menigvuldige waegens knechten quamen naer huis en veel keurlingen waervan eenige met den loop besmet waeren.

Hoe dikwils diend men toch, den heere lof te geven
en sonderling als men, alhier in rust kan leven
ylas het gaet verkeerd, in plaets van lof en dank
ervald men in de sond, en blyven even krank
noeyt en seut godt syn straf, of t'syn verdiende plagen
daerom bernhertig godt, wy om genaede vraegen
en bidden met ootmoet om hier naer t'eeuwig goet.

In het jaer 1719 (3) is tot Lokeren de kerke verbrand den 17 July door eenen loodegieter die met een comfoir met kolen op den toren ging om noodige reparatie te doen, en den loodegieter besig synde met syn werk te vervoorderen siende nevens hem en sag par maleur branden, en alle syne krachten inspannende om te beletten, en geene hulpmiddelen hebbende om te blusschen, was terstont in vollen brand, soo dat den loodegieter in perykel was van syn leven te verliesen,

(1) De kronijkschrijver maakt hier in eens een vervaarlijken stap vooruit. Wat er ook van zijn moge, het feit is echt. De inneming van Brussel door de Franschen geschiedde onder Lodewijk XV, opvolger van zijn grootvader Lodewijk XIV. Maria Theresia regeerde alsdan in Oostenryk en de oorlog, waarvan de inneming van Brussel een der krijgsfeiten was, is in de geschiedenis gekend onder den naam van Oostenrykschen successieoorlog. Lodewijk XV zond den Maarschalk van Saxon naar de Fransch-Vlaamsche grens. De Engelschen, de Oostenrykers en de Hollanders hadden een zeker getal volk in de zuidelijke Nederlanden. De hondgenooten hadden voor aanvoerders in deze landen den Hertog van Cumberland, Graaf Königsegg en den Prins van Waldeck.

(2) Bergen-op-Zoom werd den 16^{den} September 1747 door de franschen, onder bevel van Löwenthal, ingenomen. Dit is nog een krijgsfeit van den Oostenrykschen successie oorlog. Prins Willem, Karel, Hendrik Friso, was hetzelfde jaar, den 28^{sten} April, als Stadhouder der Hollandsche republiek uitgeroepen.

(3) Het komt ons voor als hadde de kronijkschrijver hier aan deze laatste twee of drie bladzijden zijne kronijk willen staken. Althans zij dragen geene volgnummers, en de feiten die zich vroeger tamelijk regelmatig naar jaartalorde opvolgden, schijnen hier dooreengesmeten, als waren zij, ten titel van vergetene feiten, nadien bijgevoegd.

hy vol droefheyt en altaratie synde moest op het eynde door den roof der vlammen van den toren komen het was eenen alderschromelyksten alarm en scheen al of de weireld vergaen hadde (en niet sonder reden) want men sag den toren met een groot deel van de kerke afbrandende nedervallen, welk brandende stukken hun verspreyden dat-er vele huysen syn verbrand tot in de lindestraete (1) dinkt eens beminden leser wat droefheyt en gekerm dat-er was namentlyk in het dorp naer dat alles gevluht was en alle poogingen gedaen hadden lag het dorp ten deele in pynhoopen.

In het jaer 1550 (2) was de peste soodanig in Vrankryk dat sy met duysende menschen van het leven rukte op den tyd van 24 uren dit mensch verslindende vier verspreyde door Vlaenderen brabant en duytsland, dat het scheen te wesen den ondergang van alle menschen.

In het jaer 1570 en 1571 2 van de grootste pest jaeren die men ergen vind beschreven waer door de peste eenen grooten houst van lyken maeyde want tot Lokeren het kerkhof schier te kleyn was om te begraven want sy op Sint Anna kapellof ook begrafden soo dat

(1) Wij hebben reeds van het hoekken gesproken, eene openbare plaats, waarop vier straten uitleiden, te weten : De Roomstraat, de Voermanstraat, de Linde- en de Kapellestraten.

(2) Dit jaar schijnt onder alle oogpunten noodlottig voor onze gewesten geweest te zijn. Inderdaad wij lezen, dat er in December quamp eenen grooten dieren en benouwen den tyt op te rysen, soo dat men geene graenen nyt den lande en mochte vervoeren. Ook, op den 5 van November, wesende vollemoen, heeft het naer noen in Vlaenderen een soo groot tempeest, ende soodanighen hoogen vloed geweest, die vyf uren langh sonder ebbe bleef staen, dat niet alleen de havens maer de zeedynen van Ostende af tot Antwerpen toe, syn overgestroomt ende doorspoelt, de baeren waeren meer dan dry houtvoeten hoog over de hoogste zeedyken gevlot, de welke aenstonts alle de onliggendē polders, weerden en broucklanden, namelyk de gone gelegen in de vier Ambachten aen ende ontrent de Schelde tot Dendermonde toe, waer van eenighe maer versch en waeren ingedyekt, niet alleen en hebben overdekt, maer soodanig doorsneden, datter veel huysen, schuieren, stallen, beesten ende menschen, syn versmaght en vernielt geworden, tot swaer verlies en verderf van ons land en de naebuieren. Ook dit jaer, den 50^{sten} November stierf tot Mechelen de gouvernante van deze Nederlanden Margareta van Oostenryk, dochter van keizer Maximiliaan. Verder op 1^{sten} Decemher werden de gemeenten Lokeren, Exaerde, Dacknam en Sinaey, door eenen nieuwen springvloed merkelyk beschadigd. De kronijkschrijver voegt er bij : Den teerlinck voor den rooden thoren te Gendt stondt bynae onder waeter, ende men seght gemeynelyck als die onder is dat de twee deelen van Moerbeke, Exaerde ende andere prochien van desen lande overwaertert syn. Wat nu eigenlyk de pest betreft, deze deed inderdaad snelle vorderingen en kwam naar deze landen over. In 1552 regeerde zij voornamelyk in Zeeland.

het scheen een ander weireld te wesen want veele huysen stonden onbewoond en menigte akkers bleven veel jaeren onbesaeyd.

In het jaer 1664 den 15 Xbre vertoonde een sterre met eenen steird en 6 weken daer naer is sy verdwenen.

In het jaer 1665 den 10 april vertoonde sig wederom een sterre met eenen steird die gesien wierd omtrend eene maend.

In het jaer 1676 heeft de peste als een verslindende vuer alhier seer schromelyk gewoed waer door op korten tyd met onderden syn gestorven en ook noch veele synder hulpeeloos liggen sterven. Ondertusschen sommige de welk van de peste genesen waeren gingen de sieke dieneu onder de welke eenige waeren die men met recht mogt schrobbers (1) noemen, de welke de sieke geen drinken genoeg wilden geven, peysende liever dood als genesen alsoo t'is gebleken dat eene schrobster een eenige dochter meynende te vergeven doch de sieke dit merkende heeft de schrobster (met bouillon) verwisseld en aenstonds is de schrobster gestorven en de dochter haer leven behouden het sprekword luyd aldus die putten voor een ander maect hy daer selve ingeraeckt.

In het jaer 1680 den 50 Sbre begon sich in de logt te vertoonen een aldergronsaemste sterre met eenen steird men oordeeld dat het is eene voorsegginge van oorlog pest of dieren tyd (2).

(1) Schrobber wordt figuurlijk voor schavuit gebruikt. Hier bedoeld het tevens, afzetter, denken wij.

(2) Wij hebben geene aanmerkingen gemaakt betrekkelijk de voormelde staartsterren van 1664 en 1665, daar wij dachten eenige algemeene bedenkingen en inlichtingen neer te schrijven, ter gelegenheid der aangekondigde staartster van 1680: De staartster van 1664 waarvan de kern zich later in onderscheidene deelen splitste, vervulde koning Alphonsius VI van Portugael met woede. In stede van bij hem neerslachtigheid en schrik te verwekken, zoo als de verschijning eener komeet in dien tijd gewoonlijk deed, sprong hij naar buiten, beschimpte en bedreigde haar met zijn pistool. Onnoodig te zeggen dat het hemelverschijnsel zich aan de woede van dien waanzinnigen en bloeddorstigen koning weinig stoorde en met ongeminderde pracht voorigloorde.

Wat de ster van 1680 betreft, wij denken hieromtrent in eenige bijzonderheden te moeten treden. Vooreerst vergist de schrijver zich wanneer hij den 50^{sten} October, als date harer verschijning, opgeeft. Zij werd de eerste maal den 14 November, te Coburg gezien. Zij was van ongemeene grootte en besloeg meer dan 90 graden lengte in het luchtruim, zoodat haar lichtkern reeds aan den gezichteinder kon verdwenen zijn, wanneer het uiteinde van haren staart nog aan den zenith, of het schedelstip, zichtbaar bleef. Ook was de schrik, die zij haarde, onbeschrijfelijk, want staartsterren waren in die tijden van onwetenschap en vooroordeel, aankondigers van allerlei rampen of soms ook van den nakenden dood van eenen aanzienlijken persoon of vorst. Doch, wat onder wetenschappelijk oogpunt wat meer te beduiden heeft, is dat de staartster

Den stervenden, Leopoldus rooms keyser (1)
schoon een gleyusterende kroon den lyster aller ryken
die men aen t'gleyusterd dak des s'hemels mag gelyken
my bied standvastigheyl ten is maer s'weirels staet
gelyk als soón en maen die op en neder gaet
Joseph franciescus soón (2) die beyde kroonen dregen
die syn al langen tyd geгаen de selve wegen
die Leopoldus sal ook vorst van 't roomsche ryk
haest in gaen in den minst stervenden syn gelyk
gy menschen al te saem en mede stervelingen
helpt uwen roomschen vorst nu miserere singen
een vorst hy doór godt een sceppter heeft ontfauen (3)
nochtans niet goed en kwaed ook sal ten oordeel gaen
een vorst noch andermael met koude sweet bevangen
een vorst die syne romp gaet aen de seysen hangen
van die geen mensch en spaerd die oyt door de natuer

van 1680 aan Newton, bijgestaan door Halley, toeliet de wetten vast te stellen volgens dewelke de kometen zich doorgaans in het firmament bewegen. Halley legde zich later op dat hoogst moeielyk vak van rekenkunde toe en heden weten wij, dat zonder ongeval — want staartsterren zijn hiervan niet altijd vrij, zooals die van 1664 ons reeds bewees — de aardbewoners van 't jaar 10495 of zoo, de kans zullen hebben om haar op hunne heurt te zien. Hare wenteling rondom haar ellipsoïedalen kring geschiedt dus nagenoeg in 8815 jaren en hare grootste afzomigheit (verwijdering van de zon) is 855 maal de gemiddelde afstand van het middelpunt der aarde tot het middelpunt der zon. Uit het voorgaande dient men overigens niet te heshiten, dat alle kometen eenen regelmatigen kringloop volgen. Zulks is nog slechts voor eenige bewezen; wat meer is, die kringloop is wellicht altijd eenigszins onregelmatig, door de aantrekkingskracht die zekere hemellichamen beurtelings op de kometen uitoefenen.

(1) Wij zullen natuurlijk over de letterkundige waarde van onderhandig Lyrisch voortbrengsel niet uitweiden. Het zij ter loops gezegd, dat het dienen kan als een voorbeeld der tamelyk menigvuldige zoogezegde gedichten der 17^{de} en 18^{de} eenwen, waarin meestal de fabelleer eene hoofdrol speelt, en waarvan den opgeblazen raadselaertigen of dogmaticken stijl veeltijds diende om de ijdelheid van de gedachten, of deszelfs volkomen gemis, te dekken. Hier nochtans heeft men tot de goden of de helden der fabelleer geen toevlucht genomen; het is waar, dat de stervende Leopoldus, Roomsche keizer is. De hierboven bedoelde dichtstukken waren meestal voortbrengsels van dorpsonderwijzers of van leden der toenmalige rederijkkamers; al waar deze laatste bestonden ontkiemde als van zelf een plaatselyken dichter, die om wille zijner konste van zijne medeburgers zeer hooggeschat en geacht werd. Wij zullen ons in het onderhandig dichtstnk bepalen bij het te recht wijzen van sommige woorden, en eenige al te verdraaide of onverstaanbare zinnen.

(2) Soón voor « zon ».

(3) Ontfauen, voor ontvangen, staat hier natuurlijk voor het rijm.

ontfangen heeft het licht van s'hemels hoog ausier (1)
adjue (2) mijn koningrijk adjue dan al die praechten
t'gon (3) is van aerd gemaekt gaet weêr de aerd betrachten (4)
myn opgepronte (5) leen versmiltten by den dag
ik gaen den weg van die my heeft voort gebracht
bereyd n ontgract (6) en onreyn ongebeente (7)
bereyd nu tafelen en d'aerdsche golfsgemeente
krield rond een keyzers romp door de natuer geschaekt (8)
en proeft of n myn vleesch beter als ander smaekt
een vleesch daer ieder een soo veel werk van maeken
een vleesch dat hier verblyft en dat de ziel doet smaeken
voor eenwig of verdriet of armoe vreugd of smaed
een vleesch dat in t'geheel syn eigen ziel verlaet (9)
een vleesch zeg ik nog eens waer in dat is besloten
verstant memorie wil met krachten overgoten
een vleesch met al syn praecht dat lyf noch lit (10) en roerd
ten sy dat het de kracht van godt word toegevoerd
adjue dan myn gemalin en kinders al te saemen
bid dat myn ziele mag reysen in Jesus naeme
ik sien de dood die naekt daer is geen uitstel meer
adjue myn vrienden al t'is mynen laesten keer

(1) Ausier, voor « azur ».

(2) Adjue, voor Adien, vaarwel. Dit tusschenwerpsel wordt soms ook *Adie*, of kort weg, doch minder goed, *Adi*, geschreven.

(3) T gon, voor « hetgeen ».

(4) Gaet weêr de aerd betrachten, staat hier ten onrechte in den zin van « gaat ter aarde terugkeeren ».

(5) Opgepronte, voor opgepronkte, opgeroode, opgeschikte ».

(6) Ontgract, kan slechts van het werkwoord ontgraten, de graten uitdoen, voorkomen.

(7) Ongebeente, staat hier voor « gebeente ». Men zal bekennen, dat de twee vorige woorden alleraardigst gekoppeld zijn. Wie toch heeft een denkbeeld van « ontgract gebeente »?

(8) Bereid nu tafelen en d'aerdsche golfsgemeente krield rond een keyzers romp door de natuer geschaekt? Wat de dichter in deze regelen en in den vorigen wil zeggen is, dat het uitgemergelde lijk van den keizer welhaast tot spijs der wormen zal dienen.

(9) Eene ziel, die armoede lijdt, na dat haar vleesch haar gansch verlaten heeft, dat toch op aarde blijft, is ook al zeer wonderlijk. Doch, dringen wij niet aan. De schrijver steunt zich hier op de verklaring der dood, volgens de Roomsche katholieke begrippen, maar ongelukkiglijk verwisseld hij de rollen, want het is de ziel, die het lichaam, niet het lichaam, dat de ziel verlaat.

(10) Lit, voor « lid, of beter, leden ».

dat gy myne oogen siet vliegen uae d'aerdsche eydelheden
en gy myn gemalin ik bid u syt te vreden
om my en laet geen traen want vleesch is eydelheyt
Men woörd (1) het best gewaer wanneer de siele scheyd
dus seg ik voor het lest dat alle myn verlangen
niet anders en is als dat godt wild myn siel ontfangen
nu dan de dood die komt en nood my tot haer feest
Jesus in uwe handen bevele ik mynen geest.

K'WensCh De ZieLe Van Leopoldus rUst In Waeren VreDe (2).

Als wanneer syne Majesteyt
den keyser overleden was
dan wierd er uytvaerd
gehouden tot exaerde en
op veel andere prochien
tot Laeffnisse van syne
Ziele en sy hebben ses
weken geluyd gelyk het
van oudts gebruyk geweest heeft
aenWYslngē Van t'laer

Wanneer Men hier soeChT Vint Dat CLaer (3).

In tjaer 1709 heeft het op 5 koningenavond beginnen te vriesen dat heeft geduerd tot in de Maerte soo hart aenhoudende als men ergens vind beschreven dat-se t'antwerpen over het ys reden met wagen en peirden en diversche menschen van koude syn gestorven by nae alle de graenen waeren vervrosen het welk een aldergrooſte scharheyt by brogt doch godt heeft de somer vruchten gesegent om de menschen te kunnen leven sy bakten brood van somergiste (4) in krakruyd, tot by den april wierd-er noch kooren gesaeyd dat den meerderen deel noch goet wierd.

(1) Woörd, voor « woerd ».

(2) Dit jaerschrift, waarvan de telletters het getal 1702 geven, duidt ons aan, dat hier sprake is van Leopold II, broeder van Josephus II en van Maria-Antoinette. Hij volgde zynen broeder als duitschen keizer op in 1790, doch overleed reeds den 1^{sten} Maart 1792.

(3) Dit jaerschrift duidt 1786 aan. Doch, waarop heeft dit getal betrekking? Zeker niet op de uytvaert hierboven vermeld, daar het toch niet te denken valt, dat dezelve zomern werd voor de dood van Leopoldus, of beter nog, voor dat hij keizer werd.

(4) Somergiste, voor « zomergerst ».

In t'jaer 1759 vertoonde sig een sterre met eenen steird men oordeeld dat het is eenen voorbode van oorloge en andere ellenden die kortz daer naer syn gevolgd (1).

In het jaer 1740 was het soo winter dat schier alle de graenen waeren vervrosen t'welk soo eene schaersheyd by brogt dat de taerwe eenige mertdagen 4 ponden den sak verkogt wierd den rogge 2 ponden den bogwy (2) 50 schellingen (3).

In het jaer 1769 den 1 7^{bre} vertoonde sig een sterre met eenen steird oprysende s'avonds in t'nord oosten en vervolgende haeren loop tot smorgens naer den snyd oosten den 17 dito wierd sy onsigbaer (4).

Den 24 8^{bre} quam sy weder ten voorschyn in den westen en den 30 dito is sy verdwenen (5).

In het jaer 1770 heeft het op den gulden wonsdag soo furieus gewaeyd dat borias (6) veele huysen heeft beschaedigt en veel schieren en stallen om verre geworpen tot Lokeren eenen oliewindmolen (staende by d'onde durm) te neder geveld en menigvuldige boomen om verre geblaesen.

In het jaer 1772 heeft de plaege onder het hoornvee grouwelyk gewoed in vlaenderen en brabant waer door veele beesten syn gestorven, en noch veel meer fris en gesonde tegen recht en reden levendig

(1) Er zijn in de 18^{de} eeuw niet minder dan 69 staartsterren door de sterrekundigen opgemerkt geworden. Het meerendeel echter waren met het bloote oog niet zichtbaar. Acht derzelve waren reeds vroeger verschenen en werden herkend. Daar onze aardbol nooit vrij is van ellenden, en schier nooit van oorlogen, is het zeer gemakkelijk al die onheilen en rampen aan de staartsterren, wanneer zij ook verschijnen of niet, toe te schrijven.

(2) Bogwy, voor « bockweit ».

(3) Wat voorgaat wordt ook in de kronijk van de Castro bevestigd.

(4) Alhoewel door de sterrekundigen voor eene periodieke komeet herkend, is zij tot nog toe niet teruggezien geweest. Haar wentelkring is van 2090 jaren, zoo dat zij slechts rond het jaar 5859 moet terug verwacht worden. Zij verwijdert zich van de zon tot op eenen afstand 527 maal grooter dan de gemiddelden afstand der aarde tot dit hemellichaam.

(5) Misschien is hier alweder spraak van eene andere komeet. Althans wij kunnen moeielijk aannemen, dat eene staartster sedert 17^{den} September uit het oog verdwenen, den 21^{sten} October voor het bloote oog weer zichtbaar wordt. Te meer daar de vlucht der staartsterren des te verbazender is, naarmate zij in nabijheid, dat is zoo lang zij in de meer rechtstreeksche aantrekkingskracht, der zon blijven. Sommige staartsterren loopen in de nabijheid der zon met eene snelheid van meer dan 600,000 meters of 120 uren van 5 kilometers, per seconde.

(6) Borias, voor « Boreas » God van de Noorderwinden, was volgens de fabelleer, zoon van den titan (reus) Astracus en van Aurora (de morgenstond).

in den put gesteken, als willende godt almachtig wetten stellen, om op soo een contrarie maniere de plaegte te wederhouden (1).

het is noodsaekelyk, dat wy storten gebeden
op dat den goeden godt, toch onse overheden
berykt met goedt verstant, en dat sy geven blyk
dat sy ten allen tyd, regeren wyselyk.

1742 is tot Lokeren de brugge afgebroken
die van hout gemaekt was, ende nu van arduyn
gemaekt naer de konste, soo dat sy nu noch
genaemd word Loker houde brugge.

1761 is tot Lokeren het schepen huys nae de konste gebouwt.

Lokeren word van veel vrende lien

Voor eene stat aenzien.

1776 heeft het tot Lokeren Eerst jaermeret geweest.

VOORWERP DER PATRIOTTEN.

Die niet Weét Wat laer

Dit sChrift WYsenD U Claer (2).

Den 2 November s'nachts syn de keyserlyke wapens in stukken geslaegen door eenige patriotten men seyde dat-er veele naer Vlaenderen souden komen en dat sy den 26 October de keyserlyke troupen tot tournhout door een bloedig gevecht 5 stukken kanon hadden veroverd (3) welke tydinge ons eenen grooten schrik toebreacht, en den Eersten als de patriotten in het land quamen hoorde ik twistredenen om het woórd patriotten den eenen vraegde den anderen wat patriotten te seggen was den Eersten antworde oproermaekers ò la seyde den anderen het is te seggen waere christenen en quamen in een groot disput eenen derden dit hoorende seyde houd op van twisten want gy lieden hebt beyde ongelyk patriotten is te seggen vaderlanders.

VrlenD Wist elCk te sWYgen

nleMant soU rUese CrYgen.

(1) Behalve dat wij het eene onaamemelijke wreedheid vinden, dieren levend te begraven, zullen wij terloops aanmerken, dat er in dezelve orde van gedachten in Holland nog zekere godsdienstige seeten gevonden worden, die zich afvragen of de vaccine of inenting tegen de pokken niet zondig is, omdat de mensch op die wijs God wil wetten stellen en hem in zijne strafmiddelen, of in zijn handelen, verhinderen.

(2) De som der telleters van dit jaerschrift is nogmaals 1792. Doch waarop dit nieuwe jaartal alweder betrek heeft blijft ons een geheim.

(3) De Oostenrykers ontruimden Turnhout den 27^{den} October 1789. De patriotten hadden voor aanvoerder generaal Van der Meersch, die door Vonck aan hun hoofd geroepen was. De Oostenrykers generaal Schröder.

Den 4 November heeft den keyser alle de fisieken doen opnemen ofte kenbaer maeken aen de bailliets ofte andere officieren (1).

Den 8 dito syn de patriotten gekomen van toirnhout en noch meer met hun gekregen van andere plaetsen naer S^t Nicolaus ende daer twee dagen stille geweest ende den 10 en den 11 naer lokeren ende meer omliggende prochien hebben alle de fisikken doen inbrengen soo dat-er tot Lokeren eenen grooten troubel was van het inbrengen der fisikken en het aenveirden der patriotten soo dat-er tot Lokeren meer dan dry onderd patriot syn geworden ende de wapens in de hand genomen Jae selfs stonden de wacht op den toren ende staeken de waegens en karren in de straeten nyt vreesse van inval der keyserlyke soldaeten Wy saegen de patriotten tot Lokeren meest sober in het habyt (2) met slechte en beroeste fisikken men aensag het voor een belachelyke saeke soo een ongeoeffend volk tegen de keyserlyke soldaeten te gaen vechten soo als het ontrent den avond wierd syn de patriotten wederom van Lokeren vertrokken met al hun volk naer S^t nicolaus en het s'anderdaegs syn sy alle vertrokken naer gent om die stat stormderhand in te nemen.

Sy syn voor de stat gekomen om 6 a 7 uren voormiddag (3) en hebben de myyde poorte beschoten tot ontrent 9 uren voor middag ende is geopend ende de soldaeten naemen de vlucht en daer synder noch eenige dood gebleven ende dan syn de patriotten geloopen over al in de stat ende de soldaeten geschoten alwaer sy die konden vinden (en de soldaeten op hun) maer sy waeren meest gevlicht in het Casteel en op S^t pieters soo dan syn de patriotten gegaen in de bangers huysen en hebben de inwoonders veel van de calsey doen nytbreken ende doen draegen op de solders (4).

Den 14 dito synder soldaeten gekomen naer gent dragonders en voetvolk soo men segt wel 18 of 20 duysend mannen met veel schiet

(1) De schrijver bedoelt hier den 1^{sten} November 1789. Josephus II was alsdan keizer van Oostenryk en beheerder van België.

(2) Meest sober in het habyt, voor « meest kaal gekleed ».

(3) De schrijver vergist zich wellicht in wat voorgaat. Is het aannemelijk, dat de patriotten van Lokeren, des avonds naar S^t Nicolaes vertrekken om denzelve nacht van S^t Nicolaes, terug langs Lokeren, op Gent te marcheeren, alwaar zij reeds ten 6 of 7 ure 's morgens aankomen, en dat zij om 9 ure reeds belegeren en beschieten. Wij denken, dat er tusschen het vertrek van Lokeren en den optocht naar Gent, minstens één dag tusschenpoos zal geweest zijn. Ware het anders dan moet men bekennen, dat bedoelde patriotten in gemelde omstandigheid groot hewijs van wilskracht en taaiheid gegeven hebben.

(4) De inneming van Gent door de patriotten had plaats den 15^{den} November 1789.

geweir canonnen en mortiren om die patriotten te vernietigen ofte de stat in brand te schieten ofte storm der hand in te nemen Soo dan de patriotten siende dat-er veel volk toe quam van de keyserlyke soldaeten syn sy gegaen op de solders van de borghershuysen met hunne nytgebroken calseysteenen en in de kelders om daer door te schieten Jae overal daer sy plaetse vonden.

Soo als alle die keyserlyke soldaeten voor de stat quamen, van in het casteel konden sy geen patriotten ter dood bringen, en om de stat met geweld van volk in te loopen, en dierven hun niet ver-voorderen om dat-er weynig patriotten op de straete te vinden waeren, dan hebben sy de stat gaen beschieten tot den 16 dito, alwaer veel schaede gebeurd is, soo dat den brand tot dry mael toe gesien is van dry uren wyd soo dat die stat beschoten is, outrent vier dagen ende dan hebben de soldaeten gesien dat sy geenens voorspoed en hadden met hunne canonnen ofte andere schietgeweir ende van hunne heilverheyd over gevallen van de patriotten door nytkoop om die stat te verlaeten, ende den avond aenkomende wierd-er tydinge gebracht dat men al het goed dat in het casteel was soude op carren en waegens gelaeden hebben, want de waegens en carren waeren daer noch, van die voeyeragie gebracht hadden (1), (soo dan nacht synde) ende de menschen hoorende het gedommel op de calsey daer sy op hun bedde laegen van het peirdevolk dat vertrok, en al eenige opstaende en siende dat de dragonders vertrokken, wisten niet wat dunken, ende den dag aenkomende, quam al het voetvolk af, dat ik met waerheyd mag seggen dat ik noeyt soo veel soldaeten by malkanderen gesien en hebbe, ende dan wy noch niet wetende, hoe dat het toe gent vergaen was (2), voor den troup voetvolk, quamen dry soldaeten ende moesten veel moeyte doen om op myn hof te geraeken want wy alle nachten het hekken vaste maekten ende niet open konden krygen, soo is-er eenen tusschen de weire en den hekstyl doôr gebroken, die het hekken open dede, ende wy van in huys dat siende, door het slentelgat van de deure (want de veynsters noch niet open en waeren) en komende tot aen het huys en klopten op de deure, Wy met vreesse synde of sy geweld gebruykt hadden deden de venster open, ende vraegde wie daer klopte, ende sy antwoorden dat wy de

(1) Het spaansch kasteel, weleer door keizer Karel V opgericht, viel den 27 November 1780 in handen der patriotten, dank groote misslagen der Oostenryksche bevelhebbers en het dubbelzinnig gedrag van Trautmannsdorff.

(2) Men verlieze niet uit het oog, dat de verhalen ergens aan de Gentsche baan op de Keersmaker of nabij Lokeren woont.

deure moesten open doen, ende ik seyde tot hun dat ik dat niet en sonde gedaen hebben, maer dat ik hun eten en drinken sonde gegeven hebben, die menschen hadden grooten honger en dorst, ik wil gelooven dat sy liever sonden gehad hebben, dat wy de deure open gedaen hadden, en hnn in huys laeten komen, want sy waeren voor den grooten hoop, sonden waerschyneelyk hnn daer gehouden hebben tot dat de passagie wech was, ondertusschen vraegde ik hnn terwyl dat sy al besig waeren met eten en drinken aen de veynster hoe dat het tot gent ging sy seyden dat de patriotten vernietigt waeren en dat de stat al over was dat sy al vertroken, ende vervoorderden hnnen wech, ende wy noch niet wetende of dat waer was, deden de deure en veynsters open, en gingen de beesten eten en drinken geven, het seven of 8 uren geworden synde, hoorden wy schieten van alle kanten noch al bevreest synde, dat-er noch eenige troupkens achter waeren, want half wech van Seven Eecken tot den Keirsmaker, hebben sy de venster open geslaegen van Joannes huyberecht, het welk dese menschen en hnn gebueren eenen grooten schrik toebrecht, soo dat hier en meer onliggende prochien, veel groote benontheyd was, maer als het middag wierd saegen wy weynig soldaeten meer, en eer het avond wierd resolveerden (1) de menschen van te patroleren geheel den nacht, nyt vreesse of er noch quadwillige geweest hadden, ik geloove dat er op den keirsmaker t'somwylen wel 80 menschen by malkanderen waeren, want sy quamen sien van diverse (2) wyken veële belust (3) synde; t'sanderdaegs en sag men geen soldaeten meer want dese al vertrokken waeren naer As (4) Brussel en ander onliggende plaetsen.

Den 17 9bre hebben de patriotten hnn meester gemaekt van de stat brugge.

Den 18 dito hebben de keyserlyke troupen oostende en nieuwpoot verlaeten.

Den 21 dito hebben de keyserlyke troupen bergen en henegouw ontruimt.

Den 24 dito hebben de patriotten de stat diest storm der hand ingenomen.

Den 12 Xbre waeren de keyserlyke troupen naer dat sy g'heel

(1) Resolveerden, voor « besloten ».

(2) Diverse, voor « verscheidene ».

(3) Belust wordt hier ten onrechte gebruikt voor « benieuwd ».

(4) As, voor « Assche », eene aanzienlijke gemeente op den steenweg van Dendermonde naar Brussel.

Vlaenderen ontruymt binnen Brussel in een bloedig gevecht tegen de borgers de soldaeten waeren genoodsaekt sitoe te rymen (1).

In den nacht tusschen den 12 en 13 X^{bre} hebben de keyserlyke troupen de stat mechelen verlaeten.

Den 13 dito hebben de patriotten de stat loven ingenomen.

Den 17 is patriots leger binnen naemen getroken.

De staeten van Vlaenderen en brabant hebben versogt aen alle officieren van steden dorpen ende ook ten platten lande het werven van vollontairen ende de selve te leeren exercereen om tegen hunnen vyand te vechten (2) hier te Exaerde exerceerden sy op het schutters hof.

De voorschreven vollontairen van Vlaenderen syn opgetroken naer hunnen vyand toe den 24 november ende wedergekomen den 2 december sy en hadden geen sweird moeten trecken want het land was al in veracordatie (3) soo men segt van eer sy optrokken Van der Nood (4) heeft het volk verlaeten en de gevlucht naer Vrankryk ofte naer....

Ik sal in desen boek, als mi en dan wat schryven
Om swinters avonts soo, den vaek wat te verdryven
Sit ik lang in den hoek, en doen ik niet een sier
Eer den avond eynd, k'viel mogelyk en t'vuer
Perykel van het vuer, diend men altyd te vluchten
Het welk al menigte, (te laet beklaegt) doet sùchten

(1) Inderdaad, na de inneming van Gent verklaarden de staten van Vlaenderen hunne onafhankelijkheid en richtten zich tot Republiek in. De Oostenryksche soldaten waren ontmoedigd en sleten zich ten deele met de burgers en patriotten aan. Den 15^{den} December werd te Brussel de onafhankelijkheid der « Vereenigde Belgische gewesten » uitgeroepen, en den 17^{den} werd Hein van der Noot er zegevierend ingehaald.

(2) Niet alleen voormelde steden, maar al de Belgische gewesten, ter uitzondering van Luxemburg, waar de dappere generaal Bender bevel voer, waren weldra door de Oostenrykers ontruimd en met het aanbreken van het jaar 1790 waren de Belgische gewesten tot ééne Republiek vereenigd. Op 11^{den} January werd reeds de vereenigingsacte afgekondigd.

(3) In veracordatie, wellicht hier voor « in eensgezindheid, in vrede ». Het feit is echter niet juist, en de schrijver zell spreekt het tegen, wanneer hij eenige regelen hooger van de ontruiming van Brussel, Mechelen en Leuven gewaagt. Doch wellicht bedoelt hij minder *het land*, dan de Vlaenderen, die zich reeds den 23 November onafhankelijk verklaarden, en dan is het aangehaalde zeer juist.

(4) Vonck en Van der Noot, beide advocaten, stonden aan het hoofd der omwenteling. In één oogpunt waren zij eensgezind, de afschudding van het Oostenryksche juk. Doch hunne politieke en maatschappelijke verzuechtingen verschilden hemelbreed.

Van ù bid ik mynen godt, bewaerd ons van het vier
Ach godt tog aldermeest, van t'helsch dat eenwig dnerd
Nù bid ik ù dat g'ons wild, doòr ù gratie versterken

Aengesien noodig is, en alle onse werken
Comt Jesus mynen godt, wild ons voorspoet geven
K'hoòp dat wy hier naermaels, mogen Eeuwig leven
En wild ons voorspraek syn, maria en den nood
Raphael ons bystaet, als wy sterven de dood (1).

Amen.

Tis menigmael ondervonden dat op troubel tyden valsche geruchten
loopen en men siet dat de gasetten seer divers en paertydig schryven,
dus onseker of sy de waarheyd melden ofte niet.

Men hoord dagelyks, dat den klap der menschen seer tweeschillig
is, soo kan men oordeelen dat het niet alles en is te gelooven, t'sy
goede of quade maeren want alles lichtelyk gelooven is onnooselheyd,
en ook niemant te willen gelooven waer een bottigheyd.

Daerom soo sal ik best, in afwachtinge blyven,
Want t'waer onmogelyk naer ieders sin te schryven
en midts ik niet en weét, hoe dat het nog komen sal,
daerom k'beveël de zaek aen godt den opperal,
dat synen wil geschied op d'aerd nae syn behaegen.

Als wy d'oude menschen vraegen of sy wel oyt sulken tweeschilli-
gen (2) onder de menschen hebben geweten sy antwoorden

NEEN.

Naer dat den keyser (3) in overeenkomste was met de patriotten
heeft hy oorlog gekregen tegen de natie van Vrankryk (4) ende de

(1) Indien onderhandig stukje van alle letterkundige waarde ontbloomt is, heeft het
toch de verdienste ons den naam te doen kennen van den schryver, of minstens van
eenen der schrijvers, van het laatste gedeelte dezer kronijk.

(2) Tweeschilligen, voor « tweeschilligheid, tweedracht, tweespalt ».

(3) De schryver bedoelt hier keizer Frans II, die Leopold II was opgevolgd. Deze
had in 1791, na de verdwijning der leden van het congres der Belgische staten, als
hertog, graaf of heer, van Brabant, Limburg, Gelder, Vlaanderen, Namen, Antwerpen,
Mechelen en Doornyk, bezit genomen.

(4) Toen Leopold II stierf waren de betrekkingen tusschen Duitschland en het fransche
bewind zeer gespannen en alles deed een nakenden oorlog tusschen beide landen
voorzien.

natie tegenweir biedende deden ondertusschen eenige aentakken tegen malkanderen ende malkanderen al eenige steden en dorpen afgewonnen hebbende dan is-er veële van het keyzers volk getrokken naer bergen henegonw om dese stad meer en meer te versterken tegen den inval der natie, en in Kortryk was ook veël keyzers volk om die stat te bewaeren en meer andere steden liggende ontrent de grensen dan heeft den eenen nytval gedaen op den 18 Juny 1792 hebben ontrent 12000 mannen en besit genomen van de stat Kortryk naer alvooren nytgestaen te hebben het geschut der oostenryksche jaegers van den groenen ladon (?) die doër d'overmacht moest wyken.

Den 30 dito syn de voorseyde fransche nyt Kortryk vertrokken en de keyserlyke wederom in.

Mars (1) den oôrlogs held doet weer de trommels roeren d'ertellarie (2) die moet kanons, en bommen voeren een groote fransche macht, trok spoedig ende gainw belegeren de stat, bergen en henegaw (3).

Ende nû dese stad belegerd synde hebben de fransche de selve gaen beschieten en eenigen tyd beschoten hebbende en de keyserlyke op hun en ten langen lesten is de natie doër t'versoek van veel volk de stadts poorte gaen beschieten met diversche kanonen en de selve omringeld met een groot geweld van volk om die stad stormderhand in te nemen verloren aldaer veël volk van de die nyt de stad want soo haest de keyserlyke een gat gemaect hadden en veële gesueveld (4) op eenen moment stond het al wederom vol fransche natie (5), de fransche niet ophoudende van schieten op de stadspoorte is de selve in stukken geschoten en dan is het volk met een groot geweld (in de stad geloopen in het keyzers leger) en hebben aldaer gevochten ontrent vier uren lang dat men schier over de doode lichaemen niet meer en konde passeren soo datter op desen dag den 6 van december 1792 op den tyd van vier uren synder dood gebleven over de 8000 mannen en het keyzers volk begaf hûn op de vlucht en hebben bergen henegaw verlaeten en syn vertrokken naer het luxemborgsche toe (6).

(1) Mars, god van den oorlog, (fabelleer).

(2) Ertellarie, voor « artillerie ».

(3) Bergen en Henegaw, voor « Bergen in Henegaw of Henegouwen ».

(4) Gesueveld, voor « gesueveld ».

(5) De schrijver gebrûikt meermalen kortweg het woord, Natie, om het fransche volk, of een deel van het fransch leger of zelfs het fransch bestuur aan te duiden.

(6) De Oostenrykers hadden weldra al de gewesten van België verloren. Slechts Luxemburg bleef voortdurend aan Oostenryk; eindelijk, den 7^{den} Juny 1795, gaf de versterkte stad zich insgelijks aan de Franschen over, en de bezetting verliet de vesting met eer. België had opgehouden aan Oostenryk toe te hooren.

den keyser was op de vlucht
de natie was-er niet
het land was sonder eer
veel leefden in verdriet.

Daer liep als nu en dan een geruchte dat de fransche in Vlaenderen wilden komen, het welk by veële eenen grooten schrik toebrecht, doch waerender eenige die hun verheugden, seggende sy sullender seer haest syn, en d'andere en tegendeel van niet te kunnen komen, evens eens gelyk ten tyde van de patriotten, en het komen der keyserlyke soldaeten, soo was dikwyls krakeel (1).

Nu is het schikken mis
Voòr die quaemen te romen (2)
als dat de fransche noeyt
alhier en souden komen
al even eens gelyk
die den patriotten tyd
die van het duytsche volk
het self hadden geseyd
Leeringskens voòr my
en ook voor veële
men sal soo licht niet meer
de twistpaertey spelen
want
dikwyls mins moeyens best
daer om hoe het gaet of keert
k'laet alles onverlet
Men heeft nu wat geleerd.

Tusschen den 11 en den 12 December 1792 synder tot Lokeren geplunderd 3-a-4 huysen van het gepeubelsel van Lokeren.

het was den haet en neyt
van in den patriotten tyd.

Op den 9 en den 10 dito sag men veel koetsen en chaisen passeren langst den Keirsmaker naer Dackenem veir toe met gevluichte goederen t'sels den biscop van gent (3) met syn koetse met 6 gryse peirden en met synen bakwaegen.

Men sag ook vluchten menigvuldige priesters die tot gent en op

(1) De schrijver spreekt hier natuurlijk nog van den aanvang des oorlogs.

(2) Romen, voor « roemen ».

(3) De prins Ferdinand-Maria van Lobkowitz was alsdan bisschop van Gent.

andere plaetsen hadden stille geweest die quamen gevluht nyt Vrankryk omdat sy niet en wilden gehoorsaemen aen de natie (1) ook sag men vluchten menigvuldige borgers met een paksken op hunnen rigge naer het hollandts gebied toe.

Den stathouder van Lokeren d'eer pieter van remoortel (2) is ook gevluht omdat hy veel vyanden hadde van in de tyd der patriotten.

De natie is gekomen in de nederlanden ten jaere 1792 soo dat sy tot gent waeren den 11 november en den 12 tot Lokeren (3) alwaer hin veel Liefde betoond wierd, diversche die hin tegenreden tot Seveenecken en menigvuldige te voet om hin te verwillekomen, als de fransche tot Lokeren quaemen op den noch geseiden 12 dito vragden sy waer dat den vryboom was (want den keyser hadde veel vryboomen doen planten naer dat hy in overeenkomste was met de patriotten om te toonen dat hy het land hadde) in dese voorronde vraege gaen ik voort daer wierd geantword van de borgers van Lokeren als dat hy nytgedaen was en in stukken gesaegt, de natie dede alle die stukken haelen, en sy wierden gebracht de soldaeten seyden dat dese alle moesten verbrand worden, daer wierd gevraegt waer dat men dese soude verbranden daer wierd geseid laet ons hem verbranden voór de stathouders denre, andere seyden laet ons hem verbranden daer hy gestaen heeft, de stukken van den vryboom wierden geleyd daer hy gestaen hadde, en daer stond noch een wacht huysken daer de keyserlyke soldaeten hunne wacht in gedaen hadden dat wierd ook in stukken geslaegen en by de andere stukken geworpen en t'saemen een groot vier van gemaekt, boven desen voorseyden boom hadde gestaen een koperen kroone met eene vlagge daer den dobbelen arend op stond (4), de fransche vragden waer die stukken waeren sy wierden ook gebracht, en sy deden die van hunne peirden van een trap-pelen en de stukken wierden dan op de kaey in het water geworpen.

(1) Zulks geschiedde onder de Nationale Conventie. Zij vergaderde voor de eerste maal den 21 September 1792 en werd den 26 October 1793 onthouden. De schrijver bedoelt hier wellicht de weigering van vele geestelijken om de nieuwe grondwet na te leven, die in Augusty 1791 koning Lodewyk XVI was voorgelegd geworden, en die hij den 14^{den} September daarna bezwoer; wat niet belette, dat den 21^{sten} January 1793 zijn hoofd op het schavot viel. Vele edellieden en priesters namen alsdan de vlucht.

(2) Pieter-Frans van Remoortere was in het jaar XII der republiek Pieter-Benedikt van Kerckhove als stadhouder opgevolgd en werd in 1823 door P. Tack vervangen. Zijn grafsteen is aan de kerk te Lokeren nog zichtbaar.

(3) De schrijver neemt hier alweder weinig acht op de chronologische dagteekeningen.

(4) De dubbele arend prijkt in het Oostenryksch wapenschild.

De natie dede dan eenen anderen vryboom planten met een rood
tuttsken op 't. als de natie tot gent gekomen was op den neg gesey-
den 11 novamber vraagden sy een de burgers wat dat dat was als sy
den keyser saggen a de burgers antwoorden dat het den keyser was.
den fransche antwoorden dat sy geenen keyser en wilden dat den sefont
op staenden voet moeste rytgeden worden ofte naver geworpen syn
deur wierd raed gehouden van den selve met 6 peerden om verre te
trekken ende het wierd volbrucht. Dat kostlyk standbesid van keyser
Carel den vylden die tot gent geboren was den 24 february 1501 a.

Daer is lang aen gewerkt
en heeft gekost veel geld
en op een korten tyd
as te onder geveld.

Men segt als desen ardyfom staek op de plantse geloucht is door
hy gestaan heeft als datter 20 peerden aen langed 't.

Den 16 dito was hier voer by den Keisersacker een gronde passagie
van volk dat het wel meer als twee uren lang doende omer waeren
by ontrent 30 stakken konne meest geborden op vier peerden met
ontrent 60-a-70 boeren wagens die vele geborden waeren met vryg-
getayg poeder lood ballen tenten alles dat tot den oorlog noodig is.
Daer waeren veel soldaten die iet kogten betzelden met papieren
geld maer de menschen quamen daer veel op te verliesen ofte t'van-
wylen deden sy een briefken wisselen van vyf a ti schellingen als sy
in een erlinge waeren al en hadden sy meer eener slayver of twee
verteird den weird liet han gaen en liet han het briefken konder ryt
vreese of hy noch meer schaede gedaen hadde 't.

Daer quam veel nieuw geld in het land van silver en koper en al
het volk moest de camorde a dragen de menigvaldige doorypassagie

(1) De Parysche nuwe munt. Beschryffing van den stand der vryheit.

2) De schryver bedient hier als eenen souter, in persone, want het standbesid van
keiser Carl V. dat, zoo wy vermoenen op de vryheidsmarkt seend, daer waar limes
het beid van Jakob Van Artevelde zich verhoet.

3) De schryver vergist zich hier Keiser Carl V. met van Philips de Schone en
van Jeanne de Brabantinne. Jeanne la belle, werd den 25ten February 1380, in Gent
geboren.

4) De schryver spreekt hier natuurlyk van het vreesid van Keiser Karls standbesid.

5) Bedochte gaveren gelwaentse der eerste republiek Artois en van van as-
signaten. Bally van er de eerste het gelucht van op, in alle stonden naar Murbou
en anderen bespreken en gewijgd, werd den 19ten April 1790 aangenomen. Door
verschillige oorzaken verlorse de assignaten weldra alle waarde.

6) Camorde, van a koorde v.

was groot alhier in Vlaenderen men riep gedurig viva de natie viva de natie.

Op den 18 dito wesende eenen sondag was-er noch een groote passagie van volk het welke schier duerde den geheelen dag.

Tot loochristi in het smallen van den heirwech hebben de fransche een kamp geslaegen tot twee mael gy kond wel dinken beminden leser hoe schaedelyk dat is voer de menschen daer dat vald. Sy en hadden geen hondt om te branden tegen den koude sy hebben aldaer veel boomen afgekapt en hebben aldaer eenige beesten geslaegen en aen de boomen opgereept en dat hondt diende hnn ook om dat vleesch te braeden en te soden sy hebben daer gelegen 2-a-5 dagen ik wil gelooven dat de afgekapte koomen tronken en opgaenden geteld wierden datter ten minsten wel acht a-negen honderd souden syn sonder de kanten die ook afgekapt syn.

Twee a drie dagen daer naer hebben de fransche tot Lokeren ook een kamp geslaegen die op mars waeren aen het kappelleken van de Seven Weeën (1) dese ook geen hondt hebbende hebben aldaer eenen bosch afgekapt en het t s'anderdaegs syn sy vertroken.

Daer naer heeft men dikwils sien passeren veel ossen die het volk achter naer dreven t'somwylen wel 40 a 50 by malkanderen dikwils twee mael op een weke waer onder dikwils by waeren die gewerkt hadden want sy beslegen waeren (2) achter en vooren veele van hnn eetwaeren voer menschen en beesten quam al uyt Vrankryk.

Op den 22 dito synder gekomen eenige soldaeten uyt Vrankryk, komende tot Seveneecken in het dorp, alwaer sy quaemen aen de herberge genaemd de dry koningen, siende op dat uyt steek bard (3) dat daer dry koningen op geschilderd stonden, deden dat uytsteek bard intrekken, ofte sy sonden het terstond in stukken geschoten hebben want sy en wilden geene koningen wilden het land en gelykheid en vryheid hebben noch voorder schaften sy af alle eeretitels baroneyen bronwieren *stokereyen* jachten dat een ieder op syn land mocht jaegen gelyk den leser hier naer noch voorder sal ondervinden.

Dese voorschreven soldaeten tot Seveneecken een weynig vertoeft hebbende vervoorderden hnn wech, op heynde van het dorp

(1) Bedoeld kapelleken staat voorbij de Lokerhouten brug, aan den steenweg van Ryssel op Antwerpen, juist aan het uitgangspunt van eenen tweeden steenweg op Waesmunster, die met den eersten eenen scherpen haak vormt.

(2) Beslegen, voor « beslagen », staat hier om aan te duiden, dat sommige ossen hoefijzers droegen.

(3) Uyt steek bard, wordt tot Lokeren gezegd voor « uithangbord ».

komende siende daer staen een vierschaere (1) vraegden waer toe dese diende, daer wierd geantwoord dat dese d'eerlykheyd van het drongen (2) raekte, sy seyden datter geen heerlykheden meer en waeren, en deden deselve afbreken, en den palderyn (3) moeste ook afgebroken worden, en sy vervoorderden hunnen wech.

Dese voorschrevene komende tot Lokeren op het sand alwaer sy daer saegen staen noch eenen palderyn dicht by den geknysten lieven heere, vraegden aen eenen borger die over syn deure lag tot wat eynde dat desen palderyn daer stond, desen voorschreven borger antwoorde hun, dat desen raekte aen de heerlykheid van het beversche sy seyden dat er geene heerlykheden meer en waeren en hy moeste terstond uytgedaen worden, en het wierd volbracht en sy vervoorderden hunnen wech (4).

Op den 14 november syn al de waepens van de baroneye tot Exaerde uyt de kerke gedaen (en van syne voersaeten) die daer hienge tot gedachtenisse welke daer al gelangen hadden 500 of 400 jaeren welke bestonden en kleeagie degen en twee ysderen mutzen (5) daer de voorsexde mede in den oorlog geweest hadden en dese hadden daer gelangen tot gedachtenisse.

Dese voorschreven kleeagie degen ende mutzen syn dan uyt de kerke gedaen doór ordonnantie van den baron want hadde hy dat niet doen doen de natie sonde dat gedaen hebben want sy en wilden geene barons dese voorschreven stukken syn verkogt den 2 december t'selfs in het vierschaer huysken waeren ook noch eenige wapens (van den baron in den ardyn) syn ook uytgekapt.

(1) Vierschaar, beteekent « rechtbank ». De landelijke rechtbanken, als deze hier bedoeld, waren zeer eenvoudig. Het woord is samengesteld van het telwoord vier, en het verouderde woord schaar, waarvan de oorsprong scaerne, scarne of scranne is, dit wil zeggen bank; wellicht omdat de banken de voornaamste meubeleering der vierscharen uitmaakten.

(2) Drongen, in het franseh « Trouchiemes » is eene gemeente ten westen van Gent.

(3) Palderyn, voor « Paal ». Deze pden bestouden meestal uit arduinen staken of zuilen, dienende om de grenzen van heerlykheden, gemeenten, enz. aan te duiden. Daarvan het samengestelde woord « grenspaal ».

(4) Dat toemalige grenspaal uitgedolven werd is best mogelijk. Het is echter slechts eeuwige jaren geleden, dat op het « Zand » zich eenen zwaren arduinen zuil verhief, waarop een lantaarn prijkte. Deze zuil, die op eene verhevenheid stond met arduinen treden, zag er tamelijk oud uit. Het zou ons niet verwonderen, zoo de latere lantaarnstaak niets anders geweest ware dan de vroegere uitgedane, doch heropgerichte palderijn. Het komt ons zelfs voor, dat bij gemelden naam droeg.

(5) Isderen mutsen, voor « ijzeren mutsen ». De schrijver bedoelt « ijzeren stormhoeden » ook genaamd « helmen of helmetsen ».

Den 25^{sten} november 1792 is tot Lokeren de weth vermaekt (1) volgens order en belijfte van de fransche, want op den selven dag hebben sy met de belle rond geweest en nyt gepubliceerd alle die eenentwintig jaeren oud waeren dat sy mochten komen ten een uren naer noen aen het schepen huys (2) om elk synen voeys (3) te geven wie hy best bequaem kende voór representanten ofte beter geseyt prochie bestierders het was geseyd van het te doen op het schepen huys maer de plaetse was te kleyn dan syn sy gegaen in de kerke en daer hebben sy op twee plaetsen geschreven de naemen van die van het gemeente opgegeven wierden daer en mocht maer eenen t'sellens gaen, soo als een ieder synen voeys gegeven hadde op die hy wilde, syn sy gegaen op het schepenhuis, en daer oversien wie meest voeysen hadde, en die wierden een voór een overhuyd afgelesen voór het gemeente en het t'sanderdaegs wierd hunnen eed af genomen.

Den 29 dito is het Casteel overgegeen tot antwerpen aen de natie (4).

Tot Lokeren is ook den palderyn nytgedaen die gestaen heeft aen het schepen huys.

De borgers van Lokeren moesten van tyd soldaeten honden tot diën eynde wierden de numbers (5) op d'huysen geset par order volgens den a b c omdat de soldaeten te heter hun regiment souden kunnen vinden met hunne billienen (6).

(1) Den 25^{sten} November 1792 is tot Lokeren de weth vermaekt, staat gelijk met het hedendaagsche: Den 25^{sten} November 1792 hebben tot Lokeren gemeente kiezingen plaats gehad. In vele kleine gemeenten, vooral van het land van Aalst, zegt men nog van een gemeenteraadslid: hij maakt deel van de wet; daar men den bestuorraad kortweg ook « de Wet » noemt. Vroeger verstond men inderdaad door wethouders de leden van het Dagelijksch Bestuur eener gemeente, en door « Wethouderschap », de betrekking van wethouder; waarvan de verkortingen: « de Wet; lid van de Wet ».

(2) Schepen huys, « gemeentehuis ».

(3) Synen voeys geven, voor « zijne stem geven ». Voeys, komt hier wellicht van het fransche « voix ». Voeyzen of liever « vooizen » wordt hedendaags in sommige streken nog gebnikt in den zin van stemmen, verkiezen: Wij moeten gaan vooizen. De bediedenis van het woord voois in het Nederlandsch staat echter gelijk met « zangwijs ».

(4) Het fransche leger onder bevel van Dumoriez en andere veldoversten overmeesterde niet alleen Antwerpen, maar gansch België, op zeer korten tijd. Op 6^{den} November 1792, versloeg Dumouriez de Oostenrijkers te Jemmapes, en deze ontruimden onze provinciën. Des anderendaags deed de fransche veldheer zijne intröde te Bergen, op 14^{den} te Brussel en op 28^{sten} te Luik. De steden Antwerpen, Namen, kortom het overige van België, behalve Luxemburg, was voór het einde van het jaar in de macht der fransche republiek.

(5) Numbers, voor « nummers ».

(6) Billienen, voor « biljetten, of bewijzen van inkwartiering ».

Daer hebben tot Lokeren ruyterey by de boeren gelegen van die op mars waeren.

Tot Exaerde is nyt gelesen als dat de weth soude vermaekt geworden hebben den 25^{ten} December en leesden als datter eenen soude gekomen hebben van ieder gebuerte tot het verkiesen der representanten den dag gekomen synde (eenige van het land syn gegaen naer het geseyd exaerde ofte bunne prochie siende dat er weynig waeren van het land (1) en veele van het dorp t'sommigte 5-a-4 nyt een huys om te voeyen, dese van het land beklaegden hun by den commissaris en by het gemeente dat de menschen van den nytkant van de prochie dat niet en wisten soo daer was veel krakeel, en het wierd uytgesteld tot s'anderdaegs, en sy gingen met de belle roud en met een trommel om alle de menschen de wete te doen en dan quamen der veele van het land en weynig van het dorp, den commissaris t' s'anderdaegs aenkomende siende dat de trommel een gat in geslaegen was, is boven gegaen op het schepen huys by de weth (want het alsdan vierschaere was) (2) en eenigen tyd boven geweest hebbende quam beneden, by de andere menschen seyde dat al de menschen dat al niet en wisten want de trommel ten dien eynde in stukken geslaegen was, en stelde wederom de menschen nyt tot den 10 Jaury 1795 en daer naer is hy gekomen en dan is de weth vermaekt met kiesen van representanten.

Den 26 dito is de weth noch eens vermaekt gelyk sy van te vooren geweest hadde, sy onthoden 2 commissarissen eenen van moerbeke en eenen van Lokeren met 6 a 7 dragonders dan hebben sy de representanten met de borgemeesters onthoden sitoe (3) te compareren op het schepen huys en dan hebben sy daer gehaekt en gekrakeeld dat de eerst gekosene weth is blyven dienen.

Den 5 Jaury 1795 synder tot gent eenige cloosters toe gesegeld voor eenige dagen (4).

Den 6 dito synder eenige soldaeten van Lokeren gereden naer Waes-

(1) Van het land, staat hier voor « van den buiten ».

(2) Want het alsdan vierschaere was, staat hier instede van: « daar het juist vergadering der wethouders was ».

(3) Sitoe, van het fransche « sitôt, aanstonds, onmiddelyk, op staanden voet ».

(4) Een weinig later werden niet alleen de kloosters verzegeld, maar kloosters en vele kerken aan plundering en verwoesting prijs gegeven. Het zilverwerk moest naar Ryssel overgezonden worden. Gande verwoesting en roof woedden vooral nadat aartsbartsch Karel aan het hoofd der Oostenrijksche troepen België binnengerukt was, en den 5^{den} Maart Lusk ingenomen had.

munster want dien dag is het klooster ook toegesegelt Maer ten heeft maer eenige dagen geduerd.

Den 21 Jaury 1795 is den koning van Vrankryk onthalt doór de natie en het hoofd twee mael rond het schavot gedraegen en geroepen lang leve de natie lang leve de repùbliqùe (1).

Den 19 february 1795 is de weth noch eens vermaekt en den 24 syn de representanten aengelesen ter kerkstiglen (2) naer de hoognisse.

In den eersten als de natie in het land quam kost men het hoeye koopen voór 7 a 8 guldens t'onderd offe om klaerder te verstaen 800 pond maer als sy twee of dry maend in het land geweést hadden begon het al te gelden 13 a 14 guldens het wierd met schepen vertransporteért want de natie dede koopen veél peirden, k hebbe gesien datter passeérden langst den keirsmaker op den tyd van 24 uren 112 peirden en daer naer hebber ik noch menigvuldige sien passeren hier en Vlaenderen wierdender ook veéle verkogt liet ging met de peirden gelyk met het hoey.

In Februarius ten jaere 1795 den 15 synder veél soldaeten gepasseórd langst den keirsmaker dese passagie d'erde acht achtereenvolgende dagen dikwils met vervolg (3) van karren en wagens gelaeden met oórloge getuyg.

Op den 1 maerte synder menigvuldige wagens en karren naer gent gereden schier van alle de prochien van het land van Waes door order van de fransche natie meest om hoey te laeden dat nyt vrankryk quam men segt datter op dry achtereenvolgende dagen meer dan

(1) De koning van Frankrijk, alsdan Lodewijk XVI, werd in 1734 te Versailles geboren, en, zooals de kronijkschrijver zegt, den 21 Jannarij 1793 onthoofd. Men had hem beschuldigd van samenzwering tegen de vrijheid der natie en aanslag tegen de algemeene zekerheid van den staat.

(2) Kerkstiglen, voor « kerkstichel » samengesteld woord van kerk en van stichel; dit laatste woord bediedt in het vlaamsch slaetboom, dwarsboom. Edoch in vele gemeenten verstaat men door kerkstichel een meestal verheven gemetseld en overdekt huiskén, in den vorm van een preekgestoelte, dat dikwijls aan den kerkhofmuur belende, en van waar des zondags, na de hoognis, de bekendmakingen de inwoners rakende, door den veldwachter of champetter afgeroepen werden. Wat het gedurig kiezen en herkiezen van stadhouders betreft, dit feit geschiedde meest overal, daar de Jacobijnen in België de overhand hadden, en deze de verkiezingen derwijze wisten in te richten of zoo dikwijls vernietigden, tot zij eindelijk ten voordeele van hunne handlangers uitvielen.

(3) Met vervolg, voor « met gevolg ». Deze doortocht van soldaten was wellicht het gevolg der oorlogsverklaring der franschen aan den stadhouder van Holland en den koning van Engeland. Deze oorlogsverklaring geschiedde den 1^{ten} Februarij 1795.

500 wagens in de stat waeren om te laeden, maer daer synder noch eenige weder naer huys gereden datter geen ladinge meer en was (1).

Den 8 dito synder langst den keirsmacker soldaeten gepasseêrd met veel waegens waer onder waeren 6 groote stukken kanon Eenige waegens gelaeden met planken en balken welke dienden om bruggen over het waeter te slaegen waer onder noch eenige waegens waeren die gelaeden waeren met kryd en lood en eenige met oôrlogs getnyg.

Den 18 dito was-er een groote passagie die ook van vrankryk quam en vervoorderden humen weg van gent op Lokeren van Lokeren nae Antwerpen en van antwerpen nae Maestrecht breda ofte de wilenstat (2) alwaer den meesten tocht van volk lag welke voorschreven passagie voorsien was met veel oôrlogsgetnyg waer onder waeren 6 groote stukken kanon daer waeren diversehe waegens die gelaeden waeren met bommen eenen waegen met mortiers en noch eenige waegens met kanonballen waerby waeren eenige poerwaegens.

Wat is er op dry jaeren, ballen poer en lood verschoten eylaes waer doôr dat is, veel menschen bloed vergoten dat is den ordinaïr, al van den oôrlog tyd

Waer door dat menig mensch, gerackt syn leven quyd daerom en ist niet wel, naer oôrlog te wenschen want het is den ondergang, van menigte van menschen dus bid ik ñ ò mensch, tracht naer den oorlog niet want het den oorspronk is, van droefheyd en verdriet of dat-er menigte, wat schatten meêd vergaeren

(1) Het was ook den 1^{sten} Maart 1795, dat Carnot aan de nationale Conventie voorstelde de stad Brussel bij Frankrijk in te lijen, en dat Aartshertog Karel, in optocht naar België, de strijdlijnen van Aldenhoven, in het land van Gullik, doorboorde.

(2) Gemelde doortocht van fransche troepen in bestemming der aangehaalde steden Antwerpen, Maestrecht (Maestricht), Breda en Wilenstat (Willemstad) is zeer verklaarbaar. Inderdaad omtrent dien tijd hadden de franschen hunne schepen de Schelde laten opvaren zonder acht te nemen, dat die rivier per traactaat gesloten was. Breda viel den 24^{sten} Maart in handen der franschen, en het leger van den stadhouder Willem V, krachtdadig gesteund door diens beide zonen, Willem en Frederik, onderging niettemin menig verlies. Ook te Maestricht werd dapper gestreden, de prins van Hessen-Cassel, gouverneur der stad, bood er de Franschen zegevierend het hoofd. Willemstad door den baron van Boetselaer verdedigd, weerstond insgelijks aan de aanvallen van den vijand. Eindelijk, zooals wij reeds zegden, verloor Dumouriez den slag van Aldenhoven in Gullik, waar Aartshertog Karel aan het hoofd van 40,000 Oostenrijkers en 11,000 Pruisen stond, en den 8^{sten} April kreeg Holland de stad Breda terug. Zooveel krijgsverrichtingen vergden natuurlijk menigvuldige soldaten-doortochten op de groote banen van ons land, als die van Rijssel op Gent en Antwerpen.

als er in tegendeel, duysende qualyk vaeren
Waer men van oorlog vry, dieren tyd en pest
dan soud het altyd strekken, tot het gemeyne best
als men met ons verstand, den oorlog komt doorgronden
hoe veel bedroefde lien, als dan worden gevonden
dan weét men klaer genoeg, als dat het is bedroeft
doch niemant weet het best, als die het selve proeft,

thUys Van oostenryk saL noeYt Vergaen
Maer Wel let WaChLing onderstaen (1).

Den keyser ondersteund synde door andere mogentheden en besonderlyk doòr de hulpe godts soo syn de fransche nyt het keyserryk moeten vluchten (2).

God k'bid in dat gy geeft, den keyser veel gelukken
dat hy ten allen tyd, den lauwer komt te plukken
en dat hy op der aerde, veèle jaeren leeft
en van goed regeéring, klare blyken geeft.

Na gaen ik beginnen te schryven van het afkomen der fransche natie t'saterdaegs wesende den 25 meirte sag men al passeren eenige eiverheyd en het sondaegs noch veel meer dry a-4-mannen hadden somwylen 10-a-12 peirden t'maendaegs was er een groote passagie van peirde volk en voet volk en vervolg van karren en waegens t'sanderdaegs wesende eenen dysendag is er eenig volk vertrokken van S^t nicolaüs op gent langst dakenem veir, op diën dag wierden alle de peirden geprest met wagens en karren (3) en die hunne peirden in tydts kon-

(1) De optelling der tellers van dit jaerschrift geeft 1795. Hetzelve bedoelt wellicht de veldslagen in dit jaar, door de oostenrijkers en de bondgenooten, op de franschen gewonnen, als die van Aldenhoven door Aartshertog Karel, die van Landen en Neerwinden door generaal Clerfayt en na dewelke de franschen het land verlieten. Ja de bondgenooten trokken zelfs over de fransche grens en veroverden Valencyn en Condé, zoodat de oostenrijksche heerschappij in België bevestigd seheen. *Hier is het huis van Oostenrijk*: is een spreekwoord waardoor men beduiden wil een hnis, waar weelde en overvloed heerschen.

(2) De keizer, hiervoren bedoeld, is Franz II van Oostenrijk. Hij kwam in 1794 in persoon naar het oorlogstooneel. Zijne bondgenooten waren: de duitschers onder bevel van den hertog van Coburg; de engelschen onder den hertog van York; de nederlanders onder prins Willem Frederik van Oranje-Nassau, die later als koning, onder den naam van Willem I, over Holland heerschte.

(3) Geprest: verleden deelwoord van het werkwoord « pressen »; in den zin van met geweld of door list tot den krijgsdienst aanwerven of opeischen. Peerden en karren pressen: Peerden en karren met geweld opeischen. De boeren pressen: De dienst van

den vluchten schapeerden hun en hunne wagens en karren moesten sy de wielen aftrekken en verbergen of sy waeren en perykel van quyt te geraeken sy presten de boeren die met hunne peirden op het land werkten.

De seystraeten die tegen den heirwech (1) laegen wierden t'somwylen van de boeren gewacht en als sy de soldaeten saegen in de straete komen, reden met hunne peirden wech en veële die hunne peirden gevluht hadden op andere wyken t'swonsdaegs en was het schier geen mert tot Lokeren omdat de menschen met hunne peirden niet en dierven komen t s'anderdaegs wesende eenen donderdag was-er noch een groote passagie van fransche de welke quaemen van breda Maesrecht ofte de Wulenstat met veel vervolg van waegens en karren welke passagie dierde outrent twee uren lank dat het volk dicht by malkander passeerde daer waerender veële die de passagie niet en sochten van die aldridders bytmackers of plunderheirs dit was by veële eenen benouwelyken en onthouwelyken dag te lang om alles te beschryven.

Van Antwerpen tot gent synder noch eenige menschen dood geschoten gesteken en gequedts hironimus van damme is ook dood geschoten woonende tot Lokeren op den wyk van den puttenen, tot waesmunster is het hof ter gaeveren geplunderd en den schaeper met eenen kogel doór syn hand geschoten dat den kogel langst syne seyde met syne kleederen passeerde sonder hem noch te hinderen den werkmán hebben sy gequedts met den sabel, en den pachter hebben sy mede genomen tot gent maer is het t'sanderdaegs weder gekomen.

Tot loo Christi hebben sy noch eenen dood geschoten.

De herbergen die op de passaesie waeren hebben veël geleden namentlyk den Keirsmacker (2) daer hebben sy 4 a 5 uren meester geweest ende gedronken 3-a 4 tonnen bier en als sy genoeg hadden hebben sy het in den kelder laeten loopen een ansvat hebben sy in stukken geslaegen en ook potten en pinten als de fransche vertrokken waeren is den baes met syn vrouw en kinderen weer in syn huys gekomen en t'anderdaegs heeft hy syne beesten gevluht daer en quae-

de boeren, t zij met hunne paarden of anderszins, ten voordeele van de krijgsvrichtingen vorderen.

(1) Heirwech : voor « heirweg of heerweg » van heir of heer « leger », dus legerweg of legerbaan, groote openbare straat of weg, zooals, bij voorbeeld, de weg van Gent op Antwerpen.

(2) De schrijver bedoelt hier natuurlijk de herberg « De Keirsmacker » die van over ouds, en thans nog, op den wijk Keersmaker bestaat.

men geene fransche meer (1). Op den noch geseyden donderdag quaemender 10 of 12 fransche op myn hof al sweirende ende vloekkende naer de deure toe, en ik in huys synde dede de glaesen venster open en vragde hân wat sy moesten hebben, sy antwoorden dat ik de deure moeste opendoen en ik antwoorde dat ik dit niet en soude gedaen hebben, ik soude liever gehad hebben, dat sy naer geld eten of drinken gevraegt hadden, sy my noch al wederom vragende of ik de deure niet open en soude gedaen hebben, seyde van neen, daer waerender twee of dry aen het stampen op de deure met hunne geweiren, en als sy eenige keeren gestamt hadden quaemender eenige naer de venster toe, vroegen of ik noch niet open en sonde gedaen hebben, ik antw noch van neen, en eenen siende dat het geen ysderen staeken (2) en waeren die in de calsynen (3) stouden was aen het trekken en shokken en konde den staek niet af krygen daer quam eenen anderen al vloekkende was ook aen het shokken en trekken dat den staek in twee stukken viel en myne suster by my in huys synde liep op den solder, dede de venster open in den gevel naest den keirsmacker en riep tot de gebueren dat sy ook souden geroepen hebben en sy deden het, dat het de menschen konden hooren op den Keirsmacker en ik met den knecht in huys synde? en daer was eenen die hem presenteerde om langs de venster in huys te komen, en ik niet wetende wat doen, of ik de blaespype (4) sonde genomen hebben, en hem aerm of been afgeslaegen hebben ofte dood, ik dacht by myn eygen dat het beter soude geweest hebben de deure open te doen als in hunne handen te moeten sterven, want sy souden waerschynlyk de deure op den vloer geloopen hebben, ik seyde dat ik de deure open soude gedaen hebben, als sy met geweld in huys wilden syn ik dede de deure open omdat ik niet voordere en kost, en daer quaemender 3-a-4 in huys en de anderen gingen van den hof om dat sy de gebueren hoorden roepen, en die in huys waeren gingen de ander achter naer sonder ons iet te vragene ofte te outdraegen want sy en hadden over de minutte (5) en huys niet geweest sy vreesden alle voer quaed vervolg van de gebueren de fransche

(1) In het begin van April 1895, hadden de franschen het Hollandsch en Belgisch grondgebied verlaten.

(2) Isderen staken, voor « Yzeren staven ».

(3) Calsynen, is wellicht eene verbastering van « kozijnen »; het woord staat hier voor venstergaten.

(4) Blaespype, ijzeren pijp, waarmede men het vuur in den haard aublaast.

(5) Mûnite, voor « minuut ».

hadden de reputatie van al dese stroopingen maer de vlaemingen hadden de daed, die onder de fransche natie in dienst waeren.

Op desen noch genomden Witten donderdag waerender menschen op de puttenen die hinne huysen verlieten, en gingen vluchten in het veld, sy maecten hunne cassen en koell'ers vastte, sloten denren en vensters, en die beesten hadden verlieten die, als hironimus van damme dood geschoten was.

Dünkt eens beminden leser en wat benondheyd dat de gebueren waeren en alle de menschen die dat hoorden seggen en altyd hooren schieten van alle kanten van de fransche en waerender noch eenige menschen die in het veld werkten sy en diervender niet meer blyven.

Tis gebeurd by mynen gebuereman Eéngelbertus Schepens desen besig synde met hondt (1) binden in het veld hoorde roepen ontrent de puttenen komt nyt hironimus Van damme is al dood geschoten en hy ondertusschen lurkende (2) naer het geroep der menschen en de kogels over het hoofd ondertusschen hoorde ronken siende twee menschen loopen eenige stükken land van hem die van de puttenen quaemen begon ook eenigen schrom te krygen verliet het veld en ging naer huys.

Een ieder was vol schrom, op deés bedroefde tyden
en veéle sochten him, van ongeval te myden
het vervolg was groot, van de fransche dan
niemant durft syn gebier, ter hulpe gaen.

Alle de fransche die op desen meer genomden Witten donderdag den keirsmaeker passeérden vertrokken tot gent (3) alwaer sy bleven liggen tot t'sanderdaegs ten 9 uren voór middag en vertrokken naer het fransche toe, ten half thienen quaemen de keyserlyke hoesaeren in de stat die van al het volk verwillekomt wierden het was dan goeden vrydag de klokken wierden getrokken geheel de stat was vol vreügd de canonen hoorde men ronken op desen noch genomden goeden vrydag naer noen quaemen 5-a 26 (4) huesaeren naer Seveneecken om te sien of sy eenigen büyt konden maeken van de fransche natie en noch eenige fransche komende tot by Seveneecken hoorden zeggen datter de keyserlyke huesaeren boven Seveneecken waeren wel 60 a 70 mannen met twee a 5 waegens (5) maer sy en hadden geen

(1) Houdt, voor « hout ».

(2) Hurkende, voor « luisterende ».

(3) Vertrokken tot, voor « trokken naar ».

(4) 5-a 26, voor « 25 of 26 ».

(5) Met twee a-5 waegens, voor « 2 of 5 wagens ».

verweir meer de hñesaeren gewaer wordende dat de fransche met hunne gelaeden waegens de hoekstraete ingereden waeren syn als briesschende leenwen hñn achter naer gereden tot ontrent den West lee meulen (1) en hebben hñn aldaer geattequeërd en afgewonnen 18-a 19 peirden en twee-a 5 waegens gelaeden met eenige pakkaegie dat waeren boeren waegens van Exaerde en dese boeren knechten moesten dat goed voür de hñesaeren vertransporteren naer Wetteren, en den aentak was noch eenen boeren knecht gequedts en naer dat dit goed vertransporteërd was syn de boeren knechten elk naer syn huys gereden.

In het alkomen der fransche waerender veél soldaeten die hunne peirden verkogten en hunne geweiren, een peërd dat gekost hadde ontrent 25 pond konde men t'somwylen koopen voor vyf a 6 kroonen en die dese peirden gekogt hadden hebben dese mogen behouden. Den keyser en heelt er niet naer gevraegt ofte in doen kouten.

Wat VreUgt, Wat bLYDsChap, Is hler,

De natle Is aL Uyt t'LanD (2).

Op den 4 april synder eenige oostenryksche troupen tot Lokeren gekomen alwaer hñn veel liefde bethoond wierd de klokken wierden getrokken en wierden van veél volk verwillekomt, langst den brüsselschen steenwech (3) is veél passagie (om reden) om dat de fransche tot Dendermonde de brugge hebben doen springen en tot Wetteren en appels hebben sy eenige kanon ballen in de ponte geschoten omdat de keyserlyke met pruyssen hñn soo haest niet en sonden konen gevolgt hebben, t'welke voür ons een geluk was, dat wy weynig passagie hadden daer naer.

Den 11 dito synder tot Lokeren gekomen eenige Eëngesche en den 12 noch veél meer daer waerender in t'getal over de vier dnysend mannen met vervolg van waegens en karren en eenig kanon en sy syn tot Lokeren blyven liggen tot 's anderdaegs en dan syn sy vortrokken naer het fransche toe (4).

(1) West lee meulen, willicht voor « West-Leemolen ». De Leede, Lede of Lee is eene aanzienlijke beek, die te Destelbergen haren oorsprong neemt, een aanzienlijk gedeelte van Lokerens grondgebied besproeit, en zich nabij de marktplaats dier gemeente, in de rivier « De Dnrme » werpt.

(2) De aanduiding van dit jaarschrift is nogmaals 1795.

(3) Door de Brüsselsche steenweg, bedoelt de schrijver de hedendaagsche provinciale baan, die van Lokeren, langs Zele, naar Dendermonde loopt, en aldus zoo verder naar Brussel leidt.

(4) Het doelwit der Engelschen in het bondgenootschap der mogendheden tegen Frankryk, was vooral de verovering der stad Duinkerken.

prussen en eéngelland
dese doen met plaisier
den keyser onderstand
Spagnien en holland me
op dat dees mogentheén
souden komen in vre.

Den 7 meye 1793 synder veel keyserlyke soldaeten gepasseérd langst dackenemveir de welke vertroken naer gent om voorts te marcheren naer de nytterste grensen tegen den inval der fransche het scheén gelyk iet wonders te syn als de passagie voor by was, men sag geen soldaeten meer en eenige weken van te voóren als de natie in het land was als-er een passagie was men sag den geheelen dag soldaeten en altijd schieten van alle kanten en de boomen afkappen op de straeten.

Op den 10 Meye synder eenige waegens gevraegt op Lokeren met eenige karren om een ladinge te doen tot deendermonde al waer hunne karren en waegens gelaeden wierden met meél en moesten dat vertransporteren tot bergen henegauw en syn wedergekomen den 17 dito.

Op geheel het land van Waes wierden keurlingen (1) gevraegt het welk uytgelesen wierd op den eersten sixendag om op te trekken den 2 sixendag.

Van exaerde moesten gaen	54
van Lokeren	80
van Dackenem	4

en soo voorts van prochie tot prochie door geheel vlaenderen en brabant.

Den 24 Juny synder 3400 hollanders gepasseérd.

Den 25 dito synder eengelsche met beesten gedreven ontrent 50-a-60 die alle tot Lokeren en andere onliggende prochien gekogt waeren.

Den 31 July is Valencyn over met kapittelaeie (2) aen den keyser en andere mogentheén Valencyn was sterk van volk in de belegeringe

(1) Keurling, soldaat eener keurbende. Zou keurlingen hier soms niet kortweg « weerbare mannen, voor den krijgsdienst geschikte mannen » bedieden? De benaming is wellicht gegeven, omdat de jongelingen, alvorens als soldaat aangenomen te worden, eene keuring moesten ondergaan.

(2) Kapittelaeie, voor « Capitulaie ». Overgaan met capitulatie, beteekend, dat de belegerde stad zich slechts met verdrag, of onder zekere voorwaarden, aan den belegeraar overgeeft. Ook de stad Condé viel in handen der bondgenooten en later, den 30^{sten} April 1794, viel het versterkte Landrecies in handen van prins Willem Frederik van Holland.

14000 man en is overgebleven 5000-600-70 welk krygsgevangene gemaekt syn soo datter syn gedoot en op de vlucht gedreven 10000 500-50 (1) de krygsgevangene hebben sy laeten gaen midts sy geen waepens meer in de hand en mochten nemen sy syn vertrokken en syn gekomen op eene plaetse daer sy waepens hebben gekregen en syn wedergekeerd en gaen liggen in eenen bosch. Ende de keyserlyke door eenige straetwachters ofte spieons dit aengediend wordende syn daer strax (2) naertoe gegaen met 4000 mannen en hebben deselve op de vlucht gedreven en veële gedood.

In de maend van Augustus 1795 synder dikwils op een weke hollanders gepasseerd die tot antwerpen over quaemen die de plaetse gingen vervullen van de gedooide en de gequedste die van de regimenten gemist wierden.

In de selve maend wierd het hoey tot Moerbeke verkogt het slechtste 10 guldens het onderd en het beste 14 a-15 guldens het wierd dagelijks met schepen vertransporteerd.

Den 7 september hebben de fransche eenen nytval gedaen op het kamp van de hollanders ofte een legerken het t'welk de fransche tot 5 mael besprongen t'elkens verjaegt ende den vierden keer de fransche noch ernemende hebben de hollanders overwonnen met verlies van veel volk en 50 stukken kanon elk vluchte om syn leven te behouden want vier-a vyf dagen daer naer hebbe ik eenige vluchtelingen sien passeren langst den keirsmaker die gequedts waeren en de fransche voorder en voorder in het land komende tot iperen kortryk Meenen en eenige andere plaetsen (3) tot Meenen hebben sy by naer alle de huysen geplunderd en veële op het land by de boeren en als de fransche by kortryk waeren is hun eenen keyserlyken generael gewaer geworden baenliën (4) Mende (5) de fransche in te ringelen hebben de selve beschoten en naer dat de fransche veel volk verloren hadden syn de selve gevluht en de hollanders gedeyst tot by gent op de prochie van Melle en hebben aldaer een kamp geslaegen ende aldaer eenigen

(1) 5000-600-70 voor « 5670 », en 10000-500-50 voor « 10550 ».

(2) Strax, voor « straks, strakjes, aanstonds ».

(3) Wij denken dat de aangehaalde feiten missehien wel in verband staan met de krijgsverrichtingen der franschen in het latere gedeelte van 1794. Dank de oorlogstaktiek van generaal Carnot, werden de bondgenooten in hunnen zegetocht gestoot. De Generaals Jourdan en Piehgrn brachten België, na de overwinningen van Fleurus en Roesselare, onder de fransche heerschappij terug, en weldra bleef Holland zelf, van den fransehen inval niet vrij.

(4) Baenliën : voor Beaulien; Oostenryksehe veldoverste (1725-1820).

(5) Mende, voor « meende ».

tyd gelegen hebbende wierdender peirden waegens karren gevraegt door geheel het land van Waes en noch veële op het gentsche om het kamp van de hollanders wech te voeren naer mombuys (1) daer quaemen tot gent op den tyd van twee dagen peirden met waegens en karren ontrent 7000 om alle de hollanders wech te voeren en syn vertrokken den 12 dito en den 28 syn sy tot mombuys gekomen alwaer sy maer meer en waeren in het getal 20000 mannen soo dat sy verloren hadden ontrent 8000 mannen met die gedisserteerd waeren hunne bagasie eëtwaeren aver hoey meel is hun achter naer gevoerd.

Den 29 dito wierdender keurlingen gevraegt op geheel het land tot 8000 die sag men twee dagen naer dien passeren en wagens en carren reyden sy waeren gevraegt voor 12 dagen en als den tyd om was begon het veel menschen te verdrieten en dat het tyd was om de velden te besaeyen en als sy wech geweést hadden 15-a 16 dagen quaemen van tyd tot tyd al eenige gedesserteerd met hune waegens of karren soo datter al eenige geweést hebben van myn gebueren of ontrent die wech waeren 24 dagen en als sy t'huys quaemen hadden sy meer huysen als geld.

Veel peirdeboeren moesten met den kortewaegen reyden by gebrek van peirden.

Men segt dat de koninginne van Vrankryk is gedood den eersten october 1795 (2).

Daer komen van tyd tot tyd veel fransche priesters in het land want in de kerstdagen waerender tot Lokeren 27 a 28 Exaerde 6 a 7 Seveneecken 5-a-6 en soo voorts van prochie die my onbekend syn.

Den 27 October hebben de fransche Meenen moeten verlaeten alwaer sy veel hebben geplunderd en verbrand ontrent 40 huysen. Meest boeren hofsteden welke verdreven syn door eenen keyserlyken generael en syn wederom gevluht naer het fransche toe het gon hier vooren noch iet van geschreven

beklaegreden

wat droefheyd sag men daer, meenen is te beklaegen
hoeveel christenmensch, sag men syn oogen vaegen
die was een man in staet was haest tot in rñien
gelyk op oorlogtyd, ook dikwils is te sien

(1) Mombuys — Maubeuge, sterke stad op de Samber in het Noorden van Frankryk.

(2) Bedoelde koningin was Maria-Antonia van Oostenryk, dochter van Frans I en van keizerin Maria-Theresia. Zij werd in 1755 te Weenen geboren, huwde in 1770 den hertog van Berry, later Lodewijk XVI, en werd den 16^{den} October 1795 op het schavot onthoofd.

t'is meenen niet alleen dat veel komt te leyden
maer menig dorp en stat dat het komt te beschreyden
daerom o mensch en tracht naer den oórlog niet
want het den oorspronk is van droefheyd en verdriet.

De engelsche hebben tot gent hun winter saisoen gehonden het welk
voór de stat eenen rykdom was namentlyk voor bakkers bronwers
erbergiers sy hadden veel geld.

In dien tyd kost men het mes (1) dat tot gent gemackt wierd van
d'eengelsche peirden koopen voor 6 schellingen het voer en eenen
hoop voor weynig geld het en duerde niet lang.

Dese voorschreven soldaeten syn vertrokken february 1794 met
hun leger naer den vyand toe (syne heyligheyd pius den 6 paus van
roomen heeft eenen Jubile verleend om dat de menschen souden
afstant doen van hunne sonden om den alderhoosten te smeeken op
dat hy die straffe die ons over het hoofd hangt soude wech nemen
want wy sien alreéde twee roeden daer wy mede gegeesseld worden
met oórlog en dieren tyd.

Nu gekomen synde in de maend van Juny 1794 men sag ondertus-
schen dat d'engelsche en d'annoversche op de vlucht waeren gelyk
gebleken heeft dat sy rondom gent hun winter saisoen gehouden heb-
ben dat sy ondertusschen deynsden tot by Lokeren (2).

Het is gebeurd op den 24 Juny dat geheel het leger van d'eengel-
sche en annoversche opbrak met geheel hun hertelarie en hun maca-
syn dat tot gent was dat de wagens dikwils met dry roten nevens
malkanderen reden (3).

Ook sag men menigvuldige menschen met koetsen en chaisen wae-
gens en carren en dese waeren gelaeden met goederen selver en goud
koper en thain kassen beddens ik hebbe gesien datter menschen wae-
ren die hun goed niet en kosten vertransporteerd krygen met waegens
of karren dat sy het deden vertransporteren met kortewaegens en ik
niet wyd van den keirsmaker woonende ging sien wat daer passeérde
langst den steen wech en ik siende de menschen noch altyd gedüerig

(1) Mes, staat hier voor « mest ».

(2) Dat sy ondertusschen deynsden tot by Lokeren, bedoelt hier zeker « dat de
engelsche en de hannoversche soldaten van tijd tot tijd een uittochtje maakten tot bij
Lokeren.

(3) Deze terugwijking der engelschen en der hannoverschen werd veroorzaakt door de
opvolgentlijke overwinningen der franschen, die weldra, niet alleen België herwonnen,
maar zelfs naar Holland voortrukten en in korten tijd Suis, 's Hertogenbosch,
Maestricht, Nymegen, Grave enz. veroverden.

vluchten het welk my eenen schrom aen dede daer quaemen onder-tusschen al eenige soldaeten. Ook sag men vluchten veële priesters en paters die hun klooster verlieten die niet en wisten waer naer toe ik segge noch wederom dat het my eenen schrik toebrecht en veële menschen die dit saegen dat alle dese geestelyke vluchten en den avond aen komende hoorde ik noch altyd geduerig gedommel op de calsey van alle dese vluchtelingen ik sag ook myn gebueren vluchten met koeffers langst de straete reyden en met sakken op hunnen rugge loopen ik dede ook al myn princepaelste goederen aen seyde of (1) en de aerde verbergen ik volde twee-a dry koeffers met kleeren en lyn-waet dese vertransporteërde ik op andere stille plaetsen soo datter veele menschen waeren die den geheelen nacht vluchten t 's ander-daegs quaemen der eenige soldaeten van welke ik al eenige benoud-heyd onderstond (want) sy braeken de stacken uyt de venster en ik doër myn frank spreken en benoud syn sy van den hof gegaen en hunnen wech vervoorderd, dese vluchtige van veële menschen en was niet noodsaekelyk want de fransche en quaemen niet (2).

Eenige dagen daer nae sag men al wederom Engelsche en annover-sche met al hun hertelarie alwaer sy met kleyne kampen bleven liggen op de straete voor eenen dag of twee alwaer sy metter tyd tot gent quaemen en syn meest al gaen liggen op Oostacker (3) en den ougst aen staende synde alwaer veël schaede gebeurde door het affouërigen (4) van het graen en het inloopen der peirden en het slaepen der soldaeten en de menschen laegen geheele dagen met de soldaeten dat sy schier meester wierden en syn vertrokken van Oostacker ontrent den avond alwaer sy gemareheërd syn tot op den keirsmacker en syn

(1) Klaarblykend ontbreekt hier een woord. Wij denken dat er hoeft te staan « seyde of wol » voor « zijden of wollen ». De zijde echter is en was bij de buitenlieden zeker van beperkt gebruik. Behalve eene zijden pet, zijden halsdoeken, en misschien wel een zijden ondervest bij de voornaemste landsheden, zal de verdere voorraad aan zijden margoederen zeker al zeer klein geweest zijn.

(2) Zooals wij reeds zegden, na de wapenfeiten van Fleurus, Ronsselaere en verdere overwinningen der Franschen in België, veroverden zij Sluis reeds den 26^{sten} Augustus, en 's Hertogenbosch, den 9^{den} October. Wellicht hadden de legers van Jonrdan en Piehegrn eenen anderen weg aangenomen dan over Lokeren. In Julij echter waren de franschen te Gent.

(3) De Engelschen en de Hannoverschen verlieten kort daarna het land, dat reeds door de Pruisen verlaten was.

(4) Affouërigen voor « affourageeren ». Fourageeren voor « voeder inhalen » wordt in het Nederlandsch gebruikt. Het affourageeren van het graan bediedt hier het graan groen afvoederen.

aldaer blyven liggen tot t'sanderdaegs ontrent 7-a 8 uren voór middag soo dat sy laegen van aen de vyf huysen (1) tot op de herbrugge den dag aenkomende waeren veéle die liepen by de boeren om eten en drinken en de hoenders van de koten te haelen en al wat sy konden krygen dat kamp is opgebroken en voorts gemarcheérd tot lokeren en syn aldaer blyven liggen tot den

De fransche syn tot gent gekomen den 4 July 1794.

Den 15 is op het gensche het papieren geld aengelesen.

Den 26 dito heeft-er eenen gestelden (2) rond geweést door ordonantie van de fransche weth als dat de boeren t' sanderdaegs moesten komen om een ieder over te geven hoe veél gemete dat elken lansman van taerve opgedaen hadde.

De fransche die op desen tyd voortsgemarcheerd waeren tot antwerpen Mechelen leuven deden alle dese opgenomen taerve ophaelen en dese moeste van de mulders gemaelen worden en de backers moesten daer brood van backen en dat brood moest vertransporteérd worden naer mechelen met karren en waegens eenige dagen daer naer is-er tot lokeren een schip afgekeúrd brood aengekomen en het is in het weesen luys verkogt het welk maer meer en diende voor de beesten (3).

Op den 1 augustus heeft de weth van Exaerde rond geweést om op te nemen hoe veel schooven kooren dat eenieder opgedaen hadde.

Op den 4 dito heeft eenen gestelden rond geweést om alle de lanslieden dewete te doen, om kooren te dorschen en een ieder te leveren naer syn gebruyk de grootste boeren moesten leveren 12 a 14 zakken en de kleyne 2 a 3 sakken en dat moest gereed syn binnen de twee mael 24 uren door ordonantie van de fransche weth want den dag van levering onbekend was.

Op den 9 dito quaemen twee borgemeesters die gingen om op te nemen hoeveél aver dat ieder opgedaen hadde (4).

(1) « De vijf huizen » is de naam van een gehucht van Lokeren, op de baan van Gent naar Antwerpen, tusschen den wijk Keersmaker en de gemeente Seveneeken.

(2) Een en gestelden voor « een beambte, een daartoe aangestelde persoon ».

(3) Niet het weezenhuis, maar het brood.

(4) Bovengemelde voorzorgen werden wellicht genomen omdat de oogst van 1794 mislukt was, en zij die levensmiddelen bezaten dezelve zorgvuldig verborgen. Om het graan te sparen werd het stoken van brandewijn, alsmede de vervaardiging van stijf sel en haarpoeder verboden. De bakkers mochten slechts eene soort van brood « het brood der gelijkheid » bakken. Elk huishouden kon hiervan, aan hoogen prijs, slechts een deel bekomen, gegevenredigd naar het getal leden. Met veel moeite bekwamen zij, die het brood der gelijkheid verlangden, daarvan een pond per persoon, en elk diende zijne beurt met geduld aan de deuren der bakkers af te wachten.

Op den 4 september hebben de fransche hun hoofd cortjer (1) gehouden tot lokeren en alle de beesten geslaegen die hier omstreeks van de soldaeten geheten wierden.

Op den 17 dito syn de verkens opgenomen en eenige dagen daer naer liep-er een geruchte als dat de fransche op ieder prochie daer eenige van sonden gehield hebben het wierd eenen ongelukkigen tyd voor de verkens sy wierden op eenen korten tyd meest alle geslacht.

Den 20 september is-er tot exaerde aver geleverd en den 22 kooren alle voor de fransche.

In het begin van September en was het in alle beyde de herbergen op den keirsmaker geen herberge en veele die daer uyscheetten om dat sy veel papieren geld ontfangen en datter veele waeren die de dranken niet en betaelden (2).

Den 12 September moest exaerde leveren 37 koeyen en lokeren 84 en twee duysend voor het land van Waes. Ook wierd nytgelesen dat een ieder moest over geven hoe veel koeyen peirden ossen schaepen waegens carren dat hy hadde.

Op den 17 dito wierd nytgelesen dat een ieder het papieren geld moest ontfangen sonder tegenseg of dat dese sonden gestraft worden en geleyd naer de rechtbanke van parys en aldaer gestraft worden alle de wollen laekens en lynwaeden wierden op veel plaetsen in con-terbitie genomen (3).

Op de stat gent hebben de fransche gevraegt 7 millioen op de stat edeldom en geestelyk.

Den 31 Augustus 1794 is-voór by den keirsmaker een groote passagie geweest van fransche met waegens en carren en veel oórlogs getuyg kanonnen bommen en mortiers en menigvuldige waegens en carren en daer waeren waegens by die gelaeden waeren met planken en balken en waegens die gelaeden waeren met afgekapte boomen die

(1) Hoofd cortjer voor « hoofd-kwartier ».

(2) Niet alleen herbergiers, maar vele andere lieden, weigerden hunne zaken voort te zellen. De landbouwers kwamen met hunne goederen niet ter markt, en handel en nijverheid kwijnden, vooral sedert 11 Julij 1794, wanneer men het volk dwong de assignaten aan hunne volle waarde te ontvangen.

(3) Men was in volle macht der Jacobijnen. Deze zonden in België veel mannen zonder eer noch geweten, die zelf voor eigen rekening rekvisitien of opeischingen deden, of goede waar aan duren prijs opkoechten voor rekening van het bewind, en slechte waar aan dien prijs in de staatsmagazijnen leverden. Ook vele kunstwerken werden ontvreemd of aan spotprijs geeischt en men betaalde met assignaten, aan hunne naamwaarde, zelfs wanneer deze reeds 95 ten honderd verloren hadden.

moesten dienen voor noodige reparatie voor waegens en carren en daer waeren noch diverse waegens by daer smessen op stonden en naer dat die passagie voor by was en alle die carren en waegens geteld waerender in het getal 404.

En het Usanderdaegs of het daegs daer naer was er een groote passagie van peirdevolk en voetvolk die wel dry uren duerde welke soldaeten trokken naer exaerde lokeren, dakkenem sinaey s' pouwels alwaer sy bleven liggen op den boer en by de borgers tot den ... (1).

Naer den kant van bredael (2) maeken de fransche hunne tenten met kooren schooven by gebrek datter geen stroot en was en veële menschen die daer woonden en hadden schier geen levensmiddelen door de groote overmacht van volk.

Den 12 October is er tot exaerde nytgelesen als dat de boeren de helft van hunnen hongst moesen overgeven voor de fransche en ook lynsaet klaeversaet wortelsaet raepsaet.

Den 30 October hebben de boeren tot exaerde moeten loten wie een koeij moeste leveren voor de fransche de 29 eerste nummers moesten leveren (3) syn geleverd den 10 X^{ber} 1794.

Tot Exaerde Lokeren en hier veel andere prochien en mochten de doode lichaemen van die moesten begraven worden en de kerke niet gebrocht worden door de behaegelyke siekte van den loop.

In de maend van November hebbe ik gesien tot Exaerde in de hondtschootstraete (4) als dat de menschen den ploeg trokken waer aen laegen vyf personen by gebrek van peirden en datter veele naer het leger waeren.

Inde selve maend waerender van Exaerde peirden naer het leger 62 en het derde peird was er wel min als het jaer te vooren want veele die gewoon waeren van twee peirden te houden en hielden maer een en die een hielden verkogten het nyt vreesse van het langduerig wech syn naer het leger want daer waerender veele die wech waeren 62 dagen (5).

(1) Bovengemelde krijgsoptochten staan wellicht in verband met den veldtocht der franschen tegen Holland, die door de strengheid van den winter van 1794-95 zoozeer bevorderd werd, dat hij de franschen toeliet eenen veldtocht op het ijs te ondernemen.

(2) Bredael: voor Breda; eene stad uit de hollandsche provincie Noord-Brabant.

(3) Men eischte dus niet eene koeij maar 29 koeijen.

(4) Bondtschootstraete: voor Bontschootstraat.

(5) Gemelde peerden moesten de franschen zeer waarschijnlijk dienen in hunnen reeds voormelden tocht tegen Holland.

Alle de cloostergoederen wierden in requisitie genomen van die gevluht waeren.

Alle rentebrieven obligatiebrieven cheynsbrieven van de cloosters en abdeyen moesten ingebrocht worden op pyne van vervolg veele van hun goed is verkocht landen huysen bossen en boomen.

Alle de groote gegoede moesten conterbutie geven aen de fransche exaerde 5 persoonen Lokeren 80 ieder outrent 600 guldeus.

De fransche naer eenig verloop van eenigen tyd vraegen voor conterbutie het roste peird door geheel Vlaenderen en brabant.

Den 18 november moesten alle de boeren hunnen oingt overgeven.

Den 25 dito is-er uytgelesen tot exaerde datter geen graen holer eyers en mocht verkocht worden als op publicke merten (1).

Den 26 dito moesten alle de boeren kooren leveren de groote boeren 14 a 15 sakken en de kleyne 2 a 5.

Den 4 december 1794 heeft Lokeren moeten peirden leveren alle die peirden lielden moesten alle komen op het schutters hof op pyne van de boete en hun peird verbeurd daer wierden der uytgetrokken tot 28.

Den 5 dito heeft exaerde ook peirden moeten leveren. Dese moesten geleverd worden tot Lokeren op het schutters hof om aldaer gekeurd te worden daer wierden uytgetrokken tot 8 soo voorts van prochie tot prochie door geheel Vlaenderen en brabant holland en zeeland.

Nu gaen ik schryven van den prys van de graenen. Dese wierden meest al met livers (2) verkogt op de mert en weynig met geld (3) de borgers en bakkers quaemen t'huys by de boeren om hun levens middel te koopen.

(1) Gemelde maatregel werd waarschijnlijk genomen met het oog op de uitvoering van het gedecreteerde « maximum ». Hierdoor verstond men eene wet, door de Conventie gestemd, en waardoor het verboden werd zekere waren, van eerste en noodig verbruik, boven zekeren prijs te verkoopen. Het maximum duurde voort tot December 1794.

(2) Liver van het fransche woord « livre ». Gewezen fransche rekenmunt ter waarde van 20 stuivers van 12 deniers, of nagenoeg 0,9876 frank. Men onderscheidde vroeger twee soorten van livers, of ponden, van verschillende waarde. Een liver-parisis (Parysisch pond), meest in het Noorden gebruikt, gold 25 stuivers, een liver-tournois, of van Tours, gold 20 stuivers; deze werd meer in het zuiden gebruikt. Beide munten bleven gaughaar tot aan de fransche omwenteling, waarna zij door de waarden van het tientalig stelsel vervangen werden. Het pond : in het fransch « La livre » was ook vroeger eene eenheid van gewicht, ter zwaarte van nagenoeg 500 grammen.

(3) En weynig met geld, moet hier zeker in de meening genomen worden, dat men meest met assignaten betaalde.

Dese naerschreven goederen wierden verkogt de taerve in gelde 56 met livers vyftig.

Den rogge in gelde 18 a 19 schellingen met livers 50.

De aver 17 a 18 in livers 28 (1).

Nu gekomen synde in de maend Janry 1795 wierd-er nytgelesen als dat een ieder moeste over geven dese volgende artienlen hoe veel persoonen dat ieder in syn huys hadde boven de 10 jaeren en onder de 10 jaeren en hoe veel land dat wy besaeyd en onbesaeyd hebben hoe veel schooven kooren aver taerve giste boegwy dat wy hebben hoe veel gedorschen graen dat wy van dito hebben hoe veel bussels stroot dat een ieder hadde hoe veel koeyen peirden ossen schaepen verkens stieren : tot 26 verscheyde artienlen (2).

Den 20 Janry is-er tot Exaerde gelot wie een koey moeste leveren van ontrent de tnegentig persoonen en de 19 eerste nomers moesten elk een leveren waer van ik ook eenen was dese syn geleverd den 26 dito tot Lokeren.

De fransche vraegen conterbutie Lokeren moest geven veertig duynt en 6 onderd guldens (3).

Exaerde dry duynt 9 onderd vyf en seventig guldens. Dese van exaerde wierd betaeld van 51 persoonen men seyde dat dese hun geld sullen weder krygen dat het was voor die gevluht waeren.

Nu gekomen synde in febrarius 1795 den winter al dry maend geduerd hebbende en alles vervrosen synde het welk een groote schaeshyde (4) mede bracht en dan kwam-er eenen grooten overlast van water dat tot Exaerde de boutschootstraete op 6 diverse plaetsen overstroemde van het water het papieren geld wierd van de menschen weynig gesogt daer waeren assigenaeten van vier a vyf onderd guldens eenen liever wierd ontfangen voor 10 stuyvers en desen tyd kost men

(1) Het verschil in de prijzen, volgens men in klinkende munt of in papier betaalt, toont aan, dat de gedwongen koers aan volle waarde van het papier, reeds niet meer bestaat.

(2) De fransche regeering uitgaande van het beginsel, dat België de oorlogskosten, door de inpalming van ons land veroorzaakt, moest bekostigen, buite hetzelfde letterlijk uit. Om de legerkas te bevoorraden werd eene gedwongene leening uitgeschreven, gelijk aan tweemaal de jaarlijkschen opbrengst van al de belastingen. De agenten der franschen hadden het recht schier alles op te eischen op voorwaarde, dat zij aan de ingezetenen slechts voldoende voorraad overlieten tot het onontbeerlijk gebruik.

(3) De gedwongen leening beliep in het geheel tot tachtig millioen frank. Gent hoefde hierin zeven millioen te betalen; Antwerpen tien, Brussel vijf, Brugge vier enz. Assigenaten werden in betaling niet aangenomen.

(4) Schaeshyde, voor « schaarsheid of schaarschte ».

slecht eenen pot bier krygen voor eenen liever den weird hadde liever twee stuyvers.

Dinkt eens beminden leser den tyd nu gekomen synde dat de boeren naer het leger moesten reyden met hunne peirden ofte peird dagelyks voor hunnen loon hadden vier livers en half die wierden hun dagelyks gegeven van hunnen commisaris eenen pionier hadde ook vier livers daegs die moesten gaen werken naer oostende nieuwoort dunkerke ofte andere plaetsen.

Op den 25 meirte naer de vespers is-er nytgelesen tot exaerde als datter het t'anderdaegs soude gelot geworden die dese lotinge wilde hooren ofte sien moesten daer syn ten acht uren want daer dry pioniers gevraegt wierden om te gaan werken naer nieuwoort oostende ofte dnykerke.

Nu gekomen synde in Meye dan wierd het kooren verkogt tot 15 guldens den sak.

De taerve vier pond den bocq (1) 11 gulden de andere graenen naer advonante.

Op den 26 dito syn de asignaeten tot gent verminderd dat iederen liever maer meer en moest ontfangen worden voor twee oortjens.

Op den 27 dito hebben de bedienders van Exaerde met de belle rond geweest om alle de boeren de wete te doen alle die graen geleverd hadden dat sy moesten om hun geld komen op pyne van daer naer geen vergeld (2) (maer) weynig die gingen sy betaelden tot 90 livers voor eenen sak kooren.

Op den 29-30-31 July wier op den keirsmacker kooren geleverd ontrent 60 sakkens voor 17 guldens den sak weynig menschen die noch kooren te missen hadden en veële die hun schlikkinge mis gemaakt hadden om toe te komen want het laete ougst was. Godt lof den ougst nu opgedaen synde begonsten de menschen te erleven en voor af te dorschen al of het winter geweest hadde meest al om een bakte den prys van de graenen staet tot taerve 20 guldens

kooren	10 guldens
De giste	11 guldens
bocqwy	8 guldens
aver	7 guldens

In de maend van november syn tot exaerde en andere prochien

(1) Bocq. verkorting, voor bockweil.

(2) Op pyne van daer naer geen vergeld; staat hier wellicht voor: « op straf van daarnaar geene vergelding meer te bekomen ».

alle de naemen opgeschreven van de menschen van wat ouderdom en van waer dat sy van geborte syn (1).

Den 21 Janry 1796 heeft exaerde gekregen een of 52 soldaeten omdat sy de vraege van de conterbutie niet toegestaan en hadden gelyk andere prochien en sy hebben het dan geconsenteerd of daer sonden noch eens soo veel mannen in de plaetse gekomen hebben en de prochie soude in eenen grooten onkost gevallen hebben.

De vraege bestond in 6 millioen hier voor geheel het land.

Nu gekomen synde in february hebben de fransche al wederom conterbutie gevraagd op de meeste gegoede door geheel vlaenderen en brabant Holland en Zeeland.

Exaerde moest daer in vergelden tot 4 Lokeren ontrent 80 elk volgens middel dat hy besat (2) en terwylend dat dese conterbutie in roerende was wierd de weth vermaekt op alle de prochien doôr geheel het land, door ordonantie van de fransche die hnn verklaerden als republieke (3).

Den 12 meirte hebben alle de prochien graen moeten leveren voor de fransche; tot exaerde wierd het gesteld per gemete 20 pond graen per gemet en het mocht afgerekend worden op de omkosten van het jaer 95 dan stonden de selve dit jaer 9 guldens per gemet en het jaer 96 twaelf guldens en Lokeren van een volprezen gemet 15 guldens.

In dien tyd was er land dat verhuerd wierd tot een a 22 guldens per gemet (maer) meer van 16-a 17.

De fransche vragten alweder om conterbutie exaerde moest daer in vergelden 50 diverse persoonen en andere prochien naer advonante.

Al wederom een nieuwe conterbutie van peirden Exaerde 5 Lokeren 8 sy vragten het 50^{ste} peird (4).

De geleverde peirden wierden tot Lokeren betaeld per gemet tot 16 stuyvers per gemet (5).

Tot exaerde betaelden de geleverde peirden al die peirden hielden

(1) Gemelde maatregel zal ook wel in de andere gemeenten genomen zijn, en in betrekking staan met de bepaalde inrichting van den burgerstand door gansch het land.

(2) De schrijver bedoelt nit te drukken, dat 4 ingezetenen van Exaerde en 80 van Lokeren in die belasting, naar gelang van hun fortuin, moesten vergoeden.

(3) De schrijver bedoelt wellicht, dat België werkelijk met de fransche republiek vereenigd werd. Belgische afgevaardigden waren naar Parys vertrokken, om die vereeniging te vragen. Zij werd den 1^{sten} October 1795 door de Conventie toegestaan. Reeds den 2^{den} October werd de grondwet van het jaar III te Brussel afgekondigd.

(4) Hiernit valt dus te besluiten, dat Exaerde 90, Lokeren 210 peerden hezat.

(5) Wij denken, dat hier sprake is van den arbeid der paarden.

en een ieder moest geven voór der peird vier croonen en dat geld mochten sy aftrekken op de omkosten (1).

Dese voorschreven peirden wierden aenbesteed te koopen voor 22 Lowiën (2) en als dese afgekeurd wierden was het tot laste van den kooper.

Op den 9 Juny is-opgenomen hoe veel vier steden (3) dat een ieder hadde.

De fransche hebben veel eloosters afgesteld in de maend van october en hebben hun clooster verlaeten den 7 november en de laeste eynde van December (4).

Alle stielen en ambachten moesten patente volgens de fransche plaecaeten.

Den 28 dito was tot lokeren veel volk in de eerste misse van de omliggende prochien die daer quaemen om misse te hooren met chaisen waegens en carren alle gelaeden met volk.

Op den 4 Juny (5) is-er wederom als voóren misse gedaen op dese voorst (6) prochien.

Op den 19 september hebben de fransche alle de beelden uyt de capellen doen doen en de lieven eeren af doen breken die op de

(1) De schrijver bedoelt wellicht te zeggen, dat al diegenen, die te Exaarde paarden hielden, vier kroonen moesten betalen, met welke som men de drie personen vergoedde, die hunne paarden moesten leveren, en dat dit verschoten geld als korting diende op de door de paardenhouders verschuldigde belastingen van het jaar.

(2) De Louis was eene gouden munt ter waarde van 2½ pond en is heden vervangen door het twintig-frankstuk.

(3) Vier steden; voor « haardsteden, schouwen » Die opname moest dienen tot grondslag eener nieuwe belasting.

(4) Hier zijn klaarblijkend verscheidene woorden vergeten. Wat de opheffing der kloosters in België betreft, zij was het natuurlijk gevolg onzer vereeniging met Frankrijk, waar deze reeds van in 1790, per decreet, afgeschaft werden. Ook werden talrijke kerken gesloten en tot afbraak bestemd. De godsdienstige zinnebeelden waren reeds allen weggeworpen of vernield, alsmede de gilde- en familiewapens, zooals wij reeds zagen voor die der heeren van Exaarde.

(5) De chronologische orde is hier alweder verbroken, daar de schrijver den 4^{den} Junij op den 28^{sten} doet volgen. Edoch, het is wellicht eene schrijffteil en men dient zeker den 4^{den} Julij te lezen.

(6) De verkorting staat, in de meening van den schrijver, gelijk met « voorschreven » en « op dese voorschreven prochiën » geldt hier waarschijnlijk een aantal gemeenten, rondom Lokeren gelegen, en die, zonder met naam vermeld geweest te zijn, den toeloop van geloovigen opleverden, die met allerande rijtuig naar Lokeren op 28 Junij ter mis kwamen, zoo als hooger vermeld staat.

straten stonden en de beelden die in de beenhuysen stonden en het luyden der klokken belet.

Den 30 dito 1797 hebben de priesters geen misse meer mogen doen tot Lokeren.

Den 7 October wierdt-er schier geen misse meer gedaen door geheel het land maer de menschen gingen naer de kerke als voören om te bidden.

In October in November 1797 moesten alle menschen tot exaerde alles overgeven van huysen en landen hoe groot dat die waeren en hoe veel dat die weird waeren in pachte, en aen wie dat die toebehoorden ten was alles van geender weirde, vier a vyf weken naer dien, is het moeten gemeten worden van die daer voor voor gevraegt wierden het welk lang geduerd heeft (1).

De priesters en mochten geen menschen hunne bichte hooren trouwen doopen ofte begraeven.

Als er kinderen op de weireld quaemen wierden van de fransche weth hunnen naem opgeschreven en van de ouders peter en meter (voortyds maer van den pastoor) trouwen ook voor de fransche weth eertyds ook maer voor den pastoor (2).

Om eenen put te maeken om de doode lichaemen in te steken op het kerkhof was eertyds een van de gebueren nu eenen gestelden (3).

Daer syn noch eenige prochien daer de priesters misse blyven doen syn die hun declaratie (4) gegeven hebben.

Sevenecken Loo-christi syn van de eerste geweest daer het cruys van de kerke gedaen is en eenigen tyd daer naer en sag men geen krynssen op de kerken meer.

(1) Gemelde maatregels werden wellicht door gansch België genomen om eenen grondslag daar te stellen tot het opmaken van de kadastrale waarde der goederen en het daaruit voorspruitende belastbaar inkomen.

(2) Het regelmatig houden der registers van den burgerstand op de gemeente-huizen en het huwelijk voor de wet bestaan hier inderdaad slechts sedert de fransche omwenteling.

(3) Gestelden; voor aangestelden : bediedt hier de grafmaker of grafdelever.

(4) De schrijver bedoelt hier den burgerlijken eed der wereldlijke priesters, waardoor zij niet alleen getrouwheid aan de Republiek beloofden, maar ook haat aan het koningschap zwoeren. De meeste priesters weigerden den eed; aan hun hoofd de Mechelsche aartsbisschop Frankenberg. Verstoutten de geestelijken zich echter, zooals het veel gebeurde, om in het geheim, zelfs op de ongeschikste plaatsen als schuren of zolders mis te lezen, zoo werden zij en hunne helpers, bij ontdekking, zwaar gestraft; ja soms naar Frankryk en zelfs naar Cayenne gestuurd. Vele kerken waren of werden in zoogezegde tempels der rede, of in tempels der wet, herschepen.

Den 14 July 1798 is tot Seveneecken de kerke gesloten waer by waeren 8 soldaeten Exaerde den 16^{ten} dito Lokeren den 17 voórnomt.

Eenige dagen daer naer wierd het tot Lokeren verboden van op het kerkhof te gaen bidden sy (1) wierden van de ronde wech gejaegt die men nu noemt jampettters (2).

Den 14 september 1798 heeft den heer pastoor van Dackem tot exaerde misse gedaen door alooopinge van den Jües te pe (3) by de fransche voor den tyd van de begankeuisse tot profyt van de prochie (4) en als de misse begonst syn de menschen wel de helft nyt de kerke gegaen omdat hy syn declaratie gegeven hadde hy en heeft daer naer niet meer geweest (5).

Tusschen den 20 en 21 october 1798 is-er eenen grooten troubel geweest ofte opgerezen datter op eenige prochieu de jües de pes opgepluuderd wierden. Met begin van weynig volk en dat groeyde aen dat sy de kerken deden openen en de kloken wierden getruken door geheel het land men hoorde het geluyd van alle kanten van al de klokken veele menschen wisten niet wat dünken alle de vryboomen wierden afgekapt daer waeren weynig soldaeten in het land en die-er waeren hielden hnn stille want sy waeren bevreest van hnn leven te verliesen en eer het avond was liep het volk met hoopen 2 a 5 onderd hy malkanderen met fisieken stokken vurken en vlegels dit was een begin om eenen grooten inlanschen oorlog te syn (6) (naer verloop van

(1) Sy, staat hier natuurlijk voor « de geloovigen ».

(2) Jampettters, voor « gardes-champêtres, veldwachters », ten platten lande wel kortweg champettters genaamd.

(3) Jües te pe, voor « Juge de Paix, vrederechter ». Door alooopinge van den Juge de Paix, bediedt hier « door toedoen van den vrederechter ». Deze rechtters, door-gaans franschgezind en het bewind toegedaan, bezaten natuurlijk, als aanhangers van het bestuur, eenen zekeren invloed.

(4) Ieder jaar in September viert men te Exaerde zekere dagen, genaamd de kruis-dagen. Dit, omdat men, volgens de overlevering, te Exaerde zekere kruisen ontgroef. Daardoor ontstaat op die plaats eenen aanzienlijken toeloop van geloovigen en nieuwsgierigen van het onliggende, die den kruisweg gaan, welke buiten de gemeente langsheen hehoorlijke wegen geplaatst is, of zich anderszins, als op gewone kermisdagen, komen vermaken. Hieruit het profijt waarop de schrijver wijst.

(5) De priesters, die zich aan de bestaande regeering onderwierpen, verloren het vertrouwen der meeste geloovigen.

(6) Dit verzet tegen de Franschen is in de geschiedenis gekend onder den naam van « Boerenkrijg ». De invoering der conscriptie of loting, en den burgerlijken eed den priesters opgelegd, waren er de grootste oorzaken van. Hij begon in Vlaanderen, verspreidde zich in de andere provinciën en eindigde te Blassel, waar de laatste strijders, door de Franschen « Brigands » genaamd, bezweken.

eenen dag of twee). De soldaeten begosten te reyden waerschyneelyk dat hun brieven toegesonden wierden door de stafetten (1) de soldaeten begonden te reyden als briesschenle leeuwen van d'een prochie naer d'ander met den blooten sabel in de hand t somwylen 40-a-50 mannen met een stuk kanon of twee en al daer sy menschen op de straete vonden sy kaptten of schooten die dood want het is gebeurd op veële prochiën tot Zeële (2) hebben de boeren tegen de fransche gevochten en hunnen juës de pe (3) dood geslaegen dese troubels hebben geduerd 10 a 12 dagen.

Tot burm heeft het ook eenen grooten troubel geweest en een groot gevecht de soldaeten wierden geschoten van alle kanten van in de huysen daer sy op de straete stonden de soldaeten vonden hmi genoodsackt te delenderen begonden te schieten op de deuren en weynsters en in de glaesen (en sy kregen eenige huysen in den brand) de coraegie van de boeren begonst te breken sy vlnchten nyt de huysen en liepen veële wech en hmi versteken hadden de soldaeten het soo niet begonst sy moesten al hmi leven verliesen daer syn verbrand ... huysen en weynig ongeschonden om noch meer prochiën te beschryven den tyd ontbreëkt my.

Den 18 november 1798 syn de klokken tot Exaerde in stukken geslaegen van al de smedts van de prochie en van alle andere prochiën en veële die noch geheel nyt den toren gehaeld syn en vertransporteërd naer gent (4).

Den 19 dito syn tot Exaerde 4 priesters gepakt door ordonantie van de fransche en vertransporteërd naer S^t Nicolaüs en eenige dagen daer naer naer gent (5).

De jonkheyd van exaerde die tot S nicolans gevangen saeten voor de requisitie syn vertransporteërd naer gent den 25 december 1798 (6).

(1) Stafetten, van het fransch : Estafette. Bijzondere of rijdende postbode. Brieven toegesonden door de stafetten, moet hier genomen worden voor : Brieven van het Hoogere Bestuur, door middel der bijzondere postboden, aan de krijgsoverheid overgemaakt.

(2) Zeele, voor « Zele ». Eene aanzienlijke gemeente tusschen Lokeren en Dendermonde.

(3) Gemelde vrederechter had naam Debbant.

(4) Deze klokken werden te Gent naar het gewezen bisschoppelyk paleis gebracht, waarin later het Midden-Bestuur (Administration Centrale) gevestigd was.

(5) Hieronder was een fransche priester, beneven de heeren Neukens, Van Gremberghe en Rogman.

(6) Dergelyke rekvisitionen of opeischingen geschieden, vooral onder de Jacobynen, zoo dikwijls, dat zij het land gansch uitputteden. Niet alleen geld werd geeischt, maar

Den 10 Jaury 1799 hebben de fransche 2 a 5 van exaerde opgelicht en ook van andere prochien en vertransporteérd naer dendermonde dese wierden gyselaers genaemt die voór een geheele prochie moesten verantwoord daer wierd gevraegt een groote conterbitie (1).

Den 20 Jan^{ry} 1799 syn de deuren en vensters opgekomen (2).

In meirte syn al die opgelichte priesters die tot gent waeren vertransporteerd naer brussel en eenigen tyd daer naer naer Frankryk alwaer sy in een vnyl stinkende kot gesteken wierden waer sy schier met water en brood moesten leven en by naer van de luysen opgeheten wierden.

Op den 21 April 1799 is de tweede klasse en ook de derde gevraegt van de jonkheyd die van de eerste niet op gegaen en waeren ofte gedisserteérd sy hadden 50 dagen tyd van in te gaen maer 6 dagen daer naer wierden der veële van hun bedde gehaeld want de regeerders van de prochie moesten die aenwysen.

Tusschen den 4 en 5 meye synder tot exaerde gevangen 4 die in de requisitie waeren en 4 ouders daer de kinders wech van waeren ofte verstecken of nyt hun eygen gevlucht (3) dan syn de soldaeten met den adjend en sampetters (4) gaen zoeken in de bosschen.

Ontrent pierheyveir (5) alwaer sy daer twee van die gevluchte vonden die de vlucht naemen en sy hebben daer op geschoten den eenen in synen kop en den anderen in syn bille, of sy kortst daer naer gestorven syn en weét ik niet (6).

allerande koopwaren en goederen; juweelen en goud werden in betaling ontvangen, wanneer de munt reeds volkomen in onze streken ontbrak. Schier elke fransche overste matigde zich het recht aan te rekvisitionneeren. Deze rooverijen gingen meestal met huiszoekingen gepaard. Voornamelyngezeten der gemeenten, en vooral het magistraat, werden als gijzelaars vastgeklonken, om de inwoners tot betaling te dwingen. Het is van dergelyke gevangenen der gemeente Exaarde, dat de schrijver hier spreekt.

(1) Zie vorige nota.

(2) De schrijver bedoelt de belasting op deuren en vensters.

(3) Even als sommige personen gegijzeld werden, om andere tot betaling der rekvisitiën te nopen, werden ook ouders en bloedverwanten verantwoordelyk gemaakt voor hunne kinderen of naastbestaanden, die zich door list of door versteking aan den krijgsveld, hun door de loting opgelegd, onttrokken.

(4) Adjend en sampetters, voor « agent (politieagent) en champetters ».

(5) Pierheyveir: Een veer over de Moervaart, voorbij Daeknaam, op het grondgebied van Lokeren. Langs de overzijde van de vaart landt men op het grondgebied van Exaarde aan. In Lokeren en omstreken zegt men kortweg « Piraveer »; doch de benaming is eene verkorting van Pieter-Heydens veer.

(6) De namen van bedoelde vluchtelingen zijn: Jozef Bauwens; hij werd in den kop geschoten, waardoor hij blind werd aan een oog, en Livinus Slabbaert, die volkomen genas.

Onders of voògden broeders of susters of andere naer bestaende die wierden t'somwylen voòr de requisitie in het kot gesteken maer sy en saeten daer niet lang (1).

Aen gaende van de requisitie van vlaenderen brabant holland en Zeeland was groot van de twee eerste klassen van vyf want wy op den keirsmacker veèle van dese saegen passeren te voet en te peirde die met carren en waegens vertransporteérd wierden naer gent en voorts naer het fransche toe aengaende van de fransche requisitie die wierd vertransporteérd van gent naer antwerpen om van daer voorts te gaen by de groote legers dese soldaeten ofte gesegde requisitie en waeren van de republieke noch niet gekleet dese passagie die heeft geduèrd outrent dry maend lang soo dat het moest lukken datter dry dagen passeérden of wy saegen van dese voorschrevene passeren t'somwylen 50-a-100 op een weke en dese van het fransche decerteerden soo wel a's van Vlaenderen of brabant (2).

In de maend van October 1799 passeerdiger schier geenen dag of daer passeerden soldaeten die van het fransche af qiaemen naer holland toe om hun meer en meer te versterken tegen d'engelsche en russche troepen alwaer veel gevochten wierd en dese voòr noemde maend hebbe ik 5-a-4 defrente dagen fransche sien vertrekken met veel eéngelsche die by hun waeren als krygsgevangene en veèle die gekwets waeren die sy met karren en waegens vertransporteerden ten dièn tyde synder tot brussel dry schepen gequetste aengekomen alles fransche.

Tot Lokeren is het nytgetrompet op den 10 november 1799 als dat

(1) Zie nota 5 bladz. 271.

(2) Het is klaar dat de schrijver hier spreekt van rekvisitiën van weerbare mannen. Dergelijke rekvisitiën of opeischingen geschiedden, zoo als wij reeds zegden, bij middel der conscriptie of loting. Het was in het laatste gedeelte van 1798, dat aan de wet der conscriptie uitvoering gegeven werd. Oostenryk, wars van de tegenkantingen in onze streken onderstaan, had sedert 1797 te Campo-Formio afstand gedaan van alle recht op de Zuidelijke Nederlanden. Men was nu sedert den 27^{sten} October 1795 onder heheer van den raad van Vijf honderd en van het Directorium, die de Conventie vervangen hadden. De republikeinen hadden, onder bevel van Napoleon, zegevierend oorlog in Italie gevoerd. De krijgstoet in Egypte was begonnen; het Directorium op zijne beurt verloor van zijn gezag en volksgunst, terwijl Napoleon Bonaparte eenen staatsaanslag belegde, om als Consul der fransche Republiek op te treden. Hij verscheen op het einde van 1799 onverhoedsch te Parys en den 9^{den} November 1799 wierp hij het Directoire omver. Hij werd nu voor 10 jaren tot Eersten Consul der Republiek uitgeroepen, met toevoeging van Sieyès en Lebrun als Consuls.

een ieder hem moest voorsien van logiest als datter negen duysent fransche troepen tot Lokeren souden komen om te logeren en dat de bakkers en beenhoiwers hem moesten voorsien van brood en vleesch dese troupen wierden verdeeld te komen op dry defrente dagen den 1 den 14 dito den 2 den 15 dito en den 5 den 17 dito welke troupen vertrokken al naer het fransche toe (1).

De geestelyke persoonen die van de fransche gepakt wierden die hem declaratie niet gegeven en hadden hier uyt het land van Waes en omstreeks (2) komt in het getal tot 5 a 66 dese wierden al vertransporteerd tot gent en sy wierden in het huys van corectie gesteken en hebben daer geseten tot den 10 Janry 1800. Den heer roggeman (3) heeft by dese ook geweest desen is tot Valencyn gestorven in february 1800.

In april ten jaere 1800 vragden de fransche requisitie van die 20 jaer geworden waeren van exaerde en soo voorts van prochie tot prochie en soo den dag van lotinge aen quam en die het vielen waeren wech al of sy uyt de weireld gerukt waeren.

Nota. Den 16 november 1800 heeft het soo grouwelyk gewaeyd van ten een uren naer noen tot het t'savons ten 5 uren soo datter van sulken wind oeyt beschreven is, weynig gebuerten of daer laegen huysen of schuieren om verre geblaesen weynig stukken land of daer laegen boomen om verre geworpen dry uren in de ronde synder 4 a

(1) Nadat Willem Frederik, den 18^{den} Jannarij 1795, Holland verlaten had, werden de Franschen, als broeders en overwinnaars te Amsterdam ontvangen. De Engelschen beproefden in den zomer van 1799 eene landing in Noord-Holland en brachten die, den 27^{sten} Augustus nabij Callantsoog, tot goed einde, niettegenstaande de verdediging van eenige troepen van den Hollandschen veldoversten Daendels. Weldra leverde Story, de Bataafsche vloot aan den Engelschen Vice-Admiraal Andrew Mitchell over. De Britten bezetten Medemblik, Eukhuizen, Iloorn en Lemmer. Weinig tijd nadien waren 40,000 Engelschen en Russen op het grondgebied der Hollandsche Republiek, waartegen een Fransch-Bataafsche leger van ongeveer 25,000 man, onder Brune en Daendels, optrok. Na menigvuldige krijgsbedrijven, waarin ook erfprins Willem Frederik van Oranje, die eene tegen-onwenteling beproefd had, eene rol speelde, overwonen de Fransch-Bataafsche legers, te Castricum, die der Engelschen en der Russen. De hertog van York ging den 18^{den} October te Schagerbrug een verdrag aan, en den 29^{sten} November 1799 was Holland vrij van de Engelsche en Russische krijgers. De beweging van soldaten op den Keersmaker, door den schrijver waargenomen, stond, buiten kijf, met voorschreven krijsfeiten in verband.

2) Omstreeks, voor « omsireken ».

(3) Hier is wellicht sprake van den heer Rogman of Roggeman, priester, waarvan wij reeds vroeger, bladz. 270, nota 5, melding maakten.

3 meulens om verre geworpen kerk en huysen schneren weynig ongeschonden (1).

Den 11 april 1801 moesten alle de priesters die lumme declaratie niet gegeven en hadden kommen in de kerke om misse te doen en sy hebben het gedaen in het sakerstey acht dagen daer naer en mochten sy geen misse meer doen op geene plaetsen maer dat en heeft niet lang gednerd.

Op den 21 October 1801 is-er volk tot Lokeren gekomen van de fransche die quaemen alle nyt holland vier achter een volgende dagen soo datter op dese voornomde dagen gepasseerd syn ontrent 7 duysend mannen meest alle voetvolk.

Op den 2 November is-er tot Lokeren gevierd (2) en op Exaerde en meer andere prochien en de borgers wierden gelast van licht te branden dat het vrede was (3).

Nu den tyd lang gerust geweest hebbende syn wy gekomen in het jaer 1802 in de maend van meye dit was eenen alderbleydsten dag by veele menschen daer en was en langem tyd geen misse gedaen van de priesters, tot Exaerde is er den eersten keer misse gedaen met dry priesters den 9 meye en tot Lokeren heeft den heer pastoor ook misse gedaen op den 16 dito ende ook gepredikt want veele menschen die in 5 a 4 jaeren geen sermoen gehoord en hadden (4).

De doode lichaemen die gestorven waeren wierden op het kerkhof in den put gesteken van weirdelyke (5) menschen en nu den tyd soo verre gekomen dat die wederom van de priesters begraven worden.

(1) Ook de molen van het gevang, of vroeger gezegd raspluis, nabij de Coupure te Gent, werd door den wind omvergehaald.

(2) Gevierd, voor « Feest gehonden ».

(3) Voor zoo ver onze persoonlijke inlichtingen strekken, werd de algemeene vrede slechts den 27^{ten} Maart 1802 tot Amiens gesloten. Doch, opvolgentlijke overwinningen der fransche legers op de oostenrijksche, hadden die laatste mogendheid om vrede doen verzoeken. Den 9^{den} Februarij 1801 werd de vrede van Lunéville gesloten. Den 28^{ten} Maart sloot men den vrede tusschen de Republiek en het hof van Napels. Den 15^{den} Julij werd het Concordaat met Pius VII geteekend. Den 25^{ten} Augustus en den 29^{ten} September maakten Beieren en Portugaal een verbond met Frankryk. Den 8^{ten} October werd de vrede met Rusland, en opvolgentlijk met Turkeien, aangenomen. Kortem tijden nadien werd Napoleon, Consul voor zijn leven, ingeroepen.

(4) Die grootere vrijheid op godsdienstig gebied was het gevolg van het Concordaat van 15^{den} Julij 1801, tusschen Bonaparte en paus Pius VII. De bepalingen en besluiten van die overeenkomst werden door kardinaal Gonzalvi, ter eendere, en Jozef Bonaparte, bijgestaan door den abt Bernier en den staatsraadsman Cretel, ter andere, vastgesteld, en in 1802 tot staatswet aangenomen.

(5) Weirdelijke, voor « wereldlijke ».

De heer pastoor tot Lokeren is van de fransche weth nyt syn huys gehaald (1) met alle de andere priesters en in de kerke geleyd tot in het sakerstey onder het schieten van eenige kanonscheiten eenige priesters gingen misse doen en andere naer de bichtstoelen.

Nu gekomen synde tot den 26 dito meye wierd het kooren verkogt tot 14 a 15 guldens den sak en de andere graenen naer advonante en de bakkers die hun brood verkogten van 6 stuyvers en was het maer van gewichte 4 pond en 6 looden (2) en andere naer advonante.

Dunkt eens beminden leser op den aermen ambachtsman op den meye 1802 is het stoken verboden door geheel het land door de dierte van de graenen.

ik heb myn pen stil geleyd
ni wel ontrent een jaer
dat ik van slechte reen
weynig van wierd gewaer
maer doch gaen ik my ni
tot schryven noch begeven
soo godt my maer behoed
en my spaerd het leven
ik doen dit niet voor my
maer voor myn nakomlingen
of die naer myne dood
in desen boek doorleest
sal vinden omtrent 5 eeuwen
of seker twee en half.

De meeste langdurige rüste heeft geweest ten tyde van Marie thresia rooms keyserinne tot Franciesus haeren sone.

Nu gekomen synde in het jaer 1805 in meye men siet al wederom stoken als vooren de graenen syn noch diere de requisitie word gevraegt als vooren men siet dagelyks veel soldaeten in het land komen gemingeld met requisisieoneiren trekken naar holland en annoveren (5).

(1) De schrijver bedoelt, dat de gemeenteoverheid, den pastoor met de overige geestelijken, plechtig naar hunne woning ging afhalen. De toenmalige pastoor was de heer Jan-Frans van Sinay.

(2) Het pond was de oude eenheid van gewicht en kwam nagenoeg met een halven kilogram overeen.

Het lood, stond gelijk met eene halve ounce, of het 16^{de} deel van het oude fransche pond.

(3) Annoveren, voor « Hannover ». De Engelschen hadden den 18^{den} Mei 1805 on-
verhoeds den oorlog verklaard aan de Bataafsche Republiek en kaapten vele hol-
landsche schepen, die, dank den vrede, rijk bevracht naar het vaderland terug

Den 14 July is Bonnaparta in gent gekomen met veel vervolg van koetsen en peirden daer waeren by outrent 40 koetsen en outrent 500 peirden hy hadde alle de postereyen gevraegt van geheel het land om hunne peirden maer sy mochten der eenige honden voor hunne noodigheyd. Eenen postmeester die 9 a 10 peirden hadde en moest-er maer 3 a 6 naer den consul toe stieren en alle dese peirden wierden gebruykt om aen de voornomde koetsen te spannen en partoe partoe (1) te reyden van d'een stat naer d'ander hy was voersien van veel stalfen hy was bewaerd van veel dragonders hy is tot Lokeren gekomen den 18 dito en weynig tyd stille geweest en tegen eenige van de weth gesproken hy wierd veel eere aengedaen in het inkomen en in het vertrekken tot gent loochristi Seveneecken den keirsmacker tot lokeren waeren al aerken (2) gemaect tot eere van den consul (3).

In Sebtember wierden alle de schepen in requisitie genomen maer daer wierdender eenige algekenrd die te kleyne waeren of daer iet aen manquirde korten tyd daer naer wierden die vertransporteerd naer gent en op andere plaetsen by ieder schip moeste eenen man syn kost den eygenaer geenen knecht keygen hy moest self vaeren ik weet van eenige die hun schip verlieten. Dese schepen wierden vertransporteerd naer Oostende duinkerke ofte nienwpoort langst de Zee

keerden. In het zelfde jaar togen de Franschen naar Hannover, door de kroon van Engeland besturd, overweldigden de landstreek en stonden dezelve in 1805 aan de Pruisen af.

(1) Partoe, voor « Partout; in het vlaamsch : overal ».

(2) Aerken, voor « Zegebogen ». Op de ark, bij den ingang der Roomstraat opgericht, stond het volgende :

La Commune de Lokeren

à

Bonaparte,

premier consul, pour avoir delivré la
France de la Tyrannie, rétabli la reli-
gion de nos pères, protégé les manufac-
tures, perfectionné les arts, encouragé
les artistes, reculé le domaine des
sciences. Messidor an onze.

Ook een keurige stoet ging Bonaparte te gemoet en vergezelde hem bij zijne intrede ter gemeente, die gansch bewimpeld en bevlagd was.

(3) Pieter Benedikt van Kerckhove was in 1805 Municipaliteit-Voorzitter van Lokeren. De consul scheen over de wijze waarop hij te Lokeren onthaald werd zeer tevreden. Hij liet den meier van Kerckhove, later eene zware gouden snuifdoos, de letters N. B. dragende, als blijk van tevredenheid opsturen.

kusten het wierd al beleyd met volk men segt als datter liggen wel ontrent twee mael onderd duysend mannen (1).

Men siet dagelyks veel koeibeesten naer toe trekken nyt vlaenderen brabant en holland wel dry onderd op een weke en dat duerde langen tyd en dese wierden veel geld verkogt ik hebber selve gesien die over de twee onderd guldens verkogt waeren sy trokken schier alle nyt het land t selfs tot de maeger, men seyde dat dese beesten tot het voórnoómde oostende duynkerke olte nieuwoort geslaegen wierden en in de schepen en kuypen geleyd wierden (2).

Korten tyd daer naer wierd-er nytgelesen als datter geene verse kalveren en mochte verkogt worden om te slachten op pyne van de boete van den verkooper ende kooper.

Men siet dagelyks de requisitie marceren van de gevraegde borgers kinderen nyt steden dorpen en van den platten lande daer waerender veele die eenen man kogten sy moesten daer voór geven ontrent 50 ponden grooten vlaems corant geld (3) en die geenen en kosten koopen moesten hunne kinderen sien gaen.

Nu gekomen synde in het jaer 1812 en hadde ik in langen tyd niet geschreven dunkende dat het land noeyt meer en soude veranderd hebben.

Het jaer verlopen synde tot in Sebtember wierd-er gesien een sterre met eenen steirt het schier een roede te syn die daer aen was dese wierd gesien tsaevons in den westen en verdweén tsmorgens in den norden en veéle menschen bevreest synde van noch oórlog peste of dieren tyd dese is gesien in sebtember en verdween in October (4).

(1) Gemelde maatregels werden meest tegen Engeland genomen. Men beweert, dat Napoleon het stoute inzicht had in Engeland onverhoeds, met eene ontzaggelyke macht, aan te landen en binnen te dringen.

(2) Zie vorige nota.

(3) Een pond Grooten, of een pond Vlaamsch, had de weerde van 6 gulden of 12,72 fr. Een man, zoo als de schryver zich uitdrukt, kostte dus ongeveer $12,72 \times 50 = 636$ frank.

(4) Niet alleen in 1812 was eene steertster zichtbaar, maar ook in 1811. Het verwondert ons, dat de schryver van laatstgenoemde niet spreekt, daar zij bijzonder groot en schitterend was. Zij was niet minder dan 44,000,000 mijlen van 4 kilometers lang, en had eene doorsnede aan haar hoofd van ongeveer 450,000 mijlen, terwijl de kern zelf er 1089 meette. Volgens sterrekundige berekeningen zou de steertster van 1811 hare langwerpige wenteling rond de zon, in nagenoeg 875 jaren voltrekken. Die van 1812 in nagenoeg 71 jaren. De waarschijnlijke terugverschijning zou dus voor de eerste rond het jaar 2686 moeten geschieden en voor de tweede zou de herverschijning in 1885 moeten plaats gehad hebben. Stippen wij hier echter aan, dat de

In het jaer 1815 den 11 Janry moesten tot exaerde alle de peirden by malkanderen komen om daer het beste uyt te trekken voór de fransche daer synder twee getroken om hnn te sekerder te voldoen hadden sy het eerste niet aenveird het tweede soude hnn geleverd geworden hebben.

Den 9 April 1815 is de klasse ten vollen gevraegt gelyk het jaer 12-15 en 14 waer van d'een doór d'ander 170 of 80 numbers waeren en eenige jaeren te voóren wierden daer uyt gevraegt 70 of 80 mannen van Lokeren Exaerde en dakkenem dat was een kanton t'saemen (1).

Den 24 dito synder bakkers gevraegt beenhonwers metsers om elk synen siel te doen voor de fransche.

Op den 2 meye is er uytgelesen tot exaerde naer de hoogmisse als dat de die 20 jaeren geworden waeren tot de 40 hnn moesten komen overgeven op het schepen huys om eenen man te koopen om op te trekken naer de hospitaelen om de gekwetste gaede te slaen (2) desen gekogt synde van dese voórnomde numbers om op te trekken hadde voor loon 180 guldens voór een jaer brabant's courant geld.

Daer wierd gevraegt in meye 1815 op ieder prochie 2 of 3 van die kinderen hadden van de beste gegoede om eenen man te leveren aen den keyser Napoleon (3) gemontéerd te peirde dese wierden genaemt gardineurs (4).

Den 17 October 1815 (5) is er tot Lypsig eenen slag geslaegen daer

kansen van dwaling in de berekeningen van de meeste wentelings-tijdvakken der dwaal- of steertsterren zeer groot zijn, daar men die berekeningen zeer dikwijls moet stennen op kleine deeltjes der ellipse, slechts waarnemelijk, wanneer bedoelde hemellichten zich in de nabijheid der zon bevinden.

(1) Wij denken dat de schrijver wil zeggen, dat in 1812, 1815 en 1814 de volledige lotelingsklassen binnengevraagd werden. Dat deze voor het kanton Lokeren van de 170 tot 180 mannen telden, waarvan er vroeger slechts gemiddeld van 70 tot 80 moesten dienst nemen. Sedert 1811 bereidde Napoleon een ontzaglijk leger om tegen Rusland op te trekken. In 1812 stond hij aan het hoofd van 450,000 man.

(2) Gaede te slaen, staat hier voor « te verzorgen ».

(3) Den 4^{den} Mei 1804 werd Napoleon te St Cloud tot keizer van Frankrijk uitgeroepen.

(4) Gardineurs, voor « gardes-d'honneur, eerewachten ». Tot Exaerde werd Martin Tolliers tot Eerewacht aangeduid.

(5) De slag van Leipzig, tusschen den 18^{den} en 19^{den} October 1813, door Napoleon verloren, dwong dezen naar Frankrijk terug te keeren, waarvan het grondgebied door den vijand overrompeld werd. De slag van Leipzig kostte aan de Franschen 20000 mannen, en 50000 krijgsgevangenen, meest allen gekwetst. De prins Poniatowski, beneven drie afdeeling-bevelhebbers, verloren er het leven, en 17 veldoversten der Franschen werden krijgsgevangen genomen. De verliezen der Bondgenooten waren niet minder aanzienlijk.

synder van de fransche veële gedisserteérd (1) met duysende gedood in de reste op de vlucht gedreven.

Op den 15 december 1815 synder tot Lokeren slaeven gelogeérd dese quaemen van antwerpen dese moesten in de kerke om wel bewaerd te worden de borgerlyke wacht moeste patroleren binnen en buyten de kerke van ontrent 400 mannen (2) dese worden slaeven genaemt om dat sy moesten werken met de ketens aen sy hadden tot antwerpen eenige jaeren gewerkt daer waeren onder kerkdieven moorders binders branders en die valsche ackten gemaekt hadden (3), en in de kerke hadden-der veële hun gevoeg gedaen dat den drek langst onder de denren nytfliep nochtans sy hadden diversche vertrekken by hun en sy maekten groot vliet van buyten (4) tegen de kerke en het weesen huys was ook vol soldaeten en op de kaye laegen schepen daer wierden sieke in gedaen dese waeren met ketens aen malkanderen 18 tot 24 aen een keten daer waerender in het getal ontrent 1800 met de sieken en slechte dese wierden gevoerd daer waeren by 40 waegens om dese nae gent te voeren en als dese vertroken waeren hebben sy de kerke moeten schneren door den stank die daer in was daer is in 2 dagen geen misse gedaen en dese voorschreve tot gent eenige dagen geweest hadden syn sy vertransporteerd nae ryssel en dese wierden van niemant aenveird en syn weder gekomen nae Lokeren eenigen tyd daer naer om te logeren in de kerke en dese syn wederom vertransporteerd nae Antwerpen van de Exaerdsche boeren met karren en waegens (5).

Op den 18 december 1815 syn de boeren van Exaerde vermaend om het t'sanderdaegs te reguleren als dat sy moesten komen op het

(1) Gedisserteérd, voor « gedeserteerd, weggelopen ».

(2) Het zijn die 400 mannen, die in en buiten de kerke moesten patrouilleren, of wacht houden.

(3) Alles duidt hier aan, dat er meer sprake is van galeiboeven dan van slaven.

(4) Volgens den zin des schrijvers zou het blijken alsof het de boeven waren, die vuur maakten. Natuurlijk zijn het de wachten en soldaten geweest, de bewakers der gevangenen, die zulks deden.

(5) De schrijver schijnt in de meening te verkeeren, dat de galeiboeven, die eenige dagen later te Lokeren logeerden, en van Ryssel afkwamen, dezelfde waren als de vroeger naar Ryssel vertrokkenene. Zulks is onaannemelijk; hier is wellicht sprake van galeiboeven, die gerustheids- of gezondheidshalve van verblijfplaats verwisselden. Misschien ook waren het fransche, alhier gestrafte misdadigers, die naar hun land gestuurd werden, en Vlaamsche, Brabandsche en Hollandsche, die uit Frankryk naar Antwerpen overgevoerd werden. Althans eene bijzondere nota uit de kronijk meldt dat aatstgenoemde boeven, meestal tot gemelde Provincieën en Land behoorden.

schepen huys als datter moesten 5 koeyen geleverd worden voor de fransche dit wierd gesteld per kop voor ider koey 6 stuyvers (1) daer waeren 900 en 5 koeyen op de prochie.

t Sanderdaegs quamer al wederom tydinge als dat de boeren moesten taerve leveren meest al 100 en 10 pond dese moest geleverd worden tot antwerpen.

Den 50 december 1813 syn de peirdeboeren ontboden tot exaerde op het schepen huys als dat de fransche een peird vragden op de prochie wat dat sy daer mede souden gedaen hebben het wierd gereguleerd van ieder peird te geven 4 frank of 44 stuyvers courant en die het viel die syn peird getrokken wierd moest daer voor ontfangen 21 loien en half (2) dit moest tot gent geleverd worden de voeyagie was ten laste van den boer daer waeren op prochie 100 en 70 peirden (3).

Nu gekomen synde in het jaer 1814 op den 20 Janry moesten wederom taerve geleverd worden en een 4^{de} kooren t saemen 56 saken (4).

Op den 4 february 1814 hebben de fransche eene groote conterbutie gevraegt op Lokeren Exaerde en dakkenem en meer andere prochien van taerve aver koeyen of geld. Lokeren moest leveren 100 koeyen Exaerde 20 sonder de graenen en noch meer andere prochien. Dese moesten geleverd worden binnen de 24 uren op pyne van brand, en de kasakken en pruyssensche syn in gent gekomen den 4 february en als het avond was synder 50 russensche kasakken nae Lokeren gekomen te peirde van gent (5) dese hadden pykens (6) met yser beslegen

(1) De stuiver, oude munt, stond gelijk met 8 duiten of 16 penningen. Althans op den buiten reket men hedendaags nog met stuivers courant, nagenoeg ter waarde van 0,09 fr. Volgens verder blijkt schijnt het die waarde te zijn, die hier aan den stuiver dient gegeven te worden.

(2) 21 loien en half, voor « 21 1/2 lonis ». Een louis is twintig frank. Dus $21,50 \times 20 = 450,00$ fr. Er waren dus, tijdens de opeisching tot Exaerde, 107 paarden.

(3) De schrijver bedoelt wellicht het cijfer 107 en niet 170. Althans eerstgenaaude komt, op 2 frank na, overeen met de herekening van het getal paarden op het totaal der persoonlijke bijdragen gesteund.

(4) Dit zal enkel de hoeveelheid voor Exaerde geweest zijn, of 27 zakken tarwe en 9 zakken koren; ten ware de schrijver een mengsel der beide granen bedoelde, dat, in den landbouw en koophandel, onder den naam van masteluin bekend is; doch alsdan meestal nit gelijke verdeling van tarwe en rogge bestaat.

(5) Zooals wij reeds zegden na den slag van Leipzig werd het rijk van Napoleon door de Vereenigde Mogendheden overal overrompeld. Doch zoo hardnekkig als moedig, deed hij eene laatste poging om zijnen troon te redden. Een oogenblik schenen

van ontrent 12 a 15 voeten lang en daer waeren noch 50 fransche om de voorschreven contributie te vertransporteren en als de fransche hoorden dat den vyand by Lokeren was, naemen sy de vlucht, en soohaest dese russensche kazakken in Lokeren quamen met hunne pykens in de hand, en in het volle geweir men hoorde roepen van alle kanten viva de kasaken viva de kasakken (1) en al het volk quam uytgeloopen en voële van het land om him te verwillekomen.

Op den 9 february 1814 is-er tot Lokeren eenen franschen spion gepakt die quam van antwerpen om syne reyse te vervoorderen nae ryssel en hy logeërde tot Lokeren en eene herberge en hy hadde eenen hond by hem en als hy wat geheten en gedrouken hadde vraegde hy den baes naer syn logiest en hy bevol hem van sorgē te draegen voor synen hond en den baes daer eenen inval van krygende besag den hond en siende dat hy eenen koperen halsband aen hadde vleyde hy den hond en hem wat broot gevende soo dat hy den halsband afdede en door de dikte die hy hadde en was hy lichte (2) en noch meer prosontie (3) krygende ontbode hy den meyer met de politie om dat stuk naer te sien en desen halsband hebben sy opengedaen en daer stacken brieven in hy drog sorgē voor den hond gelyk hem bevolen was de kamer wierd bewaerd (4) en als den spion opstont

de wapens hem nogmaals te begunstigen. Napoleon wilde zijne vijanden tusschen Parys en zijn leger verpletteren; doch, Parys ontsloot den vijand zijne poorten en de Bondgenooten verklaarden den 31^{sten} Maart 1814, Napoleon vervallen van zijnen troon, alsook de herstelling der Bourbons. Gemelde opeiseringen en de verschijning van de Cosakken te Gent en te Lokeren staan wellicht met Napoleons laatste pogingen in verband.

Nota (6) van page 280. Pykens, voor « Picken ».

(1) Kasaken, kasakken, voor « Kozakken ». Zekere Russische soldaten; zij zijn van middelbare gestalte en sterk gestel, hebben het uitwendige van Tartaren, en zijn zoo taaie en bedrevene ruiters, als geduchte kampers. Eenige regimenten Kozakken maken deel der Keizerlijke Russische Wacht. Alhoewel ten dienste van den keizer hebben de Kozakken eigen wetten en instellingen. Hun algemeene kriegsbevelhebber draagt den naam van Hetman of Attaman. Hij wordt door den keizer aangesteld. De Kozakken boezemden onze bevolking grooten sebrik in en lieten hier eene befaamdheid van wreedheid en barbaarsheid na.

(2) Soo dat hy den halsband afdede en door de dikte die hy hadde en was hy lichte. De meening van den schrijver is : « De baes deed den hond zijnen halsband af, en bevond dat hij, in verhouding zijner grootte en dikte, zeer licht woog ».

(3) Prosontie, voor « présomptie; van het fransch woord présomption, dat in zekere gewesten soms ten onrechte vervlaamscht wordt, en in den zin van, « vermoeden », doorgaat. Ik heb présomptie, dat de dief wel eenen bekenden zou kuunen zijn, voor « Ik heb vermoeden, enz. »

(4) Wierd bewaerd, voor « werd bewaakt ».

wierd hy in echtenisse genomen en in het kot gesteken en vyf a 6 uren daer naer wierd hy vertransporteert naer deudermonde geboeyd en wel versekerd en op den 19 dito is hy door den kop geschoten tot.....

Op den 10 february heeft eenen Eéngelschen generael de stat antwerpen beschoten verscheyde huysen wierden daer door beschaedigt en eenige menschen daer door het leven verloren hy en heeft niet voort gegaen hy heeft de stat gespaert door schoon spreken van de inwoonders (1).

Den 16 dito is het sas van gent overgegaen met capitellatie aen de russensche (2).

Den 21 Maerte (3) synder soldaeten vertroken nyt antwerpen met capitulatie naer het fransche toe.

Op den 29 Maerte quaemen van antwerpen noch 7000 fransche met 40 stukken kanon trokken door gent langst melle op oordegem en baevegem en den generael maison (4) gewaer wordende syne roete maakte langst korteryk alwaer hy eenige krygsgevangene maakte met

(1) Wij denken niet, dat schoon spreken der stadsbewoners alleen zou volstaan om de Engelschen terug te houden in de krachtddadige belegering eener stad als Antwerpen, waaraan zij zooveel prijs hechtten, en die, in handen van Napoleon I, eene gedurige bedreiging voor Engeland was. De waarheid is, dat de keizer Antwerpen zeer had doen versterken en generaal Carnot de stad met moed en wijs beleid wist te verdedigen. Carnot bedankte na het beleg de inwoners, om hun moedig gedrag. Op hnnne heurt bedankten hem de inwoners van St Willebrord en van Bergerhout, omdat hij de voorstad wist te behouden, die door den verdedigingsraad tot vernieling bestemd was. Zij richtten Carnot een standbeeld op en schonken zijnen naam aan eene belangrijke openbare haan.

(2) Na dat de fransche maerschalk Macdonald, sedert Wagram, hertog van Tarente, de Waal had moeten verlaten, legden de Pruisen en Russen zich toe om Holland en België verder van de Franschen te verlossen, terwijl de Engelschen hnnne krygsverrichtingen langs de Schelde voortzetterden. Den 17^{den} Januarij 1814 was Roermond veroverd. Den 1^{sten} February waren de Bondgenooten onder de muren van Brussel, opvolgentlijk hezetterden zij Namen, Deudermonde, Gent, Bergen enz. Den 18^{den} February viel het Sas van Gent in handen der Russen, onder bevel van graaf Olichadoff, die in het heleg bijgestaan werd door de gentsche schippers. Zulks duurde voort tot eindelijk Lodewijk XVIII, volgens schikkingen met de Mogendheden genomen, de fransche troepen terugriep. Deze verlieten Luxemburg den 5^{den} Mei 1814, Gostende den 4^{den} en Antwerpen den 5^{den}.

(3) De Franschen bleven eventwel meester der vestingen van Luxemburg, Gostende en Antwerpen tot de hierhoven opgegeven datums.

(4) Generaal graaf Maison, later maerschalk van Frankryk werd in 1771, te Epernay op de Seine, geboren.

veel buyt naer dat sy van dege hadden gevochten is de reste in ryssel gevluht van de fransche (1).

Dese voornoömden generael en soude hun niet vervolgt hebben maer sy waeren buyten hunne roete volgens hun contractt dat sy gemaect hadden.

Den 24 maerte heeft bonnaparte parys verlaeten.

Den 31 maerte syn alle de mogentheden in parys getroken.

Den 13 April is bonnaparte nae het eyland elbe vertroken (2) het welke hem gegeven is om syn verblyf plaetse te houden met een inkomen van 6000000 frans voor hem en syn familie.

Antwerpen is overgegeven aen de geallieerde met capitellatie den 19 april (3).

Alle de vlaemingen die onder de fransche in dienst syn mogen alle nae huys komen.

Den 1 July 1814 syn meest al de pruyssche en russensche nyt het land getroken van gent op lokeren synder met duysenden te voet en te peirde van ten 5 uren van den morgent tot den elf uren voor middag dat de straete schier niet liber en was en langst den deir-mouschen wech was het ook soo vol passasie.

Op den 3 July is den keyser van ruisland nyt gent vertroken nae antwerpen hy wierd overal veel eere aengedaen tot Lokeren wierd de calsey met bloemen gestroeyd (4).

Men siet noch dagelyks soldaeten komen die onder de fransche in dienst geweest hebben.

Bonnaparte is van het eyland elbe afgescheept den en gekomen tot parys 20 maerte 1815 (5) vraegdt al wederom volk.

(1) Van dege hadden gevochten, voor « hardnekkig hadden gevochten ». De schrijver maakt hier melding van het gevecht, dat generaal Maison op weg naar Ryssel, den 31^{sten} Maart te Sweveghem, bij Kortrijk, leverde, en waarin de fransche ruitery zich bijzonder onderscheidte.

(2) Napoleon stond den 14^{den} April te Fontainebleau den troon af, en vertrok naar het eiland Elba. Hij kwam er den 20^{sten} April toe.

(3) Tusschen de date van overgave en de bepaalde ontruiming der plaats kunnen eenige dagen verlopen.

(4) De schrijver bedoelt Alexander I, geboren in 1777, keizer van Rusland van 1801 tot 1825.

(5) Dat de schrijver niet juist weet wanneer Napoleon het eiland Elbe vertiet is niet te verwonderen. De vergaderde Monarken waren nog te Weenen om de schikkingen van het Congres te bespreken, toen den 6^{den} Maart 1815 een engelsche koerier de tijding bracht, dat Napoleon zich ingescheept had. Doch, op den dag dier tijding was Napoleon reeds sedert 5 dagen te Cannes ontscheept, en op weg naar Parys, waar hij

Nu gekomen synde in het jaer 1815 men sag al wederom veel volk optrekken van alle mogentheden om geheel Frankryk te omringelen daer is veel passagie langst alle de steenwegen te voet en te peirde.

Op den 4 april moeste de jongheyd hem overgeven den ouderdom van 18 tot 22 jaeren.

Op den selven dito wierdender kenrlingen gevraegt om nae gent te gaen werken om de vesten te maeken die te vooren van de fransche geslecht waeren daer werken ontrent de vier duysend menschen.

Op den 7 april hebben die van Exaerde met de belle rondgeweest als dat de die die boven de 22 tot 33 jaeren geworden waeren getrouwd of ongetrouwd hem moesten komen overgeven.

Dese voornoomde prochien Exaerde Lokeren en dakkenem hebben moeten loten van de 18 tot 33 jaeren den 27 april tot den 4 meye ider prochie op syn eygen (1) maer daer was dikwils belet doer de groote passaesien om de logimenten te schryven.

Van Lokeren moesten der gaen 159.

Van Exaerde 34 a 33 (2).

Van Dakkenem 5.

Alle die gereclameerd hadden van gebrekelykheyd van Lokeren Exaerde en dakkenem zyn den 12 en 13 meyd moeten naer dendermonde gaen om gekend te worden maer daer synder veele afgekeurd om het geld daer synder die daer voor gaeven 5 a 6 tot 7 onderd guldens (3).

De requisitie is opgegaen den 7 Juny naer Sertogen bosch om de exersitie te leeren (4).

den 20^{sten} Maart feestelijk, en als een overwinnaar, ontvangen wierd, Lodewijk XVIII had eenige uren vroeger Parys verlaten en de wijk naar Gent genomen, om van daar de gebeurtenissen af te wachten en na te gaan.

(1) De schrijver bedoelt, dat de mannelijke personen van 18 tot 33 jaar des kantons Lokeren, ieder op hunne parochie geloot hebben; welke lottrekkingen duurden van den 27^{sten} April tot den 4^{den} Mei.

(2) Van Exaerde 34 a 33. De schrijver bedoelt 34 of 33; hij twijfelt aan het juiste getal.

(3) Wij weten niet tot hoever dergelijke misbruiken mogelijk waren, of tot hoever er grond is voor gemelde aantijgingen. De sommen in elk geval schijnen ons overdreven. Wij vermeenen, dat destijds zelfs de prijs van eenen remplacant zoo hoog niet liep. Edoch, men verhaalde ons dikwils in onze jeugd, dat een zelfde persoon meermalen dienstplichtig verklaard werd. Met het oog op eene bepaalde vrijstelling voor dienstonbekwaamheid was het dan ook wel mogelijk, dat men meer aanzienlijke sommen besteedde, dan voor het koopen van eenen remplacant.

(4) De requisitie, is opgegaen den 7 Juny naer Sertogen bosch om de exersitie te

Daer worden veële peirden gekogt voor de soldaeten voor alle de mogentheden van 4 a 5 a 7 jaeren op den tyd van dry maenden een gemeen peird wierd verkogt tot 20 loñien (1).

Op den 9 Meye als het tot gent jaermert was laegen de eéngelsche tot gent en daer waeren veële eéngelsche die een afgereden peird hadden, verkogten dat en kogtten een beter dat sy besteetten de eüverheyd tot 50 loñien. Men kost schier voor 100 gulden geen oud versleten peird koopen.

De requisitie is opgetroken naer sertogen bosch om de exersitie te leeren. Maer eer den winter ten eynde was synder veel siek geworden (2).

Op den 18 Juny synder soldaeten vertroken uyt gent nae lokeren om te logeren 5000 by de grootste boeren waerender 20 en by de kleyne 10 dese syn t'sanderdaegs vertroken nae antwerpen om voorder te marceren om de andere te versterken want daer quam tydinge door de staffetten als dat de fransche te velde quamen met 100 en 20 duysend mannen en de geallieerde mogentheden syn op het spoedigste by malkanderen gekomen (5) en hun volk t'hoop getroken syn gekomen tot carellaroey en hebben de fransche daer uyt geslaegen en hebben die gejaegt tot by 5 a 4 dagen lang hebben sy gevochten. Eerst met het kanon en het hant geschut en als dat eenigen tyd geduerd hadde syn sy gaen vechten met de beanetten dat den eenen

leeren, geldt hier : De nieuwe dienstplichtigen zijn den 7^{den} Junij naar 's Hertogenbosch vertrokken, om de krijgsoefeningen aan te leeren.

(1) Een Louis = 20 franken. Een gemeen paard gold dus tot 400 franken.

(2) 'S Hertogen-Bosch in Noord-Brabant is eene versterkte stad, nabij de Maas, aan de samenvloeying van Aa en Dommel. Gedurende natte winters komt het omliggende der stad soms gansch blank.

(5) Gedurende het Weener Congres was er tusschen de verbonden Mogendheden eenig geschil opgerezen. De terugkomst van Napoleon had echter voor gevolg de goede verstandhouding te herstellen. Ook bespoedigde zij de ontworpen vereeniging van Noord en Zuid Nederland. Den 16^{den} Maart 1815 werd die, door Willem van Oranje, in de Staten Generaal te 's Gravenhage voorgedragen. Napoleon werd door de Mogendheden, als ruststoorder, vogelvrij verklaard. De Fransche keizer wilde eene toenadering bij middel der diplomatie beproeven, doch alles mislukte. Op den 25^{den} Maart vergaderden de Mogendheden, besloten eene groote krijgsmacht naar Frankrijk te zenden, die slechts na Napoleon's val zou ontbonden worden. Wat het vertrek der soldaten uit Gent betreft, die te Lokeren logeerden, daaromtrent zullen wij slechts aanmerken, dat den dag van hun vertrek juist overeenkomt met de dagteekening van den geduchten slag van Waterloo.

op den anderen dood viel dit slach was lang ontrent 3 uren en breed een ner en half soo dat daer niet te sien en was als modder en bloed en de doode menschen laegen met hoopen en doode peirden en bonaparte was daer ook by en als hy gewaer wierd dat hy veel volk verloór is hy uyt syn koetse gesprongen en hem op een peird geset, hy hadde aen eenen schranslooper of kapots gewyse en eenen rouden hoed op syn hoofd en als hy voor oogen sag dat hy veel volk verloor alle minuten tydinge kreeg heeft hy het slachveld verlaeten en is gevlucht en heeft syn koetse ook moeten verlaeten en de reste van syn volk is op de vlucht gedreven, dese koetse was eenen grooten buyt met het gon daer in was daer wierden veel papiren in gevonden want hadde hy tot brussel konnen geraeken het land hadde in riine geweest hy hadde gevraegt eene groote conterbutie en alles doen dienen dat waepens draegen kost hy heeft het slachveld verloren met 80 duysend menschen met de gequetste en krygsgevangene en 300 stukken kanon sonder die daer naer in den modder gevonden syn alle de mogentheden hebben bonaparte vervolgt tot in Vrankryk en sy hebben hem gevonden en wederom op een eyland gesierd genaemt S^t Christina en het volk dat by hem geweest hadde was al veele verstroyd en wech gelooopen hy hadde noch ten deele van syn lyfwacht by hem naer dat bonaparte uyt het land was is het al wederom in ruste gekomen (1).

(1) Is de grond van bovenstaande waar, het is klaar nochtans, dat de schrijver zich vergist nopens de plaats van het oorlogstooneel. Hij bedoelt den slag van Waterloo, op nagenoeg 18 kilometers van Brussel, den 18^{ten} Julij 1815 geleverd. Verderz bedoelt de schrijver door het eiland S^t Christina, verblijfplaats van Napoleon, het eiland S^t Helena, in den Atlantischen Oceaan. Ziehier nagenoeg hoe de zaken gebeurd zijn:

Toen Napoleon vruchteloos alle diplomatische pogingen tot zijne troonherstelling bij de Mogendheden uitgeput had, wilde hij deze vooruitzigt in krijgsbedrijven. Hij verliet den 12^{ten} Julij Parys, toog naar de Nederlanden, trok de Sambre over en bereikte Brabant. Reeds was generaal Ney den 15^{ten} Junij nabij Baisy-Thy, doch werd te Quatre-Bras door generaal De Perponcher, aan het hoofd van eenige Nederlandsche troepen, en door Hertog Bernhard van Saksen-Weimar gestuit. Des anderen daags bood de algemeene aanvoerder der Nederlandsche krijgers, Prins Willem van Oranje, de fransche overwelligers voortdurenl eenen hartelijken tegenstand, alewel hij slechts over 3000 manschen, tegen over meer dan 20,000 franschen, beschikte. Intusschen verwijde Wellington, met overblijbare gerustheit van gemoed in Brussel. De Nederlanders, Nissauers en Brunswykers, stonden gedurende drij uren alleen tegenover hunne vijanden en vielen in groote menigte. Toen verscheen Picton met zijne Schotten en de slag duurde tot 's avonds voort. Middelerwijl had Napoleon te Ligny tegen

Den prins van Holland is tot brussel gehuld den 21 september 1815 (1).

In het jaer 1816 was het soodanigen natten somer dat men desge-lyke noeyt en heeft geweten of beschreven gevonden op S^t Medaerdus heeft het by nae geheel dien dag geregend en bleef regenachtig (2). Men seyde het kan ses weken duren maer het bleef regenachtig tot ons verdriet veel koir nat en weynig sonneschyn waer door den bocqwy niet en konde wassen daer wierd veel afgemaeyd met kruiyt niet al en aen de beesten gegeven de graenen syn slecht drooge geworden en over tyd gehaald het land lag niet sulken quaeden grond dat het loof en wortels schier niet en konde wassen mits het soodanig regende datter veel kelders geheel den somber water heeft gelegen (3) veel hoey en toemaet gerst veel pataters gerot namentlyk op leege landen waer door het eenen dieren tyd wierd.

In november wierd de taerve 16 gulden den sak het kooren 12 gulden den bocqwy 10 gulden de aver 9 gulden de patoters 6 guldens den sak van 8 tot acht daegen alles hoe dierder het lynsaet poer dat vier maend van te vooren 8 gulden verkogt wierd nu 16 gulden.

Nu gekomen synde in het jaer 1817 dat heeft noch schromelyker gevolgen gehad in den vasten wierd de boter verkogt 15 stuyvers het pond het beste hoey 50 gulden het onderd ofte onderd bussels in de

Blücher gestreden aan het hoofd der Duitschers, die den slag verloren. Voor het eindigen van den slag was Blücher gewond en moest het opperbevel aan generaal Von Gneisenau overgeven. Napoleon rukte met zijne troepen voort naar Brussel; doch Wellington wachtte hem op te Mont S^t Jean, bij Waterloo. De slag begon met den middag. De troepen der bondgenooten begonnen reeds te wijken toen de Pruisen in het Oosten opdaagden. Napoleon beval een hevigen aanval tegen de troepen van Wellington en Oranje, die hij wilde vernietigen voor de aankomst der Pruisen. Napoleon's oude garde beproefde eenen doorslaanden aanval. Op het punt te gelukken staat zij echter op eens voor de engelsche garde, die uit eene diepte opdaagt. Zij is op het punt te wijken. Eene tweede kolom van Napoleon's oude garde rukt vooruit. De strijd wordt zoo mogelijk nog hardnekkiger. Doch de engelschen, onder Alton, en de vereenigde Nederlanders, onder Chassé, vechten voortdurend met de hoop op overwinning, toen in het zuidoosten, kanon en schutvuur de medehulp van Von Zieten en zijne Pruisen aankondigen, en de nederlaag van Napoleon beslissen.

(1) Prins Willem van Oranje regeerde over de beide Nederlanden onder den naam van koning Willem I. Hij overleed, den 12^{den} December 1845, te Berlijn.

(2) Het regenachtig weder duurde drij-en-zestig dagen lang.

(3) Datter veel kelders geheel den somber water heeft gelegen, voor « dat er in veel kelders geheel den zomer water heeft gelegen ».

maend van Meye wierd de taerve al verkogt 50 gulden den sak het kooren 20 gulden den sak den boeqwy 19 gulden de aver 14 gulden de patoters tot 15 gulden den sak (1) vette kalvers 20 stuyvers den steen het rentvleesch 6 stuyvers het pond de vette verkens 28 stuyvers den steen levendig te wegen (2) eenen steen taerven meel 24 stuyvers het boeqwy meel 7 stuyvers den pot het linsuet poer 18 gulden het stuk. Nu gekomen synde in de maend Junius wierd het kooren verkogt tot 24 gulden den sak den boeqwy 23 gulden den sak het rogbrood 5 stuyvers het pond soo datter menigvuldige menschen him droog brood niet en konden winnen genootsaekt waeren van te gaen bedelen en dat groeyde dagelyks meer in meer aen de aerme menschen syn gestelt op den wyk van Staekte die op een boeren hof quaemen om hun brood te vraegen op den 20 Junius en als het avond was beliep het getal op 692 menschen op eenen dag en veele die beschaemt waeren seyden bedelen is beter als steelen de patoters wierden soodaenig gestolen dat de menschen met deselve in him huys vluchten rapen en wortels wierden ook veele gestolen t sell het setloof (3) en saeywortels wierd ook gestolen en het kooren uyt de schieren gehaald en kooren myten open gebroken en op veel ackers de plantpatoters uyt de putten gekrapt.

aChthlen onBert thfen In zeVen

Dat sChrlkkeLYk, Dier, LeVen (4)

gaf aenleydinge tot groote misbruyken.

T'wonsdaegs den 25 Junius wierd tot Lokeren veel geplunderd het

(1) Eene aanmerking in het handschrift zegt, dat Pieter Wichelier voor eenen zak aardappelen zestien gulden ontving.

(2) Wij denken dat hier verwarring bestaat, door de prijzen dan eens op te geven voor zekere hoeveelheid geslacht vleesch, en andermaal de waarde aan te duiden naar den prijs der levend verkochte dieren. Aldus is het onaannemelijk dat het kalfsvleesch, slechts 24 stuivers den steen of de zes pond zou gelden, en het rundvleesch 6 stuivers het pond of 56 stuivers den steen. Wij maken hier de berekening, volgens het hier op den buiten nog aangenomen gewicht van den steen. Eigenlijk stond de steen gelijk met 6 Amsterdamsche ponden, of 2,7 kilo.

(3) Setloof, in de Vlaanderen « zetloof ». Men verstaat hierdoor de rapen, die men laat opgaan om er zaad van te kweeken, of daarvan het jonge loover met de lente als veevoeder te gebruiken. De jonge schenten van het zetloof worden, op den buiten en door behoeligen, wel eens als eerste groente, onder den naam van loolspruiten, gekookt en met aardappelen vermengd, gegeten.

(4) De telletters van dit jaarschrift geven voor totaal 1817, of het jaar der groote duurte der levensmiddelen.

nam begin op de patoter mert (1) het gepeñbelsel lag op loer offer eenige meer vragden als acht daegen te voören dan waerender die 15 gulden den sak verkogt wierden en 7 stuyvers den steen sy kregen schimpworden naer hūnnen kop en stamten de sakkē om verre dan begonst het op een grabbelen te gaen de verkoopers wierden overrompeld veēle waerense kwyte (2) en eenige voor half geld gegeven het officie (3) kwam t'sellens dog kosten niet offen krygen het was te seer verwarnent (4) en op de graenmert was het ook soo, de boeren moesten hūn graen laeten voór het gon hūn geboden wierd, sommige vragden acht a thien gulden den sak sy en dierven niet meer vragē en andere die vragden volgens de mert te voören daer synder eenige hūn graen kwyt geraekt en daer waeren boeren die met haeste hūn sakkē toebonden en seyden dat het verkogt was en als de mert gedaen was syn sy gaen plunderen op de koopmans solders en dat graen wierd wech gedregen van mans vrouwen en kinders (5) tot brussel gent antwerpen wierd ook veel geplunderd maer daer wierdender van ieder plaetse daer sy geplundert hadden eenige in het kot gesteken en syn daer naer t'huys gekomen.

Tegen dat de wekelyksche mert van Lokeren kwam heeft de weth van Lokeren doen uyttrompetten en op de buyten prochien als dat de wekelyksche mert tot Lokeren sonde geweest hebben gelyk te voören dat iederen verkooper mocht vragē gelyk hy wilde en koopers bieden volgens oud gebruyk en als den dag en ure daer was van mert ik geloove datter meer koopers waeren als sakkē graen het wierd al wederom verkogt 5 a 24 gulden den sak daer waeren soldaeten gekomen van dendermonde te voet en te peirde en een borgerlyke wacht

(1) Mert, voor « markt ».

(2) Eene nevenaanteekening in het handschrift zegt, dat de vrouw van Pieter-Jan Van Duyse te Exaerde, aldus eenen zak aardappelen kwijt raakte.

(3) Door officie verstaat de schrijver hier wellicht het gemeente-magistraat en de politie.

(4) Het was te zeer verwarnent moet hier zeker beduiden, dat de zaken te zeer in den war geraakt waren.

(5) Daer waeren boeren die met haeste hūn sakkē toebonden en seyden dat het verkogt was en als de mert gedaen was syn sy gaen plunderen op de koopmans solders en dat graen wierd wech gedregen van mans vrouwen en kinders. Bovenstaande zin diem gelezen te worden als volgt : Er waren boeren, die haastig hunne zakken toebonden en zeiden, dat het graan verkocht was. Doch, na de markt is het grauw gaan plunderen op de koopmanszolders en het geroofde graan, werd door mannen, vrouwen en kinderen weggedragen.

van 24 mannen ook in het volle geweir die maekten patroelie in de ronde van de mert alles bleéf in rúste en korts naer dien is het makxom aengekomen (1).

EINDE.

(1) Korts naer dien is het makxom aengekomen. Die zin dient gelezen en verstaan te worden als volgt : Korts daarna hebben de eetwaren linne maximum prijzen, of linne hoogste prijzen, bereikt. Wij maken bovenstaande aanmerking opdat men niet denke, dat eene nienwe wet op de verkoopprijzen der eetwaren aangenomen was, als onder de heerschappij der fransche Jacobijnen.



L'ÉPITAPHIER WASIEN.

(SUITE.)

Lokeren.

N^o 104^{re}.

Eglise de Lokeren. (1)

Dalle lueue dans la nef centrale, pres de maître-autel.

D. O. M.

Sepultura van S^r

AUGUSTINUS RYNGAUT f

Judoci, schepenen geweest
deser prochie, stierf den 27

January 1756, oudt 45 jaeren
ende van syne huysvrourwe

Jof^e ANNA THERESIA DE CLERCQ.

f^e JACOBI, stierf den 15 February

1742, oudt synde 52 jaeren, ende
van syne tweede huysvrourwe

Jof^e MARIA COOMAN, f^e EGIBI

stierf den 8 7^{me} 1747 oudt

synde 50 jaeren.

R. I. P.

(1) Les épitaphes de l'église de Lokeren sont tirées d'un manuscrit dressé par Monsieur J.-B. van Winckel, ancien marguillier et dont nous devons la communication à l'amabilité de notre collègue de la direction du Cercle, Monsieur Hector Van Hooff.

N° 1047.

Nef centrale, près du maître-autel, à côté de la précédente.

D. O. M.

Sepultura van S^r
JUDOCUS RYNGAUT

f^s GUILL. geweest

arm : en schepenen deser
prochie en deken van de
confrerie van den H. Roosen-
crans, stierf den 11 Mey
1744, oudt 71 jaeren,
ende van Joff. ANNA RAEM-

DONCK f^s ADRIANI

syne huysvrouw, stierf
den 9 X^{bris} 1745, oudt
69 jaeren.

R. I. P.

N° 1048.

Nef centrale.

D. O. M.

Sepulture van S^r JOANNES

BAPTISTA TACK, filius

AMBROSI, in syn leven gulde
meester van het gulde van
Sinte Sebastiaen, overleden den
10 July 1762, oudt 27 jaren
ende van

Joffr. ROSA PETRONILLA DE
WILDE, filia CORNELII syne

huysvrouwe, overleden
den 15 8^{ber} 1775, oudt
41 jaren.

Bidt voor de zielen.

N^o 1049.

Nef centrale, à côté de la précédente. Dalle surmontée du monogramme du Christ.

Sepulture van S^r AMBROSIUS TACK
f^r JAN BAPTISTA, overleden den 14
October 1732, oudt 41 jaeren, ende
syne huysvrouwe Joff^e CATHARINA
FRANCISCA DE BLOCK f^r JUDOCI,
overleden den 24 Juny 1744,
oudt 56 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N^o 1050.

Nef centrale. Monogramme du Christ.

Sepulture van S^r JAN
BAPTISTE TACK, f^r JANS,
in syn leven kerek ende
arminceester en schepenen
deser prochie en prince
van de confrerie van den
Hoogweirdigsten Naem
Jesus, stierf den 16 X^{ber}
1748, oudt 82 jaeren ende
JOANNA VERGAUWEN f^r
NICOLAËS, syne huysvrouwe,
stierf den 26 October 1761,
oudt 85 jaeren, ende
CATHARINA TACK f^r Jans,
junge dochter, stierf den
1 Augustus 1716 oudt 18
jaeren ende ANTONIA TACK
f^r JANS, huysvrouwe van
CORNELIS DE WILDE, stierf den
11 April 1725, oudt 24 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N^o 1051.

Nef centrale. Monogramme du Christ.

Sepulture van S^r PETRUS
ANTONIUS TACK, f^s JAN BAPTISTE,
geweest armmeeester deser prochie,
sterft den 17 Meert 1758, oudt
57 jaeren ende Joff^r ROSA
MARTINA NYS f^a JACOBUS, syne
huysvrouwe, sterft den
..... oudt jaeren.
Bidt voor de zielen.

N^o 1052.

Nef centrale. Le texte de la dalle démontre qu'elle était autrefois placée dans la chapelle du S^t Nom.

Sepulture
van S^r JAN VAN KERSSCHAUER, f^s
PETRI, oudt 41 jaeren, overl. den
24 7^{ber} 1669 en Joff^r. JOANNA DE
PAUW, f^a SERVAES, syne huysvrouwe,
overl. den 18 7^{ber} 1705, oudt 72 jaeren,
en S^r SIMON RYNGAUT f^s GUILLI-
ELMI, arm-m^r, schepenen deser
prochie, prince der confrerie van
den Soeten Naem en fondateur van
't wekelyks lof met benedictien,
ook van de missen der selve
confrerie, overl. den 29 Meert 1747,
oudt 76 jaeren en syne huysvrouwe
Joff^r JOANNA VAN KERSSCHAUER,
f^a JANS, overl. den 20 Meert 1742,
oudt 75 jaeren, snster van S^r Jan
VAN KERSSCHAUER f^s JANS, fon-
dateur der caplanie van den
Soeten Naem, by hem inghe-
stelt, begonst met syn doot

den 15 Augusti 1728, en Heer
JOAN. GUILIELMUS RYNGAUT
pb^r, f^s SIMONS, eersten erfachtigen
caplaen, soo van den Soeten
Naem als van Onse Lieve Vrouwe,
te samen bedient by de 40 jaeren,
overl. den 18 Juny 1768, ondt 67
jaeren en S^r SIMON PETRUS
RYNGAUT f^s SIMONS, jongh-
man, arm-m^r deser prochie,
overl. den 8 Mey 1766, ondt
59 jaeren, al begraven tot
Lokeren in het inkomen van
den Soeten Naem, nytgenomen
den eerw. Heer Priester.
B. V. D. Z.

N^o 1055.

Nef centrale.

D. O. M.

Sepulture van JAN BAP^{TA}
GILLIS f^s P^r, kerck en arm-m.
deser prochie, overl. 9 8^{ber} 1769
oud 69 jaeren en syne huysvr.
ELISABETH REMENS f^a JANS,
overl. 5 Mey 1777 oud 95 jaeren,
te voren W^e PETRI BOCKSTAL
f^s MAX : overl. 9 Jan^{ry} 1725,
oud 52 jaeren : Hunnen sone
P^r JOANNES BOCKSTAL, jongman
overl : 25 Feb^{ry} 1749, oud
29 jaeren.
B. V. D. Z.

N^o 1054.

Nef centrale.

Sepulture van JOANNES
DE COSTER f^o PETRI, overl. den
22 9^{ber} 1780, oudt 84 jaeren, ende
CATHARINA BOCKSTAL, f^o
SIMONS, syne huysvrouwe
overl : den 31 January 1763
oudt 65 jaeren.
B. V. D. Z.

N^o 1055.

Dalle bleue à côté de la précédente.

D. O. M.

Sepulture van de eersame
MARIA CATHARINA RYNGAUT,
f^o SIMONIS, jonghe dochter, overl.
den 15 Maerte 1749, oudt
46 jaeren ende van LUDICA
VAN KERSSCHAUER f^o JANS,
jonghe dochter, overl. den 9
Jany 1698, oudt 51 jaeren.
B. V. D. Z.

N^o 1056.

Nef centrale.

D. O. M.

Sepulture van S^r JAN
BAPTISTA VAN AVERMAET
f^o PETRI, in syn leven schepenen
ende armmeester geweest deser
prochie, overl. den 1781
oudt .. jaeren, ende syne huys-
vrouwe Joff^r JOSINA AUDE-
NAERT, f^o MARINI, overl. den

20 Jan^e 1780, oudt 75 jaeren;
in houwelyk verwekt
PETRUS BERNARDUS,
PETRONILLA FRANCISCA.
B. V. D. Z.

N^o 1057.

Dalle bleue a côté de la précédente.

D. O. M.

Sepulture van EGIDIUS
FRANS HENDERICKX

.....
.....
ANNA THERESIA DE RUYSSCHER

.....
.....
PETRUS JOANNES

.....
.....
JACOBUS JOANNES

.....
.....
en EGIDIUS FRANCISCUS

.....
.....
B. V. D. Z.

N^o 1058.

Nef centrale.

D. O. M.

Sepulture van
S^t PETRUS MAGEREN, f GUILLI-
ELM, in syn leven schepenen

.....
.....
en Joff^e ELISABETH GOOSSENS

f^a Joos, syne huysvrouwe
overl. den

.

gewonnen in honwelyk

6 kinderen.

R. I. P.

N^o 1059.

Même situation.

D. O. M.

Sepulture van S^r Pieter

RYNGAUT, f^s GUILLIEMI, overl.

den 1 July 1752, oudt 57 jaeren,

ende syne huysvrouwe Joff^r

PHILIPPINA JOANNA DE

SCHOEZITTER f^t JANS, overleden

18 February 1718, oudt 65 jaeren

en hinnen sone PIETER FRANCIS

RYNGAUT, jongman overleden

den 18 X^{ber} 1757 oudt 27 jaeren.

B. V. D. Z.

N^o 1060.

Nef centrale, près du jubé.

D. O. M.

Sepulture van den

eerw. Heer ende meester FRAN-

CISCUS CAROLUS AUDENAERT

f^s JACOBI, Pbr. oudt ..

jaeren en alf, stierf 8^{ber}

17.. ende van den eerw. Heer

ende M^r DOMINICUS BERNARDUS

AUDENAERT f^s JACOBI P^r,

oudt 75 jaeren, stierf den

1780 ende van

.
.

R. I. P.

N^o 1061.

Balle bleue près du jubé.

D. O. M.

Sepulture van S^r COSMAS
FRANS WITTOCK, f^s COSM, overl.
23 7^{ber} 1776, ondt 51 jaeren,
ende van syne huysvrouwe
Joff^r JUDOCA DE PAUW, f^s
GILLIAEM, overl.

R. I. P.

N^o 1062.

Devant l'autel de la Sainte Vierge.

D. O. M.

Sepulture van S^r
EGIDIUS FRANCISCUS
WITTOCK, f^s JOANNES
BAPTISTA, jongman, in syn
leven guldem^t van den H.
Roozenkrans, overl. den 50
April 1765, ond 50 jaren,
ende syne suster Joff^r
FRANCISCA PETRONILLA
overl. den
oudt .. jaren, ende
Joff^r MARIA JACOBA
geestel. dochter, overl.
den 19 Juny 1768, ondt
42 jaren.
R. I. P.

N^o 4065.

Dalle bleue à côté de la précédente.

D. O. M.

Sepulture van S^r

JOANNES BAPTISTA WIT-
TOCK, f^s SIMONS, in syn
leven armmeester, sche-
penen van den Beversche,
deken van den H. Roosen-
krans, ondt 66 jaren, overl.
den 12 April 1758, ende
Jouff^r CATHARINA BOCK-
STAL, f^s GULLIS, syne
huysvrouwe, ondt 74
jaren, overl. den 26
7^{ber} 1765.

R. I. P.

N^o 4064.

Même situation.

D. O. M.

Sepulture van S^r

GILLIS VAN HOLLEWINCKEL,
f^s JAN, in syn leven sche-
penen ende Deken van H.
Roosecrans, overl. den
12 7^{ber} 1772, ondt 79
jaren ende Jo^c THERESIA
VAN DOORSLAER, f^s JAN,
syne huysvrouwe, overl.
den 9 9^{ber} 1775, ondt
81 jaren.

R. I. P.

N° 1065.

Même situation.

Sepulture

van S^r ADRIANUS DE
VYLDER, f^s JANS, overl. 12
Meert 1745, oud 40 jaren
ende van S^r EGIDIUS ROGMAN,
f^s ADRIAEN, in syn leven schepenen
van Beversche, in Lokeren,
overleden tot Maestricht 8^{sten}
Jan^{ry} 1761, oud 55 jaren,
beyde geboortig van Zele :
ende hemlieden huysvrouwe
Jo^e ISABELLA THERESIA
RAEMDONCK, f^s MATTHEI,
overl. oud .. jaeren,
in eerste huwelyk verwekt
S^r LAURENTIUS JOSEPHUS,
S^r JUDOCUS EMMANUEL,
in tweeden huwelyk
Jo^e JOANNA ISABELLA,
en Jo^e COLETA.
B. V. D. Z.

N° 1066.

Dans le chœur de la Sainte Vierge, dalle surmontée du monogramme du Christ.

Sepulture van d'heer
SIMON PETRUS RYNGAUT,
filius SIMONS, in syn leven
armmeester deser prochie
en deken van de confrerie
van den Soeten Naem Jesus,
overl. den 8 Mey 1766, oudt
synde 59 jaren ende
van d'heer BERNARDUS
JOANNES RYNGAUT, filius

SMOOS, gebroeders, in
syn leven schepen deser
prochie, overl. den
oudt synde .. jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1067.

Dalle a côté de la précédente, surmontée du monogramme de la Sainte Vierge

D. O. M.
Sepulture van
Joff^r MARIE ANNA
SLOOR, geestelyke dochter,
f^a JACOB, oudt 60 jaeren
overleden den 3^{7^{ber}}
1773.
B. V. D. Z.

N° 1068.

Dalle surmontée d'un calice avec l'hostie rayonnante.

D. O. M.
Sepulture van den Eerw.
Heer ANTONIUS FRAN^s
ROELS, f^a ÆGIDI, in
syn leven onderpastor
van S^{te} Salvator binnen
Gendt, oudt 53 jaeren,
stierf den 9 X^{bris}
1753, en synen broeder,
den Eerw. heer BERNARDUS
BENEDICTUS ROELS, in
syn leven

.
.

N^o 1069.

Dalle bleue à côté de la précédente.

D. O. M.

Sepulture van

BALDUCINUS VAN DAMME,

f^s PETRI, schepenen van

den Beversche ende

arm-m : deser prochie,

sterft den 25 7^{ber} 1775.

MARIA ANNA VERSCHELDEN,

f^a MARINI, syn huys-

vrouwe sterft den 16

Jnnis 1756, ende

deken van den II.

Rooseneraus.

R. I. P.

N^o 1070.

Dans le chœur de la Sainte Vierge.

D. O. M.

Sepulture van PIETER

BOCKSTAL, f^s GILLIS, arm-

meester en schepenen

van 't Beversche en

Deken van Roosenkrans,

stierf den 6 Mey 1764.

CATHARINA AUDENAERT

syn huysvrouw, stierf

31 Meert 1754 : hnn

kind : ISABELLA

MARIE stierf 7 7^{ber}

1752.

B. V. D. Z.

N^o 1071.

D. O. M.

Sepulture van GILLIS
VERBEKEN, f^t GILLIS, overleden
den 26 Augusti 1717,
oudt 81 jaren ende syne
huysvrouwe ADRIAENE
VOLCKERICK, f^t GILLIS,
overleden den 1 Janⁿ
1709, oudt .. jaeren.

Hunne kinderen :

JACOBUS VERBEKEN, overle-
den den oudt .. jaren,
syne huysvrouwe MARIE
CATHARINA DE MAES-
SCHALCK, f^t LAURENS,
overleden den 11 April
1775, oudt 75 jaeren.

ISABELLA VERBEKEN begyne
in het groot begynhof tot
Gent, overleden den 25
Janry, oudt 75 jaeren.

JOANNA VERBEKEN, gees-
telycke dochter, overleden
den 11 July 1711, oudt
58 jaeren.

B. V. D. Z.

N^o 1072.

D. O. M.

Sepulture van
LAURENTIUS BRUGGEMAN,
f^t JANS, overl. den
7 7^{ber} 1722, oudt 56
jaeren en syne
huysvr. PETRONELLE
..... f^t
JANS, geb. van Sint.....

.... overl. 17 ^{bris}
1711, ondt 75 jaeren.

Ende van LUCAS
BRUGGEMAN, f^r LAU-
RENTI

en syne huysvrouwe
ISABELLA ROELS, f^a
PASSCHANI

.
B. V. D. Z.

N^o 1075.

Sepulture van
JOES BAPT^e DE VOS, f^r
PETRI, overl. den 12
April 1784, ondt
77 jaeren, ende syne
huysvrouwe, overl. den
26 Meerte 1764,
ondt 64 jaeren.
R. I. P.

N^o 1074.

D. O. M.

Bidt voor de siele van den
Eg^w. Heer JOANNES
GULLIELMUS RYNGAUT,
f^r SIMONS, et JOANNA
VAN KERSSCHAEVER causa
matris erfachtigen
capellaen soo van den
Soeten Naem als van
onse Lieve Vrouwe,
tsamen bedient by
de 40 jaeren, overl. den
18 Juny 1768.
Dat hy rust in vrede.

N^o 4075.

D. O. M.

Sepulture van den
eersaemen MAXIMILIANUS
BAERT, f^r ANDRIES, overleden
den 27 September 1718, oudt
synde .. jaren. Ende van
syne huysvrouwe JOANNA
BACK, f^r GILLIS, overleden,
den 6 Mey 1767, oudt synde
67 jaeren, dewelke alhier
gefondeert hebben een eeuwig
jaergetyde met twaelf
gesongen missen ten selven
tyde voor hunne zielen
als vier gulden wasch
aen de baere.
Bidt voor de zielen.

N^o 4076.

D. O. M.

Sepulture van S^r
JOANNES DE BACKERE, f^r
MARINI, in syn leven
schepenen en arm-m.
deser prochie, overleden den
50 April 1760, oudt 60 jaeren,
ende van MARIE CATHARINA
MELLINCK, f^r JUDOCI, syne
huysvrouwe, overleden den
5 Juny 1759 oudt 57 jaeren,
mitsg^t hunne kinderen,
JUDOCUS ADR. jongman
overleden den 16 X^{ber} 1761,
oudt 51 jaeren.
R. I. P.

N^o 1077.

Dans le chœur de la Sainte Vierge, vers le jubé.

D. O. M.

Sepulture van JUDOCUS ROELS,
f^s overleden den 1716

oudt .. jaeren, ende

JOANNA MARIA HECKELAERT,

f^s AND. syne huysvrouwe

overleden den 27 July 1750

oudt 61 jaeren.

MARIA THERESIA ROELS, gees-
telyke dochter f^s JUD. overl.

den

JOANNES JOSEPHUS ROELS,

f^s JUD. overl. den

R. I. P.

N^o 1078.

D. O. M.

Sepulture van MARINUS DE

BACKERE, f^s Joos, overl. den

11 January 1716, oudt synde

61 jaeren, ende JOANNA REMENS,

f^s Joos, syne huysvrouwe, overleden

den .. Augustus 1758, oudt synde

78 jaeren, mitsgaders hunne kinderen :

ISABELLA DE BACKERE, jonghe dochter

overleden den .. February 1718, oudt

synde 18 jaeren, ende MAETHEUS

DE BACKERE, jongm. overleden den

29 Mey 1715, oudt synde 59 jaeren,

ende MARIE ANNE DE BACKERE,

jonghe dochter, overleden den

11 7^{ter} 1716, oudt 51 jaeren.

Bidt voor de zielen.

N° 1079.

D. O. M.

Sepulture van den eersaemen
ADRIANUS VAN HECKE, f^e JANS,
overl. den 20 December 1720
oudt synde 65 jaeren, ende van
syne huysvrouw CATHARINA
DE COCK, f^e Joos, overl. den
20 Mey 1718, oudt synde
88 jaeren.

Bidt voor de zielen.

N° 1080.

D. O. M.

Hic jacet Reverendus
adm. Dominus ADRIANUS
J. F. GAUQUIER, pres-
byter, Gerardimontensis,
obiit

ætatis suæ anno

R. I. P.

N° 1081.

Devant l'autel de Saint Laurent.

D. O. M.

Sepulture van Joff^r
ANNA GOOSSENS, f^e THOMÆ,
geestelycke dochter, over-
leden den 5 February 1764,
oudt 79 jaeren ende van
hare twee zusters Joff^r
CATHARINA GOOSSENS,
jonge dochter, overleden
den 15 X^{ber} 1757, oud 63 jaren,

Joff^r JOANNA ISABELLA
GOOSSENS, jonge dochter,
overl. den 30 April 1769
oud 63 jaren.
Bidt voor de zielen.

N^o 1082.

Même situation.

D. O. M.
Sepulture van S^r
JOSEPHUS GHELDOLF, f^s
BAUDINI, in syn leven
armmeester deser prochie
ende onderdeken der
confrerie van den H. Lau-
rentius, overleden den 4^{en}
7^{ber} 1777, oud 66 jaeren,
ende syne huysvrouwe
Joff^r CATHARINA RYNGAUT,
f^a JUDOCI, overleden den
28^{en} Augusti 1775, oud 65 jaren,
in houwelyk gewonnen eene
dochter met naeme
CATHARINA JOSEPHA.
Bidt voor de zielen.

N^o 1083.

Chœur de Saint Laurent.

D. O. M.
Sepulture van Sieur
JOANNES DEGHE, f^s
JOANNES, overleden
den 10 X^{ber} 1765, ende
syne huysvrouwe, Jof-
frouw MARIE JUDOCA DE
RYCKE, f^a VALENTINI,
overleden den 16 Juny 1747

ende hunne kinderen,
Heer JOANNES, Priester,
overleden den 2 July 1780,
Joffrouw JUDOCA FLORENTINA,
overleden den 19 January
1780, ende Joffrouw
CATHARINA THERESIA
overleden

R. I. P.

N^o 1084.

Même situation.

D. O. M.

Sepulture van
DANIEL CAMMAERT, f GERARDI,
overl. den 17 8^{ber} 1770, ond 73 jaeren,
ende syne broeders JOANNES
CAMMAERT, overl. den .. 8^{ber} 1717,
ond 18 jaeren. MARINUS CAMMAERT,
overl. den 16 February 1777, ond 78 jaeren.
GILLIS CAMMAERT, overleden
den 1^{en} 8^{ber} 1781, ond 80 jaeren.

.
.
.

B. V. D. Z.

N^o 1085.

D. O. M.

Sepulture van d'Heer
CORNELIS JOSEPH TALBOOM,
.
.
ende van Joff^r MARIA
THERESIA REMENS ...
.
.
.

R. I. P.

N° 1086.

Dalle bleue en partie fruste.

.
.
.

ende syne huysvrouwe
JOSINE VLAMINCK, f^a
LAUREVS, oudt synde
77 jaeren, overleden
den 11 February 1749.
Bidt voor de zielen.

N° 1087.

Vers le milieu du chœur de Saint Laurent.

D. O. M.

Sepulture van S^r ÆGIDIUS
FRANS VAN DAMME, f^s BALDUINI,
in syn leven Deken der gilde
van den II. Sebastianus, overl.
den 6 July 1769, ende syne
huysvrouwe Joff^r JUDOCA
MARIA BUYTAERT, f^a CORNELII,
overl. den oudt ..
jaeren, ende hunne kinderen :
JOANNA COLETA CORNELIA VAN DAMME
ende JUDOCA ROSALIA VAN DAMME.
R. I. P.

N° 1088.

Dalle bleue au monogramme du Christ, devant l'autel du Saint Nom.

Sepulture van JUDOCUS BOCKSTAL,
f^s PETRI, in syn leven
armmeester deser prochie
overl. den 15 April 1715, oudt
jaeren. Ende syne huysvrouw

ANNA CATHARINA VERWILGHEN,
f^e FRANCISCI, geboortigh van
Hamme, overl. den
oudt synde .. jaeren.
R. I. P.

N^o 1089.

Même situation. Monogramme du Christ.

Den naem I-H-S. sy gebenedydt
van nu tot in der eeuwigheyt.

Hier licht begraven den
eersaemen GILLIS DAEMS, f^e
oud 31 jaer, overleden den
29 Juny 1678, ende eerbaere
BARBARAIERENS
syne huysvrouwe, sterft den
14 February 16.....

.....
Soedertieren Jesu geeft de
siele rust ende 't eeuwich
goed.

N^o 1090.

Dalle bleue à côté de la précédente.

D. O. M.

Sepulture van S^r JOSEPHUS DE
PAUW, f^e PETRI, overleden den 21 Augustus
1700 ende van syne huysvrouwe
Jo^e ELISABETH VLAMINCK, f^e PETRI,
overleden den 21^{en} September 1701,
en S^r GULLIELMUS DE PAUW, f^e
JOSEPHI, overl. den 26^{en} September
1718, oud 78 jaeren, en Jo^e JOANNA
KIEKEMANS, f^e EGIDIJ, syne huys-
vrouwe, overl. den 21^{en} Augustus 1719,
oud 48 jaeren, en Jo^e JOANNA DE
PAUW, f^e GULLIELMI, jonghe dochter,

overl. den 4 Meerte 1776, oudt 63 jaeren,
en Jo^e ISABELA DE PAUW, f^a GULLIELMI,
jonghe dochter, overleden den 31 Mey
1779, oudt synde 63 jaeren.

B. V. D. Z.

N^o 1091.

Même situation.

Sepulture van den eersamen
FRANCIES VAN HECKE, f^s Joos, overl.
den 25 9^{ber} 1725, oudt 77 jaeren,
ende syne huysv. LIVINA DAENS,
f^a EGIDI, overl. den 1 Mey 1705,
oudt 59 jaeren, ende van hunnen
sone, FRANCIES VAN HECKE, overl. den
8 Decemb. 1725, oudt 58 jaeren,
ende van syne huysvrouwe LIVINA
BAETEN, f^a JONIS, overl. den 25 Mey
1715, oudt 80 jaeren, ende van
hunne kinderen, PETRONELLA
THERESIA VAN HECKE, overl. 15
Maerte 1766, oudt 54 jaeren,
den eew. Heer PETRUS

.
.

N^o 1092.

Sepulture van JAN VOSSAERT, f^s JAN, overl.
den .. 7^{ber} 17.. oudt synde 60 jaeren, ende syne
huysvrouwe JOANNA SCHALCKENS, f^a DANIEL,
overleden den 2 September 1719, oudt synde
.. jaeren, t'samen in houwelyk geweest
den tydt van 12 jaeren en geprocreert
kinderen, ende FRANCISCUS RENERUS,
f^s JACOBI, overleden den 23 Aug. 1738
oudt synde 62 jaeren, ende syne huysvrouwe
PETRONILLA VOSSAERT, f^a JANS, overleden
den 15 Juny 1789, oudt synde 85 jaeren.

Bidt voor de zielen.

N^o 1095.

Dans le chœur de l'église, dalle bleue aux armes de la famille. (1)

Hier licht Mher ROOM
ruddere,
die erfachtigh Schoutheete was van Lokeren,
Dackenam, Elverzeele ende Waesmunster,
ende die starf den III in lauwe MCCCLXV.
Hier licht Mevrnwe WYVINE F RUCKEN,
mysn heeren ROOMS wyf was,
die starf

N^o 1094. (2)

Hic Jacet D. MAXIMILIANUS
ALEXANDER LAUREYNS, ac Dom^{lla}
ANNA D'HONT conjuges,
obiit ille IX Novembris 1689
illa vero XV 9^{bris} 1700.
Dic pie lector : æterna
in pace quiescant.

N^o 1095. (3)

D. O. M.

Monumentum

Reverendi ac amplissimi Domini
DOMINICI VAN LARE, per 5 annos
in Uytberghen et 24 in Lokeren
Pastoris vigilantissimi, nec non
per 20 annos districtus Wasie
decani, qui obiit 5 Maii 1742
ætatis suæ 59, sacerdotii 54,
quo die in hac ecclesia fundavit
in refrigerium animæ suæ
anniversarium perpetuum.

R. I. P.

(1) Epitaphe reproduite par MM. De Potter et Broeckaert, d'après un ancien manuscrit.

(2) Inscription conservée à la bibliothèque de La Haye.

(3) Manuscrit de Gérard. Bibliothèque royale de La Haye.

N° 1096.

Pierre bleue encastrée dans le mur extérieur de l'église paroissiale.

D. O. M.

Hic jacet

R. A. D. CAROLUS PETRUS MAENAUT
natus in Aeltère,
primum hic vicepastor annos 9 sacrista 19,
dein pastor annos 5, interea per annum
Wasizæ vicedecanus,
propter pietatem bonis omnibus
percharus,
orphanorum hujus parochiæ curam
suscepit, promovit, expedit
opere et hortatibus,
divini verbi præco egregius, zelus,
Domus Dei ornator, pie suisque omnibus flebilis,
obiit 22 mensis Augusti 1818,
natus annis 60,
merentes hoc posuere
PETRUS LUDOVICUS et JOANNES BAPTISTA MAENAUT
monumentum pietatis suæ in fratrem
amatissimum.
R. I. P.

N° 1097.

Dans le mur extérieur de l'église, pierre bleue surmontée d'un lion tenant un médaillon orné d'un croix d'honneur : le tout reposant sur un trophée formé d'un chapeau claque, d'une épée et d'une liasse de parchemins.

Hier ligt begraven
de weledel achtbare Heer
PIETER FRANS VAN REMOORTERE
ten tyde van het Oostenryksche landbestier
stadhouder en schout van Lokeren en Dacknam,
ouder het fransche keizerryk
meyer dezer beide gemeenten,

en onder
Willem 1st^e koning der Nederlanden,
burgemeester van Lokeren en Dacknam,
ridder van den Nederlandschen Leeuw,
lid der provinciale staten in Oost-Vlaenderen enz.
geboren te Exaerde den 25 Mei 1752
overleden te Lokeren den 21 Augusty 1824.
R. I. P.

Cimetière communal de Lokeren, sur la grande route de Gand
à Anvers, hameau Heyende.

N^o 1098.

Calvaire : Le Christ en croix entouré de la Vierge Marie et de St Jean. Un ange aux ailes déployées présente le calice au Sauveur. Au bas, un rocher représentant le purgatoire.

Ontfermt u myner, ten minsten gy
myne vrienden, want de hand des
Heeren heeft my geraakt.

XIX. 21.

N^o 1099.

Au nord du cimetière, à gauche du calvaire, pierre bleue rivée au mur.
Au sommet une tête de mort sur des os.

D. O. M.

Begraef-plaets

van

d'heer JOANNES JACOBUS DE JONGHE overleden den 50 January 1848 oud
79 jaer, en van zyne huysv. Joff. COLETA FRANCISCA BOEYE,
overleden den 8 Oct^{br} 1818 oud 44 jaer.

Hunne kinderen :

MARIA HVA. GISL. ov. den 50 July 1854 oud 57 jaer, huysvrouw
van d'heer en M^{ster} FRANS MAR. SEFFARIS ov. den 5 X^{br}
1842, oud 55 jaer.

ISABELLA CLEM. COL. ov. den 18 oud jaer, huysv. van
d'heer SERAPHINUS FRANC. CORNELIS ov. te Byssel den 22 Jan^{ty} 1832 oud 55 jaer

CAROLUS AUG. ov. den 18 9^{ber} 1828 oud 29 jaer,
CLARA JOS. PETR. ov. den 15 January 1875 oud 75 jaer,
LUCIA JOA. JAC. ov. den 18 Maert 1864 oud 65 jaer,
ADELAÏDE THER. FRANC. ov. den 18 oud jaer,
FERDINANDUS MAR. EMM. ov. den 13 Juny 1810 oud 6 jaer,
DESIDERIUS ov. te Brussel den 5 February 1849 oud 45 jaer,
PETERUS AD. ov. den 27 Maert 1868 oud 51 jaer 7 maenden 2 dagen,
NATALIA GISL. ov. den 20 Jan^{ry} 1866 oud 58 jaer 11 dagen,
LUDOVICUS JOS. GISL. ov. den 15 Mey 1809 oud 5 maend,
COLETA PAUL. GISL. ov. den 18 oud jaer,
MATHILDE ANT. GISL. ov. den 16 April 1812 oud 3 maend,
AUGUSTUS MAR. GISL. ov. den 16 Feb^{ry} 1875 oud 60 jaer.
Bid lezer opdat zy rusten in vrede.

N^o 1100.

Pierre bleue surmontée d'une couronne.

Ci-git

MONSIEUR PAUL NORBERT TACK,
fils de PAUL et de Dame
MARIE MADELAINE VAN DER SNICKT,
en son vivant

membre du haut collège du Pays de Waes,
du conseil des cinq-cents
et du corps législatif de France,
Président du tribunal de commerce
à S^t Nicolas,
Président cantonal,
électeur membre du conseil général
du département de l'Escant,
membre des états-provinciaux
et des états-généraux
du royaume des Pays-Bas,
bourgmestre de cette ville
et de la commune de Dacknam,
chevalier de l'ordre du Lion Belgique,
etc. etc. etc.

né à Lokeren le 25 Avril 1759

mort le 29 Septembre 1850.

R. I. P.

N^o 1101.

Pierre bleue surmontée d'une croix et d'une tête de mort sur des os en sautoir.

Zalige gedachtenis

van

DOMINICUS BEUCKEL,

geboren te Lokeren den 29 November 1796

en overleden den 22 July 1871.

MARIE BEUCKEL,

geboren te Lokeren den 19 February 1801

overleden den 1 October 1874.

JOANNA BEUCKEL,

geboren te Lokeren den 6 Maert 1795

en overleden den 12 November 1874.

ROSALIV BEUCKEL,

geboren te Lokeren den 20 Maert 1806

en overleden den 15 January 1880.

R. I. P.

N^o 1102.

Pierre bleue avec entablement de marbre blanc, surmontée d'une couronne ornée d'une pensée entre deux branches de lierre. Plus bas deux mains enlacées.

Hier in de schaduwe van het kruis

rusten in de hoop der verrijzenis

BENORT VAN WINCKEL,

oud schepene dezer stad,

gedurende 49 jaar

tresorier der kerk,

overleden den 1 April 1884

en zyne echtgenote

MATHILDE DE POORTER,

overleden den 14 Maart

1872.

Zij rusten zijde aan zijde in deze heilige aard :

De vader wijs en vroom, voorbeeldig in zijn wegen,

De moeder 't dengdriek hart voor man en kind een zegen.

Hun naam blijft dankbaar door hun huisgezin bewaard.

R. I. P.

N^o 1105.

Croix, plaque blanche.

Ter zaliger gedachtenis
van Jufvrouw

W^e M^r MARCEL VAN RYSINGEN,
en van M^r ADRIANUS MERTENS,
geboren te Lokeren den 27 Februari 1802
en aldaar overleden den 29 October 1884.

Jufvrouw

JOANNA ROSALIA VAN RYSINGEN,
geboren te Lokeren den 9 Mei 1824
en aldaar overleden den 11 Mei 1888.

N^o 1104.

Grande pierre bleue rivée au mur, surmontée d'une urne funéraire autour de laquelle s'enroule un serpent. Plus bas deux branches de laurier.

D. O. M.

Begraefplaats

van den heer LAURENT DE MOOR,
in zyn leven voorzitter der kerkenraad van Lokeren,
aldaer geb. den 26 January 1766 en overl. den 5 Juny 1845
en van zyne echtgenoot

Jufvrouw JOANNA JACOBA VAN DER POORTEN,
geb. te Lokeren den 26 Mey 1767 en overl. den 17 Septemb. 1857 :

Hunne kinderen :

COLETA ROSALIA, geboren den 6 Mey 1792
overleden den 12 December 1867

echtgenoot van den heer JOSEPH LODEWYK LAVIOLETTE van Kortryk.

KAREL LODEWYK, geboren den 10 Mey 1795
overleden den 2 October 1858.

JAN LAURENS, geboren den 50 April 1795
overleden den 28 Maart 1861.

ISABELLA ANTONIA, geboren den 50 Mey 1797
overleden den 19 Juny 1848,

echtgenoot van den heer PIETER RENÉ DESIRÉ BLANCQUAERT,
schepenen dezer stad en lid van den provincialen raad.

REBECCA ROSALIA, geboren den 4 April 1799
overleden den 25 September 1851
echtgenoot van den heer PIETER LEONARD ROOMS.
JOANNA FRANCISCA, begun te Gend, geboren den 27 Juny 1801
aldaer overleden den 5 October 1848.
MARIA THERESIA, geboren den 20 January 1804
overleden den 30 November 1868.
LODEWYK FRANS, geboren den 21 April 1806
overleden den 27 February 1878,
in huwelyk met Jufvrouw PAULINA MUYS.
HONORÉ ANTOON, geboren den 3 Juny 1808
overleden den 30 July 1871,
in huwelyk met Jufvrouw ALIDA COLETA LANDUYT.
LUDOVICA ANTONIA, geboren den 2 September 1814
overleden den 6 July 1875
echtgenoot van den heer FRANS ANTOON THUYSBAERT.
R. I. P.

N° 1103.

Devant la pierre précédente, dalle couchée.

A la pieuse mémoire de
Monsieur Louis François DE MOOR,
ancien échevin de la ville de Lokeren,
président du conseil des prud'hommes,
décédé à Lokeren le 27 Février 1878
à l'âge de 71 ans et 11 mois.
Son épouse Dame PAULINE MUYS,
décédée à Lokeren le 5 Juillet 1885
à l'âge de 74 ans et 10 mois.
M^r HENRI FRÉDÉRIC JEAN DE MOOR,
administrateur-gérant de la
Société anonyme linière S^t Léonard,
ancien conseiller communal
de la ville de Liège,
ancien juge au tribunal de commerce,
Chevalier de l'ordre de Léopold
et de l'ordre du Christ de Portugal
décédé à Liège le 28 Septembre 1884
à l'âge de 50 ans et 8 mois,

son épouse Dame
MARIE JEANNE GHISLAINE CASSIERS,
décédée
M^{lle} CORALIE MARIE JEANNE DE MOOR,
décédée
M^r PAUL JOSEPH MARIE ROOMS,
fils de M^r et de M^{me} ROOMS-DE MOOR,
décédé à Anvers le 20 Octobre 1885
à l'âge de 25 ans.
R. I. P.

N^o 1106.

Monument en pierre de taille et entablement de marbre blanc. Au sommet une urne avec serpent roulé et deux cornes d'abondance. Au bas une tête de mort reposant sur un linceuil.

Ter nagedachtenis
van
KAREL EUGEN THUYSBAERT,
burgemeester dezer stad,
lid van den provincieraad van Oost-Vlaanderen,
ridder der Leopoldsorde,
voorzitter van den katholieken kring,
en eerevoorzitter van den burgerkring,
oud voorzitter van den kerkeraad,
geboren te Lokeren den 50 September 1816
en overleden den 21 Januari 1874.
R. I. P.

N^o 1107.

Pierre blene, entablement blanc.
Un écusson avec chapeau-claque et épée.

Rust-plaets
van den Heer
PETRUS RENERIUS DESIDERIUS BLANCQUAERT,
geboren te Lokeren den 28 November 1798,
in zyn leven
kapitein der schuttery,
kolonel der burgerwacht,

lid van den gemeente raed,
lid van den provincialen raed,
Ondervoorzitter van den militieraed van
het arrondissement S^t Nicolaes,
schepenen en burgemeester dezer stad,
aldaer overleden den 24 January 1855
en van zyne echtgenoote
Mejufvrouw ISABELLA ANTONIA DE MOOR,
geboren te Lokeren den 50 Mei 1797
aldaer overleden den 19 Juny 1848.

R. I. P.

N^o 1108.

Sur une tombe placée au pied de la précédente.

Sepulture
de
J. B. BLANCQUAERT,
né à Lokeren
le 16 Avril 1792
et y décédé
le 9 Février 1885.

N^o 1109.

Monument rivé au mur.

Au sommet une urne avec serpent enroulé : au bas deux faux en sautoir.

Grafstede
van den heer
PIETER DOMINICUS SPEELMAN,
notaris, sekretaris dezer stad
en lid der provinciale staten,
overleden te Lokeren den 20 April 1820 ond 58 jaer
en van zyne echtgenoote
Dame MARIE PETRONELLE VAN BOGAERT,
overleden den 20 January 1850 ond 74 jaren.
Hunne kinderen :
JOSEPIUS JOANNES, notaris,
overleden den 7 Juny 1807 ond 60 jaren.

ANNA, overleden den 29 Juny 1807 oud 8 $\frac{1}{2}$ jaren,
MARIA JOANNA, overl. den 5 Novemb. 1878 oud 77 jaren
echtgenote van JACQUES EDOUARD TROUVRIEZ,
overleden den 25 November 1855 oud 52 jaren,
COLETA CATHARINA, overl. oud jaren,
echtgeroote van JOANNES JOSEPHUS SIMAIS,
overleden den 20 October 1851, oud 65 jaren,
JEANNETTE, overleden den 4 November 1859 oud 55 jaren,
EDOUARD, overleden den 30 January 1864 oud 58 jaren,
JOANNES, overleden den 15 Maert 1847 oud 56 jaren,
LOUIS, overleden den 25 October 1869 oud 52 jaren.
R. I. P.

N° 1110.

Ter gedachtenis van
Mytheer
LUCIANUS JOANNES BAPTISTA
BLANCQUAERT,
geboren te Lokeren
den 4 Mei 1841
overleden den 1 July 1872.

N° 1111.

Monument en pierre bleue.

Bid voor de ziel van
Sieur PIETER VAN DAMME filius Joos,
geboren te Lokeren den 8 Maerte 1725
aldaar overleden den 15 December 1804
en van zyne huysvrouwe
MARIA ANNA VERHEIRBRUGGHEN, filia FRANCISCUS,
geboren te Zele den 29 Mey 1756
overleden te Lokeren den 3 Juny 1812,
en van hunne kinderen :
1. EGIDIUS GERARDUS, echtgeroot van JULIANA DE WILDE,
geboren den 1 Maerte 1769
overleden den 25 December 1845,
begraven te Seveneecken.

2. JOANNA MARIA, vromwe PIETER WAEYENBERG,
geboren den 1 July 1770
overleden den 19 December 1850.
3. JOANNES JACOBUS, geboren den 6 Mey 1772
overleden den 9 February 1844.
4. ANGELINA, geboren den 7 Augustus 1775
overleden den 28 Maerte 1848.
5. MARIA JACOBA, geboren den 17 September 1775
overleden den 5 Augustus 1860.
6. PETRUS FRANCISCUS, echtgenoot van Dame
MARIA FRANCISCA COLETA TACK,
geboren den 9 December 1777
overleden den 12 January 1851.
R. I. P.

N^o 1112.

Monument gothique à trois faces.
Au sommet la croix et une clepsydre.
Sur le panneau du milieu, on lit :

Ter nagedachtenis van
den heer
PIETER FRANS VAN DAMME,
voorzitter der kerkmeesters
en van den kerke-raed van Lokeren,
aldaer geboren den 9 December 1777
en overleden den 12 January 1851
en van zyne echtgenoote
Mejnfrouw

MARIA FRANCISCA COLETA TACK,
geboren te Lokeren den 22 Juny 1779
en overleden den 12 Maert 1855.

Hunne kinderen :
FRANS JOSEPH,

JEANNETTE JACQUELINE,
alhier overleden den 12 January 1866 oud 54 jaren en 9 maenden,
JAN-BAPTIST,
alhier overleden den 5 Maerte 1872 oud 59 jaren en 4 dagen,

ADOLF DOMIEN.

EDUARD PIETER,

ISABELLA MARIA,

relig : overleden te Geeraerdsbergen den 25 July 1849
oud 29 jaren.

Bid voor hunne zielen.

Sur le panneau de droite :

Bid voor de ziel van
Jufvrouw

MARIA ANTOINETTE DE WESTELINCK,

geboren te Thielrode den
20 Augusty 1791.

overleden te Beleele den
14 September 1865.

echtgenoot van Mynheer
FRANS JOSEPH VAN DAMME.

Hun eenigen zoon

FRANCISCUS GISLENUS
VAN DAMME,

alhier geboren den

in huwelyk met Mejufvrouw

MATHILDE LOUISE DE WILDE.

geboren te Calcken den

R. I. P.

Sur le panneau de gauche :

Hier ligt begraven

Jufvrouw

MARIA COLETA BAETEN,

geboren te Overmeire den
24 January 1822.

alhier overleden den

29 October 1889.

echtgenoot van Mynheer
EDOLARD PETRUS VAN DAMME.

Hunne kinderen :

CYRILLE JOSEPH MARIE

VAN DAMME.

geboren den 1 January 1856,
overleden den 20 Augusty 1859.

MAURICE BENOIT GHISLAIN

VAN DAMME.

geboren den 25 January 1858
overleden

R. I. P.

N° 1115.

Aan

EDUARD HUYS

muziek-leeraar

de

Maatschappij

S^{te} Cecilia.

Aandenken

en erkentenis.

1854—1880.

N° 1114.

D. O. M.

Gedachtenis

van

Jofvrouw

NATHALIE VALCK,

geboren te Lokeren en
overleden den 10 December 1877

oud 68 jaeren,

echtgenote van den heer

VICTOR D'HOOGHE.

R. I. P.

N° 1115.

Petit monument en pierre de taille orné d'une croix et d'un livre en marbre blanc.

Sepulture de la famille
R. THUYSBAERT-ROOMS.

A la mémoire
de nos chers et
regrettés enfants :

GEORGES EMILE
MARIE GHISLAIN,
né le 28 Mai 1878
décédé le 5 Janvier
1879.

ADHÉMAR PAUL EMILE
MARIE GHISLAIN,
né le 5 Novembre 1879
décédé le 10 Février
1880.

Laura Marie Hector
Emile Ghislaine,
née le 12 Août 1885
décédée le 28 Août
1886.

N° 1116.

Pierre bleue surmontée d'une couronne et d'une étoile.

D. O. M.
Gedachtenis
van Jufvrouw

MARIA BERNARDA ROOMS,
geboren te Lokeren
den 20 Januari 1792
en aldaar overleden
den 20 September 1875.
R. I. P.

N° 1117.

Monument en pierre bleue surmonté du monogramme du Christ.
Sur le socle une plaque blanche gravée représentant le Sauveur et la Sainte Vierge
auprès d'un moribond.

Geloofd zij Jesus-Christus.
D. O. M.
Rustplaats
van wijlen den Heer
EMILIUS JOANNES EDUARDUS
BAETENS,

geboren te Lokeren den 6 October 1846
en er godvruchtig in den Heer ontslapen
den 27 December 1885.

van zijne echtgenoot Dame

LEONTINA MARIA LUDOVICA

THUYSBAERT,

geboren te Lokeren den 29 September 1851
overleden

en van hunne dochter Mejufvrouw

BERTHA MARIA PAULINA

FRANCISCA EMILIA GHIJSLINA

BAETENS,

geboren te Lokeren den 16 September 1877
overleden

Zij rusten in vrede.

N° 1118.

Ter gedachtenis

van Mijnheer

EMILIUS BAETENS,

geboren te Lokeren den 24 Februari 1845
aldaar overleden den 27 Januari 1885,

zijne echtgenoot Jufvrouw

LOUISE KIEKEMANS,

geboren te Lokeren den 17 Februari 1847.

Hunne kinderen :

alle geboren te Lokeren :

JEAN, den 20 Januari 1877

ALICE, den 28 Juni 1879

PAUL, den 9 Januari 1882

MAURICE, den 5 Februari 1885

N^o 1119.

Couronne, palmes.

Ter nagedachtenis van
CORNELIUS BRAECKMANS,
geboren te Rumpst den 18 November 1774,
overleden te Lokeren den 24 Juli 1848.

Zijne echtgenoot
MARIA FRANCISCA VEREECKEN,
geboren te Lokeren den 25 December 1775
aldaar overleden den 4 September 1847.

Hunne kinderen :
JOANNES-BAPT^e, geboren den 2 Maart 1804
overleden den 9 Januari 1858.
CONSTANTIA, geboren den 31 December 1809

DELPHINA, geboren den 12 Juli 1812

VIRGINIA, geboren den 5 Juni 1814

EDUARD LEON^d, geboren den 31 Augusti 1818
overleden den 31 Maart 1885.

R. I. P.

N^o 1120.

Sur une petite colonne carrée.

Ter gedachtenis van
JOSEPH SAEY,
geboren te Lokeren den 27 Mei 1816
en er overleden den 5 Juni 1885.

N^o 1121.

Ter nagedachtenis van
AMELIE BUSSENS,
weduwe van C. J. SIMAIS,
geboren te Lokeren den 2 Maart 1805
en er overleden den 25 February 1886.

N° 1122.

Croisette, couronne blanche.

Rustplaats van
Mijnheer JAN JOZEF
VAN WINCKEL,
geboren te Zele
den 8 Mei 1797
overleden te Lokeren
den 8 Maart 1886.
Zijne echtgenoot
MEVROUW SOfIE CHRISTINE
GOOSSENS,
geboren te Lokeren
den 10 April 1819
overleden
Bid voor hen.

N° 1123.

Entablement en marbre blanc.

Ter gedachtenis
van Mijnheer
Louis DAENS,
geboren te Lokeren
den 2 September 1820
en overleden den
9 Mei 1886,
en zijne echtgenoot
Dame
CATHERINE SCHELFAUT,
geboren te Lokeren
den 11 Februari 1826
en overleden den

N^o 1124.

Sur le socle d'une croix en granit.

A la mémoire
de
Dame Thérèse GHEYSSENS,
épouse de M^r Gu. BOUCKAERT,
née à Gand le 4 Avril 1821
et décédée à Lokeren
le 25 Octobre 1881.
R. I. P.

N^o 1125.

Entablement blanc et couronne.

Famille
J. VAN GYSEGHEM.
JAN VAN GYSEGHEM,
geboren den 6 Januari 1817,

zyne echtgenoot
JUSTINA VAN KERKHOVE,
geboren 15 Mei 1809, overleden 25 Juli 1888.

Hunne kinderen :

JOSEPH, geboren 15 Juni 1859,

CELINE, geboren 25 December 1840
overleden 11 Maart 1845.
EMIEL, geboren 22 Novemb : 1842,

LOUIS, geboren 27 Augusti 1844,

CESARINE, geboren 20 Sept. 1846,
overleden 12 Juli 1887.
ALPHONS, geboren 16 X^{ber} 1848,
overleden 19 Mei 1872.

GUSTAAF, geboren 24 Juli 1851,

MATHILDE, geboren 22 Juni 1854,
overleden 28 April 1864.

R. I. P.

N° 1126.

Monument en pierre bleue et entablement de marbre blanc.
En bas, deux mains enlacées

Rustplaats
van Mijlheer
PHILEMOND METTEWIE,
geboren te Aalst
den 20 September 1824
overleden te Lokeren
den 15 Augusti 1888,
en van zijne echtgenoot
REGINA VAN PETEGHEM,
geboren te Lokeren
den
overleden
R. I. P.

N° 1127.

A droite du calvaire.

Gedachtenis
onzer lieve kinderen
GEORGES,
DALIE,
ANTOINE,
CRUYT.

N^o 1128.

Pierre bleue adossée au mur. Entablement en marbre blanc.

D. O. M.

Hier ligt begraven

Joffrouw

COLETA ROGMAN,

jonge dochter

oud 75 jaeren,

filia

JAN FRANCIES,

en van

CAROLINA VOLCKERICK,

overleden

den 25 Maert 1828.

R. I. P.

N^o 1129.

Croix et tête de mort.

Bid voor de zielen van

IGNATIUS LEYNS,

oud gemeenteraadslid van Lokeren

aldaar overleden den 28 8^{ber} 1855 oud 76 jaren,

zyne huysvrouw

THERESIA D'IIANIS,

alhier overleden den 7 Maert 1848 oud 67 jaren.

Hunne kinderen :

ROSALIA,

alhier overleden den 7 July oud 50 jaren,

J. AMBROSIOUS,

oud gemeenteraadslid van Lokeren,

aldaar overleden den 7 Aug^{ti} 1884 oud 69 jaren,

PETRUS,

alhier overleden den 27 Aug^{ti} 1869 oud 51 jaren,

FRANCISCUS,

alhier overleden den 12 Juli 1885 oud 65 jaren,

VICTORIA,

alhier overleden den 10 Jun^e 1872 oud 47 jaren,

C. LUDOVICS,

.

zyne huisvrouw

PAULINA WEYN,

alhier overleden den 15 Maart 1872 oud 58 jaren.

Hunne kinderen :

M. OCTAVIE,

PROSPER D^r

Aandenken van

J. AMBR^e LEYNS.

N^o 1150.

Croix, étoile, tête de mort.

Sepulture

van Mynheer

PETRUS JACOBI FRANCISCUS VRANCKEN,

f^r FRANCISCUS DOMINICUS XAVERIUS

en ELISABETH MARIA VAN DEN NIEUWENHUISEN,

geboren te Antwerpen den 6 Augusty 1757

overleden te Lokeren den 17 November 1855,

en van zyne huisvrouw

Dame THERESIA CAROLINA VAN DEN BERGHE,

f^r CAROLUS LUDOVICUS

en PETRONELLA THERESIA VERSCHRAEGEN,

geboren te Zeveneecken den 15 Mei 1763

overleden te Lokeren den 29 July 1858.

R. I. P.

N^o 1151.

Devant la précédente pierre, monument en granit surmonté d'une couronne ornée d'une croix d'honneur et cette inscription :

Famille

J. B. VAN HOOFF.

N^o 1152.

Pierre bleue.

D. O. M.

A la mémoire

de

Monsieur FERDINAND THÉMON,

né à Namur le 15 Mai 1775

décédé à Lokeren

le 1 Octobre 1855.

R. I. P.

N^o 1155.

Monument en pierre bleue rivé au mur.

D. O. M.

Begraef-plaets

van

JOANNA COLETA VAREWYCK,

overleden den 25 Julius 1855 oud 51 jaren en 5 m.

echtgenote

van

JACOBUS BERNARDUS JANSSENS,

overl. den 17 February 1850 oud 68 jaren $\frac{5}{4}$ maenden

en van

CAROLUS BENEDICTUS RUBBENS,

overl. den 15 Octob. 1870 oud 82 jaren en 9 maenden,

echtgenoot

van

ANTONIA CAROLINA VAREWYCK,

overl. den 28 April 1867 oud 79 jaren en 4 maend,

en van de kinderen RUBBENS, te weten :

SILVIA overleden oud jaren maend.

EDMUNDUS oud jaren maend.

THEOPHILUS oud jaren maend.

CAMILUS oud jaren maend.

CLOTILDIS, overl. 19 Novemb. 1852 oud 58 jaren 6 maend.

SOSTHENES, overl. 5 Octob. 1825 oud 1 maend.

Bid voor de zielen.

N^o 1154.

Devant la précédente pierre, dalle avec entablement de marbre blanc.

La joie de
notre cœur est éteinte :
nos chants sont changés
en lamentations.

LAMENT : DE JÉRÉM. V. 15.

A la mémoire de Dame
SYLVIE RUBBENS,
épouse de Monsieur
ENGELBERT BOECKAERT,
née à Lokeren, enlevée à l'amour de sa famille
le 31 Août 1871 à l'âge de 54 ans.

Dans le tombeau
elle parle encore.

HÉBREUX.

N^o 1155.

D. O. M.

Begraef-plaets
van den

Heer EGIBUS DOMINICUS VAN VLIERBERGHE,
ten tyde van het
Oostenryks land-bestner
erf-meyer en schout
van Lokeren en Daeknam,
geboren te Stekene den 1^{en} September 1751
overleden te Lokeren den 5^{en} November 1854,
echtgenoot
by eerste huwelyk
van
Jofvrouw ANNA THERESIA BERNARDINA
DE VYLDER,
geboren te Lokeren den 3^{en} September 1757
aldaer overleden den 28^{en} July 1809,

en by tweede huwelyk van
Jofvrouw MARIE THEESE REYNIERS,
geboren te Seven-Eecken den 25^{en} Maerte 1791
overleden te Lokeren den 7^{en} April 1864,
honne vyf kinderen van het tweede huwelyk :
ANGELIQUE CAR^e M^e overl. den
oud jaren maend.
JOSEPHUS EG^e M^e overl. den 5^{en} July 1821 oud 6 maenden.
JEANNETTE M^e FRANC^e overl. den
oud jaren maend.
JOSEPHUS JACQ^e M^e overl. den
oud jaren maend.
LOUISE M^e PAUL^e overl. den 21^{en} April 1827 oud 6 dagen.
Bid voor de zielen.

N^o 1156.

Monument gothique.

Familie
DE NOOS
en
VERMEULEN.

Myn Jesus barmhartigheid.
100 dagen affaet.

N^o 1157.

Monument en granit et marbre blanc, surmonté d'une urne avec serpent enroulé.

Ter nagedachtenis
der familie
CRUYT-LAVIOLETTE.
CÉSAR CRUYT,
geboren te Lokeren den 1 April 1824,

zyne echtgenootte
LAURENCE LAVIOLETTE,
geboren te Brugge den 10 Januari 1826,

Humme kinderen, allen geboren te Lokeren :
ALFRED, 11 Januari 1855.
VALENTINE, 5 Mei 1854 overl. 26 April 1856.
ELISA, 25 November 1857.
JULES, 51 Mei 1859.
EMMA, 15 Augusti 1861 overl. 26 Februari 1862.

N^o 1158.

Monument surmonté d'une urne avec serpent enroulé.

Hier rusten onze ouders,
Mynheer PIETER BERNARD VERHEYDEN, geboren te Lokeren
den 26 February 1775, in leven gewezen burgemeester dezer stad,
lid van den provincialen raad van Oost-Vlaenderen, aldaer
overleden den 7 February 1848 :

en zyne echtgenoot

Mevrouw MARIA JACOBA TALBOOM, geboren te Lokeren
den 22 September 1775, aldaer overleden den 2 Augusty 1847.

Humme kinderen :

LODEWYK, geboren den 15 July 1798 overleden den 5 Juny 1857.
JULIA, geboren den 5 November 1799 overleden den 28 July 1812.
MODESTE, geboren den 8 July 1801 overleden den 1 Januari 1884.
AUGUSTE ALEXANDER, geboren den 29 November 1802, echtgenoot van
PAULINA NORBERTINA JOSEPHINA VIGNERON, overleden den 2 Mei 1884.
ROSALIA FRANCISCA, geboren den 26 February 1804 echtgenoot van
MELCHIOR LIBERT, overleden den 5 Augusty 1861.
DÉSIRÉ JOZEF, geboren den 19 April 1805, overleden den 5 July 1842.
EDUARD, geboren den 24 Juny 1806 echtgenoot van
JOSEPHINA VIGNERON, overleden den 28 November 1861,
FREDERIK MARIA, geboren den 9 July 1807 overleden den 29 Mei 1885.
COLETA JUSTINA, geboren den 27 July 1808 overleden den

MELANIA SOPHIA PHILIPPINA, geboren den 11 July 1809, echtgenoot
van FIDELIS LINTELOO, overleden den 14 December 1886.

URBAIN XAVIER, geboren den 15 Maert 1811 overleden den
MÉDARD LÉONARD, geboren den 8 Juny 1812 overleden den

R. I. P.

N^o 1159.

Monument en pierre bleue rivé au mur et trois croix en granit placées devant la dalle principale.

D. O. M.

Zalige gedachtenis

van Mijlheer BERNARDUS SCHANFELAER,

geboren te Lokeren, aldaar god-
vruchtig overleden den 29 April
1865 in den onderdom van 69 jaren.

Zijne echtgenoot

Infrouw HENRICA VAN LARE,

geboren te Lokeren aldaar god-
vruchtig overleden den 19 January
1878 in den onderdom van 88 jaren.

R. I. P.

Sur la première croix.

A la mémoire
de notre bien-aimé frère,
Monsieur
JOSEPH SCHANFELAER,
né à Lokeren le 19
Septembre 1855
y décédé le 5 Mars
1880.

Sur la seconde croix.

A la mémoire
de notre bien-aimé frère,
Monsieur
FERDINAND SCHANFELAER,
né à Lokeren
le 50 Novembre 1825
y décédé le 6 Mars
1881.

Sur la troisième croix.

A la mémoire
de notre bien-aimé frère,
Monsieur
EDOUARD SCHANFELAER,
né à Lokeren et y décédé
le 25 Avril 1885
à l'âge de 55 ans
et 4 mois.

N° 1140.

Sur une croix en granit.

Ter gedachtenis
van Mijnheer
JOANNES LEFÈBURE,
wed^r van Inf^r
MARIE
VAN KERSCHAUER,
geboren te Lokeren den
28 October 1812, overleden
den 11 April 1888.

N° 1141.

Calice porté dans une niche.

Ik had honger en gij spijsdet mij!

D. O. M.

Bidt voor de ziel
van den zeer eerweerden heer
JOANNES-BAPTISTA EEMAN,
geboren te Iddergem den 9 Augusty 1797,
priester gewyd te Mechelen
den 12 Augusty 1822,
onderpastor te Evergem
den 30 September 1822,
onderpastor op S^t Baefs te Gent
den 25 Juny 1823,

pastor te Sinay den 30 Juny 1850,
pastor-deken te Lokeren
den 5 October 1848,
daer gestorven den 12 Meert 1837.
R. I. P.

N^o 1142.

Monument gotlique. Calice, hostie.

D. O. M.
et
piæ memoriæ
Reverendi adm. Domini
HENRICI JOANNIS LIEDTS,
Andenardeusis,
viri corde et eloquio verè insignis,
comitate et beneficio omnibus cari
qui per sex et amplius annos
extitit pastor in Lootenhulle
ubi monialium conventum instituit,
hinc per undecim ferè annos
pastor et decanus Rothnaci
ecclesiam S^o Hermetis magnifice decoravit,
Lokeræ tandem per six annos
pastor et decanus
ministerio et munificentia
magnum sui desiderium reliquens
obiit quinta Februarii 1863,
ætatis prope 58 annorum.
R. I. P.

N^o 1145.

Monument avec entablement de marbre blanc.
Au sommet la croix, une urne avec serpent enroulé.

D. O. M.
Grafstede van den wel edelen Heer
KAREL FRANS ROELS,
geboren te Destelbergen, Beirvelde, den 15 Mei 1792,
overleden te Lokeren den 12 Augusti 1864,

weduwnaar in eerste huwelijk van
Jufvrouw THERESIA DAMMEKENS,
overleden den 9^{en} Maart 1845,
in tweede huwelijk van Jufv. REBECCA DE MOOR,
overleden den 23 September 1851,
gewezen lid van den gemeenteraad der stad Lokeren,
id. burgemeester der zelve stad,
id. lid der bestendige deputatie van den provincialen
raad van Oost-Vlaanderen,
id. lid van de koophandelkamer van het arrondissement
S^t Nicolaes,
id. voorzitter van den milicieraad,
toegevoegde rechter bij het vredegerecht van Lokeren,
lid van de commissie der burgerlijke godshuizen aldaar,
lid van den provincialen raad van Oost-Vlaanderen,
ridder van de Leopoldsorde.
Zijnen broeder CASIMIR ROELS, notaris te Lokeren,
overleden den 22 Augusti 1836 oud 58 jaeren.

R. I. P.

In deugd en kennis groot, met God en mensch bevriend,
Heeft waarlijk dezen man den rouw des volks verdiend.

N^o 1144.

Sur deux croix placées devant la tombe précédente.

Ter gedachtenis
van Mijnheer
FÉLIX JOANNES ROELS,
echtgenoot van Jufvrouw
SOPHIA PAULINA VERBEKE,
geboren te Beirvelde den 3 Augusty
1802, overleden te Lokeren
den 15 November 1885.

Dat zijne ziel in vrede ruste.

N° 1145.

Ter gedachtenis
van Jufvrouw
SOPHA P. VERBEKE,
echtgenoot van Mynheer
FÉLIX ROELS,
geboren te Sinay den 10 November
1806, overleden te Lokeren
den 29 December 1868.
Dat hare ziel in vrede ruste.

N° 1146.

Beau monument en pierre de taille surmonté d'une croix.
Sur la partie droite cette inscription :

Het einde van alles
is de dood.
Doch voor hem die geloofd
is de dood het leven!

Sur une dalle couchée :

D. O. M.
ATHANASE FRANÇOIS LAPEER,
geboren te Lokeren den 11 October 1827
en aldaar overleden den 4 November 1884.
R. I. P.

N° 1147.

Beau monument en pierre bleue surmonté d'une urne voilée.

R. I. P.
Ter nagedachtenis van
FRANS LAPEER,
oud schepen dezer stad,
geboren den 28 October 1825,
overleden den 2 April 1885.

N° 1148.

Beau monument en pierre de taille entouré d'une élégante colonnade reliée par des chaînes.

Sur le socle ces mots :

Regrets éternels.

Sur une pierre debout :

Famille
MUYS-
VANDENPLAS.

N° 1149.

Beau monument en pierre de taille aux armes casquées de la famille DE LAUSNAY
PAPEIANS DE MORCHOVEN.

Famille
DE LAUSNAY PAPEIANS DE MORCHOVEN
dit VAN DER STREPEN.

N° 1150.

Monument en pierre bleue simulant un sarcophage avec un cercueil au centre.

Sur la partie droite cette inscription :

D. O. M.
Famille
COCK-LEFEBURE.

Sur une dalle couchée :

CHARLES COCK,
né à Ledeborg le 27 Avril 1812
décédé à Lokeren le 26 Novembre 1879.
VIRGINIE LEFEBURE,
née à Lokeren le 4 Septembre 1825
et y décédée le 8 Octobre 1886,

et leurs enfants :

PAUL,
HÉLÈNE,
STANISLAS,
GONZALEZ,

R. I. P.

N° 1151.

Monument en pierre de taille.

Sepulture
de la famille
VAN DAMME-PICAVET.

ALPHONSE LÉOPOLD
GOMMAIRE VAN DAMME,
né à Lokeren le 18 Mars 1811
y décédé le 21 Octobre 1885,
THÉRÈSE ROSALIE PICAVET,
son épouse, née à Lokeren le 19 Avril 1815
y décédée le 18 Janvier 1870.

N° 1152.

Monument en granit entouré d'un élégant grillage, surmonté d'une grande croix
en marbre blanc.

Sepulture
de la famille
DE BEULE-NAUDTS.

N° 1155.

Monument en pierre blene surmonté de la croix. Entablement de marbre blanc,
lettres dorées.

Dans le chapiteau une couronne ornée de pensées.

Ter zaliger gedachtenis
van Mijnheer
Ivo DE VEIRMAN,
weduwnaar van Dame
ADELLA CRUYT,

geboren te Calcken den
28 Februari 1815
overleden te Lokeren
den 25 October 1887,
en van zijne echtgenoot Dame
BEATRIX SIMAIS,
geboren te S^t Nikolaas
den 26 Februari 1818
overleden
Dat zij rusten in vrede.

Plus bas on lit :

Zalige gedachtenis
van Zuster MARIE AGNES,
J^{re} CAROLINE SIMAIS, geboren te S^t Nikolaas
16 Mei 1825 overleden te Lokeren in het klooster
van O. L. V. Presentatie den 5 July 1888.
Bid voor hen.

N^o 1154.

Même monument que ci-devant.

Famille
MUYS LAMOT.

Ci-git
Monsieur
AUGUSTE MUYS,
notaire à Lokeren,
durant 50 ans,
né à Tamise le 15 Janvier 1821
décédé à Lokeren
le 5 Juillet 1887,
époux de Dame
ÉMERENCE FLORENTINE
VALENTINE LAMOT.
Bid voor hen.

N° 1155.

Table blanche.

Ter nagedachtenis
van Mijnheer
AUGUST POPPE,
geboren te Lokeren
den 28 Februari 1845
en er overleden
den 5 December 1886.

N° 1156.

Sur une croix en granit.

D. O. M.
A la mémoire
de
M^{lle} ANTOINETTE ONGHENA,
née à Lokeren
le 5 Septembre 1826
et y décédée le 2 Décembre 1884.
Priez pour elle.

N° 1157.

Sur une croix en granit.

A la mémoire
de ma bien-aimée Sœur,
M^{lle} MARIE ONGHENA,
née à Lokeren
le 5 Septembre 1826
et y décédée
le 16 Novembre 1880.
Priez pour elle.

N° 1158.

Sur une croix en granit.

Priez pour le repos de l'âme
de Monsieur
JULIEN LOUIS GUISLAIN HERBERT,
époux de Dame
MARIE THÉRÈSE EVERAERT,
née à Lokeren
le 4 Novembre 1826
et y décédée le 26 Janvier 1882.

N° 1159.

Sur une croix en granit.

A la mémoire
de notre bien-aimée mère
Dame FLORE STAS,
veuve de M^r ROMBAUT VAN GEEL,
née à Lokeren le 14 Décembre 1802,
décédée à Lokeren
le 10 Mai 1881.
Priez pour le repos de son âme.

N° 1160.

Sur une croix en granit.

Bid voor de ziel
van Jufvrouw
MARIA VERSTRAETEN,
geboren te Lokeren den 19 Juni 1804
en aldaar overleden
den 18 December 1882.

N^o 1161.

Sur une croix en granit.

Bid voor de ziel
van Jufvrouw
PHILOMENA
MARIA VERLEE,
geboren te Lokeren
den 1 Mei 1842
en overleden den
27 April 1885.

N^o 1162.

Entablement blanc, croix et couronne.

Ter gedachtenis van
Mijnheer
CHARLES VERLEE,
geboren te Lokeren
den 5 November 1806
en aldaar overleden
den 2 Januari 1888.

N^o 1165.

Monument en pierre bleue, entablement de marbre blanc. Croix et couronne.

Ter nagedachtenis van
Mynheer
ADRIANUS MISSEGHERS,
geboren te Koewacht, Zeeland,
den 7 September 1795
en overleden te Lokeren
den 1 Januari 1885
en van zyne echtgenoot,
Jufvrouw
JOANNA DE VOS,

geboren te Lokeren
den 26 April 1805
en aldaar overleden
den 5 February 1865.
Dat hunne ziel in vrede ruste.

N° 1164.

Sur une croix.

Piæ memoriae
Rⁱ adm. Dⁱ J. B. BRYN,
past : dec : in Lokeren
ubi obiit 16^{to} Sept^{bris} anno 1885.
R. I. P.

N° 1165.

Grande croix gothique. Dalle bleue couchée.

Sepulture
de la famille
A. THUYSBAERT-VAN LOO.
Priez pour le repos de l'âme
de

Leurs enfants bien-aimés :
JOSEPH MARIE PAUL JOSSE ÉMILE GHISLAIN,
décédé à Lokeren le 25 8^{bre} 1885 à l'âge de 5 ans et 5 mois.

Requiescant in pace.

N° 1166.

Même monument que ci-devant.

Famille

LÉONARD THUYSBAERT.

A la pieuse mémoire
de

LÉONARD JEAN THUYSBAERT,
né à Lokeren le 25 Juin 1818
et y décédé le 20 Jany. 1881.

ADÈLE AUGUSTA THUYSBAERT,
née à Lokeren le 14 X^{b^{re}} 1839
et y décédée le 8 Sept. 1862.

A l'ombre de la croix je repose
et j'espère.

N° 1167.

Monument en pierre bleue sous forme de colonne, à base carrée. Au sommet la croix
et une couronne.

Inscriptions sur les quatre faces.

Sur la première face.

Sepulture
de la
famille

MEYVIS-LAMMENS.

A la pieuse mémoire de M^r Ed^d At^e MEYVIS,
avocat, juge de paix honoraire, ancien bourgmestre
de cette ville, chevalier de l'ordre de Léopold,
décoré de la croix civique de 1^{re} classe,
et de son épouse Dame Ans^e R^{h^e} LAMMENS,
décédés resp^t le 5 Janvier 1887 et le 20 Janvier 1876.

Sur la seconde face.

Ainsi que de leurs enfants et descendants :
Dame MARIE ANGE MEYVIS, ép^{se} de M^r R^d VAN MELE,
† resp^t le 18 Juillet 1882 et le
et M^r THÉOPHILE EM^l M^{me} MEYVIS, avocat,

Sur la troisième face.

Enfants de la famille VAN MELE-MEYVIS.

JEAN,	ALBERT, † le 2 Janv. 1880.
ÉDOUARD,	ADOLPHE,
ÉDITH,	MARIE, † 7 9 ^{bre} 1881.
THÉOPHILE, † 7 Juillet 1877.	JOSEPH, † 6 Avril 1886.

Sur la quatrième face.

Et encore à la mémoire de M^r JOSSE LAMMENS,
et son ép^{se} Dame ANNE M^{me} DE MAESSCHALCK,
† resp^t les 9 7^{bre} 1845 et 4 8^{bre} 1855,
et de dem^{lle} C^{te} MEYVIS, † le
Priez pour leurs âmes.

N^o 1168.

Beau monument gothique en pierre de taille surmonté d'un Christ en bronze.

Jesus, dat nw kruis, nw lijden,
toch voor hen niet uitloos zij!

Dit
is de
begraafplaats
der familie
RAEMDONCK.

LOUIS AUGUST RAEMDONCK,
geboren den
JUSTINE JEANNE LAPEER, zijne echtgenoot,
geb. den 9 Feb. 1851 overl. den 31 Mei 1880.

REGISTER A N^r 125.

Vernieuwinge van voorgeboden der Keuren van het Land van Waas, Beveren, Dendermonde enz.

(Waassche handvesten van het Staatsarchief te Gent).

(VERVOLG.) (1)

Inventaris ghemaect den XXVIII^m in sporcle XV XXXVIII vande briefven liggende inden eom van Baudeloo ter presentie van Joos van Steelandt Daniel de Quae ende Pauwels Hauwe by Jan de Neve greffier vanden lande van Waes.

Inden eersten in een Lae daerop gescreven staet, kuere, ligghen dese naervolgende brieven ghemarcquiert.

De kuere vanden lande ghesegelt met twee seghelen verleent byden grave Thomae ende zynder gheselude anno 1241.

Noch een andere kuere in twee bezehelden brieven alsovooren vande zelve date.

Een confirmatie vanden grave Guy inhoudende vele andere privilegien ende francisen nopende tverborgen vande kuerbroeders by den baillui gevangen om andere zaken dan de zes zware zaken in date XII^mLXXVII in hoymaent.

Item noch een confirmatie vanden grave Lodewyck in date 1550 in julio.

(1) Zie Annalen, XII^e deel, 2^e aflevering.

Item noch eenen brief van zekeren appointemente aengaende tdelven vanden waterganck mer Ghendt ende Ruplemonde gegeven byden grave Roldrecht anno 1515.

Item noch een privilegie vanden keyser karel de V^e van dat hooftscepenen vermogen tuseren proces per escript in daten XI^m meerte 1551.

Item noch een privilegie vanden zelve keyser dat zusters ende broeders kinderen moghen succederen inde versterken van huere ooms ende moeyen in date V^m january 1551.

Item in een oude roode laede gumarckvert met diversche $\frac{1}{2}$ ende gelve maetkens liggen deze briefven.

Inden eersten licht daerin eenen bezeghelden brief zynde eene sentencie vanden hertoghe Philips van Bourgougen in date 27^m septembris 1440, inhoudende dat een hooftscepenen van Waes vermach te zyne Bailli van Waes.

Noch eene lettre van non prejudicie dat Jan du Bois om hooftscepenen te zyne in date 1450.

Noch een acte van myne heeren vanden raede daerby mer Clays Triest was geordonneert te bedienen tollicie van hooftscependom nyet jegenstaende zyn weere.

Noch eenen brief vanden hertoghe ghehoert Philippe le Hardy van non prejudicie aengaende zekere consent hem gheconsenteert ter reparatie van zynen huse tzelve niet ghetrocken te worden in consequens in daten in april 1500.

Item noch eenen brief ende sentencie ghepromulcheert byden hertoghe Philips van Bourgougen, int jaer 1450, ten laste van Ruplemonde aengaende de markt ende den staple vanden grane ende andere victuillen die zy wilden ter voorscher plaatsen trecken.

Item noch eene copie van eender quytseheldinghe ende gratie vanden zelve hertoghe verleent den inwoner van Ruplemonde dat sy in twee jaren gheen sgravencosten en sonden betalen om haerlieder schade in daten 1455, in april.


Item noch eene sentencie van myne heeren van den raede tusschen die van Ruplemonde ende Baerzele aengaende den bundergelde int jaer 1508.

Item noch een acte in daten 1450 van myne heeren vanden raede tusschen de hooftscepenen des officiael ende pronnator van Duornicke nopende tvestrecken vande kerbroederen.

Item noch een sentencie ten profyte vanden lande gewyst teghens de makelvers van Ghendt in date 13^m in spurcle 1470.

Item inden zelveu com zyn noch rustende twee groote lettren in franchyne, de meeste wesende de kuere gheconfirmeert by hertoghe Philips van Bourgoignen met zekere limitacie ende mytlegghinghe vander onderkuere in date in maerte 1455.


Item dandere aengaende de lossinghe van X^e p., daer die van Waes waren verbonden ter causen van rebellioen in date in meye 1591.

Item een lade gheteekent met desen teecken  ligghen zekere octroyen vande jaere 1524 tot ende metten jare 1556 incluz.

Item noch zekere rolleken inhoudende den taux ende smaldeelinge vanden roeden der burchgracht van Antwerpen.

Noch een acte van myne heere vanden raede in date XXI^o january 1427, daerby hooftscepenen es gheconsenteert trenvoy ende voorkennesse van zekere kuerbroederen.

Item in eenen canevetsen zaak rusten de stieken vande processen vande minderwetten jeghens hooftscepenen op dmaken van eenen pensionaris ende twederlegghen vande rekeninghe daerinne dat oock licht zekere appointement op die questie ghepronunchiert byden grave van Gavere.

Item noch een layken gheteekent met dusdanighe teecken  ligghen dese naervolghende briefven eerst een acte in date den XXV^o in septembre 1522 byden welcken die vanden lande consenteerden inde belastinghe van XV^e guldenen tsjaers gheteekent Anxstruyes ende Blyoul.

Item eenen chairende octroy om de voorseide vercoopinghe te doene, te vermoghen eenen zeghele te maken in date ultima septembris 1522.

Item noch een octroy om de voorseide rente te moghen vercoopen ypotecquierene ende metten voorseide seghele tassenreren, inhoudende zekere beloften die de K. Ma^t die vanden lande doet ende assigneert opden tol van Ruplemonde, de briefven van Waes in daten ultima septembris XXII.

Item noch een lettre byden welker de voornoemde vanden lande wort gheordonneert stille te stane ende niet te moghen ghebruycken de voorseide belofte tot anderstont de oirloghen ghecesseert zullen worden in date den X^o Octobris XXII.

Item noch een acte in date den V^o january XXII byden welcken den voorseiden gheoctroyeerden zeghele ghecasseert is.

Item noch twee andere vidimussen vande annexation van zekere leenen ende den ontfanghe van Waes genniert metter heerlicheit van-

den heere van Wissekercke in daten den XXIX^{en} novembri XV^oXX den eenen ende dandere den VI^{en} novembri 1520.

Item inde slincke zyde vanden comme liggghen sonder layen dese naervolghende brieven : eerst een sententie gegeven ten proufflyte vanden lande teghens donfanghers van Waes ende Pieter Masieres briefven byden hoofredeners te Ryssele in date int jaer 1471.

Item inde slincke zyde vanden voorseiden comme liggghen sonder layen noch dese naervolghende brieven een sententien gewesen by myne heere vanden raede in Vlaendren ten proufflyte van Lande tegens Jan-de Muelmeestere ende Willem de Wintere den XIII^{en} in hoymaent XIII^o 96 achtervolghende de voorgaende sentencie.

Item noch een sententie gewesen by myne heeren vanden raede in Vlaendren ten proufflyte vanden inzetenen vanden voorseiden lande tegens den baillin van Waes op tlegghen ter banck van eenen kuerebroedere contrarie der kuere in date den XXII in decembri 1481.

Item noch een chartre verleent by hertoghe Philips Le Hardi, den inzetenen vanden voorseiden lande wesende redemptie van tgraven inden Muelebronck midts drye vout rente.

Item noch een vidimus vande privilegien van vran Marie, verleent den inzetenen van Vlaendren int jaer XIII^oLXXVI.

Item noch een lettre van confirmatie byder welcker hoofscapenen waren alle ghecontinueert in officie ter huldighe van Coninck Kaerle aen tgraetschip van Vlaendren in date XV^oXV.

Item noch eenen chartre gheseghelt by hoofscapenen ende een duerstec daer duer gheinfixeert gheseghelt by baillui scapenen vander heerlicheit van Cnybeke daerby zy worden ontfanghen onder dopzeten vande kuere van Waes in date 1553 in julio.

Item noch eene lettre van abolitie vande faicten ghecommitteert byde inzetenen van Waes op St. Amants berg ende den Cantere te Ghendt int jaer XXI in date van 1521 in novembri liggghende in een kempen saccken. Inde middel lae vanden comme liggghen ende rusten dry busselen met bezeghelde briefven inden eersten eenen bussel acqyten ende quytancie vande ontfanghers van Vlaenderen vande jare 1500 voorts.

Item noch eenen anderen bussel inhoudende ghelicke quietantie octroyen ende andere ontlasinghen vande beden ende subventien vanden voorseide lande vanden jaere XIII^o voorts.

Noch eenen bussel ende octroyen van diversche beden ende consenten te moghen ommestellen int rytghelt vande jaere XIII^o ende XIII^o.

Item noch inde middel lade eenen bussel besloten lettren vande jaere XIII^o ende XIII^o aen hoofscapenen addresserende.

Item een zegghenschap van ghedeele ghepronunchiert tusschen mer vrouwe van Moere weduwe mer Philips vanden Cauwerborch ende Philips vanden Couderborng jaere 1525.

Item inde slincke lade vanden zelve comme zyn gheleyt ende ligghen dacquyten ende deschargien vande ayden ende subventien transporten vande jaere 1510 totten jaere 1555.

Item inde rechte laye light eenen bezeghelden brief van eender zandvegarde verleendt den inzetenen van Waes byden heere van Capelle ende Ponckes, ende andere in daten XVII^{en} decembris 1590.

Item inde zelve rechte lade ligghen twee busselen van pampieren inden eenen diversche appointementen ende arbitraigen van twisten inden tweeden zekere onde voorgeboden.

Tweetste inventaris vande briefven ende lettren gheleyt inden com ende secreet vanden lande rustende te Bauloo by Willem van Pottelsberghe, Servaes van Steelandt, Willem Fransman, ende Daniel de Quae hoofscapenen vanden lande van Waes in absentie vande anderen heeren haren medeghesellen den XV^{en} in julio anno 45 ter presentie van Jan de Neve huerlieder greffier.

Inden eersten legghen de voorseide hoofscapenen inden zelve com eenen bussel acquyten ende quytancien vanden ontfanghers van sprincen beden ende subventien mitgaders die quytancie vande decaigie van vierambocht sichtent den jare van XXXVI betaelt tot ende metten jaere kerssavont ende novembre 44. Ende zyn dacquyten vande rekeninghe van me vrouwe van Vinderhoute.


Noch eenen anderen bussel quitantien vande persoonen hebbende renten op tvoornoemde lant betaelt byden gecommiteerden van dien sichtent den jare XXXVIII tot ende metten jare 45 incluis volghende der rekeninghen van Servaes van Steelandt daarvan ghemaect ende gedaen.

Noch zes octroyen van hoofscapenen rygelde de annis 59, 40, 41, 42, 43 ende 44, incluis.

Noch een acte van myne heeren vanden raede in Vlaendren, daerby blyet dat me vrouwe van Nevele donagiere vander heerlicheyt van Zwyndrecht heeft geadmert ende gheconsenteert scapene van Zwyndrecht mit huerlieder partie gheinthimeerde met haer te staene als reformante te rechte voor baillni ende hoofscapenen vanden laude van Waes als wesende wettelick hooft vanden voornoemden van Zwyndrecht ter cansen van welcker preheminentie hangt noch proces inden secreten raede ongedecideert tusschen die vanden lande ende die voochden van

des voornoemde vranwekinderen in datum de zelve acte XXVII^o in lanwe 44.

Noch een kennisse van Joos metter evenen ghedaen ter presentie van diverse personen ende den clerq vande lande Jaspas van Exaerde XXIX^o in april anno XII byden zelve Joos als baillui van Zwynrecht, dat hooftsepenen vynt name van ons geduchts heere vermochte te creeren inde zelve heerlicheyt nieuwe wethouderen inde plaetse die sterven ende overlyden als zy doen van anderen dorpen wesende onder ende vande kuere.

Een rennuciatie ende afgauck van processe ghedaen inden raede van Vlaendren by Franchoy's Cortewyle, procureur van mer Philips van Mommorency riddere heere van Zwynrecht enz. In consistorien vande zaken by hem gheintenteert jehens de voorseide hooftsepenen ter causen vande justicie van schepenen inde voorseide heerlicheyt, de voorseide hooftsepenen latende die preheminentie in datum XIX^o in decembri 1514, alle drie de voorseide lettren gheteekent met dusdanigen teeken. 

Een oetroy vande K. Ma^t in date den 25 jannary 1540, vynt crachte van weleken waren over tghelheele landt met zynen appendanten ende habitanten ommegeestelt zekere extraordinaire oncosten ghedaen byde voornoemde hooftsepenen byadyse vanden lande om tontgaen zekere bede, gheconsenteert byden staten van Vlaendren 24 in april 57, beloopende III M L. van XL. gr. ende de zelve oncosten ter somme van VII ponden vande zelve pryse die zoo ommegeestelt ende gheint wierden. Ende niet jeghenstaende tgroot vervolch van die vanden lande wierde de zelve bede betaelt ende geexceuteert gheteekent †.

Een acte gewyst by myne heere vanden hooghen raede te Mechelen in daten den XXI^o in maerte 1501, daerby die vanden lande van Beveren zyn by arreste gewyst met die vanden lande van Waes te gheldene ende contribuieren inde lasten vande dicaige van Aexelambocht, te wetene tzelfde deel inden voorseiden laste nietjegenstaende huerlieder appellatie.

Nota dat principael proces beleet tusschen die vanden lande van Beveren ende Waes hebben de voornoemde van Beveren verloren inden raede van Vlaendren anno XV III ende ghecondempneert geweest inde costen de zelve acte alsvoorea gheteekent met de lettre C.

Noch soo legghen de voorseide hooftsepenen inden zelve com een oetroy te moghen ommestellen over die vanden lande van LXVII roeden vier vlaemsche noblen ende XXV om die costen dacrom gedaen

ter causen vanden burhgracht van Antwerpen ghezeghelt by heere Jan van Poucke heere van Immersele ende Guyet van Longpret commissaris den V^{en} in may 1595.

Noch vier quittancien van Jan Rebusch Anpman van Antwerpen vande zelve penninghe ende payementen der burgracht ende oock mede van dier jaerschare.

Naer welcke termynen men bevindt dat die vanden lande hebben betaelt huerlieder portie anno 1450 ende 75, daernaer VIII S. gr. voor elken noble anno 76, by maniere van anticipatie ende anno 1516, IX S. III d. nu ende wederomme nu anno 45, den nobel drie guldens XII stuyvers en halve. Ende zyn de zelve octroyen ende quittancie tanderen tyde ghehaelt vuyt den voornoemden com by laste van hooftsepenen.

Noch eene certificatie van commissarissen gestelt tot vernieuwen vande transporte van Vlaendren in date III^{en} in lauwe 1519, gheteeckent Uuten hove, Pottelsberge, Wale ende Kathulle, inhoudende die descriptie ende nature vanden voornoemden lande met zynen appendanten en habitanten om de pointinghe ende zettinghe te stellen ende zetten ende oock mede alle de oncosten van hooftsepenen die vuyten zelve connen tanderen tyde is gehaelt geweest by advyse van hooftsepenen gheteeckent J.

Noch twee octroyen van Godevaert de Vuldere outfanghere van Vlaendren de annis 1409 en 10, van hooftsepenen ryghelde ende oncosten, die oock zyn tanderen tyden vuyt den voorseiden com ghehaelt gheteeckent A.

Noch VIII quitancien in date 19 novembris 22, geverifiert by die vander finacie ende gheteeckent Mickant inhoudende acquit ende betalinghen vande penninghen der Key. Ma^t gheleent ende daervooren die vanden lande hebben gheacordeert XV^e R. tsiaers rente up tvoornoemde lant.

M^{re} de zelve quitantien ende acqyten legghen inden com byde principale briefven van constitutie ende verbande van zynder Ma^t mitgaders die instructie ende memorien daertoe dienende. Ende syn die bevonden int sterfhuus van M^r Joos Wilgiers pensionnaris slants van Waes in dien tyde.

De Baenst.

Tes ghedaen ten dage ende jare alsboven.

Briefven gheleyt inden com ende secreet vanden lande rustende te Baudeloo ter presentie van Mer Antheunis ruddere, Servaes van Steelandt, Willem van Pottelsberghe, Guillaume van Waelwyck ende Roelandt Sanders hoofscapene vergadert ter voorseider plaetse van Baudeloo, den 9^{en} in Sporcle anno 49.

Eerst de confirmatie vander kuere verleendt byden grave Guy ende Robertus de Nevers zynen sone inhoudende diversche franchisen ende giften in date XII^eLXXVII in Octobre bezeghelt met twee zeghelen in roode zyden steerte.

Een pardoen vander desokeysance ende rebellie van die van Waes, tegens huere natuerlicken heere ende prince in date 1550 gheseghelt in dobbelen steerte van franchyne.

Decret vander palen ende ghescheet tusschen tlandt van Waes ende Assenede ambocht gheinterpreteert by mer Loys van Heyl weghe ruddere president van Vlaendren commissaris daertoe gheordonneert byde keyserlicke Ma^t inhoudende zyn commissie ende ghebesoingnierde ter zelfder zaken in date den lesten in junio 1549, gesegelt met zynen zeghel in rooden wasse.

(Den 27 in Sporcle 49 zoo was dit decreet ghelich by Servaes van Steelandt ende Roelandt Sanders om dat te exhiberen jegens die van Axelambocht).

Een oudt octroy van Danckaert van Ogherlande baillui van Ghendt Willem Sersimoens ende Jan vander Meersche om over tgeheele landt te pointene ende settene een somme van penninghen geaccordeert om tfaict vande coopmanschepe vande dutschen in daten den VII^e in hoymaent anno 1592, geseghelt met huerlieder zeghelen in rooden wasse.

Vier octroyen van hoofscapenen ryghelde te wetene annis 45, 46, 47, ende 48, verleendt ende gheexpediert by mynen heere dontfangere van Vlaendren Guillaume van Waelwyck.

Twee lyatchen quytancien vande rente die tlandt van Waes verbonden staet te betalene aen diversche persoonen daervooren de K. Ma^t tvorseide landt jaerlicx indempneert te wetene vande rekeninghen ghedaen by Servaes van Steelandt ontfangere vande zelve lande de annis 44 ende 45.

Noch een attestatie van Loys van Steelant baillui Joos van Steelandt, Willem van Pottelsberghe, Daniel de Quae ende Jan van Royen hoofscapenen nopende vander burgracht daerinne sommighe prochien gehouden zyn te contribuerene alle XXXIII jaren ter causen vande welcken de zelve zyn vry inden tol ende riddertol, van Antwerpen in daten 25 in junio 1545.

Brieven ende documenten by hooftscepenen gheleit inden com oft secreet vanden lande te Baudeloo den VIII^m in novembre 1553, by Cornelis de Neve huerlieder greffier. Eerst drye distincte octroyen van Guillaume van Waelwyck ontfangher general van Vlaenderen van hooftscepenen rytghelde de annis 1549, 50 ende 51.

Zekere liache van acqyten vande vuytzendinghen ende quitantie van Jan van Roden ontfanghere van Vlaendren dienende opde rekeninghe vanden ontfanghere van Waes te wetene St. Jansmisse ende kersmisse 1546, 47 en 48.

Een ander liachen acqyten van vuytzendinghen ende quytancien vanden voornoemden ontfanghere van Vlaendren dienende opde rekeninghen vanden ontfangher van Waes van St. Jansmisse ende kersmisse vyftich ende St. Jansmisse LI met twee deschargen dienende ter ontlastinghe vande voorgaende rekeninghe.

Een ander liache acqyten ende quytencie vande renten, loopende ten laste vanden lande ghevallen ende verschenen in novembre 49.

Een acqynt int walsche gescreven in franchyne gheteekent byden auditeur Verrycken ende metter hant vande K. Ma' in date den 25 in junio 1540, mentie makende hoemen procederen zal inde consenten vande belastinghen des landts.

Een andere acte in franchyne gewesen inden hooghen rade te Mechelen den XXIII^m decembris 49 tusschen Jacob Respaille ende hooftscepenen om de kennisse te hebben vanden coste breede tegens eenen student van Loevene.

Een acte gewyst by myne heere vanden raede geordonneert in Vlaendren tusschen hooftscepenen vanden Lande van Waes, heesschende renvoy over scepenen Burcht betrocken aldaer by Charles van Male baillui van Zwynrecht in date den XXVII^m novembris 51, by weleke sentencie scepenen van Burcht staen te berechte van hooftscepenen in materie van reformatie.

Een ander groote sentencie gewyst te Mechelen in date den 28 jannary 1547, tusschen de graven van Buren ende Horne mambours vande kinderen wylent Joncker Jooseph van Montmorency ende hooftscepenen vanden lande, ter causen vande superioriteyt ende souverainiteit die de grave van Vlaendren ende syn hooftscepenen hebben over die heerlicheyt van Zwynrecht geinclaveert inde kuere van Waes.

Een ander acte in franchyne gewyst inden priveren raedt tusschen die van Temsche ende Ruplemonde ten profyte vanden lande in daten 28 january 1551 daerby de voornoemde van Temsche ende Ruplemonde zyn gheordonneert van doe voorts om te moeten contribueren ende ghelden met die vander kuere in allen extraordinaire lasten ende oncosten den lande intyden van oorloghen vuytgesonden ende ancomende.

Een brief bezeghelt metten grooten zeghel van zaken der prochie ende heerlicheyt van St. Jansteene in date den 20 octobris 1552, inhoudende trechtghescheet ende palen tusschen die vanden lande ter eendere ende de voorseide heerlicheyt int noorden ter andere om in toecommende tyden alle calangien ende processen dienaengaende te eviteren.

(Desen brief is hyden voorseiden Cornelis de Neve vuytgenomen alzo den zeghele *onssticx ginck* om die te doen hersegelen).

Zy sorghe ghedregen dat desen brief gesegelt inden com gheleyt wort).

Zeven rekeninghen in vorme van rollen tanderen tyden ghedaen ghesloten ende gepasseert by Felix de Hont als greffier ter goeder tranwen sonder teecken van yemande, zoo de weerelt over de twee jaren zeer grof recht ende slecht was simplex et incuriosa antiquitas vanden jare 1566, 68, 69 alle distincte vanden jare LXX, ende noch eene vanden jare LXXI in franchyne.

Vyf andere distincte rekeninghen van hooftscepenen ryghelde de annis 1464, 5, 6, 7 ende 8 van Gillis vander Lyckbrugghen greffier geteeckent Zwanairt, boucwys gescreven, inde welcke men bevinden zal dat onse onders civilder ende politicquer zyn geworden int regiment vanden lande ende justicie vuyt oorzake dat tgraefschip van Vlaendren was gecommen ende geallieert aen thuys van Franckeryck ofte Bourgoigne.

Noch thiene andere rekeninghen van hooftscepenen ryghelde vanden jaren 1409, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ende 16, ghedaen den lande hyden voornoemden Gillis van Lyckbrugghen greffier, noch een ander van wylent Janne de Neve greffier vanden jare 1485, geteeckent Ghistele ende noch een ander van wylent Bauwen de Neve oock greffier vanden jare 1496.

Een sentencie vanden grave van Gavere gewyst tegens die vanden lande ten proflyte van hooftscepenen nopende tmaken van eenen pensionaris in date den XXVIII^{en} in marte 1521 geteeckent Rogier Ville.

Een smaldeelinghe oft transport vanden quartieren ontrent Ghent ghelegghen in franchyne in daten XIII^{en}VIII.

Een octroy van Pieter Ardorne ontfaughere in dien tyden van Vlaendren van hooftscepenen rygelt in daten den 1^m in Lanwmaent 1596.

Een octroy van Pieter van Grebonal van hooftscepenen rytghelt in daten den 28 decembre 1555.

(Deze getrocken partijen zyn allen geemployeert geweest int voornoemde proces tegens de graven van Buren ende Horne, daer ghelicht ende hier wederomme gebrocht.)

Eene liache acqnyten dienende opde rekeninghe van Jacob ende Franchoys van Steelant ontfaughier van Waes van sprincen subventien ende dicaige vande payementen van kersmisse LI St. Jansmisse ende kersmisse LII ende St. Jansmisse LIII.

Dit es de ordonnancie vanden overveere vander Schelde voor Antwerpen geordonneert bijder stadt van Antwerpen ende Ghendt.

Inden eersten clek mensch te voete van elcken overveeren — vier myten vlaems.

Item een man met zynen peerden — eenen grooten vlaems.

Item een peert oft twee met eenen ydelen waghén — eenen grooten.

Oft alzoó menich peert als ydelen waghén gaet eenen grooten ghelyck den waghén.

Item elcx peerts last — eenen grooten.

Item ende waert dat de peerden ende waghénen metten laste overvoeren zoo zoude elck peert met zynen laste gheven.

Item dat van allen beesten van overzetten van peerde, van coeyen, van ossen, van renderen, van calveren, van verkenen, van scapen, van lammeren, te wetene twee voellen voor een peert, twee coeyen voor een peert, twee ossen voor een peert, vier renderen voor een peert, acht schapen voor een peert, zes verkenen voor een peert, twee lammeren voor een schaepe.

Item alst verwaeyt weder ware oft ysganck, zoo zandemen van allen goeden voorscreven gheven naer redelicheyte ende naer dat wedere ware ende naer dat die voerlieden hulpe behoelden, maer oft gheschiedt ware dat den goeden lieden dochte die te vooren behoelden dat men hem te vele anname, oft dat den voerlieden dochte datmen hem te luttel gave oft geven wilde; soo zouden die voerlieden ghehouden zyn den goeden lieden te presenteren ende te lieden voor scepenen van Antwerpen te commene, ende naer haer discretien ende moderatien daerof te ontfaeen. Inden welcken scepenen voorseit alst zoo

gebuert, hem ghereeschap doen zullen ende haerlieder loon stellen tot redelicheyt naer haer goetduncken ende discretien.

Item waert dat die voerlieden den goeden lieden die des veers behoelden hierenboven eenighe overdaet deden oft bewysen oft eenighen ophoop deden oft dat zy ooch den goeden lieden gheen ghereeschapen deden van over te voeren alst veerwedere ware dat de ghene die alzoo quaetwillich ware ende onderhoorich verbueren zoude alzoo vele maels alst ghebuert ende ter kennisse comt vanden heeren, ende die lieden quamen claghen dat is tekenen male — III L. p.

Dit naervolghende es trecht datmen schuldich es tegheven van over te veeren
opt veer voor Antwerpen.

Item inden eersten, zoo zullen de voerlieden die tweer luereu ende houden schuldich zyn den lantman die vryheyt heeft over te voeren ende te dienen om zyn proevene die hy schuldich is te ghevene.

Item den vrenden die gheen vryheyt en heeft eleken persoom om — III myten vlaems ghelts.

Item een peert met zynen man om eenen grooten vlaems.

Item cootsers peerden meerrien volenen elk stick om — twintich myten vlems.

Item jonghe volenen sonder moeder elk stick om — acht myten vlems.

Item een coe oft een rendt van drye jaren elk stick om — zestien myten vlems.

Item renderen beneden den drye jaren elk stick om — acht myten vlaems.

Item groote vuytlantsche ossen elk stick — eenen grooten vlaems.

Item schaepen elk stick, ende twee lamieren voor een schaep — dry myten vlems.

Item verckenen diemen dryven mach elk om — drye mytem vlaems.

Item alle andere cleene ware diemen thalse draecht wegende XXV ponden oft daerontrent elk stick — vier myten vlems, ende dat daer beneden weecht en heeft niet.

Item elk cage ofte kuere met voghelen — twaelf myten vlems.

Item van een schyne caerden — vier myten vlaems.

Ende alzoo van anderen goeden ghelyck by ghelycken.

Item eenen waghene ydel met twee peerden — eenen grooten.

Elk peert — eenen grooten.

Ende den waghē.

Item lammoen ende vrachtwaghēnen vooren ende achter beslaghen
elek peerdt eenen grooten.

Ende den waghē — twee grooten.

Ende elk last van eenen peerde het zy met waghēne — 1 grooten.

Item een kerre met wielen ydele — eenen grooten.

Ende elk peert eenen grooten.

Item wyn, bier, smont, huenich ende alle manieren van ghelicken
dat nat is in tonnen elk ame eenen grooten.

Ende alzo naer advenant behondelick van allen desen dat de
vrachteneers haer waghēn peerden ende goet zullen scepen ende ont-
scepen. Dies zullen de voerlieden gehonden zyn huerliedē ghereeschip
te doen schepen ende bruggen zoo dat haer goet by hueren ver-
zwytheden niet ghequist oft verdorven en worde, ende daert ghe-
schiede by haren schulden dat zy dat op rechten ende betalen zonden.

Item in onwedere van storme ende van winde dat den meesten
deel vanden muelenen opt kielt ghinghen met twee blooten heckenēn,
olt alle vier deynden gewicht, datmen dan gheven zal dobbelen
veerschāt oft naghelānde dat goet is. Ende naer den last ende zorghe
diemen daeromme hebben moet dat men dan den veerlieden redelick
ghemoede hebben zal ofte verstoeven tot dat tweder gebetert zal wesen.
Ende in ghelicken alst zoo vriest, datmen tusschen stockackere ende
Ruplemonde niet veeren en mach vanden yse dat men oock van
ghelicken doen zal naer advenant van laste ende sorghe die zy hebben
zonden moghen vanden yse.

Item alle de ghene die binnen der stadt van Antwerpen wonachtich
zyn, ende hier over bedryf doen honden oft honden het zy van
melek coeyen garsrouderen sayen mayen oft hoyen, dat die redelick
zullen moghen verduighen alzo zy van ouden tyden geploghen hebben.

Ende waert by alzo dat een persoon alleen quame om over te
varene omme zynen veerschāt, dat zy zullen moghen vertoeven tot dat
zy zullen moghen winnen XII myten oft meer in goeden wedere,
zonder verbueren, waer als zy winnen moghen XII myten vlems dat
zy zullen moeten veeren oft doen jehens t'vonnisse op dat hem yemandt
oircondelick daerof beelaecht.

Ende zoo wat veerman de contrarie dade van desen dat die zal
boeten alzo dit alstmen bevindt ende de heere pronven mach de
somme van neghen ponden parisiz gaēde in drien te wetene III L.
parisis der capelle van St. Annen voor tveert van Antwerpen, den
baillui van Zwyndrecht drie ponden parisiz. Ende den ghemenen diēt

ter kennissen bringht drie ponden parisiz. Ende hoven al dezen ghecorrigeert te wordene by sgravemannen ende hooftscepenen indien datter meerder amende oft punitie toe dient toirconden dese aldus gheteeckent met mynder handt den XVI^m in decembre XV^mXVIII.

Aldus gheteeckent S^r de Exaerde.

**Ordonnantie vanden keyserlicke Ma^t op tfaict vande ontfangers van Waes
ende andere spyckers.**

Kaerle byder gratien Gods Roomsche keyser altyts vermeerder srycx. Coninck van Germanien, van Castillien, van Leon enz. Allen den ghenen die dese jeghenwoirdighe zullen zien salmit, alsoo binnen zekeren tyde herrewaerts, die hoofredeners ende andere officiers vande hoofredeninghe vanden lande ende graefsecepe van Vlaendren by onsen expressen bevele ende ordonmantie hadden gheadviseert ende gheconcipt diversehe poincten ende artielen. Omme reghele te stellene op stick vande erfachtighen redeners ontfanghers ende andere sorterende ter zelve rekenninghen zoo wel int reconvreren vanden penninghen van huerliederen ontfanghe, den boeten ende verbuerten daerranne clevende, als opde executie van dien, welke poincten ende artielen hebben zindert byden zelve hoofredenaers, comparerende ter ordinaire vergaderinghe in onse camere van redeninghe te Rysele, inde maendt van hoymaendt lestleden geexhibeert geweest ende ghecommuniqiert onse lieve ende ghetrawe die president ende luyden van onser camere vande rekeninghe, de welke al tselve ghesien gheexamineert ende daerop ghedelibereert, zoo wel inde presentie vande voorseide hoofredeneers als anderssins, hebben ghestelt by gescrifte, een concept van ordonmantie ende tselve ons ghesonden omme daernaer by ons te ordonneren alsoo wy bevinden zonden daertoe dieneende, welck concept wy zindert ghesonden hebben, onse lieve ende ghetrawe die president ende luyden van onsen raede in Vlaendren, diet oock gesien ende gevisiteert hebben. Ende ons daerop gesonden huerlieder advys, *Doen te wetene* dat hebbende al tselve ghedaen visiteren ende rypelick examineren byden luyden van onsen secreten *Raede* ende finantie, willende voorsien dat byden erfachtighen redeneers ontfanghers ende andere sorterende ter voorseider hoofredeninghe reghele ende ordre ghehouden worde, zoo wel int houden vande sitdaghen reconvreren vande penninghen van huerlieder ontfanghen den boeten daerannelevende, als opde executien die daerranne ghedaen zoude moghen

werden. Oock ter conservatie ruste ende ontlastinghe van onsen onderzaten, hebben gheordonneert ende ghestatueert, ordonneren ende statueren by dese presente de poincten ende artielen hiernaer verclaerst.

(Keregeboden ende zitdaghen ter bequamer uren).

Eerst dat elck ontfanghere ofte commis respectivelick zyn keregeboden ende precise zitdaghen ter gewoonelicker plaetse ende bequamer huere zoo int beghinnende als int scheeden houden ende onderhouden zal, alzoo hy van alle ouden tyden gewoone es behoirt ende schuldich es te onderhondene.

Lezen de namen ende sommen overluyt ende ordre op truyment vande voleke.

Ter welcker plaetse ende competente huere, hy ontfanghere ofte commis werdt ghehouden de namen ende toenaemen vande rentiers vuyt te lesene, mitgaders de somme hooghe ende overluyde met goeden verstande stellende oock ordene op truyment ende gheluyde vande voleke, in zulekerwys datter niemant gheprecipiteert noch verhaest en zy.

Waermen vande gebreken ende excessen vanden ontfanghere doleren zal.

Ende indien yemant vande ghebreken van dien ofte van andere excesse oft overlast vande ontfanghers, wert te doleeren de zelve zal danof metter waarheyt moghen adverteren den hooftredenaers die daer inne gehouden zullen zyn te voorziene ende correctie doen gheschien in exemple van anderen.

Dontfanghere moet elcken ontfanghen om eenige partyen te slytene.

Dat zoo wanneer volghende der onde usantie eenighe partijen ofte items dieneude ghespleten te syne de ontfanghers zullen elcken ter

voorseider splete ontfanen midts zyn onde recht ende sallaris daertoe behoorende, zonderlinghe daer gront erven is.

Dontfanghere werdt gehouden diverse sorten van items te unieren ende vergaderen in een partie.

Indien oock twee ofte meer spleten zoo vanden voorgaenden tyde, als vande jegenwoirdighe eenen particulieren gevallen ofte toeghecomen waeren by versterfte, verdeele, coope, oft anderssins, den ontfanghere wert ghehouden die te unieren ende vergaderen in een particulier article, behoudens goede justificatie ende verelaers van grootte ende leghere van lande, daer by den bouck verelaers vanden lande is ontfande ende nemende alleenelick van zulcke consolidatien ofte vergaderinghen een verzet ghelt te wetene voor een partie ofte item alleene.

Int veranderen van Lande makende van eenen stucke twee ofte meer ofte van twee een stuck wantmen schuldich es te doene.

Dat gheene persoonen en zullen moghen veranderen eenighe sticken lants ghelast in onze reuten makende van eenen sticke twee ofte meer stucken ofte in contrarien van twee ofte meer stucken een stick ende dierghelicke veranderinghen dabouten teghens extentien ende zyden verelaerst inde registers oft boucken zonder danof binnen den zes weken ofte indien dontfangers vuyten quartiere huerlieder residentie houden ten naesten zitdach over te bringhen de rechte verificatie ende justificatie vande leghers ende grootte accorderende mette grootte vanden lande te voorent inde registers ofte boucken staende, omme dien volghende gheregistreert te zyne, danof den ontfanghere over zyn recht ende aerbeyt hebben ende ontfanghen zal vanden erlachtighen voor eleke partie ofte sticke lants over ende geabouteert een verzetghelt ende dit op peine van zulcke boete als respectivelick recht is, omme tverzetghelt van versterften.

Daer eenich sterfluus schuldich is partye oft partyen van onsen reutsn, hoe wel dickwils gebuert lanck delay van twyderen slyten ende ghereeden van zulcken sterfluuze nochtans zalmen gehouden zyn daertoe diligentelick te doene dat tverzetten ghedaen zy binnen den tyde daerinne de ontfanghers respectivelick by onde introductie gherecht zyn, nietmin, indien eenich sterfluus by pregnante redenen niet

zoo haestelick wideerlick en waere indien ghevalle de ontfanghere wert ghelouden een redelyck vuytstelt te ghevene nemaer niet buyten den jare.

Soo wanneer van lande naerhede concurreert oft loopt een jaer lanck gheduerende, soo salmen de verstellinghe moghen doen binnen den jare ende zes weken, naer der eerster erfvenisse, ende indien dies ghebreck is zoo wert trecht vander boete in ghelicke zaecken geuseert geboiren oft gevallen, welverstaende indien tproces opde naerhede viele, zoo zal de coopere altyts danof binnen den voornoemden jare ende zes weken ghonden zyn noticie te doen doene, de ontfanghere daervooren betalende een simpel verzetghelt al waerder diverse partyen oft ytems, ende te wydinghe te doen doene de behoirlicke verzetten binnen naest zes weken, oft ten eersten naervolghende ziddaghen betalende trecht daeraenclevende opde peine ende boeten alsvooren.

Daer eenich blyvere oft blyverigghe met kinde ofte kinderen ghemeene blyven, ghelast in eenighe partyen van renten dontfanghere wert ghelouden die tzamen te stellen ten hoofde ende boucke, ontfuende over zyn recht als voor eenen persoon alleene, dies zoo wanneer blyvere oft blyverigghe overlyt, men zal ghelouden zyn de behoirlicke verzetten te doene ende betalene, omme de ghemeene kinderen alsvooren ofte zoot verdeelt wesen zal, sonder datmen eenich verzet zal moeten doen, omme toverlyden van eenen kinde ofte meer ghemeene zynde totten overlydene vanden laetsten kinde, daeromme zullen de ontfanghers, ten eersten registreren de namen van alle de ghemeene kindern enmers ten minsten opt eerste article ofte item, in elcken bouck, den zelyen kinderen aengaende, reserverende dander article opt eerste article.

Ende daer blyvere ofte blyverigghe ende kinderen oft andere personen verpaert ende verscheeden waren van lande ofte partyen gemeene zynde, danof wertmen ghelouden te veldoene vanden verzette ende rechte van dien binnen den naesten zes weken ofte naesten ziddaghen opde peinen voorscreven.

Dat indien dontfanghere verbeyt twee drie ofte meer jaren, eer hy executie doet doen, omme de jaerlicxsche achterstellen, derde penninghen, boeten ende verzetghelde, nochtans en zal hy maer moghen exigieren ende gherecht zyn te ontfane te wetene derde penninghen van tprincipael van drie jaren zonder meer, boete vanden eersten

jaere daer ghebreek es, van te doen verzetten alsovooren ende gheenssins anders ende verzetghelt, ghelick oft in behoerlicke tyden ghedaen hadde geweest, zonder in eenigher manieren te useren multiplicatie ende dobbelinghe, ende dit al omme de ghueene die recht hebben van derde penninghen, boeten, ende verzetghelde, zonder daerinne te procederen den respective oude rechten grootte ende somme.

Daer eenighe partyen ofte items verjaert zyn ofte naermaels verjaert werden, byde negligentie vanden ontfanghere den tyt van thien jaren, ofte dat danof drie ofte meer successien binnen de voorseide thien jaeren ghebuert waeren, dontfanghere zal ghelhouden zyn sommatie te doene by zynen dienaere ofte briefve ende gheschrifte met verelaers vande partyen ofte items in goeder vormen, daerby partye mach ghepersuadeert ofte geïnstrueert zyn ten vuldoene ende datte zonder cost, indien partye binnen de veertien daghen compt vuldoen, ende daer partye begheert vuytstel van drie maenden, omme te vuldoen, de zelve partye zal ghelhouden zyn te betalene in redelicheden, over de sommatie ende extraict ofte verelaerse hem ghesouden, ende daer partye dies voorseit is in ghebreke waere, dontfanghere zal doen procederen by executie, zoo omme de boeten als anderssins, zonder verdrach ofte quytsheldinghe zoo ly te raede wert.

Reserverende tonswaerts voor onse hoirs ende naercommers, grave ende gravinnen van Vlaenderen, te veranderen oft minderen de poincten ende artielen boven verelaerst ofte eenighe van dien zoo wy ofte zy lieden zien ende bevinden zullen dienende ghedaen te zyne, ter conservatie van onzen rechten ruste ende ontlastinghe van onsen onderzaten ontbieden daeromme ende bevelen den voorseiden president ende luyden van onser voorseider rekeninghen te Rysele den hooftredeneer van Vlaendren. Baillui ende procureur generael der voorseide hooftredeners, ende allen anderen diet aengaen zal moghen, dat zy deze onze voorseide ordonantie ende alle de poincten ende artielen daerinne begrepen houden onderhouden ende observeren, doen onderhouden ende observeren te eeuwighen daghe zonder daerjehens te commene ofte te laten commene in eenigher manieren, procederende ende doende procederen jehens dovertreders van dien by executie vande penen daerinne verelaert want ons alzo ghelielt, ghegeven in onser stadt van Brussele den IX^{en} dael van maerte int jaer ons heeren duisent vyf hondert vierenveertich van onsen keyserycke LXXV^e ende van onsen ryeke van Castillien ende andere LXXIX^e onder gescreven, byden keyser in zynen raede ende gheteeckent Verreycken.

Van nieuwe hooftscepenen te creeren.

Zoo wanneer yemant is ghecoren om hooftscepenen te zyne vanden lande van Waes inde plaetse ende stede van Jemanden overleden deser weerelt, zoo voort by hooftscepenen, den clercq vanden lande gelast alzulcken persoon by zyuen seryveue tontbiedene, ende outboden zynde zoo doet de baillui daender hooftscepenen vergaderen ende dan houdende de roede van justicie inde handt, zeght aldus : Zeght recht ghy heeren die hooftscepenen zyt vanden lande van Waes, wat N. N. schuldich es te doene omme hooftscepenen te zyne vanden zelve lande, naer maninghe vanden zelve baillui zoo seghet dat die outste oft die ter spraken best beghift es, dat hy vooren zekere ende daernaer zweere goet getranw hooftscepenen te zyne vanden lande van Waes, de heligkercke in rechte te houdene enz.

Ende tzelve vonnisse gheprommechiert wesende zoo zeght de baillui, in alder manieren zoo hooftscepenen gewyst hebben zoo zekere ik ende zweert goet getran hooftscepenen te zyne vanden voornoemden lande de helighe kercke in rechte te houdene enz.

Item daer zoo maent de baillui noch eens hooftscepenen omme te wetene oft hy van als heeft vuldaen om den zelve staet te moghen bedienen.

Item naer de zelve maninghe zoo wysen zy dat de zelve N. heeft genouch ghedaen om den zelve staet te moghen bedienen met hemlieden ende huerlieden medegesellen in wette dats huerlieden vervolch, finaliter dan zeghtinen men proficiat ende congratulatie.

Den eedt die de baillui vanden Lande van Waes doet int ancommen zynder officien metten ceremonien daeranelevende.

Eerst naer dien de voorseide baillui van Waes zyuen eedt gedaen zal hebben inde camere van rekeninghe ende tzelve alzo gheteeckent zynde byden greffier vande zelve camere opden ploy van zynder commissien zoo zal hy noch ghehouden zyn hier binnen den lande eedt te doene te St. Nicolas inde hooftvierschare ter presentie van hooftscepenen.

Item daer zynde ende knyelende op een cussen ende daerboven legghende zynen vinghere op dat heylick cruce dat oock licht op een cussen, ende boven dien een schoon lynen cleet, daerop tzelve cruyce licht, met grooter solempniteyt seghet hem de clercq dat zweerde ende staende byden zelve cruce tghmendt hier naer volcht.

Dat zweerdy baillui te zyne vande C. Ma^t. als grave van Vlaendren van desen zynen lande ende hove van Waes, die heylighe kercke

ende christelicke religie in rechte te houden de Co. Ma^t zyne rechten hoocheden ende jurisdictie in rechte te houden, de kueren privilegien costumen ordonnantie tien statuten ende voorgeladen vanden zelve lande present ende toecommende ter conservatie ende voorderinghe vande ghemeyne policie, van dien tonderhouden en doen onderhouden, ende die overtreders ende brekers van dien te corrigeren byde painen daertoe staende zonder de zelve te composeren oft laten composeren in eenigher manieren weduwen ende weesen ende andere miserable persoonen te beschudden ende beschermen, ende voorts alle partijen van volcke gheestelick ofte weerlick, ryc ofte arme sonder eenighe exceptie oft respect van persoonen, goet cort recht wet ende expeditie van justicie te doen administreren daer ende zoo wanneer zy dat aen u zullen verzoucken oft doen versoucken, ende generalick ende byzondere alles meer te doene dat een goet baillui van Waes naer rechte ende redene schuldich es ende behoirt te doene tot voorderinghe ende conservatie vanden ghemeine welvaert vanden zelve lande, sonder dat te laten omme eenigherzake ter weerelt zoo moet u God helpen ende alle zyn heylighen, amen.

Eedt vanden pensionnaris.

Dat zweerdy raedt by provisie te zyne vande collegie van hooftscapen vanden lande van Waes de heylighe christen kereke ende catholique religie in rechte te hondene, weduwen ende weesen in rechte te hondene de C. Ma^t. zyne rechten hoocheden ende jurisdictie, mitgaders de kuere privilegien ordonnantie, statuten voorgeladen ende costumen vande zelve lande in rechte te hondene gheen consultatie advisen vervolgen noch felicitatie daerjegens te gheven ofte te doene int secreet oft openbaer u collegie in eere reverentie ende weerdicheyt te houden, tzelve goddelick ende eerlick te hondene ja dienen ende ten alren besten te beraden tsecret van justicie oft uwen collegie te helen, de processen voorhooftscapen gheventileert, mitgaders de recorden ende processen vande minderwetten voor hemlieden commende wel ende ryvelick te duersiene ende visiterene danof den voornoemden hooftscapen in hunlieder vergaderinghen ten hoofde goet ghetran rapport te doene, sonder u te laten verwinnen met affectie oft corripuren in eenighe manieren, alle nootzakelicke reden ende voiaigen vande collegie besondere aengaende tfaict van justicie policie ende vryheden vande zelve lande te doene, daer zoo wanneer ende telcker werf als naer dexigentie ende ghelegentheit vande zake u gelast zal

worden, te commen ende compareren, insgelicx in alle andere generale oft particuliere vergaderinghen vanden Lande, besondere zoo wanneer ghy nootshalven daertoe zult bescreven worden, zonder u te mogen excuseren, ende generalick ende specialic alles voorts meer te doene dat een goet ghetrouw raedt ende pensionaris vande zelve lande naer vorme ende inhouden vande ordonantie vanden grave van Gavere ende van costume in oorbore ende proffyte vanden zelve lande gehouden ende ghecostumeert es te doene, sonder dat te laten, zoo moet in oorbore ende proffyte vanden zelve lande gehouden ende ghecostumeert es te doene, sonder dat te laten, zoo moet u God helpe ende zyn heyligen, ende zult hebben ten laste vanden lande een staende pension van zestien ponden gulden tsjaers sonder meer, ende van ten hoofde te commene ende in commissie te trecken zoo binnen als buyten Vlaendren zult hebben ghelicke gaigen ende sallaris sdaechs als de voornoemde hooftscepenen uwe meesters, maer aengaende consultatien occupatien ende advysen die ghy sult doen oft nemen voor dlant ter plaetse in uwe residentien ende sult danof gheenen sallaris noch rapport ghelt moghen hebben noch exigieren, naer de voornoemde ordonnantie ende andere costume.

Eedt van hooftschepene.

Ik verzekere ende zweere hooftschepene te zyne vanden lande van Waes, de C. M^e in rechte te houden weduwen ende weesen in rechte te houden mitgaders een yegelic goet cort recht ende expeditie te helpen administreren, tallen hoofden ende vergaderinghen vanden lande te compareren als die gheleyt zyn, zonder u te moghen absenteren, ten ware nootzinne ende dat de heere volle wet hadde, tsecret van justicie te helen de kueren privilegien voorgeboden ende ordonnantie vanden lande besondere de ghene verleendt byden grave van Gavere gouverneur van Vlaendren in dien tyde vuyten name vande K. Ma^l. tonderhouden ende doen onderhouden, tzelve hooftschependom te bedienen mynen leven lanek, sonder dat te verlaten, ten ware, dat ic tot anderen state vande grave geropen oft vercoren waren incorupabile metten voornoemden hooftschependomme, ende generalick ende bezondere voortz meer al te doene dat een goet getrou hooftschepene schuldich es ende behoirt te doene, zoo moet my Godt helpen ende alle zyn heylighen.

Copie van een placet van de deken van Waes, om eenen priester te beleeden in testtem.

Placet nobis quatenus Egidius vanden Broncke producat in testtem dominum Matthiam Zoeteman presbyterum et clericum nostri decanatus Wasie super certa controversia et causa civiliter intentanda coram minoribus scabinis de Kemseke terretory Wasie, in et adversus Joanni Praetz sine alysems complices, sub ea tamen conditione quodprestet in manu alicujus sacerdotis idonei juramentum, solemus ad hoc necessariam et requisitam autoritatem facultatemque per presentes concedimus teste signo meo mannali his subterposito die XX mensis juiij anno dni MDXXXII subsignatum erat Jacobus Jacob Decanus Xpuânète Wasie.

Den eedt vande ghemeenen inzelenen vanden Lande van Waes.

Dat zweerdy goede ende getranwe onderzaten te zyne van onzen herden ghedachten heeren ende prince hier jegenwoirdich, zyne rechten hoocheyt ende domeynen te onderhondene, de palen van zynen lande van Vlaendren met hem te helpen besludden naer donde costrymen ende al te doene dat goede en getranwe onderzaten schuldich zyn te doene enz.

Om eene vierschaere te bannen.

De Baillui.

Zeght recht sgraven mannen ende scepenen oft ghylieden kendt gheboden tghenachte vande C. Ma^l. up desen dach voor de noene ter kennisse van elkanderen.

Schepenen.

Naer de kennisse die mannen ende scepenenen elkanderen ghedaen hebben zoo kenneut wy gheboden.

De baillui.

Secht voorts recht oft ghy kent den dach ende tyt zoo verre overleden zynde dat ik mach vierschare bannen vuten name vande Ma^l. omme eenen yghelick recht wet ende justicie te doene diet aen my sal verzoucken oft doen verzoucken.

Schepenen.

Naer de kennisse die wy elckanderen ghedaen hebben zoo kenneu wy den dach zoo verre overleden dat ghy moecht vierschare bannen vuyten naeme vande Ma^t. om een yeghelic recht wet ende expeditie van justicie te doene diet aen u sal verzoucken ofte doen verzoucken.

De baillui.

Volghende tgewysde van schepenen zoo eyst dat vierschare banne van weghe de Ma^t. grave van Vlaendren ende van sbailluis van Waes weghe om een yegelic recht ende wet te doene diet aen my sal verzoucken oft doen verzoucken. Seght recht oft ghy hebt eenighe vasten oft vervanghen.

Om vierschaere te sluyten.

De baillui.

Seght recht alle dat de heere in wette heeft ende niet gheroert en is dat sal vuytstaen.

Scepenen.

Wysen dvutstel.

De baillui die spreect.

Esser yemant die meer recht begheert een werf anderwerf, derde werf ic sluyte vierschare seght recht vanden sundaghe.

Scepenen.

Naer de kennisse die wy hebben mannen ende scepenen dunet recht ende wysen dat ghy baillui sult maken open vierschare vanden sundaghe.

De baillui.

Volghende tgewysde van scepenen zoo make ic opene vierschare, esser yemant die zynen eedt begheert te doene, ende indien daer yemant zynen eedt doet van zyn schult, naerden eedt zeght de baillui zeght recht naer thouden dat zy gehouden hebben.

Scepenen.

Wysen partijen te vulcommen ende by dien condempneren tot behoir-
licke exécutie.

De baillui.

Seght recht vanden anderen daghe.

Scepenen.

Wysen alle zaken verwonnen vanden anderen daghe.

De baillui.

Seght recht vanden eersten daghe.

Scepenen.

Wysen verwonnen vanden eersten daghe.

De baillui.

Seght recht omme tghenachte te herdaghen.

Scepenen.

Wysen dat de baillui sal verdaghen tghedinghe tot XV daghen op
zulcken anderen daghe als de baillui daer zyn ghenachte houden zal.

Soo my mannen ende scepenen gewyst hebben zoo verdaghe ic
tghedinghe vande Ma^l. op van desen daghe in XV dagen of zuleken
anderen daghe als ons believen zal te houden metten kerckgeboden.

Eedt in cas van schultgrootinghen enz.

De baillui zeght slaet handt, aende roede, ende zeght voorts, zoo
n scepenen ghewyst hebben, zoo sekere ick steect op u vingher,
ende naer het upsteken vanden vingheren, sal de baillui seggen, alzo
ghy ghezekert hebt, soo zweerdy dat ghy scepenen zegglien zult n
beste kennisse van dies sy n vraghen zullen, zoo moet ic goet helpen
ende alle zyn helighen, seght recht enz.

Wat de baillui van Waes zal moghen onfaen in zijn vierscharen volghende doude costuyme.

Eerst van elcken persoon die ghedaecht wort	II g.
Van alzoovele hoirs als ghedeghen zyn die deen den anderen doen daghen	III g.
Item als een persoon daecht de weduwe ende hoirs ende die onghedeghen zyn	III g.
Als de hoirs zyn ghedeghen zoo diemaels	II g.
Vande kercken heligheest enz. te daghen ende oock by arreste te daghen	III g.
Item als de verweerders ten eersten daghe comen kennen de baillui	niet.
Als zy ten tweesten daghe comen kennen de baillui heeft van elcken persoon	II g.
Die hem laten verwinnen vanden anderen daghe ende ten sindaghen den here verclaert by eede zyn schult de baillui van elcken	III g.
Van elke voochdie daer twee voochden ghemaect worden de baillui	X g.
Van eenen voocht te makene	V g.
Ende als yemandt eenen anderen daecht om hem te slancken	VI g.
Van alle maninghe by gheschrifte	II g.
Ende gaet tzelve anne weduwen en hoirs zoo dickwils	III g.
Als eenich sterfhuis oft hoorie ghedaecht teghens yemant zoo menich hoyer zoo menich	II g.
Ende alst by vangenisse es oft u burghe dats altyt dobbel valentibus	III g.
Van eenen vriendelicken deeldach van have ende erfve	X g.
Van eene vriendelicke weeringhe	II g.
Item als yemandt te eede neemt zoo vervalt den anderen	II g.
Item voor de condempnatie oock	II g.
Erlvenissen van proeven moet doen de baillui ofte zynen stadthondere ende heeft voor tzegele	II g.
Gheen meyers en mughen eenighe keersberringhen te doene in gebannen vierschare.	

Finis coronat opus.

Lyste vanden traille vanden tollhuuze van Rupelmonde.

Dese naervolgende steden ende plaetsen zyn vry inden tol van Rupelmonde ende twiel.

Eerst die van Mechelen zyn vry van haerlieder goedinghen hemlieden toebehoorende.

Item die van de stede van Dendremonde zyn vry behalven van haerlieder wyne ende zeevisch vande zee commende ende vande Roertol van haerlieder scepe ende gheven van elck stick wyns groot ofte cleene

VII g. vlaems.

Roertol es platte scepen groote cleyne ofte groote ende ronde scepen achter ende vooren geworgen

III g.

Alle de naervolghende landen ende steden mitgaders dorpen zyn vry, dlant van Rumpst, dlant van Waes, van Beveren, Hulst, Brugghe, Saeflinghe, Axel, Biervliet, Sluys, Blauckenberghe, Oosthende, Nienpoort, Dnyckercke, Grevelinghe.

Deze abten ende prelaten zyn vry van haerlieder victuaille in Vlaendren, dabt van S^{te} Pieters dabt van S^{te} Baefs, dabt van Nienove, van Bandeloo, van Gheertsberge in Brabant, dabt van S^{te} Beernaers van S^t Machiels van Haftlighem ende voorts alle andere abten ende prelaten.

Ende voorts alle de biddende ordenen,

Item alle heeren vande raede der K. M^t. midts ghevende certificatie vande vrydom.

(VERVOLGT).

MENGELINGEN.

Een Sint-Nikolazenaar deken der stad Oostende.

Aan de ingangdeur der kerk van Oostende, bemerkt men eenen grafzerk in wit marmere, in de muur ingemetseld en met het volgende opschrift : Bovenaan onder de namen « Jesus, Maria » eenen driehoek door twee engelen gesteund, waarin een kelk met eene omstralde Hostie. Daaronder :

D. O. M.

Sepulture

van den seer eerweerden heer ende meester

PHILIPPUS JOSEPHUS VERHAEGEN

F^{us} Adriani, geboortigh van S^t Nicolaes, landt van Waes, die naer het swaer last van herder deser stadt Oostende ten tyde van ontrent 50 jaer met goeten iver volbraght en 15 jaer de dekenie van het district van Ondenburgh seer sorghvuldigh met eere bedient te hebben overl : is ryek van dengden in den onderdom van 67 jaer op den 5 Juli 1795.

Die hier nyt ootmoedigheid

Voor de kereke dorpel leyt.

Albrecht-Ignaas Dhanins of Dhanens.

Lierdichter geboren te Sint-Nikolaas omtrent 1650. Eerst kapitein in dienst van het koninklyk leger, later te Gent gevestigd. Dichte in het latijn, het vlaamsch, het fransch en het spaansch. Onder andere kent men van hem :

La vie de S^t Nicolas.

Epithalame à l'occasion du mariage de Maximilien Emmanuel euz.
Lierzang over den vrede van 1697.

De rekeningen der stadt Gent getuigen van de gunst waarin onze dichter aldaar by het magistraat gehouden wierd. Volgende nittreksels van de Gentsche rekeningen nemen wij over nit eene mededeeling door den heer Fr. De Potter, aan de koninklijke Vlaemsche Academie gelezen. (Verslagen en mededeelingen der kon. Vl. Academie nummer Januari 1891).

Betaelt Albert Ignaes d'Haens de somme van thien ponden grooten, hem by gheleyt ter causen van het maecken ende doen drucken van het leven, martelie ende doot van den H. Martelaer S^t Lievinus, patroon van Ghendt, in Vlaemschen dicht, die ghedistribueert zyn an beede de collegien.

X lib. gr.

(Stadsrekening van Gent, 1659—1660).

Betaelt Albert Ignace d'Haens de somme van II ponden gr., hem bygheleyt ter causen van ghedicht thebben zeker rymspel van den manhaftighen ridder Liederick de Buck, eersten forestier van Vlaenderen.

II lib. gr.

(Id. 1665—64).

Betaelt Albertus Ignatius d'Haenens de somme van thien pattacons over het maken van diversche *Carmina* in het haelen van den primus van Leuven.

(Id. 1677—1678).

Betaelt Albert Ignace d'Haens de somme van vyf ponden grooten over syne diensten ghedaen jut maecken ende opdraghien an myne Ed^e heeren schepenen een boecxken, jnhondende Latynsche ende Vlaemsche dichten, met anagramata ende cronica, ter eeren van M^r Judocus Goethals, eersten van de Universiteyt van Leuven.

V lib. gr.

(Id. 1681—1682).

Betaelt Albertus Ignatius d'Haens de somme van thien ponden grooten over d'onkosten, besoigne ende diensten by hem ghedaen int maecken van den lofdicht over de victorie becommen jghens de Turcken, het outsetten van de stadt Weenen.

X lib. gr.

(Id. 1685—1684).

Betaelt aen Albertus Ignatius d'Hanins de somme van twee ponden grooten over seker carmen olte vers, by hem aen schepenen van der keure ghepresenteert ter causen van honingh ende wasch, ghevonden in de statue van Keyser Carel op de Vrydagmeret. II lib. gr.

(Id. 1688—1689).

Betaelt aen den ghereformeerden kapitein d'Hanins de somme van IV ponden grooten ter cause van het lofdicht, by hem ghemaect ter eeren van onse ghenaedighe coninghinne, ghearriveert synde in Spaegniën, ende by hem in meye lestleden een deel exemplaren van dien int collegie ghebraght. IV lib. gr.

(Id. 1690—1691).

Betaelt aen myn heer d'Hanins, capitain ghereformeert, de somme van VIII ponden VI sch. VIII gr. over de redentie van een stück wyn, hem ghepresenteert ter cause vande *Carmina* by hem ghemaect op de groote victorie op den 19 Augusty 1692 door de gloriense waepenen van Syne Keyserlycke Ma^t jn Slavonien teghen de Turcken.

VIII lib. VI sch. VIII gr.

(Id. 1691—1692).

Betaelt an den heere d'Haenius, capitain ghereformeert de somme van L guldens over den wyn, hem ghepresenteert ter causen vande dichten by hem ghemaect over het ghehuckich arrivement van Syn hoocheyt electorale den hertoch van Beyeren gouverneur van de Nederlanden.

(Id. 1691—1692).

Aen s^r Albert Ignatius d'Hanins 10 patacons permissiegeld over zyne presentatie van eene Carmina, by hem ghemaect ter causen van de dood van hare serenissime hoocheyt de keurvorstinne van Beyeren.

(Id. 1692—1695).

Betaelt aen Albertus Ignatius d'Hanins de somme van vyf ponden grooten ter causen van het lofdicht, by hem ghemaect ende aen d'heeren van het magistraet ghepresenteert aengaende het huwelyk van syne hoocheyt den hertoch van Beyeren.

(Id. 1694—1695).

Schepenen van der keure ordonneren dheer Phil. de Stoppelaere an jr N. d'Hanins de somme van 6 lib. gr. c^t gelt, ter causen van eenighe versen, by hem ghemaect op het veroveren van Naemen,

den 1^o deser September 1695, ende aen het collegie ghepresenteert den sesden van de selve maent.

VI lib.

(Verification onder de rekeningen van den ontvanger der stadswerken).

Betaelt aen jo^r Albert Ignatius d'Hanins de somme van acht ponden grooten ja consideratie van de Carmina, hy hem ghemaect op het jeghenwoordigh h. jaer van jubilé.

VIII lib. gr.

(Idem 1699—1700).

Nog over Albrecht-Ignaas d'Hanins.

Uit nota's aan de Vlaamsche Academie medegeedeeld door den heer Jan Broeckaert blykt nog dat onze dichter een dicht schreef over de roemrijke ontzetting der stad Dendermonde, in 1667 door Lodewijk XIV belegerd. Immers men vindt in de stadsrekening van Dendermonde van 1667—1670 :

Betaelt aen Albertus Ignatius d'Anins (sic) ter causen dat hy tot loff deser stede naer het opbrecken van het beleggh heeft gemaect seker dicht, per ordonnantie ende quitantie.

XX s. gr.

In de geschiedenis der stad Sint-Nicolaas, door De Potter en Broeckaert, II, 293-504, vindt men eene opgave der werken van d'Hanins, doch tijdens het uitgeven dezer geschiedenis, was aan die schrijvers het lofdicht over Dendermonde nog onbekend.

T. D. D.

INHOUD. — TABLE.

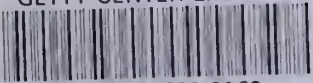
NOTITIËN EN VERHANDELINGEN. — NOTICES ET DISSERTATIONS.

	PAGES.
Leden van den Kring van het jaar 1890-1891	5
Discours prononcé par Mr Arthur Vercruyse, Président de la Société, dans l'assemblée générale du 26 Juin 1890	9
Verslag over den toestand van het Genootschap in 1889-1890	16
Kronijk der stad Lokeren, door M. Ed. De Geest, oud Onder-Voorzitter des Krings	39
Mort de Monsieur Henri Verbraecken, membre de la Direction du Cercle archéologique du Pays de Waas, juge de paix du canton de Saint-Gilles (Waas), par Mr Félix Van Naemen	97
Mort de Monsieur Charles-Louis Ruelens, Conservateur à la bibliothèque Royale de Bruxelles, par M. le Docteur Van Raemdonck	101
Geschiedenis der gemeente Melsele, door M. H. Verbraecken	103
L'épithapier Wasien par M. Félix Van Naemen, Conservateur du Cercle (<i>suite</i>).	
Inscriptions de Beleele N° 960 à N° 1019	143
» » Beleele-Puyvelde N° 1020 à N° 1028	169
» » Sinay N° 1029 à N° 1041.	175
» » Petit-Sinay N° 1042 à N° 1043.	180
Le Pays de Waas à l'époque du mammouth. Deuxième complément d'une précédente notice, par M. le Docteur Van Raemdonck	185
Une molaire du grand mastodonte de l'Amérique du Nord, par M. le Docteur J. Van Raemdonck	189
Découverte d'un trésor à Beveren, par M. le Docteur J. Van Raemdonck	195
Mort de M. le chevalier de Schoutheete de Tervarent, membre fondateur et ancien Président du Cercle archéologique du Pays de Waas, par M. F. V. N.	205
Verslag over den toestand van het genootschap gedurende het jaar 1890-1891.	206
Kronijk van Lokeren, door M. Ed. De Geest, oud Onder-Voorzitter des Krings (<i>vervolgt en einde</i>)	223

	PAGES.
L'épithier Wasien par M. Félix Van Naemen, Conservateur du Cercle (<i>suite</i>).	
Inscriptions de Lokeren N° 1046 à N° 1168.	291
Register A N° 123. Vernieuwinge van voorgeboden der Keuren van het Land van Waas, Beveren, Dendermonde enz. (Waassche handvesten van het Staatsarchief te Gent), door M. Joseph Geerts (<i>vervolg</i>)	355
Mengelingen, door M. T. D. D.	379

FIN DU TOME XIII.

GETTY CENTER LINRARY



3 3125 00673 9169

